

ΕΚΠ α

2165

Εθνοσοσιαστικό Μεττόπαιδειο Πανεπιστήμιο

BW. 2165

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΜΕΧΡΙ

ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΓΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΗΣ Γ'. ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΟ

ΣΩΚΡ. Ι. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ,

Δ. Φ. τίμις τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Γενικῆς Ιστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ
καὶ Βουλευτοῦ Κυνουρίας.

Εαυτός
233
Τ/36.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ο «ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ»

1886.

ΕΚΠ

α

2165

Ψηφιοποίηση από το Κέντρο Επανδρωτικής Πλαισίου

ΕΚΠΑΙΔ.

572 ^{Da}

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΜΕΧΡΙ

ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

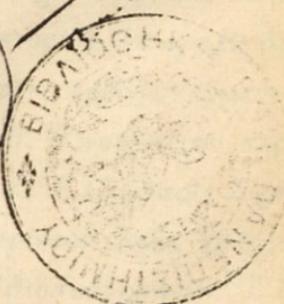
ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΗΣ Γ'. ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΕ

ΣΩΚΡ. Ι. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ,

Δ. Φ. τίμιον πατρικόν Καθηγητού της; Γενικής Ιστορίας; ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ
καὶ Βουλευτοῦ Κυνουρίας.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΑΟΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο * ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ *

1885.

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν ἴδιόχειρον ὑπογραφήν μου, εἶναι
μετατύπωσις παρὰ τὴν θέλησίν μου γενομένη καὶ τιμωρουμένη ὑπὸ^{τοῦ} 432 ἄρθρου τοῦ ποινικοῦ νόμου.

Σ. Ι. Τοπλασίου

ΕΓΓΡΑΦΗ ΜΕ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἐπιθυμῶν τὰ καταστήσω τὴν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις διδασκαλίαν τῆς Ἰστορίας συστηματικωτέραν καὶ μᾶλλον εὐμέθοδον, ἀπεγάσισα τὰ δημοσιεύσω συνοπτικὴν μὲν τὴν ἐμὴν Ἰστορίαν διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα, ἐκτενεστέραν δὲ διὰ τὰ Γυμνάσια, καὶ ἔτι εὐρυτέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν διὰ τὸ Παρεπιστήμιον. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου οἱ Ἑλληνόπαιδες σὺν τῇ ἀρπτύξει αὐτῷ προσκτῶνται καὶ εὐρυτέρας ιστορικὰς γνώσεις, καὶ οὕτω βαθμηδόν καὶ κατ' ὄλιγον καρποῦνται ὅσον ἔρεστι σαφέστερα, μᾶλλον εὐμημόνευτα καὶ διαρκέστερα τὰ ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς Ἰστορίας ἐπωφελῆ διδάγματα. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον, καθοδηγούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ προγράμματος τοῦ Σεβ. Ὅπουργείου περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἰστορίας ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Σχολείοις, δημοσιεύω τὸ παρόν ἐγχειρίδιον πρὸς χρῆσιν τῆς Γ'. τάξεως τῷ δημοσίῳ καὶ ιδιοσυντηρήτῳ τῷ Ἑλληνικῷ Σχολείῳ, περιέχον «Σύνοψιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινούπολεως μέχρι τῆς ιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου».

καὶ τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας
 κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον». Διήρεσα δὲ
 τοῦτο εἰς δύο τμῆματα, ὡς τὸ μὲρον πρῶτον ἐκτείνεται
 ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Κωρσαρτιουπόλεως ὑπὸ Κωρ-
 σαρτίου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ
 τῶν Τούρκων, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατα-
 κτήσεως μέχρι τέλοντος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου
 τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ τῆς ιδρύσεως τοῦ Βασι-
 λείου τῆς Ἑλλάδος.

Αθήνησι τὴν 20 Νοεμβρίου 1885.

ΣΩΚΡ. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ
(306-1453 Μ. Χ.)

§ 1. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην ἔνδεκα ὅλων αἰώνων χρονικὴν περίοδον ἦρξαν ἐν Κωνσταντινουπόλει 80 αὐτοκράτορες, ὃν πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ Ἰλλυρίος τὸ γένος Κωνσταντῖνος δὲ Μέγας, ὁ κτίστης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ ἀνακαινισθέντος καὶ μεγεθυνθέντος Βυζαντίου καὶ θεμελιωτὴς τοῦ ἐν τῇ Νέᾳ ταύτῃ Ρώμη θρόνου τῆς τε αὐτοτρατορίας καὶ ἀπάσης τῆς χριστιανωσύνης, ἐσχατος δὲ ὁ διμώνυμος αὐτῷ Ἐλλην Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ μὴ δυνηθεὶς διὰ μόνης τῆς μεγαλοψυχίας καὶ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ αὐτῆς θρόνου ἀνύψωσιν τῆς σημαίας τῆς ἡμισελήνου καὶ τοῦ μωαμεθανισμοῦ, τῆς κυματινούμενης ἐκεī μέχρι σήμερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Διοκλητιανός, Κωνσταντῖνος δὲ Μέγας καὶ Θεοδόσιος δὲ Μέγας (284—395 μ. Χ.).

§ 2. Ὁ Κωνσταντῖνος ἡτοῦ νιός Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ, τοῦ ἐπωνυμασθέντος οὕτω ἔνεκα τῆς ἄκρας αὐτοῦ χλωμότητος, καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός, τῆς εὐσεβοῦς Ἐλένης. Κατὰ πρῶτον δὲ ἀναφαίνεται ἐν τῇ ιστορίᾳ ὡς χιλίαρχος πρώτης τάξεως ἐπὶ τοῦ

αύτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, τοῦ ἐπικληθέντος οὕτω ἐκ τῆς ἐν Δαλματείῳ πόλεως Διοκλείας, καὶ ἀπὸ ἀσήμου οἰκειοδούλου ἀνυψωθέντος εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς ἀπεράντου ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας. Διὰ τοῦτο, ἵνα ἐννοήσωμεν καλῶς τὴν ἴστορίαν Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, προτάσσομεν ἐν συνόψει τὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ, μεθ' οὗ τοσοῦτον στενῶς συνδέεται.

§ 3. Διοκλητιαρός. Οὗτος διακριθεὶς ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ στρατῷ, καὶ ἀναβὰς κατὰ σειρὰν τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῶν ἀξιωμάτων, ἀνεκηρύχθη τελευταῖον ἐν ἔτει 284 μ. Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νουμεριανοῦ αὐτοκράτωρ ὡς ὁ ἀξιώτερος τοῦ θρόνου. Μετὰ δύο δὲ τῆς πρὸς εὐχερεστέραν διοίκησιν τῆς ἀχανοῦς αὐτοῦ ἐπικρατείας παρέλαβε συνάρχοντα τὸν ἐπίσης ἐξ εὔτελοῦς ἐκ Παννονίας¹ γένους καταγόμενον, ἀλλ' ἀνδρεῖον καὶ δραστήριον Μαξιμιαρός, ὃστις ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν τῶν Δυτικῶν τῆς ἐπικρατείας χωρῶν ἐστησε τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν Μεδιολάροις ἀντὶ τῆς Ρώμης, ἐνῷ ὁ Διοκλητιανὸς ἀνύψωσεν εἰς μητρόπολιν τῶν Ἀνατολικῶν μερῶν τὴν ἐν Βιθυνίᾳ Νικομήδειαν (286).

§ 4. Μετὰ ἑξαετῆ δὲ βασιλείαν, ἀφοῦ οἱ αὐτοκράτορες οὗτοι ἐπολέμησαν ἀδιακόπως πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀποστάτας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τοὺς σφετεριστὰς τῆς βασιλείας, παρέλαβεν ἐκάτερος αὐτῶν καὶ δεύτερον βοηθόν, ὅτοι Καίσαρα, ἐπίδοξον δηλ. διάδοχον, ὃ μὲν Μαξιμιανὸς Κωροτάρτιος τὸν Χλωρότ., Ἐλλυρίον τὸ γένος, δὲ Διοκλητιανὸς τὸν Γαλέριον, Δᾶκα τὸ γένος καὶ ἐξ εὔτελοῦς καὶ αὐτὸν καταγωγῆς, καὶ οὕτως ιδρύθη ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ ἡ Τετραρχία μετὰ τεσσάρων ἀντὶ μιᾶς πρωτευουσῶν (293 μ. Χ.), ἡς ψυχὴ ὅτοι ὁ Διοκλητιανὸς ἀπολαύσων τὸν τέλειον τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως σεβασμόν.

§ 5. Ἀφοῦ οἱ 4 οὗτοι Καίσαρες κατεπολέμησαν ἀνδρείως τοὺς πολλοὺς τῆς ἐπικρατείας ἔχθρους καὶ τοὺς ιδίους αὐτῶν ἀντιπάλους, καὶ ἐτέλεσαν ἐν ἔτει 303 λαμπρὸν θρίαμβον ἐν Ρώμῃ, τὸν τελευ-

1) Χώρας ἐν τῇ σημερινῇ Αὐστρίᾳ.

ταῖον, ὃν εἶδεν ἡ παλαιὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικράτείας μητρόπολις, ὁ Διοκλητιανός, ἵνα περιβάλῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα διὰ νέου γοήτρου, ἐξήλειψε τοὺς ἀξιωτέρους τῶν συγκλητικῶν διὰ πλαστῶν κατηγοριῶν καὶ εἰσῆγαγεν ὀλόκληρον τῶν ἀσιατικῶν αὐλῶν τὴν ἐξωτερικὴν πομπὴν, φορέσας διὰ δόγματος τῆς Βουλῆς τὸ διάδημα τῶν μοναρχῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ μετάξης καὶ χρυσοῦ ἴματια, καὶ διατάξας τὴν προσκύνησιν τοῦ αὐτοκράτορος παρὰ παντὸς ἀξιουμένου νὰ ἴδῃ αὐτόν.

§ 6. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ ἐγένετο τῇ προκλήσει τοῦ Γαλερίου διὰ θεσπίσματος, ὑπογραφέντος ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 303 ἔτους μ. Χ. ὁ φοβερώτατος καὶ βιαιότατος ἀπάντων τῶν προηγουμένων ἐννέα διωγμῶν τῶν χριστιανῶν, καθ' ὃν, διαρκέσαντα ὄκτὼ ὅλα ἔτη καὶ κληθέντα αἰώνα τῶν μαρτύρων, πολλαὶ χιλιάδες ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐβασανίσθησαν καὶ ἔθανατοθησαν, αἱ ἐκκλησίαι τῆς Νικομηδείας καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς αὐτοκρατορίας κατεστράφησαν, καὶ τὰ ιερὰ βιβλία τῶν χριστιανῶν ἐπυρπολήθησαν.

§ 7. Παραίτησις Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ (305 μ. Χ.). Μετὰ είκοσιετῆ δὲ βασιλείαν, καθ' ἣν ὁ λόγος τοῦ Διοκλητιανοῦ ἵσχεν ως νόμος τῆς ἀνθρωπότητος, θεωρῶν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος μηδαμινὴν τὴν λάμψιν τοῦ θρόνου ἀπέναντι τοῦ ἐπαχθοῦς καὶ δυσβαστάκτου βάρους τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, παρητήθη τοῦ θρόνου μετὰ τοῦ συναυτοκράτορος Μαξιμιανοῦ, καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν τερπνὴν ἐρημίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ παρὰ τὴν Δαλματικὴν πόλιν Σάλωνα κτισθέντων ἀνακτόρων, ἐνθα διήγαγε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου καλλιεργῶν τὸν κατάφυτον καὶ βαθύσκοιν αὐτοῦ κῆπον. Τοσαύτην δὲ ἡσθάνετο τέρψιν καὶ εὔχαριστησιν ἐν τῷ ἰδιωτικῷ καὶ ἀμερίμνῳ τούτῳ βίῳ, ὕστε, διτε' ὀλίγον ὁ Μαξιμιανός, μεταμεληθεὶς ἐπὶ τῇ παραίτησι αὐτοῦ παρεκάλει τὸν Διοκλητιανὸν νὰ ἐνδυθῶσι πάλιν τὴν πορφύραν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐξῆς ἀξιομνημόνευτον ἀπάντησιν «Ἐάν ἔθλεπες, Μαξιμιανέ, τὰς ὡραίας κράμας, ὃς διὰ τῶν ἰδίων μου χειρῶν ἐφύτευσα, οὐδέποτε θὰ μὲ συνε-

θούλευες νὰ ἀνταλλάξω τὴν μακαρίαν ταύτην ἡσυχίαν πρὸς τὰς μερίμνας τῆς βασιλείας». Ἀπεβίωσε δ' ἐκεῖ ἐν ἔτει 313 μ. Χ.

§ 8. *Γαλέριος καὶ Κωνστάντιος ὁ Χλωρός*. Μετὰ τὴν παρατησιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ οἱ μέχρι τοῦδε Καίσαρες Γαλέριος καὶ Κωνστάντιος ἀνηγόρευσαν ἑσυτοὺς Αὔγουστους ἐν ἔτει 305 μ. Χ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ δ' θηριώδης καὶ ἀσωτος Γαλέριος, διῆσχυριζόμενος ὅτι ἦτο δὲ πέρτατος ἄρχων τῆς ἐπικρατείας, προεχειρίσατο ὅνευ τῆς συναινέσεως τοῦ Κωνσταντίου δύο νέους Καίσαρας, τὸν εὐνοούμενον αὐτῷ Σεβῆρον καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Μαξιμήρον, ἀποκλείσας τῆς τιμῆς ταύτης τὸν Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ ἔκρατει παρ' ἑαυτῷ περιωρισμένον ὡς ὅμηρον. Ἐλλ' ὁ ἀνδρεῖος καὶ φιλόδοξος οὗτος ἀνήρ, ὑποπτευόμενος ἐπιθυλὴν κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀνεγάρησε κρυφίως ἐξ Ἀσίας καὶ μετέβη ἐν σπουδῇ εἰς Γαλλίαν πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Κωνστάντιον, ὃν καὶ συνώδευσεν εἰς Βρετανίαν ἐκστρατεύσαντα κατὰ τῶν Πίκτων.

§ 9. *Ἐξ συγχρόνως αὐτοκράτορες*. Τελευτήσαντος δὲ μετ' ὁλίγον (306) ἐν Ἐβρόπακω (York) τοῦ Κωνσταντίου, ὁ στρατός, ὃστις ἐξετίμα τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, ἀνηγόρευσεν αὔγουστον καὶ κύριον τῆς Γαλλίας, Ἰσπανίας καὶ Βρετανίας τὸν οὐίον αὐτοῦ Κωνσταντῖον· συγχρόνως ἡ Ἄριανη, παροργισθεῖσα ἐκ τῆς παρὰ πάντων τῶν αὐτοκρατόρων ἐγκαταλείψεως αὐτῆς, ἐξηγέρθη, καὶ οἱ πραιτωριανοὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν τρυφηλὸν καὶ φίλαρχον Μαξέντιον, οὐίον τοῦ πορών αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ, ὃν καὶ παρέλαβε συνάρχοντα, καὶ οὕτω ἡ Ἄριανη ἐπικράτεια ἐκυθερνᾶτο ὑπὸ ἐξ συγχρόνως αὐτοκρατόρων.

§ 10. *Ο Κωνσταντῖνος*, ὃν ὁ Γαλέριος ἀνεγνώρισεν ἀπλῶς ὡς Καίσαρα, μεταβάτης ἀμέσως εἰς Γαλλίαν προηγώρησεν εἰς τὸν Ἄρηνον, κατεπολέμησε τοὺς Φράγκους, Ἀλαμανούς καὶ Βρουκτέρους, καὶ ἵνα ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς τὸν τρόμον ἐτέλεσεν ἐν Τρεούήροις πανήγυριν, καθ' ἣν ἐρρίψεν εἰς τὰ θηριά τοῦ ἀμφιθεάτρου τοὺς αἰχμαλώτους Γερμανούς μετὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν.

§ 11. Μετ' ὅλίγον δὲ θανάτουται ἐν Ῥαβέννη ὁ ἔγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ Σεβῆρος (307), τρία δὲ ἔτη βραδύτερον ἀπαγχονίζεται ἐν Μασσαλίᾳ κατὰ διαταγὴν τοῦ γαμέρου αὐτοῦ Κωνσταντίνου, καθ' οὐ ἐδολοπλόκει, καὶ ὁ γέρων Μαξιμιανὸς (310), καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (311) ἀποθνήσκει καὶ ὁ Γαλέριος, ἀφοῦ ἀνηγόρευσεν αὔγουστον καὶ συρβασιλέα τὸν Λιχιντῖον, καὶ οὕτω ἡ ἡρωματικὴ ἐπικράτεια εἶχε πάλιν τέσσαρας αὐτοκράτορας τὸν Λιχιντῖον καὶ Μαξιμῖτον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τὸν Μαξεντῖον καὶ Κωνσταντῖτον ἐν τῇ Δύσει.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

(ΕΚ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ΑΡΧΑΙΟΥ)

ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΩ: 272, ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΩ: 306, ΑΠΟΘΑΝΩΝ ΤΩ: 337.

§ 12. Κατὰ πρῶτον συνεκρούσθησαν οἱ δύο κατὰ τὴν Δύσιν γείτονες αὐτοκράτορες Μαξέντιος καὶ Κωνσταντῖνος. Οὗτος προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν τυραννουμένων ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τοῦ Μαξεντίου Ῥωμαίων καὶ χριστιανῶν πρὸς βοήθειαν προύχωρησεν ἐκ τῆς Γαλλίας πρὸς τὰς Ἀλπεις μετὰ 40,000 ἀνδρῶν ἀλλὰ σύννους ἀνελογίζετο τὸν κίνδυνον τῆς ἀνίσου πάλης πρὸς τὰς τετραπλασίας δυνάμεις τοῦ Μαξεντίου, διότι ἀπὸ τῆς ἔκβασεως αὐτῆς ἐκρέμαστο ἡ τύχη, τὸ κράτος καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Εἰς ταύτην δὲ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ταραχήν, καὶ ἐνῷ ἡ ἔξημμένη αὐτοῦ φαντασία καὶ καθ' ὑπνον ἐνησχολεῖτο περὶ τῶν μέσων τῆς νίκης καὶ τῆς ἔξουσίας, συνέλαθεν, ὡς φαίνεται, τὸν στοχασμόν, τῇ προτροπῇ καὶ τῆς εὔσεβοῦς μητρὸς αὐτοῦ Ἐλένης, δεχόμενος τὸν χριστιανισμόν, νὰ κερδήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν διαρκῆ ἀγάπην καὶ προσήλωσιν τῶν πολλῶν αὐτοῦ χριστιανῶν στρατιωτῶν. Πρὸς δὲ τούτοις ἴδων, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ βιογράφου αὐτοῦ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, μικρὸν μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπεράνω τοῦ ἥλιου τρόπαιον σταυροῦ μετ' ἐπιγραφῇς ἐλληνικῆς «ἐν τούτῳ νίκα», ἀνύψωσε τῇ προτροπῇ τοῦ ἐπιφανέντος τὴν νύκτα τῆς Χριστοῦ ὡς κύριον τοῦ στρατοῦ σύμβολον τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ, τὴν ἐπικληθεῖσαν ἐξ ἀγνώστου αἰτίας λάβαρον, ἣτις ἐμπλήσασα τόλμης καὶ ἀνδρείας τοὺς χριστιανοὺς αὐτοῦ στρατιώτας, ἔδωκε τῷ Κωνσταντίῳ τὴν κατὰ τοῦ Μαξεντίου νίκην παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν Πέτραν, μεθ' ἣν ὁ Μαξέντιος ἐόριθη εἰς τὸν ποταμὸν Τίθεριν καὶ ἐπνίγη (312). Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην εἰσῆλθεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Ῥώμην, ἀνευφημοῦντος τοῦ πλήθους, καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, κηρυξάσης αὐτὸν πρῶτον μεταξὺ τῶν τριῶν τοῦ κράτους αὐτοκρατόρων, διὰ θριαμβευτικῆς ἀψίδος σωζομένης μέχρι τῆς σήμερον.

§ 13. Μετά τινας δὲ μῆνας ἀνετράπη τοῦ θρόνου καὶ ὁ Μαξιμίνος ὑπὸ τοῦ Λικερίου, γενομένου συμμάχου καὶ γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Κωνσταντίου, καὶ ἔκτοτε ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐπικράτεια δὲν εἶχε πλέον, εἰμὴ δύο κυρίους, τὸν Κωνσταντίον ἐν ταῖς Δυ-

τικαῖς καὶ τὸν *Lixirior* ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς χώραις (313 μ. Χ.)

§ 14. *Μοροκρατορία Κωνσταντίου τοῦ Μεγάλου* (323). Ο Κωνσταντίνος ζητῶν τὴν διανομὴν τῶν ὑπὸ τὸν τελευτήσαντα Μαξιμίνον χωρῶν καὶ λαζῶν ἀρνητικὴν παρὰ τοῦ Λιχινίου ἀπάντησιν, ἔξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ καὶ ἡνάγκασεν αὐτὸν ἡττηθέντα νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν. Μετὰ ἐνέκ δὲ ἐτη ἀνενεώθη πάλιν ὁ πόλεμος, καθ' ὃν ὁ Κωνσταντίνος παροξύνθεις ἐκ τῆς καταπιέσεως τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Λιχινίου καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς μονοκρατορίας φερόμενος, ἔξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν ἐν Ἀδριανούπολει· ὁ δὲ Λιχινίος ἡττηθεὶς καὶ κατὰ θάλασσαν παρὰ τὴν Χρυσόπολιν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Κρίσπου καὶ στερηθεὶς τῶν ἐπιτηδείων, ἀνεγώρησεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου συνάψας κρίσιμον μάχην ἐν Χαλκηδόνι καὶ ἡττηθεὶς κατὰ κράτος ἡνάγκασθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχῆς ἐν ἔτει 323· ἀλλὰ τρέφων σκοπούς κακοθούλους κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ προδοθεὶς ἔθανατῷ μετὰ τινας μῆνας δι' ἀγχόνης ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου. Οὕτω δὲ μετὰ 17 ἔτῶν ταραχάς, αἵτινες ἐκάλυψαν τὸν κόσμον αἴματος καὶ ἐρειπίων, ὁ Κωνσταντίνος κατέστη μόνος αὐτοκράτωρ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας.

§ 15. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Κωνσταντίνος, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ κολάκων καὶ ὑποκριτῶν, ἔθεώρει πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἐναντίωσιν ὡς ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ θεόθεν κατασταθέντος βασιλέως, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ὡς νόμον, καὶ τοῦτο ἡσθάνθησαν οἱ πλησιέστατοι αὐτοῦ συγγενεῖς, καθ' ὃν προσηνέχθη κατὰ τρόπον ἀρμόζοντα μᾶλλον εἰς Ἀσιανὸν δεσπότην ἢ εἰς χριστιανὸν ἡγεμόνα.

§ 16. Ἀφοῦ, ὡς εἰδομεν ἀνωτέρω, ἔθανάτωσε τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ *Lixirior*, παρέδωκεν ἦδη εἰς τὸν θάνατον τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱὸν *Kρίσπον*, διαβληθέντα ἐκ ζηλοτυπίας ὑπὸ τῆς δευτέρας γυναικὸς αὐτοῦ *Φαύστης* μετὰ δὲ ταῦτα ἀνακαλύψας τὴν διαβολὴν ἐν τῇ ἀγανακτήσει αὐτοῦ διέταξε τὸν θάνατον αὐτῆς ἐν τοῖς ἀτμοῖς θερμοῦ λουτροῦ· δύο δ' ἐτη βραδύτερον παρεδόθη

ύπ' αὐτοῦ εἰς τὸν θάνατον καὶ ὁ ἀνήλικος υἱός τοῦ Λικινίου, ἀνεψιὸς δὲ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπ' ἀδελφῆς.

§ 17. Ἐργα Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Τρία μεγάλα ἔργα χαρακτηρίζουσι τὴν βασιλείαν Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. 1) ἡ ὥδρυσις τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἐπικρατούσης θρησκείας τοῦ χράτους. 2) ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντίνου πόλεως καὶ 3) ἡ διοικητικὴ ἀραδιοργάρωσις τῆς ἐπικρατείας.

§ 18. Έποστήριξις χριστιανισμοῦ. Ο Κωνσταντίνος θέλων νὰ προστατεύσῃ τοὺς χριστιανοὺς ἐξέδωκεν ἐν Μεδιολάνοις (313) γενικὸν περὶ ἀνεξιθρησκίας διάταγμα, διατάττον τὴν ἀπόδοσιν τῶν δημητεύοντων κτημάτων τῶν γριστιανῶν, καὶ παρέχον αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ διορίζωνται εἰς θέσεις δημοσίας καὶ νὰ κτίζωσιν ἐκκλησίας· ἐν ἔτει δὲ 325 συνεκάλεσε τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴν Σύνοδον, εἰς ᾧν συνῆλθον 318 ἐπίσκοποι, ἀντιπροσωπεύοντες τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἦτις, ἀνοιχθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ λόγου, ἀπαγγελθέντος λατινιστὶ καὶ μεταγλωττισθέντος Ἑλληνιστὶ, διέταξε τὴν ἔξοριάν τοῦ Ἀρείου καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, καὶ κατεδίκασε τὴν δοξασίαν αὐτοῦ δογματίσασα τὸ «ὅμοιούσιον τοῦ υἱοῦ» καὶ συντάξασα τὸ ἄγιον σύμβολον τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως, ὅπερ ἡ ὄρθοδοξος ἡμῶν ἐκκλησία πρεσβεύει ἔτι καὶ νῦν μετὰ παρέλευσιν 1560 ἐτῶν.

§ 19. Κτίσις τῆς Κωνσταντίνου πόλεως. Η ἀλλαγὴ τῆς θρησκείας καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπερασπίσεως τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ἀπὸ τῶν φοβερωτέρων αὐτῆς ἐχθρῶν, τῶν Γότθων, ὄρμωμένων ἐκ Δακίας καὶ ἀπειλούντων νὰ διακόψωσι πᾶσαν τῶν Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν γωρῶν συγκοινωνίαν, καὶ ἀπὸ τῶν Περσῶν, ἐπιθραμόντων εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ἐπήνεγκον τὴν ἀλλαγὴν καὶ τῆς πρωτεύουσης. Ο Κωνσταντίνος, ὡς πρῶτος χριστιανὸς αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων, δὲν ἤδυνατο νὰ κατοικῇ ἐν Ρώμῃ, τῇ καθέδρᾳ τῆς ἐθνικῆς λατρείας, ἔνθα ἵσχυεν εἰσέτι ἀριστοκρατία προσηλωμένη εἰς τὴν ἀρχαίαν εἰδωλολατρείαν ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, εἴχε καὶ ἴδιαιτέρους λόγους δυσαρεσκείας πρὸς τοὺς Ρωμαίους, διότι κατὰ τὴν

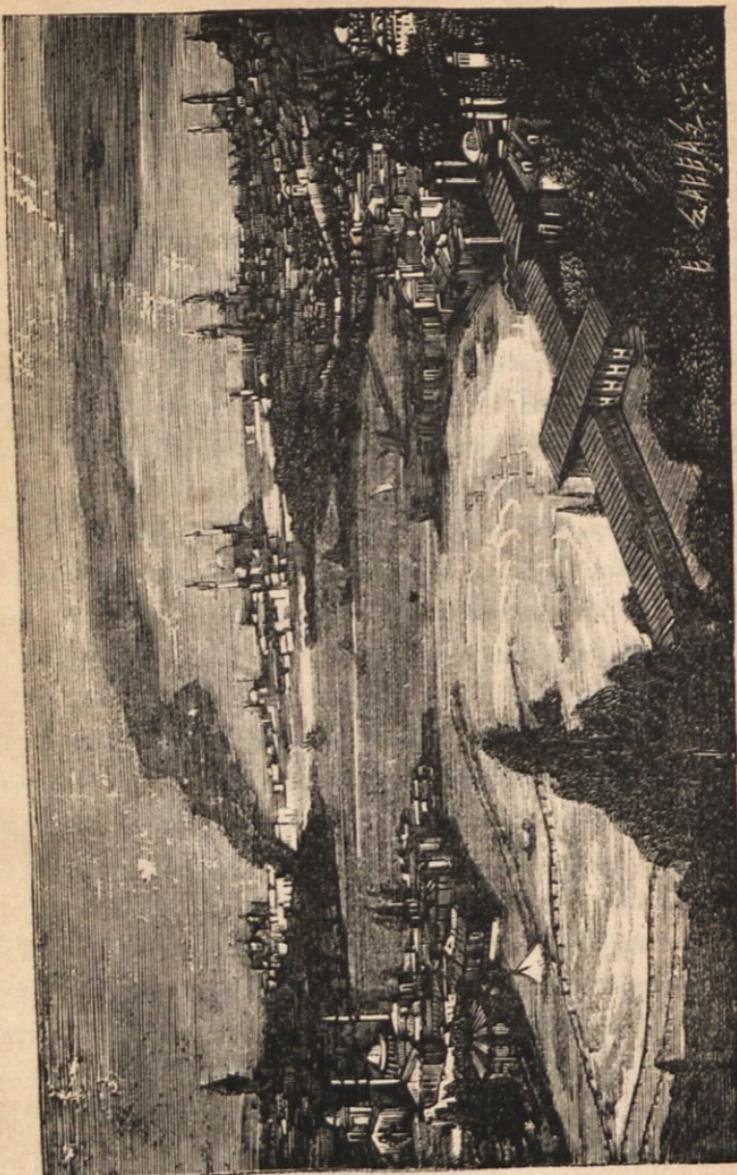
τελευταίαν τρίμηνον αύτοῦ ἐν Ῥώμῃ διαιμονὴν (326) οὐ μόνον προσηνέχθησαν πρὸς αὐτὸν ψυχρῶς καὶ ἥλεγχον αὐτὸν διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πίστεως ἀποστασίαν, ἀλλὰ καὶ παρηκολούθουν μετὰ σκωμμάτων ἀναβαίνοντα εἰς τὸ Καπιτώλιον καὶ ἐτοιχοκόλλησαν μάλιστα καὶ σατυρικὰ ἐπιγράμματα ἐπὶ τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων διὰ τὸν φόνον τοῦ Κρίσπου. Διὰ ταῦτα πάντα ἀπεφάσισε νὰ ἔγκαταλείψῃ τὴν Ῥώμην καὶ ἀντ' αὐτῆς νὰ ἐκλέξῃ ἄλλην καθέδραν τῆς κοσμοκρατορίας αὐτοῦ, ὡς πρὸ αὐτοῦ εἶχον πράξει οἱ αὐτοκράτορες Τιβέριος καὶ Διοκλητιανός, ὃ μὲν πρῶτος μετενεγκών τὴν διαιμονὴν αὐτοῦ ἐν τῇ μικρῷ νήσῳ Καπρέρᾳ τοῦ Νεαπολίτικου κόλπου καὶ εἰπὼν «ubi imperator ibi Roma» (ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκεῖ καὶ ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Ῥώμη), δὲ δεύτερος μεταθέσας τὴν ἔδραν τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ εἰς τὴν Νικομήδειαν.

§ 20. Τὸ διορατικὸν τοῦ Κωνσταντίνου βλέμμα τάχιστα ἀνεκάλυψε τὴν θαυμασίαν τοποθεσίαν τοῦ κατὰ τὸ στόμιον τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου ἐν ἑτει 658 π. Χ. κτισθέντος ὑπὸ τῶν Μεγαρέων *Bυζαντίου*, τοῦ περιρρεομένου ἐκ τριῶν πλευρῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, (ιδ. εἰκ. σελ. 16) τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν κλεῖδα τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐζείνου Πόντου καὶ τὸ κέντρον τῶν ἐπισημοτέρων ἐμπορικῶν ὁδῶν. Ἡ ἀρχαία λοιπὸν αὕτη ἑλληνικὴ ἀποικία ἔμελλεν ἥδη νὰ καταστῇ διαρκὲς μνημεῖον τῆς δόξης τοῦ Κωνσταντίνου, ἀξία τῆς Ῥώμης ἀντίζηλος, ἵς καὶ ἔφερεν ἔκτοτε τὸ ὄνομα, Νέα μὲν Ῥώμη ὑπὸ τοῦ κτίστου ὄνομασθεῖσα, Κωνσταντινούπολις δὲ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐπικληθεῖσα, καὶ ἀναδειχθεῖσα λαμπρά, ἰσχυρὰ καὶ πολυάνθρωπος ἔδρα τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ μεγίστης δὲ ταχύτητος διὰ τοῦ ζήλου τοῦ αὐτοκράτορος ἥγερθησαν οἰκίαι, ἀνάκτορα καὶ ἱεροὶ ναοὶ καὶ ἐκάλυψαν τοὺς πέντε παρὰ τὴν θάλασσαν κειμένους λόφους: δύο δ' ἔτεροι λόφοι συμπεριελήφθησαν μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς ἐντὸς τοῦ περιβόλου, καὶ μακρὰ προάστεια ἔκτισθησαν καθόσον ηὗξανεν ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς. Τὴν νέαν δὲ ταύτην Ῥώμην ἐπεκόσμησε διὰ τῶν ἀρίστων τῆς καλλιτεχνίας ἔργων, ἀγαλμάτων, ἀνδριάντων, ἀναγλύφων, ὅβελίσκων, ἀ-

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ — ΑΠΟΦΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΕΓΓΟΥΠ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τινα μετεκόμισεν ἀφαρέσας ἐκ τῆς Ἑλλάδος, Ἀσίας καὶ Ἰταλίας, καὶ ἐν ἔτει 330 μ. Χ. ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς.

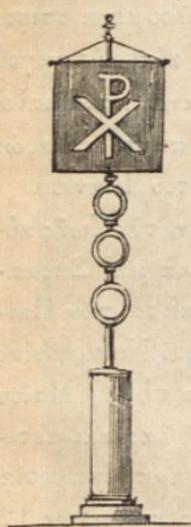
§ 21. Διοικητικὴ ἀραδιοργάρωσις τῆς ἐπικρατείας. Ὁ Κωνσταντῖνος διήρεσε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς τέσσαρας μεγάλας ἐπαρχίας: 1) τὴν Ἀρατολήν, περιλαμβάνουσαν τὴν Θράκην καὶ Αἴγυπτον 2) τὴν Ἰλλυρίαν, μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν παραστρίων χωρῶν 3) τὴν Ἰταλίαν μετὰ τῆς Ἀφρικῆς καὶ 4) τὴν Αύστρην, περιλαμβάνουσαν τὴν Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Βρεττανίαν. Διέταξε δὲ τὴν Αὐλὴν αὐτοῦ κατὰ τὸν περσικὸν τύπον, καὶ καθὼς ἐν τῇ Αὐλῇ τοῦ μεγάλου Βασιλέως, οὕτω καὶ ἐν τῇ τοῦ Κωνσταντίνου τῷ ἱερὸν τοῦ αὐτοκράτορος πρόσωπον περιεκύλου μέγα στῖφος ἀξιωματικῶν τὴν ἀνωτάτην δε τάξιν κατεῖχον οἱ 7 αὐτοῦ ὑπουργοί, ὑφ' ὧν διηυθύνετο ὁλόκληρος τῆς ἐπικρατείας ἡ διοίκησις, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας εἶχον 7 σκηπτούχους, κατὰ τὸ παράδειγμα, ὡς λέγουσι, τῆς ἐπταφώτου λυχνίας ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου.

§ 22. Ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατεπολέμησε τὰ παρὰ τὸν Ἰστρὸν Γερμανικὰ καὶ Σαρματικὰ ἔθνη· παρασκευαζόμενος δ' εἰς πόλεμον καὶ κατὰ τῶν Περσῶν ἡσθένησεν ἐν Νικομηδείᾳ καὶ βαπτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικομηδείας Εὔσεβίου μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐτελεύτησε τὴν 21 Μαΐου τοῦ 337 ἔτους μ. Χ. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ τεθεὶς ἐν χρυσῇ λάρνακι μετεκομίσθη ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπετέθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, ὅπου εἶχε κατασκευάσει εἰς τιμὴν τῶν 12 Ἀποστόλων ἵσαριθμα μνήματα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ τὸ ἑαυτοῦ, ἵνα γίνηται συγκοινωνὸς τῶν πρὸς αὐτοὺς εὐχῶν τῶν εὐσεβῶν.

§ 23. Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐβασίλευσεν ἔτη 31, ὅτα οὐδεὶς ἀπὸ τοῦ Αύγούστου αὐτοκράτωρ καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 65 ἔτῶν. Μέγα δὲ πένθος προούξενησεν ὁ θάνατος αὐτοῦ, καὶ συκέθη εἰς αὐτὸν ὅτι εἰς οὐδένα ἄλλον αὐτοκράτορα· οἱ μὲν ἔθνικοὶ μετέθεσαν αὐτὸν εἰς τοὺς θεούς, οἱ δὲ χριστιανοί, λαβόντες ὑπ' ὅψιν ὅτι μετὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος οὐδεὶς ἄλλος ἐπραξεῖ πλείονα τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς διάδοσιν καὶ παγίωσιν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, παρεῖ-

δον τὰ ἔξ ὀλλοτρίας ἀνατροφῆς καὶ ἔξεως ἀμαρτήματα αὐτοῦ, καὶ ἀποκαλέσαντες αὐτὸν ἴσαπόστολον κατέταξαν μετὰ τῶν ἀγίων.

§ 24. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὠνομάσθη μέγας ἐν τῇ ἰστορίᾳ διότι ἡ μεγαλοπράγμων αὐτοῦ βασιλεία, μεγίστην ἔξασκήσασα ἐπιρρόην καθ' ἄπαντα τὸν μετέπειτα ᾧδην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἐπισημοτέρων ἐποχῶν τῆς Γενικῆς Ἰστορίας, καὶ ἀναδεικνύει τὸν Κωνσταντίνον ἐπίσημον ὅργανον τῆς θείας Προνοίας πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μετὰ ταῦτα σχέσεων καὶ καταστάσεων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ βασιλεία δὲ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ὑπῆρξε πρὸ πάντων εὐεργετικὴ εἰς τοὺς "Ελληνας" διότι

Τὸ Λάβαρον

ὅ φιλέλλην οὗτος αὐτοκράτωρ, ὁ σεμνυνόμενος νὰ καλῆται στρατηγὸς Ἀθηναῖων καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὸν δῆμον αὐτῶν εὐεργετῶν, κατέστησε τὴν πρώτην τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ ταγμάτων σημαίαν, κληθεῖσαν ἔξ ἀγνώστου αἵτιας Λάβαρον, ἐλληνικήν, φέρουσαν ἐπ' αὐτῆς ἐλληνικοῖς γράμμασι τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος καὶ ὡς σύμβουλον τὰς ἐλληνικὰς λέξεις «ἐν τούτῳ νίκα». Κτίσας δὲ καὶ τὴν νέαν Ρώμην ἥ Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου, τῆς ἐλληνικῆς ταύτης ἀποικίας, προπαρεσκεύασεν οὖτω τὴν βραδύτερον ἐπὶ μακρὸν ἀκμάσασαν ἐλληνικὴν μοναρχίαν, καὶ ἐγένετο παραίτιος τῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα σωτηρίας καὶ πολιτικῆς ἀναβιώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

§ 25. Ἰουλιαρὸς ὁ Παραβάτης (361—363). Ὁ Κωνσταντίνος ἀποθνήσκων διένειμε τὸ κράτος εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱοὺς Κωνσταρτῖορ, Κώρσαρτα καὶ Κωνστάρτιορ. Τούτων δ' ὁ μὲν Κωνσταρτῖος ἔπεισε μαχόμενος πρὸς τὸν Κώνσταντα ἐν ἔτει 340, ὁ δὲ Κώρσαρ ἐφονεύθη δέκα ἔτη βραδύτερον ὑπὸ τῶν ἴδιων αὐτοῦ στρατιῶν (350) καὶ τελευταῖον ὁ Κωνστάρτιος, ὅστις εἶχε χειροτονήσει Καίσαρα τὸν νεώτερον τῶν ἔξαδέλφων αὐτοῦ Φλάβιορ Ιουλιαρόρ, ἀπέθανε καθ' ὅν χρόνον ὁ Ιουλιανὸς ἀνακηρυχθεὶς ἐν Παρισίοις

ύπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτωρ (361), ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ.

§ 26. Ὁ Ιουλιανὸς εἰσῆλασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπευφημούμενος ως αὐτοκράτωρ καὶ ἀνέλαβε τὰς ἡγίας τοῦ κράτους. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ὅστις ὅτο δὲ μόνος ὑπολειπόμενος ἔρρην βλαστὸς τοῦ Κωνσταντινέου γένους, ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ ἔχων μητρικὴν γλώσσαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις χρηματίσας συμμαθητὴς Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ἡγάπησε δὲ ὑπερβολλόντως τὸν ἑλληνισμόν, καὶ γενόμενος αὐτοκράτωρ ἐπροστάτευσε τὴν παιδείαν καὶ τὰ παλαιὰ ἔθιμα τῆς Ἑλλάδος, ἀνωροδόμησε καὶ διεκόσμησε πολλὰς πόλεις καὶ πολλὰς ιερὰς αὐτῆς, ἀνενέωσε τοὺς ἔθνικοὺς αὐτῆς ἀγῶνας καὶ ἐπροστάτευσε τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου καὶ ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων· περιώρισε δὲ τὴν πολυτέλειαν ἀποβαλλών ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ πάντας τοὺς περιττοὺς ὑπαλλήλους, ἐφρόντισε περὶ ἀδεκάστου ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐπανήγαγε τὴν πειθαρχίαν ἐν τῷ στρατῷ· ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐξημένη αὐτοῦ φαντασία ὥθησεν αὐτόν, ὅπως ἐξομόσῃ τὸν χριστιανισμὸν καὶ ζητήσῃ τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ πτώματος τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρείας, ἐξ οὐ καὶ ἀποστάτης ἡ παραβάτης ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐπωνομάσθη. Ἀπέθανε δ' ἐν ἔτει 363 μ. Χ. ἐν ἐκστρατείᾳ τινὶ κατὰ τῶν Περσῶν λαβὼν πληγὴν θανατηφόρου βέλους. Ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Ιοβιανὸς, συνομολογήσας αἰσχρὰν εἰρήνην πρὸς τοὺς Πέρσας, παρεχώρησεν αὐτοῖς πέντε ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ Τίγρητος ἐπαρχίας, ἀποτελούσας τὰς κλεΐδας τῆς Μεσοποταμίας, καὶ ἐπιστρέψων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτελεύτησε καθ' ὅδὸν μετὰ ὄκτω μηνῶν βασιλείαν, ἀφοῦ ἀγέδειξε πάλιν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τὴν χριστιανικὴν (364 μ. Χ.).

§ 27. Ἀποθανόντος τοῦ Ιοβιανοῦ, ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐν Νικαιᾷ δὲ Παννόνιος τὸ γένος, ἀλλ' ἄξιος στρατηγὸς Οὐάλερτινιανὸς ὁ Α'. παραλαβὼν συνάρχοντα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Οὐάλερτα, εἰς δὲ ἕδωκε τὸν τίτλον τοῦ αὐγούστου καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, ἔχούσης πρωτεύουσαν τὴν

Κωνσταντινούπολιν, καὶ περιλαμβανούσης τὴν Ἀσίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου, τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὰς παρὰ τὸν κάτω Δούναβιν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον χώρας καὶ τὴν Ἑλλάδα, αὐτὸς δὲ ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν τὴν Δυτικὴν αὐτοκρατορίαν, περιλαμβάνουσαν τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀφρικήν καὶ ἔχουσαν πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην.

§ 28. Ἐπιθρομὴ τῶν Οὐρων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Γότθων οἱ Οὐροὶ καὶ ἐδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν βαρβάρων λαῶν, παρ' ὧν πλεῖστα ἔπαθε δυστυχήματα καὶ φοβερὰς καταστροφὰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Τὸ πρῶτον ἴστορικὸν ἵχνος περὶ τῶν Ούνων ἀνευρίσκεται, ὡς δοξάζουσι τινες ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν Σινῶν, ἐν οἷς λέγεται, ὅτι τὸ 1200 π. Χ. συνέστη ἐν Μογγολίᾳ τὸ κράτος τῶν Υογγρού, φυλῆς Μογγολικῆς, οὓς ὑποθέτουσι τοὺς αὐτοὺς πρὸς τοὺς Ούνους, κατελθόντας ἐκ τῶν Οὐραλίων ὄρέων ἀλλὰ πρῶτον κατὰ τὴν 3ην μ. Χ. ἐκατονταετηρίδα τὸ ὄνομα αὐτῶν διεφημίσθη.

§ 29. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀμμιαροῦ Μαρκελλίρου οἱ Οὐροὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεγάλην σκυθικὴν φυλήν, ἥτις πολλάκις ὑπέταξε τὴν Ἀσίαν καὶ συνετάραξε τὴν Εὐρώπην. Ἡτο γενεὰ ἱππαστική, ἀγρία, φοβερὰ καὶ ἀπάνθρωπος. Οἱ εὐγενέστεροι τούτων ἔσχιζον παιδιόθεν διὰ πολλῶν ἐντομῶν τὰς παρειὰς αὐτῶν καὶ τὸν πώγωνα, ἵνα ἐμποδίστωσι διὰ τῶν οὐλῶν τὴν φυὴν τῶν γενείων. Καίτοι δὲ ἀσχημότατοι καὶ μικρόφθαλμοι, εἶχον ὅμως ὅστε συμπαγῆ καὶ στερεά, τράχηλον παχύν, ὥμους πλατεῖς, καὶ τοσοῦτον ἦσαν κακόπλαστοι, ὥστε μακρόθεν ὡμοίαζον μᾶλλον πρὸς θηρία, ιστάμενα ἐπὶ τῶν ὄπισθίων πεδῶν, καὶ πρὸς στελέχη δένδρων παρὰ πρὸς ἀνθρώπους. Ἡ φύσις ἐπλασεν αὐτοὺς κυνηγοὺς καὶ ποιμένας, ὃ δὲ τοιοῦτος τοῦ βίου τρόπος ἐδίδαξεν αὐτοὺς νὰ γείνωσι διορητήτορες. Ἡ κυριωτέρα δὲ τῶν Ούνων δύναμις συνίστατο εἰς τὸ ἱππικόν, καὶ ἐπιστεύετο παρὰ πολλῶν, οὐδέποτε ἰδόντων αὐτοὺς πεζούς, ὅτι ἐζῶν διατνεκῶς ἐπὶ τῶν ἱππων καὶ ὅτι ἐγεννῶντο ἐπ' αὐτῶν. Τὸ κύριον δ' αὐτῶν ὅπλον ἦτο τὸ τόξον, ὅπερ ἔβαλλον καὶ ἐφορμῶντες καὶ φεύγοντες μετὰ μεγίστης ταχύ-

τητος και δρυμῆς. Ἐλάτρευον οἱ Ούνοι τὸν ἥλιον και τὴν σελήνην ἔναν και εἰδώλων, και ἡρχον τῶν φυλῶν αὐτῶν 24 φύλαρχοι πατριαρχικῶς ὡς κριταὶ και ἀρχηγοὶ ἐν πολέμῳ, οἵτινες και ἀπετέλουν τὴν Βουλὴν τοῦ ἔθναρχου. Συνεκρότουν δὲ οἱ Ούνοι και μεγάλην συνέλευσιν ἔφιπποι και ώπλισμένοι ἐν μεγάλῃ πεδίᾳ, ἢς μετεῖχον ὅσοι ἐν πολέμῳ εἶχον ἀποκτείνει ἔχθρον, ὅπερ ἦτο ἀπόδειξις ἀνδρείας.

§ 30. Κατὰ τῶν φοβερῶν τῶν Ὑογγοὺν τούτων ἡ Ούνων ἐπιδρομῶν οἱ Σίναι ἀνήγειραν τρεῖς περίπου αἰῶνας π. Χ. τὸ μακρὸν αὐτῶν τεῖχος ἀλλ' οἱ Ὑογγοὺν ὑπερέβησαν πολλάκις τὸ κακῶν φυλασσόμενον σινικὸν τείχισμα, ἐκλόνησαν ἐκ βάθρων τὸ σινικὸν κράτος και ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἐπὶ μεγίστου μέρους τῆς ἄνω Ἀσίας: ἐκεῖθεν δὲ καταπολεμήσαντες τοὺς Σίνας, ἤναγκασαν αὐτοὺς εἰς ἀποφορὰν αἰσχροῦ φόρου, ὑποχρεωθέντων τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κίνας χάριν τῆς εἰρήνης νὰ πέμπωσι και τὰς ἴδιας αὐτῶν θυγατέρας πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ὑογγούν. Ἄλλ' οἱ Σίναι τελευταῖον, βοηθούμενοι και ὑπὸ ἑτέρας μογγολικῆς φυλῆς, κατετρόπωσαν περὶ τὰ τέλη τῆς 1ης μ. Χ. ἐκαπονταετηρίδος τοὺς Ούνους και ἔξεδίωξαν αὐτοὺς δυτικώτερον πρὸς τὴν Εὐρώπην. Οὗτοι δὲ προβαίνοντες ἐκτοτε κατελάμβανον βαθυτόδον και κατ' ὄλιγον τὰς νῦν ὑπὸ τῶν Ρώσων και Αὐστριακῶν κατεχομένας χώρας, φέροντες πανταχοῦ τὴν διαρπαγὴν και ἐρήμωσιν και χύνοντες ποταμῆδόν τὸ ἀνθρώπινον αἷμα, και τελευταῖον προσήγγισαν πρὸς τοὺς Γότθους, τοὺς κατέχοντας τὰς Βορειοανατολικὰς τῆς Εὐρώπης χώρας.

§ 31. Εἰσβολὴ τῷ Γότθῳ εἰς τὸ φωμαϊκὸν κράτος. Πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ούνων τὸ ἔθνος τῶν Γότθων ὑπῆρχε διεγρημένον εἰς δύο κλάδους εἰς Γρεουθούγγους ἡ Ὀστρογότθους, ὅπερ ἐστιν Ἀνατολικοὺς Γότθους, και εἰς Θερουόγγους ἡ Βησιγότθους, τούτεστι Δυτικοὺς Γότθους: τὸ δὲ διαχωρίζον αὐτοὺς ὅριον ἦτο ὁ Βορυσθένης. "Οτε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος ἐπέπεσαν οἱ Ούνοι κατὰ τῶν Γότθων και ἐφόνευσαν τὸν πρῶτον μο-

νάρχην τῶν Γοτθικῶν φυλῶν καλούμενον Ἐρμαρικὸν, οἱ μὲν Ὀστρογότθοι ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας ἀποφεύγοντες τὰς ἐπιθέσεις τῶν Οῦνων, τῶν δὲ Βησιγότθων οἱ μὲν κατέφυγον εἰς τὰ Καρπάθια ὅρη, οἱ δὲ πλεῖστοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Φριτιγέρνην ἐστράφησαν πρὸς τὸν Δούραβιν. Οὗτοι δέ, ἔξωσθέντες ἀπὸ τῶν προτέρων εὐρυχώρων νομῶν τῆς Οὐκρανίας καὶ Μολδανίας, καὶ στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων δι' ἑαυτοὺς καὶ τὰ ποίμνια αὐτῶν τροφῶν, ἐπεμψαν πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Οὐάλεντα, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ τὴν ἀδειαν νὰ διαβῶσιν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως καὶ νὰ κατοικισθῶσιν ἐν ταῖς ἐρήμοις χώραις τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Θράκης, ὑποσχόμενοι ἀντὶ τούτου ὑπακοήν, πίστιν καὶ συμμαχίαν κατὰ τῶν εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἐπιδρομῶν τῶν νέων βαρβάρων.

§ 32. Ὁ Οὐάλης, φρονῶν, ὅτι διὰ τῆς συμμαχίας τῶν Βησιγότθων ἡδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, πρὸς δὲ τούτοις μαθὼν ὅτι οἱ Γότθοι οὔτοι ἦσαν τοῦ δόγματος τοῦ Ἀρείου, ὅπερ καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀσπασθῆ, διέταξε τοὺς δύο αὐτοῦ ἐπάρχους καὶ στρατηγοὺς Μάξιμον καὶ Λουπικίον νὰ μεταβιβάσωσιν αὐτοὺς ἀπόλους διὰ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Ἄλλ' οἱ φαῦλοι καὶ οὔτε δανοὶ οὔτοι στρατηγοὶ λαβόντες, ως λέγεται, δῶρα ἐπέτρεψαν τοῖς Γότθοις νὰ φέρωσιν ὅπλα κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, καὶ οὕτως εἰσῆλθεν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν τὸ μέγα ἐκεῖνο πλῆθος τῶν Βησιγότθων, ὃν δὲ ἀριθμὸς φαίνεται ὅτι ἀνήρχετο εἰς 1,200,000, ἐν οἷς 200,000 πολεμισταί.

§ 33. Μὴ ἀρκεσθέντες δ' οἱ στρατηγοὶ τοῦ Οὐάλεντος εἰς τοῦτο μόνον, ἔξηρέθισαν προσέτει τὴν ὄργὴν τῶν βαρβαρικῶν στιφῶν ζητοῦντες νὰ κερδοσκοπήσωσιν ἐκ τῆς δυστυχίας αὐτῶν· διότι μίαν λίτραν ἄρτου ἐπώλουν αὐτοῖς ἀνθ' ἐνὸς ἀνδραπόδου καὶ μίαν λίτραν κρέατος ἀντὶ μιᾶς λίτρας χρυσοῦ. Ἐνῷ δὲ οἱ Γότθοι ἐστέναζον καταθλιβόμενοι οὕτως, οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν Φριτιγέρνης καὶ Ἀλανίθος προσεκλήθησαν ἐν τῇ 70 μίλια ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως ἀ-

πεγούση πόλει *Μαρκιανούπολει* εἰς συμπόσιον ὑπὸ τῶν διοικητῶν *Μαξίμου* καὶ *Λουπικίρου*. Ἡλθον δ' οὗτοι συνοδευόμενοι ὑπὸ ὄλιγων σωματοφυλάκων, εἰς οὓς ὅμως ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι τῆς πόλεως. Ἐν φύῳ δὲ οἱ συνδαιτυμόνες ἐκάθηντο εἰς τὴν τράπεζαν, ἀπηγήσαν καὶ οἱ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἴστάμενοι πειγῶντες Γότθοις εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτῆς, καὶ συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς ἐμποδίζοντας αὐτοὺς *Τρωμαίους* στρατιώτας καὶ τινας αὐτῶν ἐφόνευσαν. Οἱ δὲ βεβαρυμένοι ὑπὸ τῆς ἀκρασίας *Λουπικίρος*, μαθὼν δὲ τι στρατιώται τινες αὐτοῦ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Φριτιγέρνους, διέταξε νὰ κατασφάξωσιν αὐτούς. Αἱ κραυγαὶ καὶ αἱ στοναχαὶ τῶν ἀποθνησκόντων αὐτοῦ σωματοφυλάκων ἐπληροφόρησαν τοὺς Γότθους ἀρχηγοὺς περὶ τῶν κινδύνων, οὓς καὶ αὐτοὶ διέτρεχον, καὶ σπασάμενοι τὰ ξίφη, διέσχισαν τὰς σειρὰς τῶν πεφοβισμένων *Τρωμαίων* καὶ ἐπιβάντες τῶν ἵππων ἐσώθησαν πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν.

§ 34. Οἱ Γότθοι λαβόντες τότε τὰ ὅπλα καὶ ἐνδυναμωθέντες καὶ δι' ἄλλων βαρβαρικῶν φυλῶν, διήλασαν διὰ τῆς Μοισίας διαρράζοντες καὶ πορθοῦντες τὴν χώραν μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἐπλησίασαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Απὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔβλεπον τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς κατανεμομένας τὰ χωρία καὶ τὰ ἀγροκήπια τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων. Τελευταῖον δ' ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν μετὰ πολυαριθμου στρατοῦ, καὶ συγκροτήσας μάχην παρὰ τὴν *Αρδριανούπολιν* τὴν 9 Αὔγουστου τοῦ 378 ἔτους, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ κατέψυγεν εἰς τινα κώμην ἀτείχιστον, ὃπου ἐπελθόντες οἱ βαρβάροι καὶ ἐμβαλόντες πῦρ, ἐνέπρησαν τοὺς ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

§ 35. Θεοδόσιος ὁ Μέγας (378—395). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐάλεντος κατεπολέμησε τοὺς Γότθους ὁ διάδοχος αὐτοῦ, ὁ *Ισπαρὸς* Θεοδόσιος, ὁ ἐπικληθεὶς Μέγας διότι ἦνωσε διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ ἐδόξασε διὰ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τὴν ἥρμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Οὗτος κατεδίωξε τὸν ἀρειανισμὸν διὰ τῆς δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμενικῆς συνόδου (381), ἀπη-

γόρευσε τὰς θυσίας καὶ μαντείας, ἐπέτρεψε νὰ καταστραφῶσιν οἱ ἔθνικοὶ ναοί, καὶ πρώτος αὐτὸς ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων ὑπεβλήθη εἰς ἔκκλησιαστικὴν ποινὴν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μεδολιάνων Ἀμβροσίου διὰ τὴν τρομερὰν καὶ ὀλεθρίαν διαταγῆν, ἣν ἐν ἐτει 390 ἔδωκεν ἐκ Μεδιολάνου, ἔνθα διέτριβε παρὰ Οὐαλεντινιανῷ τῷ Β', κατὰ τῶν στασιασάντων Θεσσαλονικέων, ἵξ ὅν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ βαρβάρου φρουρᾶς τῶν Γότθων κατά τινας μὲν 7,000, κατ' ἄλλους δὲ 15,000 ἀνθρώπων. Μόλις δὲ μετὰ ὅκτω μηνῶν μετάνοιαν ὁ Θεοδόσιος ἀπηλλάγη τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ ἐπετράπη αὐτῷ ἡ εἰς τὴν ἔκκλησίαν εἰσοδος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ὃφου πρῶτον ἐπεσε πρηνῆς καὶ ὥμολόγησε δημοσίᾳ ἐν τῷ ιερῷ ναῷ τὴν ἀμαρτίαν, ἣν ἔπραξε καὶ παρεκάλεσε τὸν Ἀμβρόσιον νὰ τύχῃ συγγνώμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ. Ὁ Θεοδόσιος καταπολεμήσας, ὡς προείπομεν, τοὺς Γότθους καὶ ἀναχαιτίσας μετὰ ἐπτατετεῖς ἀγῶνας τὴν πρόδον αὐτῶν, τινάς μὲν τούτων συγώκισεν ἐν ταῖς μεσημβριναῖς ἐπαρχίαις τοῦ Δουναβεώς, ἄλλους δὲ κατέταξεν ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ ἀπεβίωσε πεντηκοντούτης τὴν ἡλικίαν ἐν Μεδιολάνῳ (394) καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τοὺς δύο ἀνηλίκους καὶ ἀνικάνους αὐτοῦ υἱοὺς Ἀρχάδιον καὶ Ὄρώριον, καὶ διατάξας ὁ μὲν πρῶτος νὰ ἀρχῇ τῆς Ἀνατολικῆς, ὁ δὲ δεύτερος, ὁ καὶ νεώτερος, τῆς Δυτικῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, καὶ οὕτω πάλιν τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος διηρέθη μεταξὺ τῶν δύο τοῦ Θεοδοσίου υἱῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Εἰσβολὴ τῶν Γότθων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ Κράτους (395—476 μ. Χ.)

§ 36. Οἱ Βησιγότθοι ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν δύο ἀνικάνων υἱῶν τοῦ Θεοδοσίου παρατηρήσαντες, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ ἐπικράτεια

δὲν ἔκυθερνάτο πλέον ὑπὸ τῆς συνέσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου, ἀπεφάσισαν νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου μεταχειρισθέντες ὡς πρόφασιν τὴν ἐλάττωσιν τοῦ συμπεφωνημένου φόρου ἢ τὴν βραδεῖαν αὐτοῦ πληρωμήν. Ἀρχηγὸς τῶν Βησιγότθων ἦτο τότε ὁ Ἀλάριχος ἐκ τοῦ γένους τῶν Βέλδων. Ὑπερβάντες δὲ τὸν Δούναβιν ἐπὶ τοῦ πάγου ἐφώρμησαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως λεηλατοῦντες ἀπασαν τὴν μεταξὺ χώραν. Ἡ Ἑλλὰς μέχρι τοῦδε εἶχε διαφύγει τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, αἰτινες σπανιώτερον ἔχετείνοντο νοτιώτερον τῆς Θράκης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ 395 ἔτους μ. Χ. ὁ Ἀλάριχος ἤθέλησε νὰ διαρπάσῃ καὶ διανείμῃ τοῖς ὅμοφύλοις αὐτοῦ καὶ τὰ ὑπὸ βαρβάρων ἀνέπαφα πλούτη τῶν ἐλληνιδῶν πόλεων.

§ 37. Οἱ Βησιγότθοι διῆλθον ἀμαχητεὶ τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν ἔνεκα τῆς ἀνανδρίας τῶν φυλασσόντων αὐτὰ στρατιωτῶν καὶ τῆς προδοσίας τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Γεροντίου, καὶ εἰσελθόντες ἀκωλύτως εἰς τὴν Ἑλλάδα (396 μ. Χ.) ἐπήνεγκον τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῶν πόλεων τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος καὶ τῆς Βοιωτίας, πλὴν τῆς ὄχυρᾶς πόλεως τῶν Θηβῶν, τοὺς μὲν ἄνδρας ἥβηδὸν ἀποτράπτοντες, τοὺς δὲ παιδας καὶ τὰς γυναικας ἀγεληδὸν μετὰ τοῦ πλούτου τῶν πόλεων λαφυραγωγοῦντες. Τελευταῖον δὲ προύχώρησεν ὁ Ἀλάριχος μέχρι τῶν πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πόλις δὲ τῆς Ἀθηνᾶς περιεσώθη ἐκ τῆς διαρπαγῆς, γενομένης συνθήκης μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῶν βαρβάρων, δι' ἣς ὁ ἀρχηγὸς τῶν βαρβάρων εἰσῆλθε μετ' ὀλίγης συνοδίας εἰς τὸ ιερὸν τοῦτο τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ τέμενος· φιλοφρονηθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς πόλεως, καὶ λουσάμενος καὶ ἐστιαθεὶς μετὰ τῶν λογάδων πολιτῶν, ὡς λέγει ὁ ἱστορικὸς Ζώσιμος, καὶ, τὸ κυριώτερον, λαβὼν ἔφθονα δῶρα κατέλιπε τὴν πόλιν ἀβλαβῆ. Ἄλλ' ὅμως ὀλόκληρος ἡ λοιπὴ Ἀττικὴ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ μνημείων διηρπάγη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀλαρίχου. Τότε κατεσκάψη ὑπὸ τῶν βαρβάρων Γότθων καὶ διαδόθη τῆς Δήμητρος καὶ διεκόπησαν τὰ ἐλευσίνια μυστήρια, ὅτινα ἀπὸ 1800 ἥδη ἐτῶν ἐτελοῦντο ἔκεī ἀνευ διακοπῆς.

§ 38. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀλάριχος ἐπιδραμών τὴν Μεγαρίδα, εἰσῆλασε διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ οὐδαμοῦ εὔρισκων ἀντίστασιν, ἐγένετο κύριος τῆς Κορίνθου, τοῦ Ἀργονε, ἀπάντων τῶν μεταξὺ τούτου καὶ τῆς Λακεδαιμονος γυρίων, καὶ αὐτῆς τῆς Σπάρτης. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ διέπων τὴν Δυτικὴν Ρωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ἐπὶ τοῦ ἀνηλίκου Ὀνωρίου στρατηγὸς Στειλίχωρ ἔζεστράτευσεν ἐκ τῆς Ἰταλίας μετὰ πολυαριθμοῦ στόλου καὶ στρατοῦ εἰς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀποθάς εἰς Κόρινθον, ἥναγκασε τοὺς Γότθους νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μεθ' ἀπάσης τῆς λείας εἰς τὴν Ἡπειρον.

§ 39. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρχάδιος ἤναγκάσθη τότε νὰ ἀγοράσῃ παρὰ τῶν Γότθων τὴν εἰρήνην διορίσας τὸν Ἀλάριχον ἀρχιστράτηγον τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἰλλυρίαν στρατευμάτων, σκοπῶν, ώς φαίνεται, νὰ στρέψῃ τὴν λαίλαπα ταύτην τῶν βαρβάρων κατὰ τοῦ Δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου, ὅπερ καὶ κατώρθωσε.

§ 40. Τὰ πλούτη τῆς ἦτι ἀπορθήτου Ἰταλίας διήγειραν τὴν ἀπληστίαν τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν Βησιγότθων. Ὁθεν ὑπερβάντες οὗτοι τὰς Ἰουλίας Ἀλπεις καὶ τὸν Πάδον, συνέκλεισαν τὸν φεύγοντα αὐτοκράτορα Ὀνώριον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Ἀστης παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἀλπεων τοῦ Πεδεμοντίου.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ἐγένετο σωτὴρ τῆς Ἰταλίας ὁ γενναῖος Στειλίχωρ νικήσας κατὰ τὴν ἐν Πολλεττίᾳ μάχην (403 μ. Χ.) τὴν δύναμιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν τόλμην τοῦ Ἀλαρίχου, καὶ ἐξαγοράσας τὴν φιλίαν τοῦ ἡτηθέντος ἀντὶ βαρυτίμων δώρων 4,000 λιτρῶν χρυσίου ἀντὶ δὲ ἐτησίου μισθοῦ καὶ τῆς παραχωρήσεως τῆς Δυτικῆς Ἰλλυρίας κατέπεισε τὸν Ἀλάριχον ὅπως ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Παρροιαν.

§ 41. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὄλιγων ἔτῶν, ἥτοι ἐν ἔτει 408 μ. Χ., μαθὼν ὁ Ἀλάριχος, ὅτι ὁ Στειλίχωρ, ὃν μόνον ἐφοβεῖτο, ἐγένετο θῦμα τοῦ φθόνου καὶ τῆς δυσπιστίας τοῦ ἀσυνέτου αὐτοκράτορος Ὀρωρίου, ὑπερέβη ἐκ δευτέρου τὰς Ἀλπεις, καὶ ὑπερ-

Εὰς τὸν Πάδον ἐλεηλάτησε κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ἀπάσας τὰς πόλεις μέχρι τῶν περὶ τὴν Ἀράβεννην ἐλῶν, ὅπισθεν τῶν δοποίων ἔζητει σκέπην καὶ σωτηρίαν δὲ Ὁνώριος. Καταλιπὼν δὲ ἐκεῖ κεκλεισμένον τὸν Ὁνώριον ὑπερέβη τὰ Ἀπέννινα ὄρη, καὶ ἐφάνη αἰφνῆς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ῥώμης ἐπείσθη δὲ νὰ φεισθῇ αὐτῆς λαθῶν 5,000 λίτρας χρυσοῦ, 30,000 λίτρας ἀργύρου καὶ 4,000 χιτῶνας σηρικούς.

§ 42. Μετὰ ταῦτα δὲ Ἀλάριχος προσέφερε τῇ Αὔλῃ τῆς Ἀράβεννης τὴν ἑαυτοῦ συμμαχίαν, ἐὰν παρεχωρεῖτο αὐτῷ εἰς κατοίκισιν ἡ ἐπαρχία τῆς Βενετίας, Δαλματίας καὶ τοῦ Νωρικοῦ· ἀλλ’ δὲ Ὁρώριος, φοβούμενος τὴν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐγκατάστασιν τῶν Γότθων ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν οὗτος δὲ τὸ ἐφεζῆς ἔτος (409 μ. χ.) παρέστη πάλιν πρὸ τῆς Ῥώμης, καὶ διὰ τῆς δύναμις αὐτοῦ ἀνύψωσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τὸν ὑπαρχον τῆς πόλεως Ἀτταλον, ἀνδρα μάταιον καὶ ἀμαθῆ καυχητήν, ὃν καθήρεσε πάλιν δὲ Ἀλάριχος δυσαρεστηθεὶς ὑπ’ αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποδεῖξῃ πόσον ἴσχύει ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐπεμψε τὰ σύμβολα καὶ παράσημα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν ἐν Ἀράβεννην Ὁνώριον ὡς ἔχεγγυον τῆς φιλίας αὐτοῦ.

§ 43. Ἀλλ’ ἔχθρος τις ἀδιάλλακτος τοῦ γένους τῶν Βάλδων, ὁ Γότθος Σάρος, διατελῶν ἐν ῥωμαϊκῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀπεπειράθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀλάριχον, καὶ ἀποτυχών κατέκοψεν ἀριθμόν τινα Γότθων καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀράβεννην πρὸς τὸν Ὁρώριον. Τότε ἔζηγριώθη δὲ ἀρχηγὸς τῶν Γότθων κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, καὶ ἐκστρατεύσας τὸ τρίτον ἥδη κατὰ τῆς Ῥώμης εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν τὴν 24 Αὔγουστου τοῦ 410 ἔτους μ. Χ. ἥτοι τὸ 1163 ἔτος ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς.

§ 44. Τότε ἐσκυλεύθησαν οἱ θησαυροί, οὓς 300 θρίαμβοι ἐνδόξων αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν εἰχον ἐπισωρεύσει εἰς τὴν ἀεδίον ταύτην πόλιν. Οὐδενὸς δὲ ἐφείσθησαν τότε οἱ Γότθοι, πλὴν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου πάντα δὲ τὰ κακὰ τῆς πλεονεξίας, τῆς ἀσελγείας καὶ τῆς ὡμότητος ὑπέστη ἡ

Ρώμη, τὸ αἷμα ἔρρευσε ποταμηδὸν καὶ τὸ πῦρ κατέστρεψε τὴν πόλιν. Μετ' ὅλιγας δ' ἡμέρας ὁ Ἀλάριχος δι' ἐλλειψιν τῶν πρὸς τροφὴν ἐπιτηδείων ἐγκατέλειψε τὴν κατερημωθεῖσαν Ρώμην καὶ μετέβη εἰς τὴν Καμπαριαρ, ὅπου ὑπὸ σκιὰν εὐθαλῶν δένδρων ἀπελάμβανον οἱ Γότθοι τοὺς καρποὺς τῶν νικῶν αὐτῶν θυγατέρες δὲ συγκλητικῶν τῆς Ρώμης προσέφερον αὐτοῖς τὸν οἶνον ἐντὸς πολυτίμων ἐκπωμάτων σκυλευθέντων ἐκ τῆς Ρώμης.

§ 45. Ἐν Καμπαριᾳ διαζένων ὁ Ἀλάριχος ἐμελέτα νὰ πορθήσῃ ἵνα κυριεύσῃ καὶ τὴν Σικελίαν καὶ Ἀφρικήν ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν προπαρασκευῶν τούτων προέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος (410 μ. Χ.). Οἱ Γότθοι μετωχέτευσαν τότε διὰ τῶν αἰγμαλώτων αὐτῶν τὸ ῥεῖθρον τοῦ ποταμοῦ Βουσεντίου παρὰ τὴν πόλιν Κοσερτιαρ, καὶ ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐδέχθη ἀντὶ τάφου τὸν μέγαν ἀρχηγὸν τῶν Βησιγότθων μετὰ τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν τροπαιῶν τῶν νικῶν αὐτοῦ. Τούτου δὲ γενομένου, ὁ ποταμὸς ἐλαβε πάλιν τὸν πρότερον αὐτοῦ ῥοῦν ὑπεράνω τοῦ τάφου, καὶ οἱ αἰγμαλῶτοι ἐσφάγησαν ἐπ' αὐτοῦ, ἵνα μείνῃ αἰωνίως ἔγνωστος ὁ τόπος ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἀλαρίχου.

§ 46 Σύστασις τοῦ ἐτοῦ Ἀφρικῆς Βασιλείου τῷ Βαρδάλῳ (431) καὶ ἄλλωσι τῆς Ρώμης ὑπ' αὐτῷ (455 μ. Χ.). Ἀποθανόντος τοῦ Ἀρκαδίου, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Θεοδόσιος ὁ Β. ἐνυμφεύθη τὴν περιβότον Ἀθηναΐδα, θυγατέρα τοῦ Ἀθηναίου σοφιστοῦ Λεοντίου, ἀνατραφεῖσαν μὲν ἐν θρησκείᾳ καὶ παιδείᾳ ἐλληνικῇ, βαπτισθεῖσαν δὲ πρὸ τῶν γάμων αὐτῆς καὶ λαβοῦσαν τὸ χριστιανικὸν ὄνομα Εὐθοκία (421 μ. Χ.). Οὔτος ἐπεμψε στρατὸν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν ἀδελφὴν τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντος Ὁνωρίου Πλακιδίαρ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Οὐαλερινιαρὸν τὸν Γ.

Τότε ὁ διοικητὴς τῆς ἀρκτώας Ἀφρικῆς Βονιφάτιος ἐδιγονότησε πρὸς τὸν ῥωμαῖον στρατηγὸν Ἀέτιον οὗτος δέ, εὐνοούμενος ὃν τῆς αὐτοκρατείρας Πλακιδίας, ἐπεισεν αὐτὴν, ὅπως ἀνακαλέσῃ τὸν Βονιφάτιον ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὑποπτευόμενος ἐπε-

βολὴν κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐστασίασε κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἐν ἔτει 429 καὶ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς ἐν Ἰσπανίᾳ Βανδάλους, οἵτινες ἐλθόντες εἰς Ἀφρικὴν, ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν μετὰ καταστρεπτικώτατον πόλεμον τοὺς Ρωμαίους καὶ ἔδρυσαν τελευταῖον 441 μ. Χ. ἐν Ἀφρικῇ τὸ φοβερὸν Βανδαλικὸν κράτος, ὅπερ διέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα, καταστραφὲν ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐν ἔτει 534. Δολοφονηθέντος δ' ἐν ἔτει 455 μ. Χ. τοῦ Οὐαλερίου Γ'. καὶ ἀναβάντος εἰς τὸν ῥωμαϊκὸν θρόνον τοῦ δολοφόνου Μαξίμου, ἣ χήρα τοῦ δολοφονηθέντος αὐτοκράτορος, ἣν διὰ τῆς βίας ἐνυπεύθη ὁ Μάξιμος, θέλουσα νὰ ἐκδικήσῃ τὴν δολοφονίαν τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐκάλεσεν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς τοὺς Βανδάλους. Οὗτοι δὲ ἐπέρχονται κατὰ τῆς Ρώμης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γεωσερίχου, δολοφονοῦσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς τὸν αὐτοκράτορα Μάξιμον, λεηλατοῦσι τὴν Ρώμην, καὶ μὴ εύρόντες τοὺς θησαυρούς, οὓς προσεδόκων, κατέστρεψαν μανιωδῶς καὶ τὰ λαμπρότερα τῆς Ρώμης καλλιτετεχνικὰ ἔργα, ἐξ οὐ τὴ λέξις βαρδαλιοῦμδε ἐπεκράτησε νὰ σημαίνῃ τὴν ὑπὸ βαρβάρων ἦ κακούργων χειρῶν καταστροφὴν τῶν μνημείων τῆς δόξης τῶν ἔθνων. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Βανδάλοι λαβόντες αἰχμάλωτον καὶ τὴν πρωταίτιον τῶν δεινῶν τῶν Ρωμαίων αὐτοκράτειραν Εύδοξίαν μετὰ τῶν δύο αὐτῆς θυγατέρων, ἐπανέρχονται μετὰ τῆς πλουσίας αὐτῶν λείας εἰς τὴν Ἀφρικήν.

§ 47. Οἱ Ἀττίλας καὶ οἱ Οὐροί (444—453 μ. Χ.) Ἀπάντων τῶν ἀρχηγῶν τῶν βαρβαρικῶν στιφῶν, τῶν καταπλημμυρισάντων τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ὑπέρτερος ἀναφρίνεται ὁ βασιλεὺς τῶν Οῦνων Ἀττίλας, ὅστις τὸ μὲν δὶ' εἰρηνικῶν μέσων, τὸ δὲ καὶ διὰ τῆς βίας συνενώσας ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπάσας τὰς οἰνικὰς φυλάς, ἐφόνευσε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *B. Iέθαρ*, καὶ ἐβασίλευσεν ἀνευ ἀντιζήλου αὐτὸς μόνος τῶν ἀγρίων αὐτοῦ λαῶν. Οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φοβερώτερος τοῦ βασιλέως τῶν Οῦνων. Ὄνομασθεὶς παρά τινος μοναχοῦ ἐρημίτου «μάστιξ τοῦ Θεοῦ», παρεδέξατο καὶ αὐτὸς τὸ ἐπωνύμιον τοῦτο δὶ' ἐκυπό-

ώς οίωνόν ἔριστον, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐπεισε τοὺς ἀνθρώπους
ὅτι ἡτο ἔξιος τοιούτου ὄνοματος ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅπου
ἐπάτει ἡ ὁπλὴ τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἐκεῖ πλέον χόρτον δὲν ἐφύετο.

§ 48. Τοιοῦτος ἦτο δὲ Ἀττίλας, ὅστις ἐφαίνετο ἥδη καταστὰς
κοσμοκράτωρ, διότι εἶχεν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ συνεκστρατεύοντα
14 ἔθνη· διὰ πάντων δὲ τῶν τόπων, ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλ-
που μέχρι τοῦ Εὔξείνου Πόντου, ἐστρατηλάτει δὲ Ἀττίλας θύων
καὶ ἀπολύων διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας μέχρι τῆς Θρακικῆς Χερσο-
νήσου καὶ μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ο τότε αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαν-
τινοῦ κράτους Θεοδόσιος δὲ Β' ὄνομασεν ἐκ δειλίας τὸν τρομερὸν
τῶν Ρωμαίων ἔχθρὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν καὶ ἐπλήρωσε 2,100
λίτρας χρυσοῦ, ὄνομάσας τὸν φόρον τοῦτον τῆς δουλείας μισθὸν
τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ. Ο δὲ διάδοχος αὐτοῦ Μαρκιανὸς πρὸς
τοὺς ζητήσαντας τὸν φόρον πρέσβεις τοῦ Ἀττίλα ἀπήντησεν ὅτι
αἴχει χρυσίον διὰ τοὺς φίλους, σίδηρον δὲ διὰ τοὺς ἔχθρους αὐτοῦ». Ο δὲ Ἀττίλας, ἐνῷ παρεσκευάζετο νὰ προσθάλῃ τὸ Βυζαντινὸν
βασίλειον, ἐκλήθη ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ Γ'
Ονωρίας, ὅπως εἰσθάλῃ εἰς τὸ Δυτικὸν ῥωμαϊκὸν βασίλειον ὡς
μνηστὴρ αὐτῆς. Ο Ἀττίλας ἐνεδωκεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην
καὶ ἐζήτει αὐτὴν εἰς γυναικα καὶ διὰ προῖκα αὐτῆς τὸ ημισυ τῆς
Δυτικῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας.

§ 49. Τὸν χειμῶνα τοῦ 450 ἔτους μ. Χ. ἐκίνησεν δὲ Ἀττίλας
ἐκ τῶν σκυθικῶν ἐλῶν μετὰ στρατοῦ συγκειμένου ἐκ 500—700
χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἐφθασεν εἰς τὸν Ρῆγον. "Απαντεῖς δὲ ἐφευ-
γον πρὸ αὐτοῦ· αἱ πόλεις καὶ τὰ φρούρια, ὡν ἐκλείοντο αἱ πύλαι,
ἐπυρπολοῦντο· ναοὶ δὲ καὶ ἀνάκτορα καὶ μνημεῖα τῆς τέχνης καὶ
λαμπρὰ ἀγροκήπια κατεστρέφοντο ὑπὸ τῶν βαρβάρων, οἵτινες, μὴ
γινώσκοντες τὴν τέχνην τῶν πολιορκητῶν, κατετρόμαζον ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον τὸν ἔχθρὸν διὰ λυσσωδῶν κραυγῶν καὶ ἀλαλαγμῶν,
δι' ὃν συνώδευον τὰς ἐφόδους αὐτῶν καὶ προσθολάς. Τπερβάς δὲ
τὸν Ρῆγον ἐκυρίευσε, διήρπασε καὶ ἀπετέφρωσεν ὅσας πόλεις ἀ-
πήντησε καθ' ὅδὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν πατῶν ἐφθα-

σεν εἰς τὰς Καταλαυνικὰς πεδιάδας τῆς Γαλλικῆς Καμπανίας.

§ 50. Ἐκεῖ εὑρεν δὲ Ἀττίλας παρατεταγμένους τοὺς Ρωμαίους ύπὸ τὸν μέγαν στρατηγὸν Ἀέτιον, ἔχοντα συμμάχους τοὺς Βησιγότθους ύπὸ τὸν Θευδέριχον καὶ τοὺς Γεπιδας ύπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀρδάριχον, καὶ τοὺς Ἀλαροὺς ύπὸ τὸν Σαγγίκανον. Πρῶτοι ύπεχώρησαν οἱ Ἀλαροὶ εἰς τὴν λυσσώδη τῶν Ούνων ὄρμήν μετὰ ταῦτα ἐπεσεν δὲ γενναιοῖς βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων Θευδέριχος καὶ κατεπατήθη ύπὸ τῶν ιδίων αὐτοῦ ἱππων. Τότε τὰ στίφη συνεπλάκησαν, καὶ σφαγὴ φρικώδης ἐπεκράτησε πανταχοῦ. Περὶ τὰς 300,000 ἀνδρῶν λέγεται δὲτι ἔμειναν ἀμφοτέρωθεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ὁ Ἀττίλας μετὰ τὴν μάχην ταύτην ύπεχώρησεν εἰς τὴν Ούγγαρικην ἐνεφανίσθη δὲ πάλιν ὡς τι μετέωρον τὸ ἐπιόν ἔτος (452 μ. Χ.) εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέστρεψε τὴν ἀντιστάσαν Ἀκυληταρ, ἃς οἱ ὀλίγοι διασωθέντες κάτοικοι κατέψυγον εἰς νησίδια τινα τοῦ μυχοῦ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ ἔθεντο ἐκεῖ τὰ θεμέλια τῆς βραδύτερον λαμπρᾶς καταστάσης Βενετίας, κατέστρεψε τὰς ἀκμαζούσας πόλεις τῆς Ἰταλίας, τὴν Βεζερτιαρ, διήρπασε τὴν Βερώνην, εἰσῆλθεν ἀμαχητεὶ εἰς τὸ Μεδιόλαρο, τὴν Πανιαρ καὶ τὴν Ραβέννην, ἥτις κατέβαλε τὰ τείχη αὐτῆς ὅπως δεχθῆ τὸν ἀλαζόνα δορικτήτορα καὶ ἐπολιόρκει ἥδη τὴν Ρώμην. Ἐσωσε δὲ ταύτην ἐκ βεβαίας καταστροφῆς ὁ Πάπας Λέων ὁ Α', δοστις ἐπεισε τὸν Ἀττίλαν νὰ ἀπέλθῃ τῆς Ἰταλίας: ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον δὲ βασιλεὺς τῶν Ούνων αἰφνιδίως ἐξ αἰμορραγίας ἐν ἔτει 453 μ. Χ., καὶ οὕτως ἀνεβλήθη ἐπὶ δύο ἔτι δεκαετηρίδας ἡ παντελῆς καταστροφὴ τῆς Δυτικῆς ἡρωματικῆς ἐπικρατείας.— "Απαντες δὲ οἱ λαοί, οὓς δὲ Ἀττίλας εἶχε καταστήσει ὑποχειρίους, ἀποτινάσσουσιν ἥδη τὸν οὐνικὸν ζυγόν· οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ούνων ἀμφισβητοῦσι τὸν θρόνον ἐν τρομεραῖς ἀλληλοσφαγίαις, αἵτινες ἐλαττοῦσι τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, καὶ τελευταῖον ἡ δύναμις αὐτῶν διεσκεδάσθη ὡς αἱ ὄρμητικαι ἐκεῖναι θύελλαι, αἵτινες διασκεδάννυνται μηδὲν ἄλλο ἔγνος καταλείπουσαι ἢ τὰς καταστροφὰς αὐτῶν.

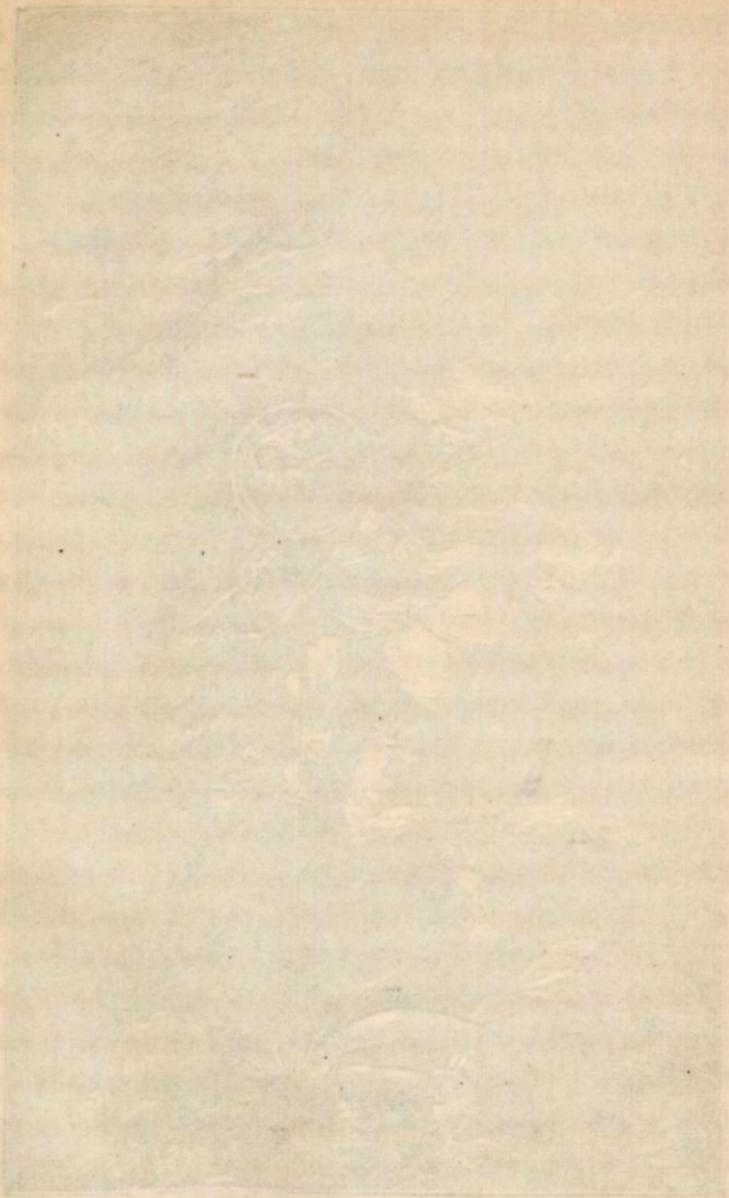
§ 51. Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὑπὸ τῷ Ἐρούλῳ (476 μ. Χ.). Κατὰ τὴν τελευταίαν δυστυχή εἰκοσαετῆ περίοδον τῆς Ρώμης μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Γειτερίχου καὶ τῶν Βανδάλων ἄλωσιν αὐτῆς, τὴν περίλαμβάνουσαν τοὺς τελευταίους τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ Βασιλείου σπαραγμούς, εἰς ἀνήρ ἀνυψώθη ὑπεράνω τῶν ἐφημέρων τῆς Ρώμης ὀστέων καὶ ἀνικάνων αὐτοκρατόρων, σὺς αὐτὸς κατ' ἀρέσκειαν ἐδημιούργει καὶ πάλιν κατέλυεν. Ἡτο δὲ οὗτος ὁ πατρίκιος Ρικίμηρος, Σουῦθος τὸ γένος. "Οτε δ' οὗτος ἐτελεύτησε τῷ 472 ἔτει μ. Χ., αἱ ἐπαρχίαι τῆς Δύσεως οὐδεμίαν ἄλλην ἀρχὴν ἀνεγγωρίζον, πλὴν τῆς τῶν βαρβάρων στρατιωτῶν, οἵτινες ἦρχον ἀπάσης τῆς Ἰταλίας. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ρικίμηρου δύο βάρβαροι ἀρχηγοὶ ἡμφισθήτοι τὸν ἑτοιμόρροπον θρόνον τῆς Ρώμης, ὁ ἐκ Παννονίας ὄρμώμενος Ὁρέστης, χρηματίσας πολὺν χρόνον γραμματεὺς καὶ πρέσβυς τοῦ Ἀττίλα, καὶ ὁ Σκίρρος, τὴν καταγωγὴν Ὁδόακρος, νιός τοῦ Ἐδέκονος, ὑπουροῦ τοῦ Ἀττίλα. Ὁ Ὁρέστης καθαιρέσας τὸν τελευταῖον ὄστημον αὐτοκράτορα Ιουλίον Νέπωτα, ἀνεβίβατεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων τὸν νιὸν αὐτοῦ Ρωμῦλον Αὐγουστοτο, ὃν οἱ Ρωμαῖοι ὑποκοριστικῶς ἐκάλουν Αὔγουστολον, διότι μειράκιον ὅν παρέλαβε τὴν βασιλείαν.

§ 52. Κατ' ἑκεῖνον δὲ τὸν χρόνον οἱ μισθοφόροι τῶν Ρωμαίων βάρβαροι Ἐρουλοί, Σκίρροι, Ἀλανοί καὶ Ρούγιοι γερμανικῆς καταγωγῆς, ἔχοντες ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Ὁδόακρον, ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν εὐχαίρειαν, ὅπως ἐκ μισθοφόρων γείνωσι κτηματίας, καὶ ἐξ ὑπερασπιστῶν ξένης ιδιοκτησίας ὑπερασπισταὶ τῶν ιδίων κτήσεων. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀνηγόρευσαν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν βασιλέα, ὅστις ἀμέσως ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ὁρέστου, πατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ τριτημόριον τῶν ἀγρῶν τῆς Ἰταλίας. Τούτου δ' ἀρνηθέντος, ἐπολιόρκησαν οἱ Ἐρουλοί τὸν εἰς Παυίαν καταφυγόντα Ὁρέστην, καὶ ἐκπορθήσαντες τὴν πόλιν ἀπέκτειναν αὐτόν, ἐφείσθησαν δ' ἐξ οἰκτου τῆς ζωῆς τοῦ μειράραχος αὐτοκράτορος, ὃν καθήρεσαν, καὶ ἀναγορεύσαντες ἐν Παυίᾳ

OYNOI

3

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν Ὀδόακρον βασιλέα τῆς Ἰταλίας (476 μ. Χ.), παρεχώρησαν τῷ ἐκπτώτῳ Ῥωμύλῳ Αὐγουστύλῳ τὴν ἐν Καμπανίᾳ ἔπαυλιν τοῦ Λουκούλου μετ' ἐτησίας συντάξεως 6,000 χρυσῶν νομισμάτων πρὸς ζωτροφίαν αὐτοῦ. Καὶ οὕτω μετὰ 1229 ἐτῶν ὑπαρξίᾳ ἡ κοσμοκράτωρ Ῥώμη ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸν κράτος βαρβάρων γερμανικῶν φυλῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἄπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ (476—527 μ. Χ.).

§ 53. Κατάκτησις τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τῷ Ὀστρογότθῳ (489—493 μ. Χ.). Καθ' ὃν χρόνον κατελύθη τὸ Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ὁ Ζήρων (464—491 μ. Χ.) γαμβρὸς Λέοντος τοῦ Α' τοῦ Θρακός, τοῦ διαδεξαμένου ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου τὸν Μαρκιανὸν καὶ ἄρξαντος 17 ἔτη ἐνδόξως. Ὁ Ζήνων ἤναγκασθη ὑπὸ τοῦ Θεοδερίχου, βασιλέως τῶν ἐν Παννονίᾳ (τῇ σημερινῇ Ούγγαρᾳ) καὶ Θράκη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀττίλα οἰκούντων Ὀστρογότθων, νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς τὴν Μοισίαν καὶ μέρος τῆς κάτω Δακίας. Ἄλλα μετ' ὅλιγον ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἐπαχθῶν καὶ ἐπικινδύνων τούτων γειτόνων, προέτρεψε τὸν Θεοδέριχον νὰ καταστρέψῃ τὸ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας κράτος τοῦ Ὀδοάκρου, νὰ κατοκήσῃ μετὰ τῶν Γότθων αὐτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ νὰ κυβερνῷ αὐτήν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον, ἥτοι περὶ τὸ 11ον ἢ 12ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ὀδοάκρου, μοῖρα φυγάδων Ῥουγίων, οὓς κατετρόπωσεν ὁ Ὀδόακρος εἰσβαλόντας ἐκ τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν γερμανικῶν τόπων εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέφυγε πρὸς τοὺς Ὀστρογότθους εἰς τὴν Παννονίαν καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν αὐτῶν.

§ 54. Ὁ Θεοδέριχος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν Γότθοι ἐνέδωκαν προθύμως εἰς τὴν πρόσκλησιν τῶν Ῥουγίων καὶ τὴν προτροπὴν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ οἱ παρ' αὐτῶν κατοικούμενοι τόποι ἦσαν τὸ πλεῖστον ἐλώδεις καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιδρο-

μῶν τῶν Οῦνων κατηρημωμένοι. Περὶ τὸ φθινόπωρον λοιπὸν τοῦ 488 ἔτος μ. Χ. ἐξεστράτευσαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις 200,000 Γότθων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θευδερίχου κατὰ τῆς Ἰταλίας, καὶ οὕτως ἐσώθη τότε τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐκ τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης πλημμύρας, τῆς ἀπειλούσης νὰ κατακλύσῃ αὐτὸν καὶ νὰ μεταβάλῃ οὓσιαδῶς ἀπαντα τὸν ιστορικὸν κόσμον. Ὁ Ὀδόακρος ἀκούσας τὴν εἰσβολὴν τῶν Ὀστρογότθων εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ, ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτῶν μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀνδρίας· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἀλλεπαλήλους μάχας, ἐκλείσθη ἐν τῇ ὄχυρῷ πόλει τῆς Ῥαβένης, ὅπου ὑπέστη τριετὴ πολιορκίαν, καὶ τελευταῖον ἡναγκάσθη νὰ παραδοθῇ ἐν ἔτει 493 μ. Χ. ὑπὸ ἐντίμους δρους· ἀλλὰ ταχέως ἔμαθεν ὅτι ἡ τήρησις τῶν συνθηκῶν εἶναι ἀρετὴ ἀγνωστος τοῖς βαρβάροις· διότι ὁ Θευδέριχος, ὅστις θεωρεῖται ως ὁ φιλοδικαιότερος καὶ ἐναρετώτερος τῶν βαρβάρων δορικτητόρων, ἐφόνευσεν ἴδιας χειρὶ ἦ διὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ τὸν Ὀδόακρον. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ὀστρογότθοι ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν Θευδέριχον, καὶ ἴδρυσαν τὸ μέγα Ὀστρογοτθικὸν βασιλειον, ὅπερ ἐξετείνετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν. Ὁ Θευδέριχος ἔχων ἔδραν αὐτοῦ ἀμοιβαδόν, δὲ μὲν τὴν Ῥώμην δὲ δὲ τὴν Ῥαβένην, ἥτο μὲν ἄμοιρος σπαυδαίκας ἀνατροφῆς, ἀλλ' οὐδὲν ἡττον ἐπροστάτευσε μετὰ ζήλου τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῶν παρελθόντων αἰώνων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, συμβάντα ἐν ἔτει 526 μ. Χ., ἀπεσβέσθη καὶ ἡ δόξα τοῦ Ὀστρογοτθικοῦ βασιλείου, ὅπερ κατέρρευσε τάχιστα καὶ κατεστράφη τριάκοντα μόλις ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θεμελιώτοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

*Bυζαντινὴ ἢ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία (ἀπὸ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων
527—717 μ. Χ.)*

§ 55. *Ιουστινιανὸς ὁ Α'*. (527—565). Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥω-

μαϊκὴ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἥτις ἤρξατο ἀπὸ τοῦδε νὰ καλῆται Ἐλληνική, καὶ ἥτις διήρκεσε χίλια ἔτη πλέον τῆς Δυτικῆς, ἐκυβερνήθη μὲν πρότερον ὑπὸ τοῦ βλαχὸς Ἀρκαδίου καὶ ἄλλων ἀθλίων αὐτοκρατόρων, ἀλλ’ ἦδη ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον (527 μ. Χ.) δὲ Ιουστιανὸς Α', δστις ἀνεφάνη αὐτοκράτωρ τοσοῦτον ἄξιος καὶ ἴκανὸς, ὃστε παρεῖχε πλείστας ἐλπίδας, δτι ἦδυνατο νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ βυζαντινὸν κράτος εἰς τὴν ἀρχαῖαν αὐτοῦ δόξαν καὶ λαμπρότητα. Καὶ τῷ ὄντι ἐπὶ Ιουστιανοῦ ἡ βυζαντινὴ ἡ Ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀνέκυψεν ἐκ τοῦ ληθάργου, εἰς ὃν ἦτο βεβιθισμένη, καὶ ἐπεδείχατο σημεῖα δυνάμεως καὶ ἀκμῆς, ἥτις ὅμως δυστυχῶς δὲν διήρκεσε πολὺ.

§ 56. Ο Ιουστινιανὸς ἤρξας 38 ὅλα ἔτη, ἀπὸ τοῦ 527 μέχρι τοῦ 565 ἔτους μ. Χ., ἐδάξασε τὴν βασιλείαν αύτοῦ καὶ ἐπωνυμάσθη μέγας, οὐ μόνον διότι διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ κατορθώματων καὶ κατακτήσεων ἐπανήγαγε τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον τῆς ἡρωμαϊκῆς ἐπικρατείας, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν κτιρίων, δι' ὃν περιεκόσμησε τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἄλλας πόλεις τῆς ἐπικρατείας, καὶ διὰ τῆς σοφῆς αύτοῦ νομοθεσίας κατέλαβεν ὑψίστην ἐν τῇ ιστορίᾳ βαθμίδα, καὶ δικαιώσατατάσσεται μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ κόσμου.

§ 57. Ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ δὲ Ιουστινιανὸς, ἦτο δὲ προκάτοχος αύτοῦ Ιουστῖος δὲ Θρᾷξ, διάδοχος Ἀναστασίου τοῦ Α', βασιλεύσαντος ἐν Βυζαντίῳ ἀπὸ τοῦ 518 μέχρι τοῦ 527 ἔτους μ. Χ. καὶ ἀνεγείραντος ἀπὸ Εὔξείνου Πόντου μέχρι Προποντίδος κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων ὄχυρώματα, ἀτινα ἀπέβησαν ἐπίσης ἄχρηστα ώς καὶ τὸ ὑπὸ τῶν Σινῶν κτισθὲν μακρὸν κατὰ τῶν Υογνού Ταρτάρων τεῖχος. Ἡ ἀμάθεια τοῦ Ιουστίνου ἦτο δόμοία πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως τῶν Γότθων Θευδερίχου, καὶ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, δτι ἐν αἰῶνι οὐχὶ ἀμοιρώπαιδείας δύο σύγχρονοι βασιλεῖς ἔτυχον ἀμαθεῖς καὶ αύτοῦ τοῦ ἀλφαρήτου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν κυβερνητικὴν τέχνην ὑπελείπετο πολὺ δὲ προσεβηκὼς τὴν ἡλικίαν Ιουστῖος, δστις προ-

βλέπων ἐπικείμενον τὸν ἔχυτον θάνατον, ἔζηγαγεν ἐκ τῆς ἀγροίκου· Ἰλλυρικῆς ἑρημίας τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἰουστινιαρὸν, καὶ νίσθετή-
σας αὐτὸν ἐξεπαίδευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς κληρονόμον τῆς
ἱδιωτικῆς αὐτοῦ περιουσίας καὶ τελευταῖον καὶ αὐτῆς τῆς βασι-
λείας.

§ 58. Τὴν 1ην αὐγούστου τοῦ 527 ἔτους, ἀποθανόντος τοῦ
Ἰουστίνου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ δ' Ἰουστινιαρός. Ἐκτοτε οὖ-
τος ἐπωνομάσθη μέγας φέρων, ὡς προείπομεν, τὰ σκῆπτρα τῆς βα-
σιλείας 38 ὅλα ἔτη. Ἡ ιστορία αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα
τῆς Βυζαντινῆς Ιστορίας. Οὐ Ιουστίνος ἐφρόντισε περὶ τῆς παι-
δείας τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀνέθρεψεν αὐτὸν εἰς τὰ
δόγματα τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας· ἦτο δ' ὁ Ἰουστινιανὸς Ἰλλυ-
ριὸς τὸ γένος καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ἐν ἡλικίᾳ 41 ἐτῶν· ἐνυμ-
φεύθη δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ θηριοκόμου Ἀκακίου Θεοδώραν, ἥτις
συνεστέφθη μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχοῦ Βασιλίσσα
τοῦ Ἀνατολικοῦ ἡρωματικοῦ Βασιλείου, καὶ προηνήσκετεν ἡ Ἀνα-
τολὴ πρὸ τῆς θυγατρὸς ταύτης τοῦ θηριοκόμου, ἥτις προσεκυνεῖτο
ἥδη ὡς βασίλισσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ σεμνοπρεπῶν ἀρχόν-
των, ὑπὸ σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων, ὑπὸ νικηφόρων στρατηγῶν
καὶ αἰχμαλώτων βασιλέων.

§ 59. Στάσις τοῦ rixa. Ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως τοῦ Βυζαντινοῦ
κράτους ἡσυχία διεταράχθη ὑπὸ «τῆς στάσεως τοῦ νίκα», κλη-
θείσης οὕτω ἐκ τοῦ συνθήματος, δι᾽ ἐφερον οἱ στασιασταί. Ἀπὸ τῶν
χρόνων τοῦ Νέρωνος ἐπεκράτησε νὰ διαιρῶνται οἱ θεαταὶ τῶν ἵπ-
ποδρομικῶν ἀγώνων εἰς φατρίας, διακρινομένας ἐκ τῶν χρωμάτων,
ἀτινα ἔφερον, καὶ οἱ μὲν τῆς μιᾶς φατρίας ἐκαλοῦντο Πράσιτοι, οἱ
δὲ τῆς ἑτέρας Βέρετοι, τούτεστι κυανοῦ ἢ γαλάζιοι, καὶ τελευταῖον
αἱ ἵπποδρομικαὶ αὐται φατρίαι μετεμορφώθησαν εἰς ἀληθῆ πολιτικὰ
κόμματα. Ἐπειδὴ δὲ δ' Ἰουστινιανὸς ἐδείξει μείζονα εὔνοιαν πρὸς
τοὺς Γαλαζίους ἀπονέμων αὐτοῖς πολυειδεῖς χάριτας, ἀφίνων ἀτι-
μώρητα τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν καὶ διορίζων αὐτοὺς εἰς τὰς ἀρι-
στας δημοσίας θέσεις, ἡ ἑτέρα φατρία, ἡ τῶν Πρασίνων, ἐστασίασεν

κατὰ Ιανουάριον τοῦ 532 καθ' ἥν ἡμέραν δὲ Ιουστινιανὸς ἐπανηγύριζε τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐπειδὴ δὲ δὲ Ιουστινιανὸς προσεπάθησε νὰ καταπαύσῃ τὸ κακὸν διὰ τῆς περιστολῆς τῶν φατριῶν, αὗται λησμονήσασαι τὸ τέως ἀδιάλλαχτον αὐτῶν μῆσος, συνηνώθησαν καὶ συνεμάχησαν κατὰ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐντεῦθεν ἐξεφράγη ἐμφύλιος πόλεμος ἢ στάσις, ἥτις ἐκ τοῦ συνθήματος τοῦ ὄχλου «νίκα» ἐκλήθη «στάσις τοῦ νίκα». Προέβη δὲ ἡ στάσις αὕτη ἐπὶ τοσοῦτον, ὡστε καὶ ἀνηγόρευσαν ἀντὶ τοῦ Ιουστινιανοῦ αὐτοκράτορα ἀνεψιόν τινα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου ὄνοματι Ὑπάτιον, καὶ παρεσκευάζοντο νὰ δρμήσωσι καὶ κατὰ τῶν ἀνακτόρων.

Κατὰ τὴν κρίσιμον δὲ ταύτην στιγμὴν ἐγένετο σωτὴρ τοῦ Ιουστινιανοῦ διαδικούσας Βελισάριος, ὃστις πρὸ ὅλιγου εἶχεν ἐπανηλθεῖ ἐκ τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας. Ὁρμήσας αὐτὸς μετὰ 3000 πιστῶν στρατιωτῶν, δὲ Μοῦνδος μετὰ τῶν μισθοφόρων Ἐρούλων, εἰσῆλθον ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ οὗτοι εἰς τὸ ἐπιοδρόμιον, ἀφοῦ προηγουμένως διηγέρεσαν τὰς δύο φατρίας ἀπ' ἀλλήλων, καὶ συγκροτήσαντες μάχην κατέβαλον τοὺς ἀντάρτας. Οἱ Ὑπάτιος, δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ 18 συγκλητικοὶ ἀπέθανον διὰ χειρὸς τοῦ δημίου. Κατὰ τὴν στάσιν δὲ ταύτην τοῦ «νίκα» ἐφόνεύθησαν 30,000 ἀνθρώπων. Οἱ Ιουστινιανὸς κατ' ἀρχὰς καταφυγὼν εἰς τὸ φρούριον, ἐμελέτα νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλ' ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἡ Θεοδώρα εἰποῦσα αὐτῷ. «Καλὸν ἐντάφιον ἡ βασιλεία.»

§ 60. Οἱ περιφανέστεροι ἀνδρες τῆς βασιλείας τοῦ Ιουστινιανοῦ ὑπῆρξαν διαδικούσας Βελισάριος καὶ διαδικούσας Τριβωνιανὸς, δὲ μὲν πρῶτος ἔξεγχων ὡς ἥρως μεταξὺ τῶν τότε στρατηγῶν καὶ ἔξιος νὰ συγκριθῇ πρὸς τοὺς ἐνδοξοτέρους ἄνδρας τῆς ἀρχαίας Ρώμης, δὲ δεύτερος ὡς διαπρεπέστατος τῶν συγχρόνων αὐτῷ νομοδιμασκάλων. Ἡ βασιλεία τοῦ Ιουστινιανοῦ ὑπῆρξε πολεμική· ἀλλ' ὅμως διπούδηποτε ἀναφαίνεται τι μέγα στρατιωτικὸν κατόρθωμα, τοῦτο ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ μικρῶν καὶ εὐτελῶν μέσων.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΩΣ 483, ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΩΣ 527, ΆΠΟΘΑΝΩΝ ΤΩΣ 565.

ΑΥΓΟΥΣΤΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

§ 61. Περσικὸς πόλεμος. (528—562 μ. χ.) Ὁ Ιουστινιανὸς διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς τέσσαρας πρὸς τέσσαρα διάφορα μέρη πολέμους 1) τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πρὸς Ἀνατολάς· 2) τὸν κατὰ τῶν Βαρδάλων πρὸς τὰ ΜΔ. 3) τὸν κατὰ τῶν Οστρογότθων πρὸς Δυσμὰς καὶ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πρὸς Βοΐρραν. Ὁ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος ἡρξάτο πρῶτος ἐν ἔτει 528 καὶ ἐτελείωσε τελευταῖος κατὰ τὸ 562 ἔτος μ. Χ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔθασίλευεν ἐν Περσίᾳ ὁ Χοσρόης Α'. ὁ ἐπικαλούμενος Νουσιρόαν, ὃ ἐστι δίκαιος. Οὗτος νικήσας τοὺς Σκύθας καὶ ἄλλα ἀσιατικὰ ἔθνη, εἰσέβαλεν ἐν ἔτει 529 εἰς τὰ Ἀνατολικὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας· ἀντεπεξῆλθε δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ ἐπιδέξιος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισάριος, ὃς τις ἐδοξάσθη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, διότι καίπερ ἔχων ἀσθενεστέρας δυνάμεις, ἥδυνήθη οὐδὲν ἦττον δι' ἐπιτηδείων κινημάτων, διὰ νουθεσιῶν καὶ πλαστῶν προσβολῶν, καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ τρόμου, ὃν ἐνέπνεε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, νὰ ἀποδιώξῃ τὸν μέγαν Βασιλέα πέραν τοῦ Εὐφράτου.

§ 62. Κατάλυσις τοῦ Βαρδαλικοῦ κράτους ἐν Ἀφρικῇ. (534 μ. χ.). Ἐνῷ ἔξηκολούθει ἔτι ὁ πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμος, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ Βανδαλικοῦ κράτους ἔνθα δραστήριός τις καὶ ἡέκτης Βάνδαλος, καλούμενος Γελίμερος, ἐγκλείστας ἐν εἰρκτῇ τὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου Ιλδέριχον, ἐσφετερίσθη αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Μετὰ πολλὰς δὲ ματαίας διαπραγματεύσεις ἐπεμψεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς Ἀφρικὴν τὸν ἔζοχον στρατηγὸν Βελισσάριον μετὰ 600 πλοίων, 10,000 πεζῶν ἀνδρῶν, 5000 ἵππεων καὶ 20,000 ναυτῶν. Τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπόπλουν προσωριμίσθη τελευταῖον εἰς παραλίαν, ἀπέχουσαν πέντε ἡμέρας ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος. Ὁ δὲ Γελίμερος συναθροίσας τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ, καὶ συγκροτήσας μάχην πρὸς τὸν Βελισάριον καὶ ἡττηθεὶς, ὑπανεχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας. Τότε ἡ Καρχηδὼν ἀνέῳξε τὰς πύλας αὐτῆς, ὃ δὲ Βελισάριος ἐπορεύθη διὰ τῶν κεκοσμημέ-

νων ὄδῶν τῆς πόλεως εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Γεισερίχου καὶ διένειμε τὰ πλούσια λάφυρα. Ὁ Γελίμερος συνήθοισε πάλιν τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς λεγομένης *Βούλας*, ὅπου οἱ Βάνδαλοι ἐπολέμησαν μετ' ἀπελπισίας, ἀλλ' ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ δεκάκις ὀλιγωτέρου στρατεύματος τοῦ Βελισάριου καὶ διεσκορπίσθησαν, οἱ δὲ ἄπειροι αὐτῶν θησαυροὶ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, καὶ οὕτως ἐντὸς τριῶν μηνῶν μετὰ τὴν ἀπόβασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς κατέστρεψεν. Ὁ Βελισάριος τὸ ποτὲ τοσοῦτον φοβερὸν κράτος τῷ *Βαρδάλων*, καὶ μετέβαλεν αὐτὸν εἰς ἔξαρχίαν ῥωμαϊκήν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀφρική. Κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 534 ἔτους μ. χ. ἐπανῆλθεν ὁ μέγας οὗτος στρατηγὸς μετὰ τῶν βανδαλικῶν θησαυρῶν καὶ αἰχμαλώτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατ' ἔξαιρεσιν ἐπέτρεψεν αὐτῷ ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ τελέσῃ θρίαμβον, ὅστις ἀπὸ Τιθερίου ἐπετρέπετο εἰς μόνους τοὺς νικητὰς αὐτοκράτορας, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βελισάριος κατὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον περιεπάτησε πεζός. Ὁ δὲ Γελίμερος, ὅστις παρηκολούθησεν εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ Βελισαρίου ὡς αἰχμαλώτος, ἐλαθεὶς παρὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ γαίας ἐν τῇ Γαλατίᾳ ὅπου διέζησε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ. "Εκτοτε οἱ Βάνδαλοι ἐξέλιπον ἐντελῶς ἀναμιγθέντες, ὡς φαίνεται, μετὰ τῶν ἐγγωρίων τῆς Ἀφρικῆς.

§ 63. *Κατάκτησις Ἰταλίας* ὑπὸ Ἰουστινιαροῦ. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βανδαλικοῦ κράτους ὁ Βελισάριος μετέβη ἐν ἔτει 536 εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἣν κατεῖχον τότε οἱ Οστρογότθοι ἀρνούμενοι νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Γενόμενος δὲ κύριος τῆς Σικελίας, προύχώρησεν ἀκωλύτως πρὸς τὴν Νεάπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀφοῦ δὲ κατέλαθε καὶ ταύτην ἐπολιόρκησε τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Ρώμης Ῥαβέννην, καὶ αἰχμαλωτίσας τὸν βασιλέα τῶν Βησιγότθων *Βίτιγην*, προσήρτησε τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ἀνακληθέντος τοῦ Βελισαρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξ αἰλικῶν ῥαβδιουργιῶν, ἀνεκτήσαντο οἱ Γότθοι τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἀπε-

στάλη μὲν πάλιν κατ' αὐτῶν ὁ Βελισάριος, ἀλλὰ μὴ λαμβάνων ἐπαρκεῖς δύναμεις, ἔνεκα τῶν ἀντιδράσεων τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ ἐγθρῶν παρὰ τῷ Ἰουστινιανῷ, ἔχρονοτρίβει εἰς μάτην ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τελευταῖον ἀνεκλήθη πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ περιέπεσεν εἰς τὴν μῆνιν τοῦ ῥαδιουργουμένου αὐτοκράτορος ὑφ' οὐ κατά τινας καὶ ἐφύλαξισθη ἀλλ' ὅτι καὶ ἐτυφλώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ κατήντησεν ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς ἐπαίτης, τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς ἀξιοπίστου συγγραφέως μαρτυρεῖται. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Βελισαρίου ἀπεστάλη μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ κατὰ τῶν Ὀστρογότθων ὁ Ναρσῆς, ὃστις κατετρόπωσεν αὐτοὺς, καὶ διωρίσθη ἐπαρχος ἐν Ραβέννῃ ἐν ἔτει 567 μ. Χ.

§ 64. *Oικοδομήματα Ἰουστινιαροῦ.* Ολίγοι ἡγεμόνες ἔκτισαν τοσαῦτα οἰκοδομήματα δσα δ Ἰουστινιανός. Ο ἱστορικὸς Προκόπιος συνέγραψε πόνημα ἐν 6 βιβλίοις περὶ τῶν κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καθ' ἀπασαν τὴν ἐπικράτειαν, ὃν περιφημότερον ἦτο ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὡτις ἐν τῇ λεγομένῃ στάσει τοῦ Νίκα εἶχε πυρποληθῆ. Ἀνηγέρθη δ' αὕτη ἐν διαστήματι 6 ἐτῶν, ἐργαζομένων 10 χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιφήμου ἀρχιτέκτονος Ἀνθεμίου, μετὰ τοσαύτης λαμπρότητος, ὥστε κατὰ τὴν ἐγκαίνιασιν αὐτῆς δ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐξεφώνησε «Δόξα σοι δ Θεός, ὅτι ἐξέλεξάς με εἰς τελείωσιν τοιούτου ἔργου. Νεικήκαμέν σε Σολομών.» (ἴδε Eix. σελ. 48 καὶ 49). Κατὰ τὸν μετριόν ὑπολογισμὸν τοῦ ἱστορικοῦ Χάμμερ ἡ δαπάνη πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀνηλθεν εἰς 30 ἑκατομμύρια φράγκων ἔμπροσθεν δ' αὐτῆς ἡγέρθη δ ἐφιππος ὄρειχάλκινος ἀνδρίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὃν οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέλυσαν καὶ μετέβαλον εἰς πυροβόλον.

§ 65. *Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τοῖς προαστείοις αὐτῆς δ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρεν ἑτέρας 25 ἐκκλησίας* ἐν Παλαιστίνῃ ἔκτισε πολλὰ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἔκαστος τοῦ ἡμερολογίου ἀγίος ἐτιμήθη δι' ἐνὸς ναοῦ. *Ἐν ταῖς ἐρήμοις ἐπίσης ἔκτισε φρέατα καὶ ἀναπαυτήρια διὰ τοὺς ὄδοιπόρους καὶ προσκυνητάς.*

ἐκαινούργησε δὲ καὶ τὸ ἕδειον αὐτοῦ ἀνάκτορον, βλαφθὲν ὑπὸ πυρ-
καϊᾶς κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα· ἔκτισε προσέτι νοσοχομεῖα, γε-
φύρας, ὑδραγωγεῖα, καὶ ὠχύρωσε τὸ κράτος διὰ τείχους καὶ φρου-
ρίων κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ τοῦ Εὐζείνου Πόντου μέχρι
τῆς Προποντίδος, ὅπερ ἀνατραπὲν ὑπὸ ὑπογείου σεισμοῦ ἀφῆκεν ἐ-
λευθέραν τὴν δίοδον τοῖς Βουλγάροις, οἵτινες προχωροῦντες βαθυη-
δὸν μέχρι τοῦ Δουνάβεως εἰσέβαλον ἐν ἔτει 559 μ. Χ. εἰς Θράκην
καὶ ἤπειλησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ’ ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ
τοῦ Βελισαρίου, καὶ ἔκτοτε ἔπαυσαν αἱ εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος
ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας μέχρι τοῦ 811
ἔτους μ. Χ.

§ 66. *Eisagwagὴ μετάξης εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.* Ἐπὶ Ἰ-
ουστινιανοῦ εἰσήχθη εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος καὶ ἡ καλλιέργεια
τῆς μετάξης, ἥτις, βαρύτιμος οὖσα, ἐθεωρεῖτο πρότερον μᾶλλον ὡς
προτὸν δένδρου ἢ σκώληκος· ἐγένετο δὲ ἡ εἰσαγωγὴ ταύτης ὑπὸ¹
δύο μοναχῶν, ἀποσταλέντων ἐπὶ τούτῳ ἀδρῷ δαπάνῃ ὑπὸ τοῦ Ἰ-
ουστινιανοῦ εἰς τὰς Ἰγδίας. Οὗτοι μελετήσαντες ἐπιτοπίως τὴν φύ-
σιν τῆς μετάξης καὶ τὴν βομβυκοτροφίαν, ἐπανῆλθον μετακομίζον-
τες ἐντὸς τῶν ἐκ καλάμου ῥάβδων αὐτῶν ὡὰ βομβύκων (μεταξο-
σκώληκων), καὶ ἔδρυσαν τὸ πρῶτον μεταξουργεῖον ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει, τηροῦντες μυστικὴν τὴν βομβυκοτροφίαν μέχρι τοῦ 1130
ἔτους μ. Χ., ὅπε μετεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς Ἰταλίαν, συλλη-
φθέντων αἰχμαλώτων πολλῶν μεταξουργῶν ὑπὸ τοῦ τότε πρὸς τοὺς
Βυζαντινούς πολεμοῦντος Βασιλέως τῆς Σικελίας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς
τὴν Ἰταλίαν· ἀπὸ δὲ τοῦ 1600 ἔτους εἰσήχθη αὕτη εἰς τὴν Γαλ-
λίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1700 καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν.

§ 67. *Noμοθεσία Ἰουστινιανοῦ.* Τὸ ἔργον, δι’ οὗ πρὸ πάντων
ἐδοξάσθη ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ παρεδόθη τὸ ὄνομα
αὐτοῦ εἰς τὴν ἀθανασίαν, ὑπῆρξεν ἡ τῇ συνδρομῇ τοῦ διασήμου
νομοδιδασκάλου Τριβωνιανοῦ καὶ ἄλλων νομομαθῶν ἀνδρῶν συν-
ταχθεῖσα νομοθεσία αὐτοῦ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν οὗτοι, δέκα ὄν-
τες ἦν ἀριθμὸν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τριβωνιανοῦ, συνέταξαν

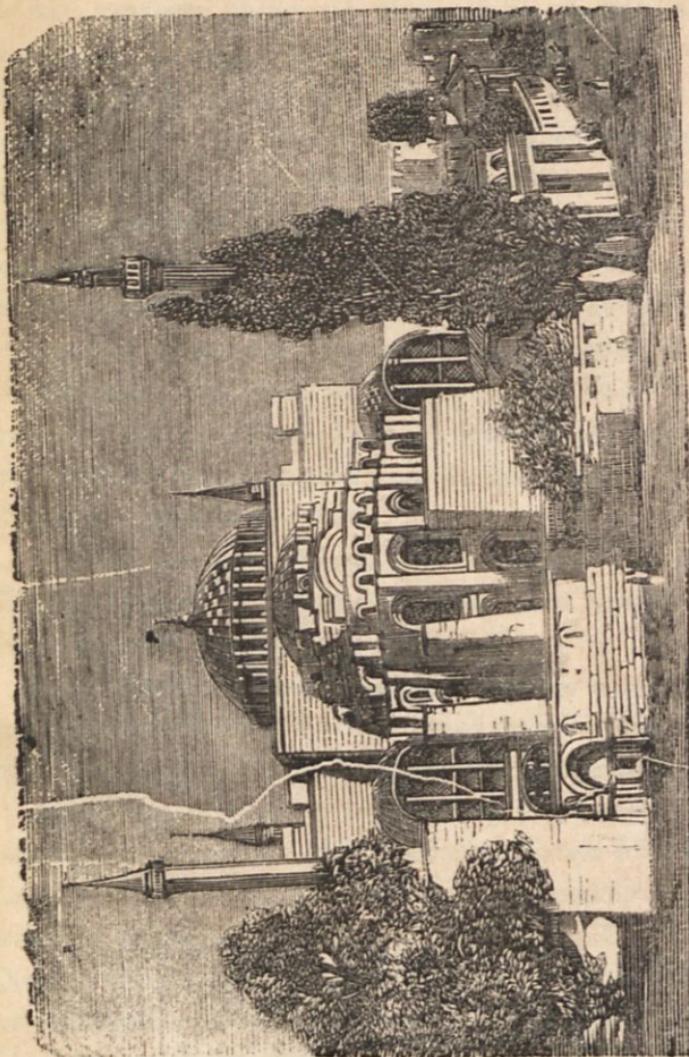
καὶ ἐδημοσίευσαν τὴν 7 Ἀπριλίου τοῦ 529 ἐν 12 βιβλίοις τὸν Ἰουστινιανὸν Κώδηκα (Codex Justinianus), περιέχοντα τοὺς ἐν ταῖς προτέραις συλλογαῖς περιεχομένους νόμους καὶ τὰς αὐτοκρατορικὰς διατάξεις· μετὰ τοῦτο ἐδημοσίευσαν ἐν ἔτει 533 τὸν Παρδέκτην (Digesta), ἀποτελούμενον ἐκ 50 βιβλίων καὶ περιέχοντα πάντας τοὺς τῶν Ρωμαίων νόμους καὶ τὰς ἐρμηνείας αὐτῶν, τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν προγενεστέρων νομοδιδασκάλων· μετὰ τοὺς Πανδέκτας ἐδημοσίευθη ἐγγειρίδιον τοῦ δικαίου, Εἰσηγήσεις καλούμενον καὶ τελευταῖον αἱ Νεαραι, ἦτοι συλλογὴ τῶν παρ' αὐτοῦ νεωστὶ ἐκδοθέντων νόμων. Τὸ σύνολον δὲ τῶν νόμων τούτων, κληθὲν Σῶμα τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου (corpus juris Romanii), ἀπετέλεσε τὴν Ἰουστινιανὸν νομοθεσίαν, ἣν μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰώνων οὐδεμία ἄλλη νομοθεσία ὑπερέβη κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν, καὶ ἦτις χρησιμεύει ὡς βάσις πάντων τῶν νέων καθόκων τῶν εὑρωπαϊκῶν ἐθνῶν.

Τοικῦται εἶναι αἱ κυριώτεραι πράξεις καὶ τὰ ἐπισημότερα συμβάντα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις βασιλεύσας 38 ἔτη ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 565 μ. Χ. ἀπεκνος.

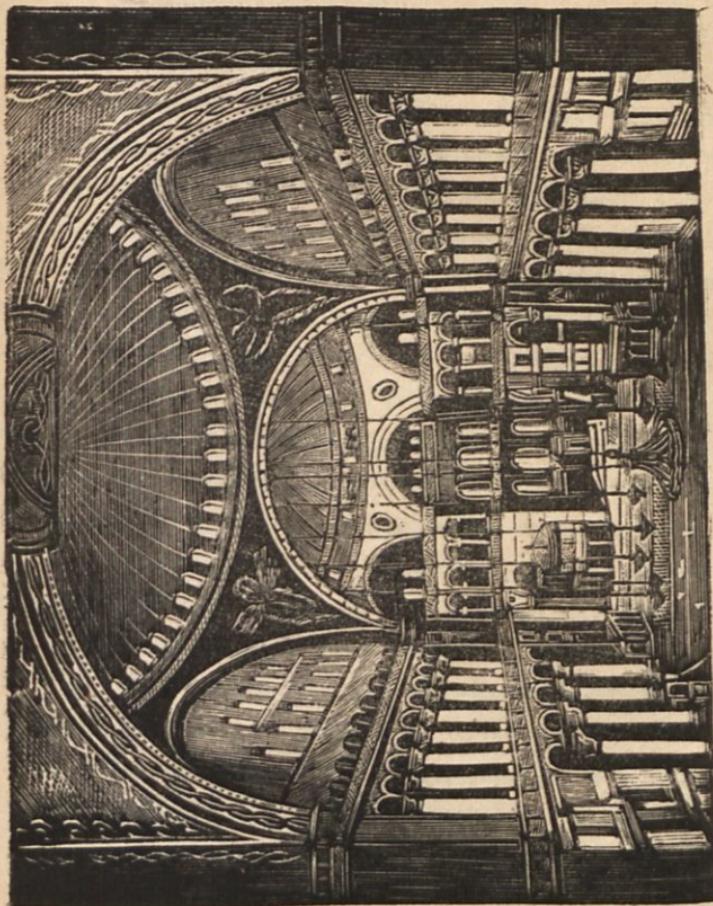
§ 68. Ἰουστῖνος Β'.—Κατάκτησις βορείου Ἰταλίας ὑπὸ Λογοθεάρδων (568). Η ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν ἤδυνόθη ἐπὶ πολὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ διατηρήσῃ τὴν λάμψιν, ἣν ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ ἔδωκεν αὐτῇ. 'Ο ἀνεψιός καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἰουστῖνος ὁ Β'. (565), κατατρυχόμενος ὑπὸ νόσου, κατέλιπε τὴν ἔζουσίαν εἰς τὴν ῥαδιοῦργον καὶ σκληρόψυχον σύζυγον αὐτοῦ Σοφίαν, ἥτις ἔζυθρίσασα τὸν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ στρατηγὸν Ναρσῆν ἐγένετο ἀφορμή, διπώς οὖτος καλέσῃ πρὸς ἐκδίκησιν τοὺς Λογγοθέαρδους (φυλὴν γερμανικήν), οἵτινες ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ἀλβοῖνον, ἐγένοντο κύριοι τοῦ ἡμίσεως τῆς Ἰταλίας, τῶν ἀρκτώνων αὐτῆς μερῶν, καταστήσαντες πρωτεύουσαν τὴν Παυΐαν ἐν ἔτει 568 μ. χ. Τὸ βασίλειον δὲ τούτων, οἵτινες ἡσπάσθησαν καὶ τὸν καθολικισμόν, δὲν ἀνετράπη εἰμὴ δύο ἑκατονταετηρίδας βραδύτερον ἐν ἔτει 774 ὑπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

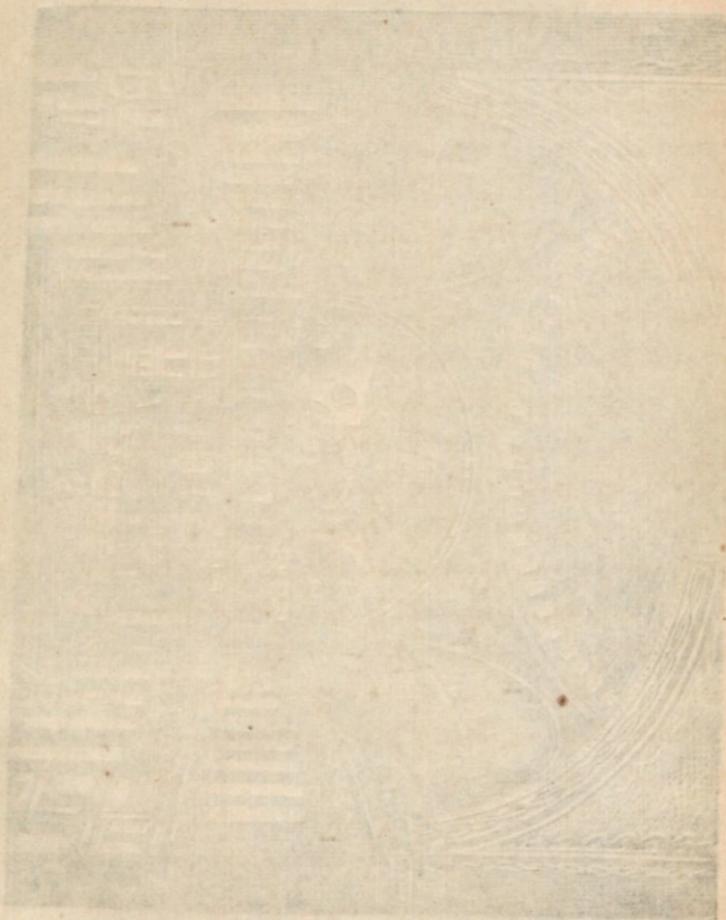
Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ
(**Εξοτερική ζψις*)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΒΨΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

ΕΣΤΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

§ 69. *Βασιλεία Ἡρακλείου* (610—644). Μετὰ τὸν Ἰουστῖνον Α'. ἔξιος λόγου αὐτοκράτωρ ὑπῆρξεν ὁ Ἡράκλειος, υἱὸς τοῦ τοῦ ὁμανύμου ἔξαρχου τῆς Ἀφρικῆς Ἡρακλείου, ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν προκάτοχον αὐτοῦ, τὸν σκληρὸν Φωκᾶν, ἐπίσης φονέα τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐβασίλευεν ἐν Περσίᾳ Χοσρόης ὁ Β', ὅστις εἶχεν ἥδη ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Φωκᾶ, ἵνα ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ εὐεργέτου αὐτοῦ Μαυρικίου, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ εἶχον καταπλημμυρίσει τὴν Μεσοποταμίαν, Ἀρμενίαν καὶ καταλάβει τὴν Ἀντιόχειαν, δτε ἐλήφθη ἡ εἰδησις τῆς δολοφονίας τοῦ Φωκᾶ, καὶ ἐπρεπε νὰ παύσῃ ἡ παραιτέρω πρόσδος τοῦ Χοσρόου Β'. Ἄλλ' οὐτος ἥλπιζεν ἥδη νὰ ἀναστήσῃ τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου βασιλέως Κύρου καὶ νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Ἐλληνας, καὶ ἐπομένως ἔξηκολούθησε τὴν νικηφόρον αὐτοῦ ἐκστρατείαν κυριεύων καὶ ἐκπορθῶν τὰς πλείστας τῆς συριακῆς καὶ φοινικικῆς παραλίας πόλεις, βεβηλώσας καὶ τὴν ἀγιότητα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἣν κυριεύσας ἔξι ἐφόδου, παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας καὶ ἀφήρεσε διὰ μιαρᾶς χειρὸς τὰς συνθροισμένας ἐκεῖσε προσφορὰς τριῶν αἰώνων καὶ τὸν ὑπὸ τῆς ἀγίας Ἐλένης ἀνευρεθέντα τίμιον σταυρόν.

§ 70. Ὁ Ἡράκλειος εἰς τὰς καταπληκτικὰς ταύτας προόδους τῶν βαρβαρικῶν στιφῶν, οὐδὲν ἄλλο ἀντέτασσεν ἐπὶ δώδεκα ὅλα ἔτη, εἰμὴ δεήσεις καὶ προσφορὰς φόρων, καὶ ἐμελέτα μάλιστα νὰ μεταθέσῃ τὸνθρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν Καρχηδόνα· ἀλλὰ τελευταῖον ἀνηγέρθη αἴφνης ἐκ τῆς καταισχύνης ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος μετ' ἀνελπίστου καὶ ἄξιοθαυμάστου ἀνδρίας, ἄξιας τῶν ἡρωϊκῶν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης χρόνων, καὶ πολεμήσας ἐπὶ ἔξι ἔτη καρτερικῶς καὶ γενναίως, ἀνεκτήσατο τὴν Συρίαν, τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Πόντον, τὴν Ἀρμενίαν καὶ Ἀσσυρίαν, καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν Χοσρόην ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς θέσεως ὅπου πάλαι ποτὲ ἐκείτο ἡ λαχμπρὰ πόλις Νινευῆ. Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὸν Σιρόνην, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Χοσρόου, ὅστις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον διὰ πατροκτονίας δολοφονήσας τὸν πατέρα αὐτοῦ Χοσ-

ρόνη, ἀμα ἐπιστρέψαντα ἐκ τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας. Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ὁ Ἡράκλειος ἀνέλαβε τὰς παλαιὰς αὐτοῦ ἐπαρχίας, τὰς ἀπολεσθείσας σημαῖας καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τὰ τίμια ξύλα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, καὶ μετέθη μετ' αὐτῶν ἐν θριαμβῷ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἀπεκδύθεις τὰ φθαρτὰ σύμβολα τῆς γηγένης μεγαλειότητος, τὸ διάδημα καὶ τὴν πορφύραν, ἀνύψωσε τὸν σταυρὸν ἐν τῇ ιερῷ ἔκεινῃ πόλει κατὰ τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 628 μ. χ., ἥτις καὶ ἑορτάζεται κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν. Μετὰ δὲ τὴν λαμπροτάτην ταύτην νίκην ὁ Ἡράκλειος, οὐτεινος τὴν δραστηριότητα ἔξηντλησαν, ὡς φαίνεται, οἱ ἔξαετεῖς κόποι καὶ αἱ ταλαιπωρίαι τοῦ περσικοῦ πολέμου, ἔβυθισθη κατὰ λοιπὰ 13 ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ ἀπραξίαν καὶ ληθαργίαν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος ἐν ἔτει 641 μ. χ.

§ 71. *Κωροσταρτίος* ὁ Πωγωράτος καὶ οἱ "Αράβες" (668—685). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου ἀναβαίνουσιν εἰς τὸν βυζαντινὸν θρόνον αὐτοκράτορες μιαναντες αὐτὸν διὰ φοβερῶν ἐγκλημάτων καὶ διὰ μὲν πρεσβύτερος αὐτοῦ νιός *Κωροσταρτίος* ὁ Γ'. φαρμακεύεται ἀμέσως ἐν ἔτει 641 ὑπὸ τῆς μητριᾶς αὐτοῦ, διὸ δὲ νεώτερος Ἡρακλεωνάς καθαιρεῖται καὶ δινοτομεῖται κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος, καὶ διὰ νιός τοῦ *Κωνσταντίνου* Γ'. Κώνστας φονεύεται ἐν Συρακούσαις ἐν ἔτει 668. Μόνος δ' ὁ δισέγγονος τοῦ Ἡρακλείου, διὰ νιός τοῦ Κώνστα *Κωροσταρτίος* ὁ Δ'. ὁ Πωγωράτος, εἶναι ἄξιος μνείας ἐναῦθι διὰ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων, τῶν κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου πολιορκησάντων τὴν Κωνσταντινούπολιν.

§ 72. *Ἐμφάρισις* καὶ κατακτήσεις Ἀράβων ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ μέχρι τῆς ὑπὸ αὐτῶν πολιορκίας τῆς *Κωροσταρτίου-* πόλεως. Ἡ ιστορία τῶν Ἀράβων, περὶ ὧν σπανιώτατα γίνεται μνεία ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ ιστορίᾳ, ἀρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ Μωάμεθ, γεννηθέντος ἐν ἔτει 571 μ. Χ., ὅστις, γενόμενος τεσσαρακοντούτης τὴν ἡλικίαν, συνέλαβεν ἐν ἔτει 609 μ. Χ. τὸν στοχασμὸν νὰ κηρύξῃ τὴν περὶ ἐνιαίου Θεοῦ ἀλήθειαν.

Διὰ νέας δ' ἀπατηλῆς θρησκείας διδάσκων δὲ Μωάμεθ, ὅτι κλεὶς τοῦ παραδείσου εἶναι τὸ ζήφος, ὅτι δὲ πίπτων ἐν τῇ μάχῃ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ πίπτει ἀναμάρτητος, καὶ ὅτι πᾶν ἀποτυπθὲν αὐτοῦ μέλος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μετασχηματίζεται εἰς πτέρυγα ἀγγέλου, ἐνέπνευσε τοῖς δμοφύλοις αὐτοῦ τοσοῦτον σφοδρὸν θρησκευτικὸν αἱσθημα καὶ τοσοῦτον ἀκατάσχετον κατακτητικὴν δρμήν, ὥστε ἐπήνεγκον οὕτοι φοβερὸν κλονισμὸν καθ' ἀπασαν τὴν οἰκουμένην.

§ 73. Κατὰ πρῶτον ἐκήρυξεν δὲ Μωάμεθ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀραβίας, οἵτινες εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Μέκκας ἐν τῇ κατ' αὐτοῦ καταδιώξει, καὶ συλλαβὼν ἐξ αὐτῶν 700 αἰχμαλώτους, διέταξε νὰ ἀνορύξωσιν ισαρίθμους τάφους, ἐν οἷς ἐνεταφίασεν αὐτοὺς ζῶντας. — Εμπνεύσας δὲ οὕτω τὸν τρόμον καθυπέταξε μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος ἀπασαν τὴν Ἀραβίαν. Τότε δὲ ἔπειρψεν δὲ Μωάμεθ πρὸς τοὺς μεγίστους τῆς γῆς ἡγεμόνας, πρὸς τὸν Ἡράκλειον, αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, καὶ πρὸς τὸν Χοσρόην, βασιλέα τῆς Περσίας, πρέσβεις προσκαλῶν αὐτοὺς νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ισλαμισμὸν. Ἀρνηθέντων δὲ τούτων, προύχώρησαν οἱ Ἀραβεῖς εἰς τὴν Συρίαν παρὰ τὴν Ἀν. ὅχθην τοῦ Ἰορδάνου, ὄνομασθέντες ἔκτοτε ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Σαρακηνοῖς ἐδήλουν δὲ ἡ λέξις αὕτη ἐν τῇ ἀραβικῇ γλώσσῃ τὸν κ.λ.επηρ καὶ ληστήρ ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, δι' οὗ ηθελον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ νὰ υἱρίσωσι τοὺς Ἀραβαῖς, ἀπέβη βραδύτερον ἔντιμον, δτε ἡ ἀραβικὴ ῥομφαία ἦρξε τριῶν ἡπείρων τῆς γῆς.

§ 74. Ὁ Μωάμεθ ἀποθνήσκων κατὰ Ιούνιον τοῦ 632 μ. Χ. ἐδώκε τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ τὰς ἐξῆς παραγγελίας, ἃς οὕτοι ἐξετέλεσαν κατὰ γράμμα· 1ον) Νὰ ἐκβάλωσι τῆς Ἀραβίας πάντας τοὺς εἰδωλολάτρας 2ον) Νὰ χορηγήσωσι τοῖς προσηλύτοις ἵσα πρὸς ἔκυτοὺς δικαιώματα καὶ 3ον) Νὰ ἐκπληρῶσιν ἔνευ διακοπῆς τὰς προσευχὰς αὐτῶν. Ἀπέθανε δὲ χωρὶς νὰ καταλίπῃ διάδοχον, καὶ περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ παρίσταντο οἱ τέσσαρες στύλοι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, δὲ Ἀβουθέκερος, δὲ Ὄμαρ, δὲ Ὄσμαλ καὶ δὲ Ἀλῆς, ἀπαντατες συγγενεῖς τοῦ Μωάμεθ ἀλλὰ πλείονα καὶ ἐγγύτερα δικαιώματα

εἶχεν δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ καὶ ἀνήρ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μωάμεθ Φατιμῆς καλούμενος Ἀλῆς, ὅστις καὶ ἐν ταῖς μάχαις ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους διακρίθη, καὶ δὲ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ὅταν ἤρξατο τοῦ κηρύγματος τοῦ νέου αὐτοῦ θρησκεύματος, ὡνόμασε τοποτηρητήν, Καλίφην, ἀδελφόν, Ἀαρὼν ἔαυτοῦ. Μετ' αὐτὸν δὲ ἐγγύτερος συγγενὴς τοῦ Μωάμεθ ἦτο ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Ἀβουθέκερος, ὅστις τῇ συνδρομῇ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ καὶ γυναικὸς τοῦ Μωάμεθ Ἀϊσχὲ καὶ τοῦ Ὁμάρ ἐγένετο ὁ πρῶτος Καλίφης, ὃ ἐστι διάδοχος ἢ τοποτηρητής τοῦ προφήτου, βασιλεὺς ἐν ταυτῷ καὶ ἀρχιερεὺς.

§ 75. Δύο μόνον ἦτη διήρκεσεν ἡ ἡγεγονία τοῦ Ἀβουθέκερου, ἀνδρὸς συνετοῦ, μεγάλου ἐπίσης καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, συσφίγξαντος διὰ τῆς ἴσχύος αὐτοῦ τὴν ἔνωσιν τῶν ἀραβικῶν φυλῶν, ἥτις ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ. Προαισθανόμενος δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπηγόρευε διαθήκην, δι' ἣς κατέστησε διάδοχον τῆς ἀρχῆς τὸν Ὁμάρ, ὅστις κατὰ τὸ δωδεκατέτης διάστημα τῆς ἀρχηγίας αὐτοῦ περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ ἔργον τοῦ νὰ διευθύνῃ τὰς προσεγκὰς τῶν πιστῶν, καὶ νὰ δίδῃ τὸ παράδειγμα τῆς μετριότητος καὶ δικαιοσύνης, ἀναθείεις τὰς πολεμικὰς πράξεις τοῖς στρατηγοῖς αὐτοῦ.

§ 76. Δολοφονηθέντος δὲ τοῦ Ὁμάρ ὑπὸ τοῦ Περσοῦ δούλου Φιρούς ἐν ἔτει 644 μ. Χ., καὶ διάσαντος διὰ διαθήκης ἔζαμελές ἐκλογικὸν συνέδριον, ὅπως διορίσῃ τὸν διάδοχον αὐτοῦ, τοῦτο ἐζελέζατο καλίφην τῶν πιστῶν τὸν γραμματέα τοῦ Μωάμεθ Ὁθομάρ, παραμελῆσαν πάλιν τὸν Ἀλῆν. Τελευταῖον δὲ ἐγεννήθη ἴσχυρὰ δυσαρέσκεια τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Ὁθομάνη, ἥτις τάχιστα μετετράπη εἰς ἐπανάστασιν. Οἱ στασιώται ἀνηγόρευσαν τότε καλιφᾶν τὸν ἔχοντα πλείονα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Μωάμεθ, καὶ οὗτος ἦτο δὲ Ἀλῆς.

§ 77. Οἱ λαοί, καθ' ὃν ἐζεστράτευσαν ἦδη οἱ Ἀραβεῖς, ἥσαν κατὰ μέρα μέρος εἰς κατάστασιν παρακυῆς καὶ διαφθορᾶς. Ο αὐτοκράτωρ τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας Ἡράκλειος, ὅστις ἦξ ἦτη κατὰ συνέχειαν καταπολέμησε λαμπρῶς τοὺς Πέρσας εἰχεν ἦδη

βυθισθῆ εἰς τελείαν ἀπραξίαν, καὶ πολλαὶ πόλεις ἡ "Ἐμεσσα καὶ ἡ Ἡλιούπολις ὑπέκυψαν εἰς τὴν κατακτητικὴν δρμὴν τοῦ Ἀλῆ. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἐπεμψε στρατόν, ὅστις συνεκρότησε σπουδαίαν μάχην παρὰ τὰς δύναμις τοῦ ποταμοῦ Ἰερόμακος ὃπου ὅμως ἡττήθησαν οἱ Βυζαντινοί.

§ 78. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Μωαμεθανοὶ ἐστράφησαν κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὃπου αἱ δύο θρησκεῖαι ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλον νὰ ἀγωνισθῶσι τὸν περὶ τῶν ὄλων ἀγῶνα. Μετὰ τετράμηνον δὲ πολιορκίαν, καθ' ἣν τὰ ἔργα τῶν πολιορκουμένων διηνύθουνεν ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, παρεδόθη ἡ ἱερὰ αὐτη πόλις διὰ συνθήκης τῷ ἡγεμόνι τῶν Μωαμεθανῶν Ὁμάρῃ. (639 μ. Χ).

§ 79. Πρὸ τοῦ τέλους δ' ἔτι τοῦ Συριακοῦ τούτου πολέμου, τοῦ διαρκέσαντος ἕξ ἔτη, ὁ στρατηγὸς τοῦ Καλίφου Ἀμροὺ ἔξεστράτευσεν ἐκ τῆς Παλαιστίνης κατὰ τῆς Αἴγυπτου μετὰ 5,000 μόνον ἀνδρῶν καὶ μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν ἐγένετο κύριος τῆς Μέμφιδος, καὶ ἀφοῦ ἔκτισε νέαν πόλιν ὄνομασθεῖσαν παρ' αὐτοῦ Καΐρα (τὸ Κάιρον), τουτέστι πόλιν τῆς νίκης, ἐπολιόρκησε τελευταῖον καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἥς ἐπίσης κατέστη κύριος ὁ Ἀραψ στρατηγὸς μετὰ 14 μηνῶν πολιορκίαν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἡράκλειου, ἐν ἔτει 641 μ. Χ. Τότε δ' ἐπυρπολήθη καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Ἀλεξανδρείας βιβλιοθήκη, περιέχουσα τὰ ἀρχαιότερα καὶ σπανιώτερα μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ 700,000 τόμων. Διὰ τῆς πολυτίμου δέ, ἀλλ' εὐτελοῦς εἰς τὰ ὅμματα τοῦ Καλίφου ταύτης ὅλης λέγεται, ὅτι ὁ Ἀμροὺ ἐθέρμανε τὰ λουτρὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ ἕξ μῆνας.

§ 80. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος (642) εἰσέβαλον οἱ Ἀραβεῖς ὑπὸ τοῦ Ἀμρού εἰς τὴν Περσίαν, ἐνθα ἐβασίλευεν ὁ Ἰσδιγέρδης ὁ Γ'. καὶ συγκροτήσαντες κρίσιμον μάχην ἐν Νεχαβέρη, κατέστρεψαν τὸ 425 ἔτη διαρκέσαν κράτος τῶν Σασανιδῶν καὶ μετέβαλον τὴν Περσίαν εἰς ἀρχικὴν ἐπαρχίαν.

§ 81. Ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ διαδόχου τοῦ Ὁμάρου διεκόπησαν αἱ τῶν Ἀράβων δορικτῆσιαι, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, δολοφονη-

θέντος ἐν ἔτει 661 μ. Χ. ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἀράβων ἡ δυναστεία τῶν Ὀμεϊαδῶν, ἥτις ἄρξασα ἀπὸ τοῦ 661 μέχρι τοῦ 750 ἔτους μ. Χ. ἐπεξέτεινεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς, ὥστε τὸ ἀραβικὸν κράτος ἔλαθε τότε τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἔκτασιν, περιλαβὸν τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν, καὶ ἀπασαν τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, καὶ ἀπειλοῦν ἐκεῖθεν τὴν καθυπόταξιν τῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ τῆς δυναστείας δὲ ταύτης, ἥτις μετέθεσε τὸν θρόνον τῶν Ἀράβων εἰς Δαμασκόν, ἐγένετο καὶ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρώτη ὑπὸ τῶν Ἀράβων πολιορκία.

§ 82. *Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.* Τεσσαράκοντα καὶ ἔξι ἔτη μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μέκκας φυγὴν τοῦ Μωάμεθ ἐνεφανίσθησαν οἱ ὄπαδοι αὐτοῦ ὡς πολιορκηταὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἐπὶ τὰ κατά συνέχειαν θέρη ἔβλεπεν ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἀραβικοὺς ἵππους πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς καὶ πλοῦτα σαρακηνὰ πρὸ τοῦ λιμένος αὐτῆς. Ἐκάθητο δὲ τότε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ *Κωνσταντῖος ὁ Πωγωνάτος*, βασιλεὺς ἡδυπαθής μὲν καὶ σκληρός, ἀλλ' ὅστις ἥδη ἴδων τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, καὶ παραιτήτησας τὸν ἀκόλαστον αὐτοῦ βίον, ἀνεζωπύρησε καὶ τῶν Βυζαντινῶν τὴν ἀνδρίαν. Ἀλλὰ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Βυζαντινῶν ὑπερβοήθησε καὶ ἡ τύχη, διότι ὁ ἔξι Ἡλιουπόλεως Σύρος χημικὸς *Καλλινίκος* ἐφεῦρε τότε τὸ λεγόμενον ὑγρὸν πῦρ, τουτέστιν ὑγρὸν συγκείμενον ἐκ νάφθας, θείου καὶ ἄλλων φλογιστικῶν ὑλῶν, ὃπερ ἐρίπτετο ἀνθειν ἐκ τῶν στεγῶν ὡς βροχῇ, ἔβάλλετο διὰ βελῶν καὶ σιδηρῶν σφαίρῶν, καὶ ἀπηυθύνετο κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου διὰ δερματίνων ἀγωγῶν, προθεβλημένων κατὰ τὴν πρώταν τῶν πυρπολικῶν πλοίων, καὶ ἔχόντων μορφὰς δρακόντων, καὶ ὅφεων πυρπνών. Προσκολληθὲν δὲ τὸ ὑγρὸν τοῦτο πῦρ ἐπὶ ξύλου, σαρκὸς ἢ ἵππου, κατέφλεγε τὰ πάντα χωρὶς νὰ δύνηται τοῦτο νὰ σβεσθῇ δι' ὄδατος, ὥφ' οὐ μάλιστα καὶ ἐτρέφετο. Ἐπὶ τῆς πολιορκίας ταύτης, τῆς διαρκεσάστης ἐπὶ τὰ συνέχειαν ἔτη (668—675), καὶ ματαιωθείσης διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καταστροφῆς, ταῦ

ἀραβικοῦ στόλου, ἔπεισε καὶ ὁ σημαιοφόρος τοῦ Μωάμεθ, καλούμενος Ἐθοῦ· Ἑγιοὺπ-Χαλίδ· Ἐνσαρῆ, κατὰ τὴν θέσιν Κοσμιδίου, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ κατακτητὴς ἔκτισε τὸ καὶ νῦν θαυμαζόμενον μεγαλοπρεπὲς τέμενος τοῦ Ἑγιούπ, ἐξ οὗ λαμπρὰ εἶναι ἡ θέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.¹⁾

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

*Bučartirή Ἰστορία ἀπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου μέχρι
Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. (717—867 μ. Χ.)*

§ 83. Μετὰ τὸν θάνατον Κωροταρτίρου τοῦ Πωγωράτου ἀνέθησαν εἰς τὸν βυζαντινὸν θρόνον πέντε ἄσημοις αὐτοκράτορες μιάναντες αὐτὸν δι' ἐγκλημάτων καὶ μιαιφονιῶν, μέχρις οὗ τελευταῖον ὁ ἐξ Ἰσαυρίας στρατάρχης τῆς Ἀνατολῆς Λέων, ὁ μετὰ ταῦτα ἐπικληθεὶς Λέωρ ὁ Γ'. ὁ Ἰσαυρος, ἤναγκασε τὸν τελευταῖον ἄρπαγα τοῦ θρόνου Θεοδόσιον τὸν Γ' νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, καὶ γενόμενος αὐτὸς αὐτοκράτωρ, μετεβίβασε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν οίκον αὐτοῦ, δύστις διετήρησεν αὐτὴν 85 ἔτη (717—802 μ. Χ.).

§ 84. Λέωρ ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρος. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐγένετο ἡ δευτέρα ὑπὸ τῶν Ἀράβων πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐματαιώθη τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τῷ *Bučartirῶr*, κατακαύσαντος πολλὰ αὐτῶν πλοῖα, τὸ δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐπικρατήσαντος τότε δριμυτάτου χειμῶνος καὶ τῶν ἐνσκηψασῶν εἰς τὸ ἀραβικὸν στρατόπεδον λοιμικῶν νόσων, ἐξ ὧν περὶ τὰς 100,000 Ἀράβων, ὡς λέγεται, ἀπωλέσθησαν.

§ 85. Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν διὰ τῆς καταδιώξεως καὶ καθαιρέσεως τῶν εἰκόνων τὰς κατακρίσεις καὶ τὰς ἐμπαθεστάτας λοιδορίας τῶν χριστιανῶν εἰκονολατρῶν. Διατάξας ὁ Λέων τὸ ἔννατον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὴν τῶν εἰκόνων καθαιρε-

1) Ἰδε Εἰκόνα ἐν σελ. 16.

σιν, διήρεσε δυστυχῶς ἀπαντας τοὺς χριστιανοὺς εἰς δύο ἀντίπαλα θρησκευτικὰ στρατόπεδα, καὶ εἰσῆγαγε τὴν νέαν αἱρεσεν τῶν εἰ-
κονομάχων, ἥτις κλονήσασα ἄρδην ὑπὲρ τὴν μίαν ἐκατονταχετη-
ρίδα τὴν βυζαντινὴν ἐπικράτειαν, κατέπαυσε ἐν ἔτει 842 ἐπὶ
τῆς ἔβδομης οἰκουμενικῆς Συνόδου, θεσπισάσης ὅτι «ἡ τιμὴ τῆς
»εἰκόνος ἐπὶ πρωτότυπον μεταβάνει, καὶ δὲ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα
»προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγεγραμμένου τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὅτι «ἡ
»προσκύνησις αὗτη δὲν εἶναι λατρευτικὴ ἀλλὰ τιμητική.»

§ 86. Η εἰκονομαχία τοῦ Λέοντος ἐπήνεγκε τὴν τελείαν ἀπώ-
λειαν τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τουλάχιστον κατ' ὄνομα ὑπακουουσῶν εἰς
τοὺς Βυζαντινούς αὐτοκράτορας χωρῶν, αἵτινες δὲν ἐδέχοντο πλέον
ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπάρχους, ἀλλ' ἡ μὲν Βενετία διώρισεν το-
διον Δοῦκα, ἡ δὲ Ῥώμη ὑπετάγη τῷ πάππῳ, καὶ ἡ Ραβέννη, ἀ-
ποκτείνασα τὸν Βυζαντινὸν ἔξαρχον, ἐπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Λογγο-
θάρδων, ἐνῷ πρὸς Ἀν. καὶ Δ. δὲ μωαμεθανισμὸς κατέστρεψε περὶ
τὰς 600 χριστιανικὰς ἐπισκοπάς.¹

§ 87. Μετὰ 24 ἔτῶν βασιλείαν, καθ' ἣν προσεπάθησε νὰ ἐπαν-
αγάγῃ τάξιν καὶ πειθαρχίαν ἐν τῷ στρατῷ καὶ νὰ δυθμίσῃ ἐπὶ
τὸ βέλτιον τὴν διοίκησιν τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας, ἐτελεύτη-
σεν δὲ Λέων δὲ Γ'. καταλιπὼν διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν αὐτοῦ
Κωνσταντίνον τὸν Ε'. (741 μ. Χ.).

1) Καθ' ὃν χρόνον δὲ αὐτοκράτωρ Λέων δὲ Ἱσαυρος ἀπηγόρευσε
τὴν προσκύνησιν τῶν ιερῶν εἰκόνων, οἱ ὄρθοδοξοι κάτοικοι τῆς
κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν Κυκλαδῶν, συγκροτήσαντες μέγαν στό-
λον, ἔξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως κα-
θαιρέσωσι τὸν Λέοντα καὶ ἀναβιβάσωσι ὅλον ἀντ' αὐτοῦ αὐτο-
κράτορα, ἀλλὰ καίπερ ἀγωνισθέντες ἀνδρείως, ἀπεκρούσθησαν οὐδὲν
ἥττον ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων, καὶ πολλοὶ ἔξ αὐτῶν, κινδυνεύοντες
νὰ συλληφθῶσιν αἰχμάλωτοι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, κατεποντίσθη-
σαν εἰς τὰ κύματα τοῦ Βοσπόρου, ἵνα μὴ παραδοθῶσι.

§ 88. *Κωνσταρτῖος ὁ Ε'. ὁ Κοπρώνυμος* (741—775). 'Ο Κωνσταντῖνος ὁ Ε', ὁ ἐπονομασθεὶς Κοπρώνυμος, διότι λέγεται ὅτι ἐμόλυνε τὴν κολυμβήθραν κατὰ τὸ βάπτισμα, κατεφέρετο σφοδρότερον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατὰ τῶν εἰκόνων κινήσας σκληρὸν κατ' αὐτῶν διωγμόν· σκηναὶ δὲ στασιώδεις συνέθησαν ἐντεῦθεν καθ' ἀπασαν τὴν ἐπικράτειαν. 'Ἐπολέμησε δ' ὁ Κωνσταντῖνος γενναίως καὶ πρὸς τοὺς ἔγχωρίους, καταβαλὼν τοὺς στασιαστὰς καὶ τιφλώσας τὸν ἀνακηρυχθέντα ὑπ' αὐτῶν αὐτοκράτορα Ἀρτάβασδον, γαμβρὸν αὐτοῦ ἐπ' ἀδελφῆ, καὶ πρὸς τοὺς ἔξω ἐγχθρούς, νικήσας τοὺς Βουλγάρους καὶ ταπεινώσας δι' ἐπανειλημμένων νικῶν τοὺς "Αραβαῖς ἐν Συρίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ, καὶ περὶ τὴν Κύπρον κατὰ θάλασσαν, καὶ κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν, τὴν διαρκέσασαν 34 ἔτη, πᾶσαν σπουδὴν κατέβαλεν, ὅπως αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς κατηρημαψένης Θράκης καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ Κοπρωνύμου ἐκόπησαν κατὰ πρῶτον χρυσᾶ καὶ χαλκὰ νομίσματα, φέροντα τὰ ὄνοματα τῶν βασιλέων ἐγγεγραμμένα ἐλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ καὶ τὸν ἐλληνικὸν τίτλον Δεσπότης ἀντὶ τοῦ λατινικοῦ dominus, ἐνῷ μέχρι μὲν τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ταῦτα ἔφερον μόνον γράμματα λατινικά, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἡρακλείου κατὰ πρῶτον τὰ χαλκὰ νομίσματα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐν τούτῳ νίκα»· μόλις δὲ κατὰ τὴν 11 ἐκατονταετηρίδα τὰ Βυζαντινὰ νομίσματα ἔζελληνίσθησαν ἐντελῶς.

§ 89. *Διάδοχοι Κωνσταρτίου τοῦ Κοπρωνύμου. Εἰρήνη ἡ Ἀττική*. 'Ο αὐτοκράτωρ οὗτος ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 775 μ. Χ. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ Δ'. ὁ ἐπονομαζόμενος Χάλαρος ἐκ τοῦ ἔθνους τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἀσθενοῦς κράσεως τό τε σῶμα καὶ τὸν νοῦν, ἐνέδωκε κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ (780 μ. Χ.) εἰς τὴν κοινὴν πάντων εὐχὴν καὶ ἴδιας τῆς προσφιλοῦς αὐτοῦ συζύγου Εἰρήνης καὶ συνέταξε διαθήκην, δι' ἣς κατέστησε τὴν αὐτοκράτειραν ταῦτην ἐπίτροπον καὶ κηδεμόνα τοῦ ῥώματος κόσμου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταρτίου τοῦ ΣΤ', τοῦ μόλις δεκαετοῦς τὴν

ἡλικίαν¹, ἐπονομασθέντος Πορφυρογεννήτου, διότι ἐγεννήθη βασιλεύοντος τοῦ πατρός.

§ 90. Διαρκούσης τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Κωνσταντίου ΣΤ. ἡ Εἰρήνη ἔξεπλήρωσεν ἐπιτηδείως καὶ ἐπιμελῶς κατὰ τὴν δημοσίαν αὐτῆς διοίκησιν τὰ καθήκοντα πιστῆς μητρός, καὶ ὁ ζῆλος αὐτῆς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τιμῆς τῶν εἰκόνων περιεποίησεν αὐτῇ τὸ ὄνομα καὶ τὰς τιμὰς ἀγίας, ἀτινα μέχρι τῆς σημερον ἀπολαμβάνει παρὰ τῆς ὁρθοδόξου ἡμῶν θρησκείας. Τῇ συνεργείᾳ δ' αὐτῆς συνηλθεν ἐν ἔτει 787 καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ ἐδόμη οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἣτις καθήρεσεν ἀπάσας τὰς ἀποφάσεις τῆς προτέρας Συνόδου καὶ ἀποκατέστησε πάλιν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καθ' ἀπασαν τὴν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν, ἣν ἐπεχείρησαν νὰ πολεμήσωσι καὶ τινες τῶν διαδόχων αὐτῆς ἀποπλανηθέντες, ἀλλ' ἀποκατέστησε πάλιν αὐτὴν καταπαύσασα διὰ παντὸς τὴν αἱρεσιν τῶν εἰκονομάχων ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐν ἔτει 842 μ. Χ.

§ 91. Ἐνηλικιωθεὶς δὲ Κωνσταντῖνος δο Πορφυρογέννητος ἐπείσθη ὑπὸ τῶν περιστοιχίζοντων αὐτὸν κολάκων, ὅπως ἔζορίσῃ τὴν μητέρα αὐτοῦ Εἰρήνην εἰς Σικελίαν καὶ ἔχῃ μόνος τὴν ἔξουσίαν ἀλλ' ἡ προφύλαξις καὶ ὀξύνοια τῆς μητρὸς ἐματαίωσαν τὰ κοῦφα βουλεύματα τοῦ υἱοῦ καὶ τὰ κακόβουλα σχέδια τῶν συμβούλων αὐτῆς. Αὕτη ἔζορίσασα αὐτοὺς ἐκράτει τοῦ λοιποῦ τὸν Κωνσταντῖνον κεκλεισμένον ὡς αἰχμάλωτον καὶ ἔχθρόν, καὶ ἀποπειραθέντα

1) Κωνσταντῖνος δο Κοπρώνυμος εἶχε λάθει δι' ἑαυτὸν εἰς γυναῖκα βάρβαρον θυγατέρα τοῦ Χάνου τῆς Χαζαρίας· ἀλλὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ συνέζευξε μετὰ ὄρφανοῦς παρθένου ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπτακαιδεκατοῦς τὴν ἡλικίαν, καλουμένης Εἰρήνης, τῆς γνωστῆς μετέπειτα ἐν τῇ Ἰστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Εἰρήνη ἡ Ἀττική, ἡς δο πλοῦτος συνίστατο, ὡς φαίνεται, εἰς μόνα τὰ προσωπικὰ αὐτῆς προτερήματα, καὶ ἦτις, τελεσθέντων τῶν γάμων αὐτῆς μετὰ βασιλικῆς πομπῆς, τάχιστα ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀδυνάτου αὐτῆς συζύγου.

διὰ τοῦ στρατοῦ τῶν ἐπαρχιῶν νὰ καταστεῖλη τὴν ὑπὸ τῆς μητρὸς τεκταθεῖσαν κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν, ἐτύφλωσαν αὐτὸν οἱ θεράποντες τῆς Εἰρήνης ἐν τῷ αὐτῷ πορφυρῷ δωματίῳ, ἔνθα εἰδὲ κατὰ πρώτον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

§ 92. Μετὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐβασίλευσεν ἡ Εἰρήνη 10 ἔτη, καὶ τοῦτο ὑπῆρχε τὸ πρώτον παράδειγμα ἐν τῃ Ἀρωματικῇ καὶ ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ γυναικείας μονοκρατορίας. Ὁ ῥωμαϊκὸς κόσμος ἐκλινε τότε τὸν αὐχένα εἰς τὴν γυναικείαν κυβερνησιν, καὶ ὅτε ἡ Εἰρήνη ἐξήρχετο τῶν ἀνακτόρων αὐτῆς καὶ διέβαινε διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 4 συγκλητικοὶ, εὐνοῦχοι ἀπαντες, ἐκράτουν πεζῇ τὰς ἡνίας τῶν 4 λευκῶν ἵππων, ἀγόντων τὸ χρυσοῦν τῆς βασιλίσσης ὅχημα. Ἀλλὰ τὰ αὐτὰ οὐτιδανὰ ὅντα συνώμοσαν κατὰ τῆς εὐεργέτιδος αὐτῶν, ὅτε ἡ Εἰρήνη ἐλαθε πρεσβείαν παρὰ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, δι' ἣς οὗτος ἀνήγγελλε τῇ αὐτοκρατείᾳ Εἰρήνη τὴν στέψιν αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως, καὶ προέτεινε τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ αὐτῆς γαμικὸν σύνδεσμον, ἵνα ἐνώθωσιν οὕτω πάλιν τὰ δύο κρατερὰ βασιλεία, καὶ ἀποκαταστῇ ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῆς δόξῃ ἡ ἀρχαία Ἀρώμη. Τότε οἱ εἰρημένοι εὐνοῦχοι, οἱ καὶ πρόκριτοι τοῦ κράτους, φοβηθέντες καὶ μισοῦντες τοὺς Ἀρωματίους καὶ τοὺς Φραγκούς καὶ τὴν δραστηρίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως βασιλείαν, ἅμα δὲ προτιμῶντες τὴν ιδίαν ἐγχώριον αὐτῶν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ζυγοῦ τῶν ξένων συνώμοσαν κατὰ τῆς εὐεργέτιδος αὐτῶν Εἰρήνης καὶ ἔξορίσαντες αὐτὴν εἰς Λέσβον, ὅπου μετ' ὄλιγον (803 μ. Χ.) ἀπέθανεν, ἀνύψωσαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν λογοθέτην Νικηφόρον ἐν ἔτει 802 μ. Χ.

§ 93. Κάρολος ὁ Μέγας (768—814 μ. Χ.). Ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἦτο υἱὸς τοῦ Πιπίρου τοῦ μικροῦ, μαγιορδόμου ἢ αὐλάρχου τοῦ Χιλδερίκου τοῦ Γ'. τελαυταίου βασιλέως ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ θεμελιώτου τῆς Φραγκικῆς μοναρχίας Χλωδοβίκου, τῆς ἀρχασης τοῦ ἐκτεταμένου Φραγκικοῦ βασιλείου 266 ἔτη (486—752 μ. Χ.). Ὁ Πιπίρος κυβερνῶν αὐτὸς κυρίως τὸ κράτος, ὡς καὶ οἱ

προκάτοχοι αύτοῦ ἐπίσης διαπρεπεῖς μαγιόρδομοις Κάρολος ὁ Μαρτέλος (716—741), ὁ διασώσας τὸν χριστιανικὸν κόσμον διὰ τῆς κατατροπώσεως τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ὁ πρὸ τούτου ἔζοχος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ Ἐριστᾶλ (678—714) ἀπεφάσισε νὰ καθαιρέσῃ τὸν νωθρὸν καὶ ἡλίθιον βασιλέα Χιλδερίκον. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐρωτήσας τὸν πάπαν Ζαχαρίαν, ἀν ὁ ἔχων ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν δύναμιν δὲν εἶναι ἄξιος νὰ λάβῃ καὶ τὸν τίτλον τῆς βασιλείας, καὶ λαβὼν ἀπάντησιν καταφατικήν, καθήρεσε τὸν βασιλέα Χιλδερίκον τὸν Γ'. ἐν ἔτει 752 μ. Χ. καὶ κλείσας αὐτὸν ἐν τινὶ Μονῇ ἐχρίσθη αὐτὸς ὑπὸ τοῦ τότε κηρύττοντος τὸ εὐαγγέλιον ἐν Γερμανίᾳ Βονιφατίου βασιλεὺς τῶν Φράγκων καὶ ἐγένετο ἰδρυτὴς νέας δυναστείας, τῆς τῶν Καρολοβιγγίων ἢ Καρολιδῶν, τῆς κληθείσης οὕτω ἀπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Πιπίνου. Ο Πιπίνος μετὰ ταῦτα ἐξεπράτευσε κατὰ τῶν καταλαβόντων μέρη τινὰ τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας καὶ παρενοχλούντων τὸν πάπαν Λογγοθάρδων, καὶ διὰς χώρας αὐτῶν ἐκυρίευσεν ἴδωρήσατο λόγῳ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Πάπαν Στέφαρον τὸν Γ'. (754 μ. Χ.), καὶ τοῦτο ὑπῆρχε τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς κοσμικῆς τοῦ Πάπα έξουσίας ἢ τῆς παπικῆς ἐπικρατείας.

§ 94. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Πιπίνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καρολομάνου, ἔμεινε μονοκράτωρ τῆς μεγάλης Φραγκικῆς μοναρχίας ὁ ἔτερος αὐτοῦ υἱὸς Κάρολος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ κατορθώματα. Οὗτος καθυπέταξε τοὺς Σάξωρας μετὰ τριακονταετεῖς ἀγῶνας (772—803), κατέλυσε τὸ βασίλειον τῶν Λογγοθάρδων (774 μ. Χ.) ἀπέσπασεν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν διχονοούτων Ἀράβων τὴν μεταξὺ Ἱερος καὶ Πυρρηναίων Ἰσπανίαν, ἣν ἐπωνόμασεν Ἰσπανικὴν Μάρκην (778 μ. Χ.), ἦνωσε τὴν Βαυαρίαν μετὰ τῆς Φραγκικῆς μοναρχίας (788 μ. Χ.) καὶ τελευταῖον ἀποκατέστησεν ἐπὶ τοῦ ποντιφικοῦ θρόνου τὸν ὑπὸ τῶν ἀποστησάντων Ρωμαίων ἐκδιωχθέντα Πάπαν Λέοντα τὸν Γ', διτὶς τελῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεγνήσεως τὴν ἱερὰν

μυσταγωγίαν, γονυπετοῦς ὅντος τοῦ Καρόλου πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ ἵεροῦ βῆματος, ἔλαβε πολύτιμον στέφανον καὶ εὐγνωμονῶν τίθησιν αὐτὸν ἀπροσδοκήτως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως Καρόλου, καὶ δημοτελῶς ἀναγορεύει αὐτὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης (800 μ. Χ.). Τὴν στέψιν δὲ ταύτην ἀνήγγειλεν ὁ Κάρολος τῇ αὐτοκρατείρᾳ Εἰρήνῃ, ὅτε ἐζήτησε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς γάμον πρὸς ἔνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας, ἣν εἶχεν ἥδη πράγματι ἀνιδρύσει. Ο Κάρολος εἶχεν ἐπεκτείνει τοσοῦτον τὸ κράτος αὐτοῦ, ὥστε ἥρχεν ἐπικρατείας σχεδὸν ἐξισου εὑρεῖας πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπικράτειαν τῆς Δυτικῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτεινομένης ἥδη ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἰσπανίας "Ιθηρος μέχρι τοῦ τῆς Οὐγγαρίας Ἀράβωνος, καὶ ἀπὸ τοῦ Τιβέρεως τῆς Ἰταλίας μέχρι τοῦ Ἐγιδόρα τῆς Δανίας, καὶ περιλαμβανούσης 26,000 τετραγωνικὰ γεωγραφικὰ στάδια· ἔχουσης δὲ πρωτεύουσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ Ἀκνίσσηραν.

§ 95. *Bυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τῆς 9ης μ. Χ. ἐκατονταετηρίδος.* Σὺν τῷ θανάτῳ Κωνσταντίου τοῦ ΣΤ', τοῦ Πορφυρογεννήτου ἔζελιπε καὶ ὁ Ἰσαυρικὸς οῖκος καὶ ἥδη εἰσερχόμεθα εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας τῆς 9ης μ. Χ. ἐκατονταετηρίδος, περὶ ὧν τρία τινὰ πρὸ πάντων πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν· 1) τὰ κακουργήματα, δι' ὧν ἀνέβαινον ἐπὶ τοῦ θρόνου· 2) τὴν εἰς τοὺς ἔξω ἔχθροὺς ἀπώλειαν τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ 3) τὴν προδοσίαν, δι' ἣς καθηροῦντο τοῦ θρόνου ἢ ἐδολοφονοῦντο. Οἱ μεγιστᾶνες, οἱ πατριάρχαι, αἱ γυναικεῖς, οἱ πάντες ἡμιλλῶντο κατὰ τοῦτο πρὸς ἀλλήλους, πῶς δηλονότι νὰ καταστήσωσι δύστυχεστέραν τὴν μητρόπολιν καὶ τὴν ἐπικράτειαν.

§ 96. *Νικηφόρος ὁ Α'*. (802—811). Πολλοὶ τύραννοι ἔβασιλευσαν, οἵτινες ἀναμφιβόλως ἦσαν μείζονες κακοῦργοι τοῦ Νικηφόρου τούτου· ἀλλ' ὅλιγοι ἐπέσυραν ὅσον οὔτος τῶν λαῶν τὴν ἀποστροφήν. Ο χαρακτὴρ αὐτοῦ ἐμοιλύνετο ὑπὸ τριῶν μισητοτάτων κακῶν, τῆς ὑποκρίσεως, τῆς ἀχαριστίας καὶ τῆς φιλαργυρίας.

§ 97. *Ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡναγκάσθη νὰ τελῇ ἐτησίως.*

φόρον εἰς τοὺς Ἀραβίας, ἵνα μὴ διαπορθῶσιν οὗτοι τὰς κατὰ τὰ μεθόρια ἐπαρχίας. Ὁ δὲ Νικηφόρος ἡθέλησε νὰ ἀποπλύῃ τὴν κηλῖδα ταύτην τῆς δουλείας ἀρνούμενος τὸν συμπεφωνημένον πρὸς τὸν Καλίφην φόρον, καὶ διὰ τῶν πρέσβεων αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀραβίου ἡγεμόνος δέσμην ξιφῶν ὡς σύμβολον τοῦ πολέμου. Ἐμειδίασε τότε δὲ Καλίφης πρὸς τὴν ἀπειλὴν ταύτην τοῦ Νικηφόρου, καὶ σύρας ἐκ τῆς θήκης τὸ ξῖφος αὐτοῦ Σαμσαμέ, ὅπλον ὄνομαστὸν ἐν τῇ ἀραβικῇ ιστορίᾳ ἢ ἐν τῇ μυθώδει αὐτῶν παραδόσει, ἔκοψεν, ὡς λέγουσιν, εἰς δύο τὴν δέσμην τῶν ἀσθενῶν βυζαντινῶν ὅπλων χωρίς νὰ βλαφθῇ ἢ αἰχμὴ τοῦ σιδήρου, καὶ ὑπηγόρευσε πρὸς τὸν Βυζαντινὸν Βασιλέα τὴν ἐξῆς τρομερὰν καὶ βραχυλόγον ἀπειλητικὴν ἐπιστολὴν. «Ἐν ὀνόματι τοῦ πανοικτέρυμονος Θεοῦ Ἀαρὼν Ἀλρασίτ, ἀρχηγοῦ τῶν πιστῶν, πρὸς τὸν Νικηφόρον τὸν Ρωμαῖον σκύλακα. Ἄνεγκων τὴν ἐπιστολήν σου, ὡς οὐέ πατρὸς ἀπίστου καὶ μητρὸς κεκολασμένης τὴν ἀπόκρισίν σου δὲν θέλεις ἀκούσει, ἀλλὰ θέλεις ἴδει». ¹⁾

§ 98. Ὁ πόλεμος ἐξερράγη· 40,000 Βυζαντινῶν ἔμειναν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν Φρυγίᾳ· ἡ πλουσία καὶ ὄχυρὰ πόλις Ἡράκλειον ἐν Πόντῳ κατεστράφη ἀρδην, καὶ δὲ φιλάργυρος Νικηφόρος ἤναγκασθη νὰ ἀποτίνῃ τὸν φόρον εἰς νομίσματα, φέροντα τὴν σφραγίδα τοῦ Ἀαρών.¹⁾

§ 99. Ἐκτὸς τῶν Σαρακηνῶν παρηνώχλουν τὴν βασιλείαν τοῦ Νικηφόρου καὶ οἱ Βουλγαροί. Κατὰ τούτων δὲ ἐξεστράτευσεν δὲ Νικηφόρος μεθ' ικανοῦ στρατοῦ, ἐπόρθησε τὴν χώραν αὐτῶν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καὶ ἀπορρίψας τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Κρούμου, διήρπασε τὰ βασίλεια καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ. Ἡ ἀπελπισία τότε ἐξῆψε τὴν ἀνδρίαν τῶν Βουλγάρων, οἵτινες συναθροισθέντες, ἔκλεισαν ἐν τινι δάσει τὸν

1) Οἱ Σαρακηνοὶ μὴ γνωρίζοντες ἔτι τὴν νομίσματικήν, ἤναγκαζον τοὺς ἔχθροὺς αὐτῶν ἡττωμένους νὰ κόπτωσι νομίσματα, φέροντα τὴν σφραγίδα αὐτῶν.

στρατὸν τοῦ Νικηφόρου, καὶ περιφράξαντες αὐτὸν τριγύρω, ἐφώρ-
μησαν κατ' αὐτοῦ μετὰ μεγάλης μανίας, καὶ ἔξωλθευσαν αὐτόν,
μὴ δύνηθεντα νὰ ὑπερποδήσῃ τὸν φραγμόν, πλὴν ὀλιγίστων ἀν-
δρῶν διασωθέντων. Ἀνηρέθη δὲ καὶ ὁ Νικηφόρος κατὰ τὴν συμ-
πλοκὴν ταύτην, καὶ οἱ Βουλγαροὶ περιέφερον θριαμβευτικῶς τὴν
κεφαλὴν αὐτοῦ· χρυσοχόος δέ τις κατεσκεύασεν ἐκ τοῦ κρανίου τοῦ
Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος ποτῆριον οἶνον πρὸς χρῆσιν τοῦ Βασιλέως
τῶν Βουλγάρων (811 μ. Χ.).

§ 100. Σταυράκιος δ' ὁ οἰός καὶ διάδοχος τοῦ Νικηφόρου ἔ-
φυγεν ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης βαρὺ φέρων τραῦμα· ἔξ δὲ μόνον μη-
νῶν ζωὴν νοσηρὰ καὶ ἀπομαρανομένη ἥρκεσεν, ὅπως διαψεύσῃ τὴν
ὑπόσχεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν, ὅτι ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ φιλαν-
θρωπότερον τοῦ πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Σταυρα-
κίου ἦσαν ἡριθμημέναι, πάντες οἱ ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ οἱ ἐν τῇ
πόλει ἔφερον διὰ στόματος διάδοχον αὐτοῦ τὸν Μιχαὴλ τὸν Κου-
ροπαλάτην, σύζυγον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σταυρακίου Προκοπίας,
ὅστις καθήρεσε τὸν Σταυράκιον καὶ ἀνέβη αὐτὸς ἐπὶ τοῦ Βυζαν-
τινοῦ θρόνου φέρων τὸ ἐπώνυμον Ραγκαβέ. Καὶ οὗτος δὲ ἐπιχει-
ρήσας μεγάλην κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείαν καὶ ἡττηθεὶς
ἐν τῇ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν μάχῃ, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντι-
νούπολιν, καὶ παραδοὺς τὴν βασιλείαν τῷ στρατηγῷ αὐτοῦ Λέ-
οντὶ τῷ Ε', ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἀπεχώρησεν εἰς μονήν τινα ἐπὶ τῆς
ἐγγὺς τοῦ Βυζαντίου κειμένης νήσου Πρώτης, ἔνθα ἔζησε τὸ ὑπό-
λοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ μέχρι τοῦ 813 ἔτους μ. Χ.

§ 101. Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος (813—820). Ὁ Λέων ἀνατε-
θραψμένος ὅν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἀμαθῆς τῶν νόμων καὶ τῶν
συγγραμμάτων καὶ εἰκονομάχος σφοδρός, εἰσήγαγεν εἰς τὴν κυβέρ-
νησιν αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὴν σκληρότητα τῆς στρατιω-
τικῆς πειθαρχίας· ἀλλ' οὐδὲν ἡττον ἐκυβέρνησε καλῶς τὸ κράτος,
ἐνίκησε λαμπρῶς τοὺς Βουλγάρους, λεηλατοῦντας τὴν Θράκην, καὶ
ἐταπείνωσε τὸν βασιλέα αὐτῶν Κροῦμπον. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεχείρησε
τελευταῖον νὰ παύσῃ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, ἔζηγειρε τὴν

κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης, ἐξ ἣς ἐπωφελούμενος δ ἀρχαῖος αὐτοῦ φίλος καὶ συναγωνιστὴς Μιχαὴλ δ Τραυλός, δ συντελέσας ἄλλοτε εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Λέοντος εἰς τὸν Βυζαντινὸν θρόνον, ἐξύφανεν ἥδη συνωμοσίαν κατὰ τοῦ μισουμένου αὐτοκράτορος· καὶ ἀνεκαλύφθη μὲν αὕτη, καὶ συνελήφθη δ Μιχαὴλ καὶ κατεδικάσθη ὡς ἔνοχος προδοσίας νὰ καῇ ζῶν ἐντὸς τῶν ὑποκαύστων τῶν δημοσίων λουτρῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ δ 25 Δεκεμβρίου εἶχεν δρισθῆ ὡς ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς ταύτης, καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Θεοφαγὴ παρετήρησε τῷ αὐτοκράτορι, διτὶ ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἥθελε βεβηλωθῆ ὑπὸ τοιούτου ἀπανθρώπου θεάματος, δ Λέων συγκατετέθη ἄκων εἰς μικρὰν ἀναβολήν, ἥτις ὅμως ἐπήνεγκε τὸν ὅλεθρον αὐτοῦ. Οἱ συνωμόται ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς ἀναβολῆς ταύτης, εἰσῆλθον μετημφιεσμένοι ὡς ψάλται εἰς τὸν ἀνακτορικὸν ναὸν φέροντες ξιφίδια ὑποκάτωθεν τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἥρξατο δ αὐτοκράτωρ τῆς ψαλμῳδίας διὰ τοῦ ὅμοιου «τῷ παντάνακτος ἐξευφαύλισαν πόθῳ», ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ οἱ συνωμόται. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀρπάσας βαρύν τινα σταυρὸν ἀνθίστατο πρὸς αὐτούς, καὶ τελευταῖον ἐζήτει διὰ λόγων νὰ κινήσῃ αὐτούς εἰς οίκτον· ἀλλ' ἐκεῖνοι «ἡ ὥρα αὕτη δὲν εἶναι ὥρα ἐλέους, ἀλλ' ἐκδικήσεως», ἀπήντησαν ἀνηλεῶς, καὶ τις αὐτῶν μεγαλόσωμος πλήξας διὰ τοῦ ξίφους, ἀπέκοψε τὴν δεξιὰν χεῖρα, δι' ἣς ἐκράτει τὸν σταυρόν, ἐνῷ ἔτερος ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ οὕτω Λέων δ Ἀρμένιος ἐφονεύθη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐν ἔτει 820 μ. Χ.

§ 102. Ιυραστελα Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ. Ὁ Μιχαὴλ, ὅστις ἐκ τινος ἐλαττώματος τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἐπωνομάσθη δ Τραυλός, ἀνέβη ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου, ὅθεν ἐμελλον νὰ καύσωσιν αὐτὸν ζῶντα, εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, καὶ ἐγένετο ἰδρυτὴς τῆς ἐθδόμης δυναστείας τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τῆς ἀρξάσης ἀπὸ τοῦ 820 μέχρι τοῦ 867 ἔτους μ. Χ. Ὁ Μιχαὴλ ἐφύλαξε τὰ ἀγενῆ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ἐλαττώματα, καὶ ἀφοῦ ἐνεδύθη τὴν

πορφύραν, «εζήλου, λέγει ὁ Ζωναρᾶς, ἐν ἅπασι τὸν Κοπρώνυμον,
καὶ κατὰ τῶν ὄρθοδόξων ἔχώρησε καὶ πολλοὺς δεινοῖς περιέβα-
λε διὰ τὴν τῶν ἀγίων εἰκόνων τιμήν». Μετὰ ψυχρᾶς δὲ ἀδιαφο-
ρίας πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἀραβίας, ἀπέβαλε τὴν Κρήτην, τὴν Σικε-
λίαν καὶ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα. Ο δὲ ἄλλοιε συστρατιώτης καὶ
συναγωνιστὴς τοῦ Μιχαήλ, νῦν δὲ στρατηγὸς αὐτοῦ, Θωμᾶς διαφιλο-
νεικῶν τὴν βασιλείαν, συνήγαγε πολυάριθμον στρατὸν ἐν τῇ Ἀνατο-
λῇ καὶ ἥρημον τὰς περὶ τὴν μητρόπολιν ἐπαρχίας, καὶ τελευταῖον
συμμαχήσας μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ
κατὰ τὴν Ἀρτιόχειαν, προύχώρησε καὶ μέχρι τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως, ἦν ἐπολιόρκει στενῷ, μέχρις οὐ τελευταῖον ὁ βασιλεὺς
τῶν Βουλγάρων Μορταμώρ, ἐλθὼν αὐτεπάγγελτος σύμμαχος τοῦ
Μιχαήλ, κατεπολέμησε τὸν στρατὸν τοῦ ἀποστάτου Θωμᾶ, ὅστις
καταφυγὼν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ πολιορκηθεὶς στενῷ, πα-
ρεδόθη ὑπὸ τῶν κατοίκων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Αἱ χεῖρες καὶ
οἱ πόδες αὐτοῦ ἀπεκόπησαν, αὐτὸς δὲ ἐκαθέσθη ἐπὶ ὅνου, καὶ ἐν
τῷ μέσῳ τῶν ὕβρεων καὶ προπηλακισμῶν τοῦ λαοῦ περιέφερον
αὐτὸν διὰ τῶν ἀγυιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἃς ἐρράντιζε διὰ
τοῦ αἷματος αὐτοῦ, παρισταμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν
τοῖς βασάνοις τοῦ ποτὲ συστρατιώτου αὐτοῦ, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν
βαρβαρότητα καὶ διαφθορὰν τῶν τότε ἡθῶν.

§ 103. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου οἱ ἐν Ἰσπα-
νίᾳ Ἀραβίς ὡρμησαν μετὰ θαλασσίας δυνάμεως κατὰ τῆς Κρή-
της, καὶ ἀποβάντες εἰς αὐτὴν καὶ εύροντες ἔκει ἀφθονίαν ἀγαθῶν,
ἔκτισαν τὴν πόλιν Χάρδακα, τὴν κατὰ παραφθορὰν ὑπὸ τῶν Εὐ-
ρωπαίων κληθεῖσαν Candia, ὡφ' ἡμῶν δὲ Χανία, καὶ ἐνεκαθιδρύ-
θησαν ἔκει ἐν ἔτει 823 μ. Χ. Ο αὐτοκράτωρ Μιχαήλ ἐπεμψε
κατ' αὐτῶν στόλον, ὅστις ὅμως ἐνικήθη· ἔστειλε δὲ καὶ δεύτερον
ναυαρχούμενον ὑπὸ τοῦ Κρατεροῦ, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησε
τοὺς Σαρακηνούς· ἀλλὰ θαρρῶν εἰς τὴν νίκην αὐτοῦ καὶ δοθεὶς εἰς
τρυφὴν καὶ ἀνεσιν, προσεβλήθη αἴφνης ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ
ἡφαντίσθη κατὰ κράτος, ὥστε οὐδὲ ἄγγελος τῆς συμφορᾶς ἔμεινεν,

ὅπως ἐπανέλθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναγγείλη τὴν πανωλεθρίαν ταύτην τῷ Μιχαήλ.

§ 104. Μετ' ὁλίγον δὲ (827 μ. Χ.) ἀπωλέσθη καὶ ἡ Σικελία ἐξ αἰτίας Εὐφρημίου τινός, ὅστις καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῇ ἀρπαγῇ μοναχῆς τινος, κατέφυγεν εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀφρικῇ Σαρακηνούς, καὶ ὠδήγησεν αὐτούς, ὥπως καταστώσῃ κύριοι τῆς καλλίστης ἐκείνης νήσου· ἐκεῖθεν δὲ οἱ Ἀραβίς μετέβησαν εἰς τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν, καὶ κατέλαβον πολλὰ μέρη τῆς εὐδαιμονος Καμπαρίας.

§ 105. Θεόφιλος (829—842 μ. Χ.). Τὸν Μιχαὴλ τὸν Τραυλόν, βασιλεύσαντα ἔτη 8 καὶ μῆνας ἑννέα καὶ τελευτήσαντα ἐκ δισεντερίας, διεδέξατο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ἀπὸ τῆς πρώτης γυναικὸς οὗτος Θεόφιλος. Μέλλων δ' ὁ Θεόφιλος νὰ λάβῃ γυναικά, μετεχειρίσθη εἰς τοῦτο ἴδιόν τινα τρόπον. Κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χρυσοῦν μῆλον διέβαινε βραδέως μεταξὺ δύο στοίχων, ἐσχηματισμένων ἐξ εὐφυεστάτων νεανίδων· ἐφείλκυσαν δὲ τὰ βλέμματα αὐτοῦ αἱ χάριτες τῆς ὥραίας Ἰκασίας, καὶ χαριευτιζόμενος εἰπεν αὐτῇ, διτε «ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ αἱ γυναικες ἔγειναν αἰτία μεγάλων κακῶν» ἐννοῶν τὴν Εὔαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκείνη ἀπήντησε προσφυῶς «ἀλλὰ καὶ μεγάλων ἀγαθῶν», ἐνγοῦσα τὴν Παναγίαν, ὁ αὐτοκράτωρ δυσαρεστηθεὶς ἐκ τῆς ἀκαίρου ταύτης ἀγγειοίας τῆς Ἰκασίας καὶ στραφεὶς πρὸς ἄλλο μέρος, ἔδωκε τὸ μῆλον πρὸς τὴν μετριόφρονα Θεοδώραν. Ή δὲ Ἰκασία ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, καὶ ἐκεῖ διήνυσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτῆς· εἰς αὐτὴν ἀποδίδεται, καὶ τὸ γνωστὸν τροπάριον «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις κλπ.».

§ 106. Ο Θεόφιλος θὰ συγκατελέγετο μετὰ τῶν χρηστοτέρων αὐτοκρατόρων, ἐὰν ἀπεβλέπομεν μόνον εἰς τὰς βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ περὶ τὰς προσόδους, τὴν διοίκησιν, τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὴν φροντίδα αὐτοῦ ὅπως καλῇ εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα ἀνδρας πεπαιδευμένους. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἐμιμεῖτο τὸν τύπον τῆς δικαιοσύνης τῶν ἀσιανῶν μοναρχῶν, καὶ δι' ἐλαφρὰ πλημμυρέματα ἐτί-

μωροῦντο οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ, οἱ ἔπαρχοι, οἱ δικασταὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ δὶς ἔξορίας, ἢ ἡ κρωτηριάζοντο, ἢ κατεβασανίζοντο διὰ πίστης ζεούσης, ἢ ἐκαίοντο ζῶντες ἐν τῷ ιπποδρομίῳ. Τοσαύτην δὲ ίσχύν εἰχεν ἐν τῇ ζηλοτύπῳ ψυχῆι τοῦ Θεοφίλου ἡ φιλαρχία, ὥστε καὶ κατ’ αὐτὰς τὰς τελευταῖας στιγμὰς τῆς ζωῆς διέταξε νὰ θυνατώσωσι τὸν ἐπ’ ἀδελφῆ γαμβρὸν αὐτοῦ στρατηγὸν Θεόφοβον, τόν ματαιώσαντα μάλιστα τεκταθεῖσαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος στάσιν 30,000 Περσῶν, καὶ νὰ κομίσωσιν αὐτῷ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀτυχοῦς στρατηγοῦ. Τούτου δὲ γενομένου, μετ’ ἄγριας ἡδονῆς παρετήρει τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν τρεμουσῶν αὐτοῦ χειρῶν ψηλαφῶν αὐτὴν καὶ εἰπὼν «Νῦν γε οὔτε σὺ Θεόφοβος, οὔτ’ ἔγώ Θεόφιλος», κατέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἐξέπνευσεν. Ὅπηρξε δ’ ὁ Θεόφιλος ὁ τελευταῖος τῶν εἰκονομάχων βασιλέων, διότι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀποκατέστησε πάλιν τὴν τιμὴν τῶν εἰκόνων ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα.

§ 107. Ἡ Θεοδώρα καὶ ὁ Βάρδας καὶ Μιχαὴλ δ Γ. (842—867 μ. Χ.). Ὁ Θεόφιλος ἀποθνήσκων κατέλιπε διὰ διαθήκης ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου πενταετοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ Γ τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν, καὶ κατέστησε καὶ συμβούλιον τοῦ κράτους, οὐ μέλος ὑπῆρχεν ὁ ἀδελφός τῆς Θεοδώρας Βάρδας. Τὸ ὄνομα τῆς Θεοδώρας ἔμεινε σεβαστὸν διὰ τὴν παρ’ αὐτῆς ἀποκατάστασιν τῶν εἰκόνων καὶ τὴν ἔξολόθρευσιν τῶν εἰκονοκλαστῶν 13 ἔτη ἐκυρέρησε φρονίμως ἡ Θεοδώρα ὡς ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, συμπράττοντος καὶ τοῦ Βάρδα. Συγκαλέσασα δ’ ἐν ἔτει 842 μ. Χ. Σύνοδον, ἐθέσπισε τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, καθήρεσε τῆς πατριαρχείας τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τὸν Γραμματικὸν καὶ ἀνύψωσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Μεθόδιον, καὶ τότε καθιερώθη νὰ ἑορτάζηται ἡ κυριακὴ τῆς ὄρθοδοξίας, ἥτις ἔστιν ἡ πρώτη κυριακὴ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Οὐχὶ δ’ ἥττονα ώφέλειαν τῆς καταπαύσεως τῆς εἰκονομαχίας προύξενησε καὶ ἡ ἐπὶ Θεοδώρας εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν προσέλευσις τοῦ ἔθνους τῶν Βουλγάρων.

§ 108. *Καταγωγὴ καὶ προσηλυτισμὸς Βουλγάρων.* Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων οἱ ἱστορικοὶ διαφωνοῦσι: τὸ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι εἶναι φυλὴ σλαβικὴ, ἀλλ' ἀναμεμιγμένη μετὰ Ούνων, Βλάχων καὶ ἄλλων τοιούτων ἔθνῶν. Περὶ τὰ τέλη τῆς 5ης μ. Χ. ἐκανταετηρίδος (487) ἥρξαντο ἐν τῷ Βυζαντινῷ χράτει τὰ κακὰ καὶ οἱ τρόμοι τοῦ Βουλγαρικοῦ ὄνοματος. Αἱ ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ Αἴμου χῶραι κατηρημώθησαν ὑπὸ τοῦ ὁγρίου τούτου ἔθνους, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀραστάσιος ἡναγκάσθη νὰ κτίσῃ τὸ μαχρὸν ἔκεινο πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν τεῖχος. Κατόψουν δ' οἱ Βούλγαροι πρότερον (ἀλλ' ἀδηλον ἂν ἀνέκαθεν) τὴν χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ὡνομάζετο μεγάλη Βουλγαρία παρὰ τὸν ποταμὸν Βόλγαρ, δόθεν ἵσως καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν κατεπολεμήθη τότε ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου, καὶ τὸ ἔθνος τῶν Βουλγάρων ὑπετάγη ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ τῶν Ἀβάρων, ἀλλ' ὑπὸ ιδίους βασιλεῖς, μέχρις οὐ ἐνδυναμωθεὶς ὑπὸ νέων ἐπηλύδων ἐκ τῆς Ἀσίας Βουλγάρων δέ νέος αὐτῶν βασιλεὺς Κουβράτης, ἀπηλευθέρωσε τὸ ἔθνος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀβαρικῆς ἀρχῆς καὶ ἐγένετο φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου.

§ 109. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Κουβράτου διενεμήθησαν τὴν βουλγαρικὴν ἐπικράτειαν οἱ 5 αὐτοῦ υἱοὶ, καὶ τὴν νῦν Βουλγαρίαν καὶ Βλαχίαν ἔλαβεν ὁ τρίτος αὐτοῦ υἱὸς Ἀσπάρουχ. Οὗτος διέκοψε τὰς φιλικὰς πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς σχέσεις, καὶ πᾶσα δεκαετία σχεδὸν ἐσημειοῦτο διὰ πολέμων καὶ ἐπιδρομῶν, πᾶς Χάγανος ἐφίλοτιμεῖτο νὰ πυρπολῇ ἐλληνικὰς πόλεις καὶ νὰ κατατρομάζῃ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορα. Ἐπὶ Θεοδώρας δὲ εἰσῆχθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὸ ἔθνος τῶν Βουλγάρων, βαπτισθέντος κατὰ πρῶτον τοῦ βασιλέως αὐτῶν Βογδρίδος, καὶ ἐπονομασθέντος Μιχαὴλ, τῇ προτροπῇ ἀδελφῆς τινος αὐτοῦ, συλληφθείσης αἰχμαλώτου καὶ βαπτισθείσης κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Συγχρόνως δὲ μετὰ τῶν Βουλγάρων ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμὸν καὶ οἱ Χάζαροι καὶ οἱ Σλαύοι κατὰ τὴν Μοραυίαν. Ἡ τιμὴ δὲ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν τριῶν τούτων ἔθνῶν εἰς τὸν

χριστιανισμόν ἀνήκει κυρίως εἰς δύο "Ελληνας ἀδελφούς, τοὺς μοναχούς Μεθόδιον καὶ Κύριλλον, οἵτινες πρέπει νὰ συναριθμῶνται μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος, διανύσαντες τὸν βίον αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν βαρβάρων, ἵνα διδάξωσιν αὐτοὺς οὐ μόνον τὰς τελετάς, ἀλλὰ καὶ τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας.

§ 110. "Οσον καὶ ἀν ἐφρόντισεν ἡ Θεοδώρα περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μιχαὴλ τοῦ Γ", οὗτος μετὰ 13 ἔτη, ἄγων μόλις τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἀπέβαλε τῆς ἀρχῆς τὴν μητέρα αὐτοῦ Θεοδώραν, ἥτις ἀπεσύρθη εἰς τινα μονήν, καὶ ἐκεῖ διεβίωσε θρηνοῦσα τὴν ἀχαριστίαν, τὰς κακίας καὶ τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον τοῦ ἀναζίου αὐτῆς υἱοῦ.

§ 111. Ἀποχωρησάσης τῆς Θεοδώρας, ἀπεχώρησεν ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Μιχαὴλ καὶ πᾶσα σεμνότης καὶ σύνεσις καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐπεκράτησεν ἀκολασία καὶ ἄνοια. Ὁ αὐτοκράτωρ παρεδόθη ἐντελῶς εἰς ἴπποδρομικοὺς ἀγῶνας καὶ ἀσωτείας καὶ ἐμυκτήριζε καὶ ἐνέπαιζε τὰ τῆς θρησκείας, ἐνῷ οἱ ἔχθροι ἔφειρον τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἀλλοκότου δὲ ταύτης διαγωγῆς κατέστη τοῖς πᾶσι περιφρονητός, καὶ ἀπαντες οἱ πολῖται ηὔχοντο τὴν ταχεῖαν λύτρωσιν τῆς ἐπικρατείας ἀπὸ τοιούτου τέρατος. Τελευταῖον δὲ ἐνῷ δ Μιχαὴλ Γ" ὑπνωττεν ἐκ τῆς κραιπάλης ἐν τῷ κοιτῶνι, ἐδολοφονήθη τριακονταετῆς ὧν τὴν ἡλικίαν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ νέας αὐτοκρατορικῆς δυναστείας *Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος*.

§ 112. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος. Οὗτος γεννηθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν ἔτει 820 μ. Χ. διὰ τῆς ἀόκνου μελέτης τῶν ἀθανάτων ἔργων τῶν ἡμετέρων προγόνων ἀνεδείχθη ἔξοχος φήτωρ καὶ συγγραφεὺς, καὶ τοσοῦτον διεκρίθη διὰ τὴν πολυμάθειαν, ὥστε ταχέως διωρίσθη εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξιωματοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (πρωτοσπαθαρίου) καὶ ἐστάλη πρέσβυς πρὸς τὸν Καλίφην τῶν Ἀράβων εἰς Βαγδάτιον. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ" συνεργείᾳ τοῦ θείου αὐτοῦ Βάρδα ἔξορίαν τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου, ἀνέβη δ Φώτιος καὶ εἰς τὸν πατιαρχικὸν θρόνον, καὶ ἡ χειροτονία αὐτοῦ ἐγένετο τὴν 25 Δεκεμ-

βρίου τοῦ 857 ἔτους, παρόντος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπευφημοῦντος τοῦ λαοῦ. Ὁ Φώτιος συνεκάλεσε τότε Σύνοδον, ἵτις καθήρεσε τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὴν νῆσον Λέσβον.

§ 113. Τὸ σχίσμα τῆς ἐκκλησίας. Γενομένου τοῦ Φωτίου πατριάρχου, ὁ κλῆρος ἐν Κωνσταντινουπόλει διῃρέθη εἰς δύο ἀντιπάλους μερίδας: διὸ ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς λύσιν τοῦ ἀκανθώδους τούτου ζητήματος. Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐπεμψε τότε ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πάπαν, καλῶν αὐτὸν νὰ πέμψῃ ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Σύνοδον· ὁ δὲ πάπας τῆς Ρώμης Νικόλαος ὁ Α' στέλλει ἀντιπροσώπους εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἴτινες, καὶ περ τοῦ πάπα ἀρνουμένου τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Φωτίου ὡς πατριάρχου, ἀτε γενομένου ἐκ λαϊκοῦ καὶ ἀνευ τῆς συγαινέσεως τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ψηφίζουσιν οὐδὲν ἡττον μετὰ τῶν λοιπῶν συνοδικῶν τὴν καταδίκην τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀναγνωρίζουσι πατριάρχην τὸν Φώτιον. Ὁ Πάπας Νικόλαος λαβὼν τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἀπαντῷ μετά τινας μῆνας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Φώτιον καὶ ὀνομάζει τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν κεφαλὴν τῶν ἐκκλησιῶν συνεκάλεσε δὲ καὶ τοπικὴν σύνοδον, ἵτις καθήρεσε τὸν πατριάρχην Φώτιον. Οὗτος δὲ ὑπερασπίζων τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας, ἡς ἦτο ἀρχηγός, συνεκάλεσεν ὡσαύτως σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵτις ἀφώρισε καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν Πάπαν, καὶ ἔκτοτε (867 μ. Χ.) ἐπῆλθε τὸ σχίσμα τῆς ἐκκλησίας, ἐξ οὐ πολλὰ προηλθον κακὰ εἰς τοὺς χριστιανούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

’Απὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος μέχρι τῶν Κομητηῶν
(867—1057 μ. Χ.)

§ 114. Βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν (867—886). Ὁ Βασίλειος ἦτο νιὸς χήρας τινὸς ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ἵτις ἐσεμγύνετο ἀριθμοῦσα μεταξὺ τῶν προγόνων αὐτῆς τὸν Μέγαρ Κωροταρτῖορ, καὶ αὐτὸς ἐκαυχᾶτο ὅτι συνεδέετο διά τινος σκοτεινῆς συγγενείας μετὰ

τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάρδρου. Μόλις ἐγεννήθη ὁ Βασίλειος καὶ τῶν Βουλγάρων ἡ πλημμύρα παρέσυρε μεῖν' ἔαυτῆς καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, καὶ ὁ Βασίλειος αἰχμαλωτισθεὶς ἀνετράφη ὡς δοῦλος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἐκεῖ δ' ἀνδρωθεὶς ἡνώθη μετὰ τῶν λοιπῶν Ῥωμαίων αἰχμαλώτων, οἵτινες διαρρήξαντες ἀνδρείως τὰς ἀλύσεις αὐτῶν καὶ διαβάντες τὴν Βουλγαρίαν μέχρι τοῦ Εὔξείνου Πόντου, ἐνίκησαν δύο βουλγαρικοὺς στρατούς, καὶ ἐπιβάντες τῶν πλοίων, ἦτινα ἐναυλόχουν, ἵνα παραλάβωσιν αὐτούς, ἐπανῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ὁ Βασίλειος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ύπηρεσίαν τοῦ ἔξαδέλφου καὶ δημωνύμου τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, ὅστις καίτοι βραχὺς τὸ σῶμα, ἔξ οὐ καὶ Θεοφίλιτζης ἐπωνομάζετο, εἶχεν ὅμως ἀκολουθίαν ἔξ ἀνδρῶν μεγαλοσώμων. Ὁ Βασίλειος, φημιζόμενος ἐπὶ σωματικῇ ῥώμῃ, καὶ δαμάσας τὸν ἀδάμαστον καὶ σκληροτράχηλον ἵππον τοῦ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ', τοῦ ἀγαπῶντος ἐμμανῶς τοὺς ἵππους καὶ τὰ ιπποδρόμια, τοσοῦτον εἶλκυσε τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ὅστε προεβίβασθη εἰς τὸ τοῦ πρωτοστάτορος (ἀρχιπποκόρου), καὶ μετ' ὄλιγον εἰς τὸ τοῦ παρακοιμωμένου ἀξίωμα γάριν τοῦ γάμου, δὴ συνηψε μετὰ τῆς παλλακῆς τοῦ αὐτοκράτορος Εὐδοκίας. Ὁ Βασίλειος μετὰ ταῦτα ἐφόνευσε πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν τοῦ βασιλέως τὸν θεῖον αὐτοῦ Βάρδαν, ὅστις κυρίως εἶχε τὴν δισίκησιν τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας, καὶ ἔνα μῆνα μετὰ τὴν δολοφονίαν ταύτην ἀνηγορεύθη αὔγουστος καὶ συμβασιλεὺς τοῦ Μιχαὴλ Γ', καὶ τελευταῖον, ἀναγορεύσαντος τοῦ Μιχαὴλ ἐν τῇ μέθη αὐτοῦ αὔγουστον καὶ συμβασιλέα τὸν κόλακα Βασιλίερο, πρώην κωπηλάτην τῆς βασιλικῆς τριήρους, καὶ ἔξυβρίσαντος τὸν Βασίλειον, συνωμόσας οὗτος μετά τιγων ἐκ τῶν φίλων αὐτοῦ, ἐφόνευσε τὸν αὐτοκράτορα βαθέως κοιμώμενον ἐκ τῆς κραιπάλης, καὶ γενόμενος κύριος τῶν ἀνακτόρων, ἐπειμψέ τινα τῶν τοῦ κοιτῶνος, ὅστις ἐκήδευσε τὸν δολοφονηθέντα αὐτοκράτορα. Οὕτω ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Μακεδών, ἀρχηγὸς οἴκου βασιλικοῦ, διαμείναντος ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ὀλόκληρον τὴν 10

καὶ τὸ ὥμισυ τῆς 11 ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 867 μέχρι τοῦ 1057 ἔτους μ. Χ.

§ 115. Ὁ Βασιλεὺς ὁ Μακεδών, ὅστις ὑπῆρξεν δὲ πρῶτος γνήσιος Ἐλλην αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντικοῦ κράτους, ὅπερ ἔκτοτε κατέστη ἐντελῶς Ἐλληνικόν, ἐκεινόντες τὴν ἐπικράτειαν, ἡς ἐγένετο βασιλεὺς διὰ δολοφονιῶν, μετὰ συγέσεως, πατρικῆς στοργῆς καὶ ἡμερότητος. Εἶχεν ίκανὴν φρόνησιν καὶ ἀνδρίαν, ὅπως τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ ζητῇ ἐν τῇ δόξῃ, τὴν δὲ δόξαν αὐτοῦ ἐν τῇ κοινῇ εὐτυχίᾳ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ. Εἰσήγαγεν εἰς τὸν στρατὸν τὴν παραμεληθεῖσαν διπλασκίαν καὶ πειθαρχίαν, δι' ᾧ νικῶσι πρὸ πάντων τὰ στρατεύματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταβολὴ καὶ ἀλλοίωσις τῆς ῥωμαικῆς γλώσσης εἰς Ἑλληνικήν, ἀπήτει τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἀπηρχαιωμένης νομοθεσίας καὶ νομολογίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ βασιλεὺς διέταξε τὴν ἐν Ἑλληνικῇ μόνον γλώσσῃ νέαν τῶν νόμων συλλογήν, ἥτις συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λέοντος τοῦ ΣΤ', φέρει τὸ ὄνομα Βασιλικὰ ἐν 60 βιβλίοις, καὶ ἥτις ἀναθεωρηθεῖσα πολλάκις μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Ζ', τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἔχρησίμευσεν ἔκτοτε εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος συνεπληρώθη καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ καθ' ἀπασαν τὴν Ἐλλάδα, ἀσπασθέντων αὐτὸν καὶ τῶν τέως εἰδωλολατρῶν κατοίκων τῆς Λακωνίας. Ὁ Βασιλεὺς ἀπέθανεν ἐν ἔτει 886 μ. Χ. ἐκ θανατίμου τραύματος, ὅπερ ἔλαβε κατὰ τὸ κυνηγέσιον παρὰ ὑπερφυοῦς ἐλάφου.

§ 116. Λέων ὁ ΣΤ'. ὁ Σοφός (886—912). Ὁ Βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν κατέλιπε τὰ σκῆπτρα τοῦ κράτους τῷ υἱῷ αὐτοῦ Λέοντι τῷ ΣΤ', ὅστις ἐπεκλήθη Σοφός, διότι ἡ ἀγωγὴ αὐτοῦ διηνθύνετο ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Φωτίου καὶ ἦτο ὀλιγώτερον ἀμαθῆς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἀλλ' ὁ βίος αὐτοῦ κατηναλίσκετο εἰς τὴν πολυτέλειαν, τρυφὴν καὶ μαλθακότητα τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἦτο βεβοθισμένος εἰς παιδαριώδη δεισιδαιμονίαν· οἱ δὲ χρησμοὶ αὐτοῦ, οἰτινες ἀποκαλύπτουσιν ἐν γλώσσῃ προφητικῇ τὰς τύχας τῆς ἐπικρατείας, στηρίζονται εἰς τέχνας τῆς ἀστρολογίας καὶ τῆς μαν-

τικῆς. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐλύθη τὸ ζήτημα, ὅτι ὁ χριστιανὸς δὲν δύναται γὰρ συνάψῃ πλέον τῶν τριῶν γάμων μετὰ τὸν θάνατον τῶν προτέρων αὐτοῦ γυναικῶν.

§ 117. Οἱ λέων ἦρζεν 26 ἔτη ἀλλ' ὑπῆρζεν ἀτυχής, ἡττηθέντων τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ ὑπό τε τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βουλγάρων. Μὴ δυνάμενος ἄλλως νὰ καταλάβῃ τοὺς Βουλγάρους, ἐπήγειρε κατ' αὐτῶν ἄλλους βαρβάρους, τοὺς Οὐγγρούς· ἀλλὰ τελευταῖον, παρενοχλούμενος ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἤναγκάσθη ἐν ἔτει 888 μ. Χ. νὰ παραδεχθῇ εἰρήνην, ἣν ὑπηγόρευσεν ὁ τότε κραταίος τῶν Βουλγάρων ἡγεμών *Συμεών*, δι' ἣς ἀπένειμε τῷ *Συμεῶνι* τὸν τίτλον τοῦ *Βασιλέως*, ὃν μόνῳ τῷ μονάρχῃ τῶν Περσῶν ἀπένειμον μέχρι τοῦδε οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Οἱ δὲ Ἀραβεῖς, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε παραμελήσει τὴν ναυτικὴν δύναμιν τοῦ κράτους, κατέλαβον πολλὰς νήσους καὶ τὴν Λῆμνον, προύχώρησαν μέχρι τῆς *Κωνσταντιουπόλεως*, διήρπασαν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν *Προποντίδα*, καὶ τελευταῖον, ἐν ἔτει 904 μ. Χ. ἐκυρίευσαν καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονίκην, φέρουσαν κατὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν λαμπρότητα τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴν *Κωνσταντινούπολιν*, καὶ κατέσφαξαν ἀπαντας τοὺς κατοίκους, ὅσους δὲν ἤδυνήθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ώς δούλους, δὲν κατέσκαψαν δὲ τὴν πόλιν, διότι ἐξηγόρασεν αὐτὴν στρατηγός τις ἀντὶ λύτρων 150 λιτρῶν χρυσίου. Λέγεται δ' ὅτι ἐπὶ λέοντος τοῦ *ΣΤ'* ἐφάνησαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς *Κωνσταντινουπόλεως* ἐν ἔτει 907 μ. Χ. κατὰ πρῶτον καὶ οἱ *Ρῶσσοι* ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁλέργου καὶ ὅτι κατηνάγκασαν τὸν αὐτοκράτορα εἰς ἐζαγοράν τῆς εἰρήνης ἀντὶ πολλῶν χρημάτων ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης σιωπῶσιν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, τὰ παρὰ τῶν *Ρώσσων* χρονογράφων ἴστορούμενα δὲν θεωροῦνται ώς ἀξιόπιστα.

§ 118. *Κωνσταντῖος* ὁ *Ζ'*, ὁ *Πορφυρογέννητος*. Οἱ λέων δοξός ἀποθνήσκων κατέλιπε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν ἀπὸ τῆς τετάρτης αὐτοῦ γυναικὸς Ζωῆς γεννηθέντα *Κωνσταντῖορ* τὸν *Ζ'*, τὸν ἐπικληθέντα *Πορφυρογέννητον*, διότι ἐγεννήθη ἐν τῷ βασι-

λικῷ δωματίῳ, τῷ ἔχοντι τοὺς τοίχους περιβεβλημένους διὰ πορφύρας καὶ ώρισμένῳ διὰ τὴν λοχείαν τῶν αὐτοκρατειρῶν. Ἡ βασιλεία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' ὑπῆρξαν σχεδὸν ισόγρονοι· ἀλλ' ἐκ τῶν 54 ἑτῶν τῆς διαρκείας αὐτῆς 6 παρῆλθον ἔτη ζῶντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λέοντος· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου ἐγένετο, συνάρχων τοῦ Κωνσταντίνου ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λέοντος καὶ θεῖος τοῦ Κωνσταντίνου Ἀλέξανδρος· ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετὰ ἦν ἑτος (913 μ. Χ.), Κωνσταντῖνον τὸν Ζ' ἐπετρόπευσεν ἡ μῆτηρ αὐτοῦ Ζωὴ μέχρι τοῦ 919 μ. Χ., ὅτε αὕτη ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηροῦ, ὃστις ἀνηγόρευσεν ἔαυτὸν καίσαρα καὶ αὐγούστον, καὶ δοὺς εἰς γάμον τῷ Κωνσταντίνῳ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ὠνομάσθη Βασιλοπάτωρ. Μετ' ὅλιγον δὲ σὺν τῷ τίτλῳ τοῦ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου ἀνέλαβε καὶ πλήρη τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἣν διετήρησε περὶ τὰ 25 ἑτη, τιμήσας τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱοὺς ἐκ διαδοχῆς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος καὶ ὑποθεβάσας τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον ἐκ τῆς πρώτης εἰς τὴν πέμπτην βαθμῖδα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τούτου συλλόγου.

§ 119. Ὁ Ρωμανὸς κατεγίνετο εἰς οἰκοδομὰς ἐκκλησιῶν καὶ νοσοκομείων καὶ συγανεστρέφετο σχεδὸν μόνον μετὰ κληρικῶν καὶ μοναχῶν, καταστήσας διὰ τῆς μηδαμινότητος αὐτοῦ καὶ τὸ ἔθνος οὐτιδανὸν καὶ δειλόν. Ὁ ἀνδρεῖος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς οἰκτρᾶς ταύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, παραβὰς τὰς συνθήκας διήρπασεν οὐ μόνον τὰ πέρι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐπεξέτεινε τὰς λεηλασίας αὐτοῦ καὶ ἐπιδρομὰς καὶ ἀπωτέρω μέχρι τῆς Ἐλλάδος· τελευταῖον δὲ ἐνεπρήσθη καὶ αὐτὸ τὸ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορον καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῇ ἐξ ἐφόδου· δὲ αὐτοκράτωρ ἀντὶ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἔχθρον, ἐνδυθεὶς τὴν ἐσθῆτα τῆς Θεοτόκου, ως θώρακα ἀδιαπέραστον, μετέβη πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων καὶ μετὰ δεήσεων συνωμολόγησε πρὸς αὐτὸν ἐπονείδιστον εἰρήνην, ἐνῷ τὰ βιζαντινὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν ἄξιον στρατηγὸν Κουρκίαν ἐνίκων

λαμπρῶς τοὺς πορθητὰς τῆς Θεσσαλονίκης Ἀραβῖς, παρ' ὃν εἰχον ἥδη ἀφαιρέσει μεγάλας χώρας παρὰ τὸν Εὐφράτην καὶ Τίγριν. Ἀλλὰ καὶ νέα τῶν Ρώσων ἐπιδρομή, γενομένη ἐν ἔτει 946 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἰγωρ, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Κουρκία, Θεοφάνους καὶ Βάρδα, οἵτινες ἔξηφάνισαν δόλοκληρον τὸν ῥωσικὸν στόλον καὶ τὰ πληρώματα αὐτοῦ.

§ 120. Ἡ πτῶσις τοῦ Ρωμανοῦ προηλθεν ἐκ τῶν ιδίων αὐτοῦ ἐλαττωμάτων καὶ ὑπὸ τῶν ιδίων αὐτοῦ υἱῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου τούτων, οἱ ἐπιζήσαντες τρεῖς υἱοὶ τοῦ Ρωμανοῦ, συνέλαβον τὸν πατέρα αὐτῶν, καὶ ἐνδύσαντες ἴμάτια μοναχοῦ, μετήνεγκον εἰς τὴν κατὰ τὴν Προποντίδα ὑπὸ μοναχῶν κατοικουμένην, υῆσον Πρώτην. Ἡ ἀδελφὴ ὅμως αὐτῶν Ἐλένη ἐματαίωσε τὸν σκοπὸν αὐτῶν, διότι καταμηνύσασα αὐτοὺς ως ἔχοντας σκοπὸν νὰ δολοφονήσωσι τὸν σύζυγον αὐτῆς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, ὥθησε τοὺς φίλους τούτου εἰς ἑκδίκησιν κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ. Οἱ ἀνοσίως πρὸς τὸν πατέρα αὐτῶν προσενεγχθέντες υἱοὶ συλληφθέντες, ἐγυμνώθησαν τῆς πορφύρας, καὶ περιωρίσθησαν ἐν τῇ αὐτῇ υῆσῳ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, ἐνῷ αὐτοὶ πρὸ ὄλιγου καθεῖρξαν τὸν πατέρα αὐτῶν. Ὁ γέρων Ρωμανὸς ὑπεδέξατο τοὺς ἀχαρίστους αὐτοῦ υἱοὺς ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπομειδιῶν σαρκαστικῶς, καὶ ἀφοῦ ἔξήλεγχε τὴν ἀχαριστίαν καὶ τὴν ἀνοιαν αὐτῶν προσήνεγκεν ἐκάστῳ ποτήριον ὑδατος καὶ ὄλιγα λάχανα, ἀτινα ἦσαν ἡ τροφὴ αὐτοῦ.

§ 121. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἦτο τεσσαρακοντούτης τὴν ἡλικίαν, ὅτε ἔλαβε τὴν πλήρη τῆς βασιλείας κατοχὴν αὐταρχήσας ἔτη 15· ἀλλ' οὔτος ἀντὶ νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ κατέτριβε τὸν καιρὸν συγγράφων σύγγραμμα περὶ τῶν τελετῶν τῆς Αὐλῆς αὐτοῦ, ὅπερ ἐχρησίμευεν ως τύπος καὶ ὑπόδειγμα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς, καὶ ιδίως εἰς τὴν ῥωσικὴν καὶ τουρκικὴν. Παραδοθεὶς δ' ὅλος εἰς τὴν ἀκρασίαν καὶ ῥαθυμίαν, καὶ διδάσκων τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ρωμανὸν τὴν τέχνην τοῦ κυβερνᾶν, ἀφῆκε τὰς ἡνίας τῆς διοικήσεως εἰς τὰς χειρας τῆς βασι-

λίσσης Ἐλένης, ἃς ὁ ἄστατος χαρακτὴρ ἥλλασσε συνεχῶς τοὺς ὑπουργοὺς καὶ παρέδιδε τὴν διοίκησιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀνδρας ἀνικάνους. Ἀλλ' οὐδὲν ἦττον τὸ βασιλικὸν γένος καὶ τὰ δυστυχήματα τοῦ Κωνσταντίνου κατέστησαν αὐτὸν ἀγαπητὸν παρὰ τῷ λαῷ, ὅστις συνεχώρει τὰ σφάλματα αὐτοῦ, τιμῶν ἐν αὐτῷ τὴν μάθησιν, τὴν ἀθωότητα, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὸ φιλοδίκαιον, καὶ ἡ τελετὴ τῆς θανῆς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου συνωδεύθη ὑπὸ τῶν εἰλικρινῶν δακρύων τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ.

§ 122. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἡ χήρα τοῦ Ἰγωρ, ἡγεμόνος τῶν Ρώσων, Ὁλγα, ἡ Ρωσσὶς ἀρχότισσα, ὡς ὄνομάζει αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ συγγραφεὺς οὗτος, ἐλθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδέχθη ἐν ἔτει 956 μ. Χ. τὸ βάπτισμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὄνομασθεῖσα Ἐλένη. Κατηχητὴς μὲν αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Πατριάρχης, ἀνάδοχος δ' αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος ὁ Πορφυρογέννητος. Ἀλλ' ἡ Ὁλγα δὲν ἤδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν οἰὸν αὐτῆς Σβιτόσλαυον, ὅπως δεχθῇ τὸν χριστιανισμόν, καὶ πράθος δ' ἔγγονος ταύτης Βλαδίμηρος κατήργησεν ἐντελῶς τὴν ῥωστικὴν εἰδωλολατρείαν.

§ 123. Ρωμαϊὸς δ' Β' (959—963 μ. Χ.). Διεθρυλλεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀπέθανε φρυμακευθεῖς ὑπὸ τῆς Θεοφαγοῦς, συζύγου τοῦ οἰὸν Ρωμανοῦ, γυναικὸς εὐτελοῦς καταγωγῆς καὶ διεφθαρμένων ἥθων, ἀλλ' ἔξαισιου καλλονῆς.

§ 124. Ἡ βασιλεία τοῦ νεωτέρου τούτου Ρωμανοῦ δύναται νὰ ὄνομασθῇ ἡ λαμπροτέρα πασῶν ἀπὸ τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου· οἱ δύο δὲ ἀδελφοὶ καὶ ἔζοχοι στρατηγοὶ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Λέων Φωκᾶς ἐδόξασαν τὰ ἐλληνικὰ ὅπλα, κυριεύσαντες πάλιν ἐν ἔτει 961 τὴν Κρήτην καὶ καταλύσαντες τὸ ἐκεῖ ιδρυθὲν λησταρχεῖον τῶν Σαρακηνῶν· πρὸς δὲ τούτοις ἐνίκησαν πολλὰς νίκας κατὰ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Συρίαν, ἐγένοντο ἐκεῖ κύριοι 60 πόλεων καὶ ἐπλήρωσαν τὸ δημόσιον ταμεῖον πολυτίμων θησαυρῶν, ἀφερεθέντων ἐκ τῶν ἔχθρῶν αὐτῶν.

§ 125. Ἀλλὰ τὸν Ἐρωμανὸν ἐφαρμάκευσε μετὰ τετραετῆ βασιλείαν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοφανώ, ὡς εἶχε φαρμακεύσει καὶ τὸν πενθερὸν αὐτῆς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογένηντον. Ἐκ τοῦ γάμου μετὰ τῆς ἀσεβοῦς ταύτης γυναικὸς Ἐρωμανὸς ὁ νεώτερος ἐκτήσατο δύο υἱούς, οἵτινες ἔβασιλευσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλείος ὁ Β' καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Γ', ὃν δὲ μὲν ᾧτο ἔξαετής, δὲ δὲ διετής τὴν ἡλικίαν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῶν.

§ 126. Νικηφόρος Φωκᾶς. Ἡ Θεανὼ συνῆψε γάμον μετὰ τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅστις εἰς τὰ ὅμιλα τοῦ λαοῦ εἶχε τὴν διπλῆν ἀξίαν τοῦ ἥρωος καὶ τοῦ ὁσίου. Ὁ Νικηφόρος τὸ μὲν αὐτοπροσώπως, τὸ δὲ διὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ ἐπολέμησεν ἐνδόξως πρὸς τοὺς Ἀραβας καὶ ἀφήρεσε παρ' αὐτῶν τὴν Κρήτην, τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Συρίαν διελάσας διὰ τῆς Μεσοποταμίας. Ἀλλὰ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἡ πρώην δημοτικότης καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν εὔνοια τοῦ λαοῦ ἐσβέσθη ὑπὸ τὴν πορφύραν. Κατὰ τὴν ἔξαετή αὐτοῦ βασιλείαν ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος τῶν τε ξένων καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, οἵτινες εἶδον ἐν αὐτῷ ἀγαζήσασαν τὴν ὑποκρισίαν καὶ φιλαργυρίαν τοῦ Νικηφόρου Α'.

§ 127. Μεταξὺ τῶν μαχητῶν, τῶν βοηθησάντων τὸν Νικηφόρον, ὅπως ἀναβῆ εἰς τὸν βυζαντινὸν θρόνον καὶ τῶν ὑπηρετούντων ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ, διεκρίνετο δὲ Ἀρμένιος τὸ γένος καὶ ἀπὸ μητρὸς ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς, καλούμενος οὕτω διὰ τὸ βραχὺ αὐτοῦ ἀνάστημα, διότι τσιμισκῆς ἀρμενιστὶ δηλοὶ τὸν μικρόσωμον. Ὁ Νικηφόρος, ἐνδίδων εἰς φθονερὰς εἰσηγήσεις τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λέοντος, ὑπεβίθασε τὸν Τσιμισκῆν καὶ γογγύσαντα ἐπὶ τούτῳ ἐτιμώρησε δι' ἔξορίας. Ὁ δὲ Ἰωάννης συνεννοηθεὶς μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Νικηφόρου Θεοφανοῦς, εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐν ὥρᾳ νυκτός, καὶ εύρισκει τὸν Νικηφόρον καθεύδοντα ἐπὶ δέρματος ἀρκτοῦ ἔξηπλωμένον κατὰ γῆς. Ἐξυπνισθεὶς δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τοῦ θορύβου τῶν συνωμοτῶν, εἰδεν αἴφνης τριάκοντα ἔγχειρίδια ύψωμένα κατ' αὐτοῦ. Δὲν εἶναι βέ-

βαίον ὅτι καὶ ὁ Τσιμισκῆς ἔβαψε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸ αἷμα τοῦ αὐτοκράτορος· ἀλλ᾽ ὅμως ἵτο παρών καὶ ἔβλεπε τὸ βάρβαρον θέαμα τῆς ἐκδικήσεως αὐτοῦ. "Αμα δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ Νικηφόρου ἐδείχθη ἐκ τοῦ παραθύρου εἰς τὸ συνηθροισμένον πρὸ τῶν ἀνακτόρων πλῆθος, πᾶς θόρυβος ἤσυγχασε καὶ ὁ Ἀρμένιος στρατηγὸς ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ.

§ 128. Ἰωάννης ὁ Α' ὁ Τσιμισκῆς (969—976 μ. Χ.). Ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀγεψιὸς οὗτος τοῦ Νικηφόρου προσέλαβε συνάρχοντας τὸν Βασιλειον Β' καὶ Κωνσταντīνον τὸν Η', υἱοὺς τοῦ δολοφονηθέντος τούτου αὐτοκράτορος καὶ τῆς Θεανοῦς, καὶ τῇ προτροπῇ τοῦ πατριάρχου ἀπέβαλεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τὴν τοσάκις παραβιάσασαν τὰ ιερώτατα καθήκοντα τῶν ἀνθρώπων Θεοφανώ. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς βασιλείας αὐτοῦ διεῆλθεν ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀποδείξας τὴν τε ἀνδρίαν καὶ δαστηριότητα αὐτοῦ παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ παρὰ τὸν Τίγριν, παρὰ τὰ παλαιὰ δῆλ. ὅρια τῆς ἐπικρατείας, καὶ θριαμβεύων κατὰ τῶν Ῥώσσων καὶ Σαρακηνῶν. Διὸ καὶ δικιάις ἐκτήσατο τὸ ἐπώνυμον τοῦ σωτῆρος τοῦ χράτους καὶ τοῦ νικητοῦ τῆς Ἀρατολῆς.

§ 129. Ἐν ἔτει 968 ὁ μέγας Δοὺς τῶν Ῥώσσων Σβιατόσλανος Ἰγωρίδης κατέστησεν εἰς ἑαυτὸν ὑποτελῆ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ δὲ Τσιμισκῆς μετὰ τριετῆ πόλεμον κυριεύσας τὴν πρωτεύουσαν τῆς τότε Βουλγαρίας Πρέσλαναρ, τὴν πάλαι πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Τραϊανοῦ Μαρκιανόπολιν καλουμένην, ἐξέβαλε τοὺς Ῥώσσους ἐκ τῆς χώρας καὶ μετέβαλε τὴν Βουλγαρίαν εἰς βυζαντινὴν ἐπαρχίαν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Κιλικίας· ἀλλ' ἀπέθανε κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην δηλητηριασθεὶς, ὡς λέγεται, ὑπό τινος εὐνούχου καλουμένου Βασιλείου.

§ 130. Βασιλειος ὁ Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (976—1025.) Τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν διεδέξατο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ τρισέγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος Βασιλειος ὁ Β' ὁ Βουλγαροκτόνος εἰκοσαετῆς τὴν ἡλικίαν. Ὁ Βασιλειος ἐπαγίωσε τὴν ἔζουσίαν καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ· ἀλλ' ἡ πολεμικὴ δόξα

τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Τσιμισκῆ δὲν ἔφινεν αὐτόν, ὅπως καθεύδῃ ἡσύχως ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ οἱ υἱοὶ τοῦ Βορίσσου, τελευταίου τῶν Βουλγάρων βασιλέως, ἐπεχείρησαν εἰς μάτην νὰ ἀνακτήσωσι τὴν πάτριον αὐτῶν βασιλείαν ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχόντων τις καλούμενος *Σισμαρ*, συναγαγών περὶ ἑαυτὸν πλῆθος δυσηρεστημένων, ἴδρυσε κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο Β'. Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

Αλβανίαν νέον βουλγαρικὸν βασίλειον, οὐ μητρόπολις ἦτο ἡ "Αχρις" (ἢ νῦν Δύχνιδος). Οἱ Βούλγαροι οὗτοι οὐ μόνον ἀπέσεισαν τὸν βυζαντινὸν ζυγόν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σισμανίδου Σαμουήλ κατεκτήσαντο τὰς παρακειμένας χώρας τῆς Ήλλάδος καὶ εἰσεγάρησαν καὶ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου θύντες καὶ ἀπολλύντες.

§ 131. Ο Βασίλειος κατεπολέμησε 37 ὥλα ἔτη (981—1018)

τοὺς Σισμανίδας βασιλεῖς Σαμουὴλ, Γαβριὴλ καὶ Βρατισλανορ. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διεπράχθησαν ἐκατέρωθεν πολλαὶ ὡμότητες, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ μετήρχοντο πολλάκις τὸ τῆς ταυτοπαθείας καὶ ἀντεκδικήσεως δικαίωμα καὶ παρέτατον κατὰ τῶν Βουλγάρων στρατοὺς, συγκειμένους ἐκ ξένων καὶ ἀγριωτάτων μισθοφόρων. Ἀλλὰ τελευταῖον ὁ Βασίλειος διέπραξεν ἀπανθρωπίαν ὑπερβάλλουσαν πᾶσαν πίστιν. Μετὰ πολυετῆ ἀδιάκοπον καὶ πεισματώδη πόλεμον κατατροπώσας τελευταῖον ὁ Βασίλειος τοὺς Βουλγάρους ἐτύφλωσεν, ὡς λέγεται, 15,000 ἐξ αὐτῶν ἀφῆσας ἔνα μόνον ἐπὶ τοῖς ἐκατὸν ἑτερόφθαλμον, ὅπως ὁδηγήσωσι τοὺς ἐντελῶς ἀποτυφλωθέντας 14,850 εἰς τὰς ἑσπίας αὐτῶν. Τούτους δὲ ιδὼν ὁ βασίλευς αὐτῶν Σαμουὴλ ἰλιγγιᾷ, λειποθυμεῖ καὶ θνήσκει ὑπὸ συγκοπῆς τῆς καρδίας ἐν ἔτει 1014 μ. Χ. Ἐντεῦθεν δὲ λέγεται, ὅτι ὁ Βασίλειος ὁ Β' καὶ Βουλγαροκτόνος ἐπεκλήθη. Μετὸ δὲ λίγον δὲ ἐδολοφονήθη καὶ ὁ νιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σαμουὴλ ὑπό τινος ὑπηρέτου, καὶ ἀπασαὶ η Βουλγαρία ὑπετάγη τῷ αὐτοκράτορι τῶν Βυζαντινῶν ἐν ἔτει 1018 μ. Χ. Μετὰ ταῦτα ἐλθῶν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος εἰς Ἀθήνας, καὶ ἀποδοὺς τῇ Θεοτόκῳ τὰ χαριστήρια τῆς νίκης καὶ κοσμήτας διὰ λαμπρῶν καὶ πολυτελῶν ἀναθημάτων τὸν ναὸν, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν¹⁾.

§ 132. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβε τὸ δεύτερον κατὰ τὴν Μακεδονίαν ἐν "Αχριδὶ ἦ Λυχνίδῳ καθιδρυθὲν Βουλγαρικὸν βασίλειον, διαρκέσαν ἀπὸ τοῦ 980 μέχρι τοῦ 1018, ἦτοι 38 ἔτη· τὸ δὲ πρῶτον ὅπερ ὑπῆρχεν, ὡς εἴδομεν ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς βασιλείας τοῦ Τσιμισκῆ, κατὰ τὴν σημερινὴν *Bouλγαριαν*, ἔχον μητρόπολιν τὴν

1) Ὁ ἐνταῦθα μνημονευόμενος ναὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ ἔτι καὶ νῦν σωζόμενος ἀνακαινισθεὶς ναὸς τῆς Παναγίας τοῦ Νικοδήμου (ἢ νῦν ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία), ὃστις ἔχων τὴν αὐτὴν μορφήν, ἦν καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγια Σοφία καὶ ἀπασαὶ αἱ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μέχρι τοῦ Η' αἰώνος οἰκοδομηθεῖσαι ἐκκλησίαι, εἶναι ἀριστούργημα τοῦ ἐλληνικοῦ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ.

Πρέσλαυαν ἡ Μαρκιανόπολιν, κατεστράφη ἐν ἔτει 973 ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1018 μέχρι τοῦ 1186 διετέλεσαν οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ἐλθόντες παρὰ τὸν Αἰμον Βλάχοι καὶ Κομανοί, συνέστησαν τὸ λεγόμενον Βλαχοβουλγαρικὸν βασίλειον, καταλυθὲν ἐν ἔτει 1396 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτου τοῦ Α'.

§ 133. Μετὰ τοὺς Βουλγάρους κατεπολέμησε Βασίλειος ὁ Βουλγαροχτόνος καὶ τοὺς Κροάτας, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Πατσινακίτας ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀντὶ νὰ ἔξυμνωσι τὸν νικηφόρον αὐτῶν βασιλέα, ἐδελύσσοντο τὴν ἀκόρεστον καὶ μικρολόγον αὐτοῦ φιλαργυρίαν ἐν ἡλικίᾳ δὲ 68 ἐτῶν παρεσκεύαζεν ὁ Βασίλειος ἐκστρατείαν καὶ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἀλλ' ὁ θάνατος προέλαθεν αὐτόν, καὶ ὁ Βασίλειος κατέλιπε τὸν κόσμον συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν εὐχῶν τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἀρῶν τοῦ λαοῦ (1025 μ. Χ.).

§ 134. Τελευταῖοι διάδοχοι Βασιλείου τοῦ Βουλγαροχτόνου. Μετὰ Βασίλειον τὸν Β' ἄρχεται ἡ παραχμὴ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, τῆς ἀρξάστης δύο περίπου ἐκατονταετηρίδας (867—1057) ἐν Κωνσταντινουπόλει. Βασίλειον τὸν Βουλγαροχτόνον διεδέξατο ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου ὁ ἀδρανῆς καὶ ἀσωτος αὐτοῦ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος ὁ Η', δοτις τρία μόνον ἔτη (1025—1028) ἀπήλαυσε τὰς ἥδονάς τῆς ἔξουσίας ἥ μᾶλλον τῆς βασιλείας, καὶ ἡ μόνη καὶ κυριωτέρα φροντίς, ἣν ἔλαθε περὶ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ὁ διορισμὸς διαδόχου τοῦ θρόνου. Ἡ κατ' ἀδιάκοπον σειρὰν διαδοχὴ 5 αὐτοκρατόρων ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, οἵτινες κατεῖχον ἥδη τὸν θρόνον ἐν διαστήματι 160 ἐτῶν, προσήλωσαν τὸν λαὸν εἰς τὸν μακεδονικὸν οἶκον, οὔτινος τρίς ἐφείσθησαν οἱ ἀρπαγεῖς τῆς ἔξουσίας.

§ 135. Ὁ Κωνσταντῖνος θυγάτερας, τὴν Εὐδοξίαν, ἥτις ἡσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ τὴν Ζωήν καὶ τὴν Θεοδώραν, αἵτινες εἶχον φθάσει εἰς ὥριμον ἡλικίαν ἀμαθεῖς καὶ παρθενεύουσαι, ὅτε ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ ψυχοράγουντος αὐ-

τῶν πατρὸς ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς ὑπανδρείας αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν Θεοδώρα λίαν εὐλαβής οὖσα, ἡρνήθη τὸν γάμον, ἡ δὲ Ζωὴ καὶ περ ἄγουσα τὸ 480ν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς, συνήνεσεν εἰς τοῦτον καὶ ἐξελέξατο ὡς ἀνδρα τὸν πατρίκιον Ῥωμανὸν Ἀργυρόν, ὃν ἀπειλήσασα διὰ θανάτου ἢ τυφλώσεως, ἥναγκασε νὰ διαζευχθῇ τὴν γυναικα αὐτοῦ, ἐνδιθεῖσαν τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα, καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν Ζωὴν. Τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διοικησις καὶ αἱ εἰς τὰ ἔξω ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ ἦσαν ἐξίσου ἀσθενεῖς καὶ ἄγονοι. Τελευταῖον δὲ ἡ κακοήθης Ζωὴ συνεννοθεῖσα μετὰ τοῦ θαλαμηπόλου αὐτῆς Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόρος, πρώην ἀργυραμοιθοῦ, πέμπει εἰς τὸ τῶν ἀνακτόρων λουτρὸν συνωμότας τινὰς τοῦ Μιχαὴλ, οἵτινες ἀποπνίγουσι τὸν Ῥωμανὸν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ. (1034 μ. Χ.)

§ 136. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ ἡ κολούθησε παραχρῆμα πρὸς μέγα τοῦ κοινοῦ ὅλου σκάνδαλον ὁ γάμος τῆς Ζωῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Ι' καὶ ἡ ἀναγόρευσις αὐτοῦ εἰς αὐτοκράτορα. Ἄλλα τάχιστα ἡ Ζωὴ μετεμελήθη, διότι ἡ ὑγεία καὶ ὁ νοῦς τοῦ Μιχαὴλ ἦσαν ἐξησθενημένα ἐκ τοῦ φοβεροῦ πάθους τῆς ἐπιληψίας, καὶ ἐνῷ αὐτὸς καταβασανιζόμενος ὑπὸ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος ἐστέναζε καὶ προσηγόρευτο ἐνδεδυμένος τρίχινα φορέματα, ὁ εὔνοος Ἰωάννης, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ἐδρέπετο τοὺς καρποὺς τοῦ κατὰ τοῦ Ῥωμανοῦ κακουργήματος, οὗτινος ὑπῆρξεν ἐν τῷ κρυπτῷ ὁ κυριώτερος αὐτούργος, καὶ τὴν συνένοχον αὐτοκράτειραν Ζωὴν μετεχειρίζετο ὡς αἰχμάλωτον ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν πατέρων αὐτῆς.

§ 137. *Μιχαὴλ ὁ Καλαφάτης (1041—1042).* Παρατηρῶν ὁ εὐνοοῦχος Ἰωάννης, ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἦτο ἀνίατος, ἔπεισε τὴν Ζωὴν, ὅπως υἱοθετήσῃ τὸν ἀνεψιὸν αὐτῶν Μιχαὴλ τὸν Καλαφάτην, τὸν ἐπονομασθέντα οὕτω ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὅπως θέσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ χειρώνακτος, ἐπονομασθέντος Μιχαὴλ τοῦ Ε' (1041), τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγό-

νος. Ὁ Μιχαὴλ Ἐ' δακρυρρόων ψεσχέθη μὲν ἐνόρκως νὰ πολιτεύηται ὡς ὁ πιστότατος καὶ εὐπειθέστατος τῶν ὑπηκόων τῆς Ζωῆς ἀλλὰ μετ' ὄλιγον ἀγνωμονῶν ἀπεφάσισε νὰ ἔξορίσῃ τὴν Ζωήν. Ὁ λαὸς εἶδε τότε μετ' ἀγανακτήσεως ἔξοριζομένην τὴν αὐτοκράτειραν ταύτην, ἥτις ἦτο ἀπόγονος τοσούτων αὐτοκρατόρων, καὶ πολιορκήσας τὰ ἀνάκτορα καὶ διαρρήξας τὰς πύλας αὐτῶν, ἔξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς τὴν Ζωὴν καὶ ἐκ τοῦ μοναστηρίου τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Θεοδώραν καὶ κατεδίκασεν εἰς τὴν τύφλωσιν τὸν οὐδὲν τοῦ Καλαφάτου (1042 μ. Χ.). Οἱ Βυζαντῖνοὶ εἶδον τότε κατὰ πρῶτον μετ' ἐκπλήξεως δύο γυναικας καθημένας ἐπὶ τοῦ θρόνου, προεδρευούσας τῆς Συγκλήτου καὶ ἀκροωμένας τοὺς πρέσβεις τῶν ἔθνων. Ἄλλ' ἡ τύχη αὕτη διήρκεσε δύο μόνους μῆνας διότι ἡ Ζωὴ, καὶ τοι εἴηκοντούτης, ἔλαβε τρίτον ἄνδρα Κωνσταντīνον τὸν Θ'. τὸν Μορομάχον, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἔστεψεν αὐτὸν βασιλέα. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἀποθανούσης τῆς Ζωῆς, ὁ Κωνσταντīνος ἐμελέτα νὰ παγιώσῃ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου θρόνου ἀλλ' ἀπεβίωσε πρὶν ἡ δυνηθῆ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐν ἔτει 1055 μ. Χ.

§ 138. Θεοδώρα καὶ Μιχαὴλ ὁ ΣΤ ὁ Στρατιωτικὸς (1055—1057). Μετὰ τὸν θάνατον Κωνσταντίνου τοῦ Θ' τοῦ Μορομάχου ἀνηγορεύθη βασίλισσα κατ' ἀπαίτησιν τοῦ ἔθνους ἡ Θεοδώρα ἐπειδὴ δ' αὕτη μετὰ ἐν ἔτος ἐνόσησε καὶ ἀπεβίωσεν, ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ἀνίκανος γέρων Μιχαὴλ ὁ ΣΤ' ὁ Στρατιωτικός, Βυζάντιος τὴν καταγωγὴν (1056). Ἐνῷ δ' οὗτος ἀνέβαινε τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου, ἡ Θεοδώρα, ὁ τελευταῖος τοῦ Μακεδονικοῦ ἡ Βασιλείου οἶκου βλαστός, κατέβαινεν εἰς τὸν τάφον καὶ σὺν αὐτῇ ἔξελιπεν ἡ γενεὰ αὕτη. Οἱ ἔξοχοι δὲ τοῦ Βυζαντίου κράτους στρατηγοί, μὴ ἀνεγόμενοι τὸν μηδὲν κληρονομικὸν δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου, μηδὲ προσωπικὴν τινα ἀξίαν ἔχοντα Μιχαὴλ τὸν ΣΤ', ἐστασίασαν καὶ ἀπέδωκαν τὸ ὑπέρτατον τῆς ἔξουσίας ἀξιώματα εἰς τὸν ἐξ εὐκλεοῦς οἶκου καταγόμενον Ἰσαάκιον τὸν Κομητὸν, καὶ

εκτοτε κατέλαβε τὸν Βυζαντινὸν θρόνον ἡ δυναστεία τῶν Κομνη-
νῶν (1057 μ. Χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ἄπο τοῦ Ισαακίου τοῦ Κομνηνοῦ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λα-
τίνων αλώσεως τῆς Κωνσταντιούπολεως (1057—
1204 μ. Χ.).

§ 139. Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα 147 ἔτῶν
ἡρξεν ἐν Κωνσταντινούπολει ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν ὑποδιῃ-
ρημένη εἰς τοὺς τρεῖς κλάδους τῶν ἴδιως Κομνηνῶν, τῶν Δουκῶν
καὶ τῶν Ἀγγέλων. Ἐπὶ τῆς δυναστείας ταύτης ἦρξαντο αἱ πολυ-
θρύλλητοι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἁγίας Γῆς, τῆς Ἱερουσαλήμ, σταυ-
ροφορίαι, ὡν ἡ τετάρτη κατέληξεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει
ἴδρυσιν λατινικῆς τιμαριωτικῆς βασιλείας, διηρημένης εἰς πολλὰς
μικρὰς ἐπικρατείας.

§ 140. Ισαάκιος ὁ Κομνηνὸς (1057—1059). Οἱ Κομνηνοί, οἵ-
τινες ἡγεμόνωσαν πρὸς μικρὸν τὴν καταπίπτουσαν Βυζαντινὴν βα-
σιλείαν, ἐσεμνύνοντο ὅτι κατήγοντο ἐκ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, καὶ-
τοι πρὸ πολλοῦ τῆς οἰκογενείας αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ κατοικούστης.
Πρῶτος δὲ τοῦ γένους τούτου ὄνομαστὸς ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὁ περιώνυ-
μος Μαρούνηλ, ὃστις ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Βουλγαρο-
κτόνου συνετέλεσε διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀνδραγαθημάτων καὶ
τῶν ἐπιτηδείων διαπραγματεύσεων εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἀνα-
τολῆς. Ἐλκύσας δ' οὕτω τὴν εἶνοιαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνω-
μοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος, συνέστησεν αὐτῷ ἀποθνήσκων τοὺς δύο
ἀνηλίκους αὐτοῦ υἱούς Ισαάκιον καὶ Ιωάννην. Ἀφοῦ δ' οὗτοι ὑ-
πηρέτησαν ἐν τῷ τάγματι τῶν σωματοφυλάκων καὶ διεκρίθησαν
ἐπὶ ἀνδρίᾳ, προεβιβάσθησαν μέχρι στρατηγίας καὶ διοικήσεως. Ἡ
ἀδελφικὴ διμόνοια ἐδιπλασίαζε τὴν δύναμιν καὶ τὴν φήμην τῶν
Κομνηνῶν. Ἡ δὲ ἀναγόρευσις ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Μιχαὴλ τοῦ
ΣΤ' διήγειρε τὴν ἀγαγάκτησιν τῶν ἀξιωτέρων αὐτοῦ στρατη-
γῶν, οἵτινες συναθροισθέντες κρυφίως ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σο-

φίας, ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Ἰσαάκιον τὸν Κομητόν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀνεχώρησαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Φρυγίας, ἔκαστος εἰς τὸ ἕδιον τάγμα. Ὁ Μιχαὴλ, ἡγούμενος μόνων τῶν μισθοφόρων σωματοφυλάκων, ὑπέστη δεινὴν ἡτταν, μεθ' ἣν ἐκάρη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλάριου μοναχός, ἐνῷ ὁ Ἰσαάκιος ὁ Κομητὸς ἐστέφθη ὑπ' αὐτοῦ βασιλεὺς ἐν ἔτει 1057 μ. Χ.

§ 141. Ὁ Ἰσαάκιος ἦτο ἄξιος τοῦ θρόνου, φροντίζων πρὸ πάντων νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ὑπὸ τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἀφειδῶς καταναλωθείσας προσόδους, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐζήτησε νὰ θέσῃ φραγμόν τινα εἰς τὰς ὑπερβολικὰς κτήσεις τοῦ κλήρου, καὶ ἐντεῦθεν περιῆλθεν εἰς ἔριν πρὸς τὸν πατριάρχην Κηρουλάριον, διν καὶ κατέστησεν ὑπερόριον ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Κωνσταντίνου τοῦ Λεχούδη. Ἀλλ’ ὁ Ἰσαάκιος, ἀσθενής ὅν τὸ σῶμα καὶ προαισθανόμενος τὴν προσέγγισιν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ καταλίπῃ τὴν βασιλείαν ώς προΐκα κληρονομικὴν τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ παραδώσῃ τὰ σκῆπτρα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰωάννη, ὅστις ἦτο ἀνὴρ πολεμιστὴς καὶ φιλόπατρις, καὶ, ὅπερ σπουδαιότερον, εἶχε πέντε υἱούς, δυναμένους νὰ διατηρήσωσι τὸ στέμμα διαδοχικὸν εἰς τὸ γένος αὐτοῦ.

§ 142. Κωνσταντῖνος ὁ Γ' ὁ Δούκας (1059—1067). Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν δὲ Ἰωάννης ἀπεποιήθη τὴν πορφύραν, καὶ ὁ Ἰσαάκιος, πειθόμενος ταῖς συμβουλαῖς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, ἐξελέξατο διάδοχον οὐχὶ τινα τῶν συγγενῶν, ἀλλ’ οἰκειόν τινα ἄνδρα, διν ἀμφότεροι ἐθεώρουν κατάλληλον, ὅπως περιβληθῆ τὴν πορφύραν, καὶ οὕτος ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ Γ' ὁ Δούκας, εἰς διν ἀνέθετο ἔτι ζῶν τὴν κυβέρνησιν ὁ ἀσθενής Ἰσαάκιος ἐν ἔτει 1059, τελευτήσας μετὰ δύο ἔτη (τῷ 1061) ἐν μοναστηρίῳ.

§ 143. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, ἐνασχολούμενος περὶ τὴν σύνταξιν μειρακιωδῶν μελετῶν καὶ περὶ τὰ ὑποδεέστερα ἔργα τοῦ δικαστοῦ, παρημέλει τῶν καθηκόντων τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ στρατιώτου, καὶ ἀποθνήσκων ἐν ἔτει 1067 ἐνεπιστεύθη τὴν ἐπιτροπέαν τῶν ἀνηλίκων αὐτοῦ υἱῶν, οὓς εἶχε περιβάλει τὸ ἀξιωμα

τοῦ Αύγουστου, τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὔδοξᾳ ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ μὴ συνάψῃ αὕτη δεύτερον γάμον. Ἀλλ' αὕτη τὸν ἔθιδομον μῆνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου ἐτέλεσε τοὺς γάμους αὕτης μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Δ' τοῦ Διογέρου, ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς (1068—1069). Η Εύδοκια δὲ ἡ Εύδοξια αὕτη, ἥτις φέρει τὸ ἐπώνυμον Μακρεμβολίτισσα, φημιζομένη ἐπὶ πολυμαθείᾳ, εἶναι συγγραφεὺς τῆς Ἰωνίας, λεξικοῦ ιστορικοῦ καὶ φιλολογικοῦ.

§ 144. Ο Ῥωμανὸς ἐπεχείρησε τρεῖς ἐνδόξους ἐκστρατείας κατὰ τῶν εἰσβαλόντων τότε εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν Σελσουκιδῶν Τούρκων, ἔξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τῆς Κιλικίας, καὶ ἀπέρριψε τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Σουλτάνου· ἀλλ' ἐν τῇ τελευταίᾳ μάχῃ, προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ, τοῦ διευθύνοντος τὸ ἔτερον χέρας, πληγεὶς τὴν χεῖρα καὶ ἀποκαμῶν ἀμυνόμενος, ἐπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ ἀπήχθη αἰχμαλωτός. Ὁτε ἀφίκετο ἡ εἰδησις τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ μὲν Εύδοκια περιωρίσθη ἐν μοναστηρίῳ, δὲ Ῥωμανὸς ἐκηρύχθη ἔκπτωτος τοῦ θρόνου, καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, Μιχαὴλ ὁ Ζ' ὁ Παραπιτάκιος. Οἱ Τούρκοι ἀπέλυσαν τὸν Ῥωμανόν· καὶ οὗτος ἐπιστρέψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπεχείρησε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀρχὴν διὰ τῶν ὄπλων· ἀλλ' ἡττηθεὶς ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, λαβὼν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θέλει πάθει τι· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδίωξαν τὸν ἔκπτωτον αὐτοκράτορα οἱ ἀπηνεῖς αὐτοῦ ἔχθροί, καὶ ἐξέκοψαν ὡμότατα τοὺς ὄφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐσυραν αὐτὸν χωρὶς νὰ δέσωσι τὰς πληγὰς αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, ὅπου μετ' ὄλιγον ἀπεβίωσεν ἐκ γαγγραίνης τῶν ὄφθαλμῶν ἐν ἔτει 1071 μ. Χ.

§ 145. Μιχαὴλ ὁ Ζ' ὁ Παραπιτάκιος (1071—1078). Κατὰ τὴν τριπλῆν βασιλείαν τῶν υἱῶν Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, οἱ μὲν δύο νεώτεροι ἀδελφοὶ περιωρίσθησαν εἰς μόνας τὰς κενὰς τιμὰς τῆς παρφύρας, δὲ πρεσβύτερος, διοικητής τοῦ Καντακουζένου, ὁ μικρόψυχος Μιχαὴλ ὁ Ζ', ἦτο

ἀνίκανος νὰ βαστάσῃ τὸ βάρος τοῦ σκήπτρου καὶ τὸ παρωνύμιον αὐτοῦ, τὸ παραπιγάκιος, δηλοὶ τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ κατηγορίαν, ὅτι συμφωνήσας μετά τινος ἐκ τῶν παρ’ αὐτοῦ εὔνοοι μένων ὑπουργῶν, τὴν μὲν τιμὴν τοῦ σίτου ηὔξησεν, ἡλάττωσε δὲ τὸ μέτρον αὐτοῦ «παρὸ πινάκιον ἐπίπρασκε τὸ μόδιον.»

§ 146. Οὐδὲς οὔτος τῆς Εύδοξίας ἐδιδάσκετο ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Ψεύλου τὴν ῥητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν, ἢ δὲ ἐπικράτεια ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ εὐνούχου Ἰωάννου Λογοθέτου, μητροπολίτου Σίδας, ἐνῷ εἰς τὰ ἔζω διεπορθεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ ἔξαετῇ δὲ ἀδοξὸν βασιλείαν ὁ Μιχαὴλ ὁ Ζ', ὁ Παραπινάκιος, ἀθυμήσας ἐνεδύθη ἔνδυμα μοναχοῦ καὶ ἐπέμφθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου ὑπὸ τοῦ ἀποστατήσαντος στρατηγοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ὅστις καὶ ἀναγορεύεται βασιλεὺς (1078), καὶ διὰ τοῦ ἀνδρείου αὐτοῦ στρατηγοῦ Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ (ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰσαακίου Α'), κατέβαλε τὸν ἐπίσης εἰς βασιλέα περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν ἀνακηρυχθέντα στρατηγὸν Νικηφόρον τὸν Βριέρριον ἀλλὰ δὲν ἦρξεν, εἰμὴ τρία μόνον ἔτη (1078—1081). διότι στασιάσαντες κατ’ αὐτοῦ οἱ δύο στρατηγοὶ Ἀλέξιος καὶ Μελισσηνός, ἐκθρονίζουσι τὸν Νικηφόρον τὸν Βοτανειάτην, ὅστις ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἐτελεύτησεν ἐν μοναστηρίῳ, καὶ ὁ μὲν Ἀλέξιος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ Μελισσηνός λαμβάνει τὸ τοῦ Καίσαρος ἄξιωμα.

§ 147. Ἀλέξιος ὁ Α' ὁ Κομνηνὸς (1081—1118). Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγέτης τῆς νέας τῶν Κομνηνῶν δυναστείας· βιογραφίαν δὲ τούτου συνέγραψεν ἡ Θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀννα ἡ Κομνηνή. Ο Ἀλέξιος ἀνέβη ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ἐν καιροῖς δυσχερεστάτοις· ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ἀπὸ τῆς Περσίας μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου οἱ Τούρκοι εἶχον ἴδρυσει τὸ κράτος τοῦ κορανίου καὶ τῆς ἡμισελήνου, φυλαὶ δὲ τῆς ἀρκτοῦ οὐχ ἥπτον ἄγριαι, οἱ Σλαύοι, Βούλγαροι, Ούγγροι, Πατσινάκαι καὶ Κόμανοι, καὶ μᾶλλον ἡ πρότερον γεγυμνασμένοι εἰς τὰ τοῦ πολέμου, εἰσέβαλλον ἀπὸ τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐπαρχίας· λαοὶ ωσαύτως τῆς Δύσεως φιλοπόλεμοι ἔσειον τὴν σημαίαν τοῦ ἱεροῦ πολέμου παρ'

αύτὸν τὸν Βόσπορον, καὶ ἡ Εὐρώπη ἐφάίνετο ὅτι ἡγέρθη ἐκ βάθρων, ὥπως ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ἀσίας. Ἐνῷ δὲ διήρκει ἡ καταγίς αὕτη, ὁ Ἀλέξιος ἔκυβέρνα τὴν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν μετ' ἀνδρείας καὶ φρονήσεως. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς 37ετοῦ αὐτοῦ βασιλείας αἱ χρήσιμοι τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι εὑρίσκουν παρ' αὐτῷ περίθαλψιν τὰ δὲ ὅρια τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας ἐπεξετάθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ, καὶ τῶν Κομνηνῶν ὁ οἶκος διετήρησε τὰ σκῆπτρα μέχρι τρίτης γενεᾶς.

§ 148. Ἐπιδρομὴ Νορμανδῶν ἐπὶ Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ (1080—1085). Ολίγα ἔτη πρὶν ἡ ἀναβῆ ἐις τὸν βυζαντινὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ὁ πανοῦργος καὶ πολεμικώτατος τῶν ἐν Ἀπούλιᾳ καὶ Καλαβρίᾳ Νορμανδῶν ἀρχηγὸς Ῥοβέρτος Γυησκάρδος, ἐπλευσε μετὰ πολυσαρίθμου στόλου καὶ στρατοῦ ἀπὸ Βρεντσίου, ὥπως καθυποτάξῃ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Ἡπειρὸν ἐπολιόρκησε μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βοεμούνδου τὸ Δυρράχιον. Κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιδραμόντος ἐχθροῦ ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ὁ Ἀλέξιος, καὶ μάχη πεισματώδης καὶ αἰματηρὰ συνεχροτήθη ἐκεῖ, ἥτις ἐπὶ πολὺ οὖσα ἀμφιρρόπος, τελευταῖον ἀνέδειξε νικητὴν τὸν Ῥοβέρτον, ὅστις καὶ ἐγένετο κύριος τοῦ Δυρράχιου. Ο δ' αὐτοκράτωρ σπουδαῖον λαβὼν κατὰ τὴν μάχην τραῦμα διετώθη μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν εἰς τὴν Ἀχριδα. Ἀπὸ τοῦ Δυρράχιου ὁ Ῥοβέρτος προύχώρησεν εἰς τὴν Ἡπειρὸν καὶ Θεσσαλίαν καὶ κατέλαβε τὴν Καστορίαν καὶ τὴν Λάρισσαν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ Ἔρριχος ὁ Α', καὶ ἡνάγκασε τὸν Ῥοβέρτον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου τῷ υἱῷ αὐτοῦ Βοεμούνδῳ καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τοῦτον δ' ἐνίκησεν ὁ Ἀλέξιος καὶ ἡνάγκασε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ῥοβέρτος, ἀπαλλαγεὶς τοῦ πρὸς τὸν Ἔρριχον πολέμου παρεσκευάζετο εἰς τὴν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐκστρατείαν, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1085 μ. Χ., καὶ οὕ-

τως ἀπηλλάγη ὁ Ἀλέξιος τοῦ ἐκ τῶν Νορμανδῶν μεγάλου κινδύνου.

§ 149 Τὸν Ἀλέξιον θεωροῦσί τινες ὡς ἔνα τῶν πρωταιτίων τῶν σταυροφορικῶν πολέμων, καθ' ὃσον οὔτος διὰ τῶν πρέσβεων αὐτοῦ ἐκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπως ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἵνα μὴ ἴδωσιν αὐτοὺς ἐντὸς ὄλιγου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Εὐρώπης ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἐπαθε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ τοῦ Ἰνδοῦ ἐκείνου χωρικοῦ, ὅστις δεόμενος τοῦ Θεοῦ περὶ ὅδατος, εἰδε μετ' ὄλιγον τὰ ἔξογκοθέντα ὅδατα τοῦ Γάγγου πλημμυροῦντα τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ.

§ 150. *Ai σταυροφορίαι (1096—1201) Σταυροφορίαι καλοῦνται αἱ ἐντὸς δύο ἑκατονταετηρίδων γενόμεναι ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων χριστιανῶν μεγάλαι ἐκστρατεῖαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερᾶς πόλεως Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Μουσουλμάνων, τῶν ἀπειλούντων τὴν κατάκτησιν τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Πρὸ ὀκτὼ αἰώνων ἀπασα ἡ Εὐρώπη ἐφαίνετο ἔτοιμος νὰ μεταγγισθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὰ κατοικοῦντα αὐτὴν ἔθνη, διάφορα μὲν τὴν γλῶσσαν, τὰ ἥθη καὶ τὴν καταγωγὴν, συνδεδεμένα ὅμως διὰ τῆς αὐτῆς θρησκείας καὶ τῶν αὐτῶν προλήψεων, συνεμάχησαν ὡς τὸ πάλαι οἱ μικροὶ καὶ ὄλιγάριθμοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τροίας ἢ οἱ Ἀργοναῦται κατὰ τῆς Κολχίδος. Πρῶτος δ' ἐδώκε τὸ σύνθημα ὁ πτωχὸς ἐρημίτης Πέτρος ὁ Ἀμβιανίτης ἢ Κουκόπετρος νορμαδικῆς καταγωγῆς, ὅστις μεταβὰς ἐν ἔτεσι 1093 καὶ 1094 εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ προσκυνήματα, καὶ ἴδων τὰς κακουγίας καὶ ὅδρεις, ἃς ἔπασχον παρὰ τῶν κατεχόντων τὴν ἀγίαν γῆν Μουσουλμάνων οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ θρησκευμα αὐτῶν, ἔλαβεν ἐπιστολὰς παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρὸς τε τὸν τότε Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β'. καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπως διὰ κηρύγματος ἐπισήμου καλέσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Δύσεως εἰς βοήθειαν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁμοδόξων αὐτῶν.*

§ 151. Ο Πάπας Οὐρβανὸς ὁ Β'. θέλων νὰ προσλάβῃ μέγα ἀ-

ξίωμα ἐκ τῆς διευθύνσεως τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ ἐπισκιάσῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Ἐρρίκο τὸν Α', ἐπέτρεψε τῷ Ἐρημίτῃ νὰ καλέσῃ ἐπ' ὄνόματι αὐτοῦ τοὺς τε ἡγεμόνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως εἰς κοινὴν κατὰ τῆς Παλαιστίνης ἐκστρατείαν. Ο δὲ Πέτρος μετὰ μεγάλου ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἔξετέλεσεν τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ Πάπα περιερχόμενος πόλεις καὶ χωρία, καθ' ὃν χρόνον καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, πιεζόμενος καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν Μωαρμεθανῶν, ἐζήτησεν, ὡς προείπομεν, τὴν συνδρομὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως τῆς Ρώμης.

§ 152. Θαυμασία ὑπῆρξεν ἡ ἐγερθεῖσα ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης συγκίνησις ἐκ τῶν διηγήσεων τοῦ εὐγλώτου προσκυνητοῦ, καὶ ιδίως ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, ἐν τῇ Βουργουνδίᾳ καὶ ἐν ταῖς Κάτω Χώραις, καὶ κατὰ τὴν ἐν Πλακεντίᾳ τῆς Ἰταλίας πολυαριθμοτάτην συγκροτηθεῖσαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1095 ἐκκλησιαστικὴν Σύνοδον ὁ Πάπας Οὐρβαρός ὁ Β'. παρέστη ὡς προστάτης τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλέως καὶ ὡς ἡγεμῶν τῆς κατὰ τοῦ ισλαμισμοῦ ὄπλιζομένης ἐκκλησίας. Κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Οὐρβανὸς συνεκάλεσε νέαν Σύνοδον ἐν Κλερμεντίῳ, πόλει τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, ἐνθα πλείστοι ἐπίσκοποι καὶ εὐγενεῖς καὶ ἀναρίθμητοι πάσης τάξεως ἄνθρωποι συνέρρευσαν.

§ 153. Ἀφοῦ δὲ ὁ μὲν Πέτρος μετὰ λυγμῶν ἐθρηνολόγησεν ἐν τῇ δημηγύρει τὰς βασάνους τῶν ὄπαδῶν τοῦ εὐαγγελίου, ὁ δὲ Πάπας δημηγορήσας εὐφραδέστατα ὑπὲρ τῆς πίστεως τοσοῦτον ἔξηλέντρισε τοὺς ἀκούοντας, ὥστε ἀμα ὅτος ἐπέρανε τὸν φλογερὸν αὐτοῦ λόγον διὰ τῆς παρακελεύσεως «Ἄς ἀπαρνηθῇ ἐκαστος ἔαυτὸν, καὶ ἀς λάβῃ τὸν σταυρόν, ἵνα κερδήσῃ τὸν Χριστόν», ἀπαντες δροθυμαδὸν ἀνεβόησαν «αὕτη ἡ θέλησις Κυρίου», καὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἡ προτροπὴ τοῦ Πάπα ἦτο θέλησις τοῦ Υἱοῦ του. Χιλιάδες δὲ γραστιανῶν ἐγονυπέτησαν καὶ ἐπεθύμησαν, ὅπως συμπεριληφθῶσι πάραυτα εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀγίων μαχητῶν, καὶ εὐθὺς πάντες ὥμοσαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀγίας χώρας, κοσμήσαντες τὸν δεξιὸν ὥμον καὶ τὰ κράνη αὐτῶν διὰ τοῦ σημείου ἐρυθροῦ σταυροῦ,

έξ ού καὶ σταυροφόροι ἐπεκλήθησαν. Ὁ ιερὸς οὐτος πόλεμος ἐπηγ-
γέλετο τοῖς σταυροφόροις μαχηταῖς ἐντελῆ ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν
καὶ αἰωνίαν ἀμοιβὴν ἐν τῷ οὐρανῷ.

§ 154. Πρώτη σταυροφορία (1096—1099). Αὕτη διήρκεσε τρία ἔτη. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκ τῆς Συνόδου τοῦ Κλερμοντίου πα-
ρευρεθέντων ὥμοσαν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν ιερὸν πόλεμον, ὃ δὲ ἀ-
παξ ἐκριπισθεὶς ἐνθουσιασμὸς διεδόθη μετ' ὄλιγον ἀπανταχοῦ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ κατέλαβεν οὐ μόνον τοὺς ἔξ ἐπαγγέλματος μαχητάς, ἀλλὰ καὶ πάσης τάξεως ἀνθρώπους· καὶ αὐταὶ αἱ γυ-
ναικεῖς καὶ τὰ παιδία ἐσημείουν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν τὸ ση-
μεῖον. Οἱ μοναχοὶ λειποτακτοῦντες ἐκ τῆς ἑρήμου, ηύτομόλουν εἰς τὰς συντασσομένας φάλαγγας νομίζοντες ὅτι ἔλκονται ὑπὸ θείας ἐμ-
πνεύσεως, οἱ δὲ λησταὶ καὶ κακοῦργοι καταλιμπάνοντες τὰ ἀγνω-
τα αὐτῶν κρησφύγεται, ἥρχοντο ὅπως ἔξομολογηθῶσι τὰς ἀμαρ-
τίας αὐτῶν, καὶ ὑπέσχοντο νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπως ἔξαγοράσωσιν αὐτὰς ἐντελῶς.

**§ 155. Πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης ἐκινοῦντο στρατεύματα· ὅ-
θεν ἐπαυσαν πᾶσαι αἱ ἄλλαι διαφοραὶ καὶ ὑποθέσεις, ἡ δὲ εἰρήνη
ἀποκαθίστατο πανταχοῦ ἀμα ἐπεφαίνετο ὁ σταυροφόρος. Ἐπειδὴ
δὲ αἱ προπαρασκευαὶ τῶν ἡγεμόνων ἐφαίνοντο εἰς τὰ ἀνακινηθέν-
τα πλήθη λίαν μακροχρόνιοι, πολυάριθμα ἀτακτα καὶ κακῶς ὡ-
πλισμένα τοῦ ὅχλου στίφη, τὸ πλεῖστον ἐκ μοχθηροτάτων συγ-
κείμενα ἀνθρώπων, ἐκίνησαν ἐν ἔαρι τοῦ 1096 ἔτους. Καὶ προεπο-
ρεύετο μὲν ἡ προφυλακή, ἀποτελουμένη ἐκ 15,000 ἀνδρῶν, ἔχόν-
των 8 μόνον ἵππους, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πέντος Νορμανδοῦ
ἰππότου Γωθέρου, τοῦ ἔνεκα τῆς ἐνδείας αὐτοῦ ἐπικαλουμένου
Μηδὲν ἔχοντος ἢ Ἀκτήμορος (Gauthier sans avoir), εἴπετο δὲ
Πέτρος ὁ Ἐρημίτης μετὰ 100,000 ἀνδρῶν, καὶ μετ' αὐτὸν ἥρ-
χετο τελευταία ἡ ὀπισθοφυλακὴ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γερμανοῦ
ἱερέως Γοττεσχαλκίου (Gotteschalk). Ἀλλ' οἱ πρῶτοι οὐτοι σταυ-
ροφόροι ἐκ προοιμίων ἥδη ἐπιλαθόμενοι τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν σκο-
ποῦ, ἔζέκλιναν εἰς παντοδαπὰς ἀσωτίας καὶ βιαιοπραγίας, εἰς κα-**

κουργίας καὶ ἐκδικήσεις μάλιστα κατὰ τῶν δυστυχῶν Ἰουδαίων εἰς τὰς παραρρήνιους πόλεις Στρασβούργον, Βορματίαν καὶ Μογουντίαν.¹ Εντεῦθεν δὲ συνέβη, ὥστε ἡ μὲν μοῖρα τοῦ Γοττεσχαλκίου ἔξωλοθρεύθη ἐν Ούγγαρις ὑπὸ τῶν Ούγγρων, ἀγανακτησάντων διὰ τὴν ἀκολασίαν αὐτῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐρημίτου Πέτρου καὶ τοῦ Γωθιέρου βαδίζοντες ἐπίσης διὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ούγγαρίας πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ αἰσχυστα καθ' ὅδὸν διαπράττοντες, ἀπωθήθησαν ὡσαύτως ὑπὸ τῶν κατοίκων πρὸς τὴν Θράκην, ἐνθα ἐκυρίευσαν τὸ Βελιγράδιον καὶ ἐνέπλησαν τὴν χώραν φόνων, σφαγῶν καὶ ἀρπαγῶν. Τότε ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν οἱ κάτοικοι καὶ ἐσφαξαν αὐτοὺς κατὰ χιλιάδας, ὥστε ὄλιγοι μόνον ἔξ αὐτῶν διεσώθησαν μετὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομητηρός, ἵνα ἀπαλλαγῇ τοιούτων συμμάχων, ὃν αἱ λαφυραγγίαι, αἱ ἀρπαγαί, οἱ ἄδικοι φόνοι καὶ ἡ λύσσα κατὰ τῶν ὄρθιοδόξων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας χριστιανῶν ἐβεβήλωσαν τὸ ὄνομα τῆς πίστεως, ὅπερ εἶχον ὡς σύνθημα, μετεβίβασεν αὐτοὺς τάχιστα εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐκεῖ σχεδὸν ἀπαντες ἔξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν Σελσούκων ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Νικαίας.

§ 156. Ἀραχώρησις τοῦ μεγάλου στρατοῦ τῷ σταυροφόρῳ (1096). Ἄλλ' ἡ μυρμηκιὰ τῶν παρασκευαζομένων σταυροφόρων ἦτο ἥδη ἀναρίθμητος. Διὸ, καίτοι 100,000 ἀνθρώπων εἶχον ἥδη ἀπολεσθῆ, πολυάριθμοι οὐχ ἡττον σταυροφορικοὶ στρατοὶ παρασκευαζοντο, ὅπως ἐπαναλάβωσι τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον. Πρῶτος δὲ τῶν σταυροφόρων ἡγεμόνων ὁ μεγαλόφρων Γοδοφρέδος, δούκ τῆς Βουιλλώνος (Bouillon) καὶ τῆς κατω Λοθαριγγίας (basse Lorraine), ὅστις ἦτο πρότυπον τοῦ εὐλαβοῦς καὶ εὔβούλου χριστιανοῦ μαχητοῦ, ἦ, μᾶλλον εἰπεῖν, ὁ Νέστωρ τοῦ σταυροφορικοῦ στρατοῦ, ἔξεστράτευσε κατὰ αὐγουστον τοῦ 1096 μετὰ τῶν δύο αἵτοι ἀδελφῶν Εὐσταθίου καὶ Βαλδουΐνου καὶ μετὰ 100,000 καλῶς ἔξωπλισμένων ἱπποτῶν, Φλαμάνδων καὶ Γάλλων, διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀφίκετο πρὸ τῶν

πυλῶν αὐτῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ χειμῶνος. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Α' κόμης τῆς Βερμανδοσίας (Vermandois) Οὐγωρ ἀνεχώρησε διὰ τῆς Ἰταλίας, ὅπως μεταβῇ διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀλλὰ διαπεραιωθεὶς εἰς Αυρήλιον, τοσοῦτον αὐθαδῶς προσηνέχθη πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομητοῦ, ὥστε συνελήφθη κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ καὶ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν Μικρὸν δὲ μετὰ τὸν Γοδοφρέδον καὶ τὸν Οὐγωρα ἀφίκοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵτις ᾧτο τὸ κέντρον τῆς ἐνώσεως πάντων τῶν σταυροφόρων, καὶ δύο ἐπιφανεῖς Νορμανδοὶ ἡγεμόνες τῆς κάτω Ἰταλίας, ὁ ἡγεμὼν Τάραντος Βοεμοῦδος ὁ Α' καὶ ὁ τούτου ἀπ' ἀδελφῆς ἱπποτικὸς ἀνεψιὸς μαρκίων τοῦ Βρεντησίου Ταγκρέδος, ὅστις διέπρεπεν ἐπὶ πάσαις ταῖς ἱπποτικαῖς ἀρεταῖς, καὶ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρότυπον τοῦ νεανίου ἱππότου τῆς ἐποχῆς ἔκεινης, ὡς ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ σταυροφορικοῦ στρατοῦ. Ὡς δὲ ὁ Ἀχιλλεὺς εὔρεν ἄξιον ἀοιδὸν τῶν πρὸ τῆς Τροίας ἀνδραγαθημάτων αὐτοῦ τὸν πατέρα τῶν ποιητῶν "Ομηρον, οὗτον καὶ ὁ Ταγκρέδος, ἀναδειχθεὶς ἄξιος τῆς ἴστορίας, ἀπηθανατίσθη ὑπὸ τῆς μούσης τοῦ ἀοιδίμου Ἰταλοῦ ποιητοῦ Τάσσου.

§ 157. Ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ στρατεύματα ἐπολιτεύθησαν τοσοῦτον πολεμίως ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς ἐπαρχίαις, δι' ὧν διήρχοντο, καὶ τοσαῦτα διέπραξαν ἀθεμιτουργήματα εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου, ὥστε ἡνάγκασαν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον νὰ καταστείῃ διὰ τῆς βίας τὴν θρασύτητα αὐτῶν, καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τὸν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων τὸν φεουδικὸν ὄρκον πιστεως, τουτέστι νὰ δρκισθῶσιν ὅτι θὰ ὑπαγάγωσιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ὅσας γάρας ἀνακτήσωσιν ἀπὸ τῶν ἀπίστων.

§ 158. Μετὰ δὲ τὴν συναίνεσιν ταύτην μετεβιβάσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντιῶν πλοίων εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν ὁ σταυροφορικὸς στρατὸς μετὰ τῶν παρακολουθούντων παίδων καὶ γυναικῶν, ἀπάντων διμοῦ συμποσουμένων κατὰ τοὺς τότε χρονογράφους εἰς 600, 000 ψυχῶν. Ἐν τινὶ δὲ πεδιάδι, οὐ μακρὰν τῆς Νικαίας, ἐγένετο

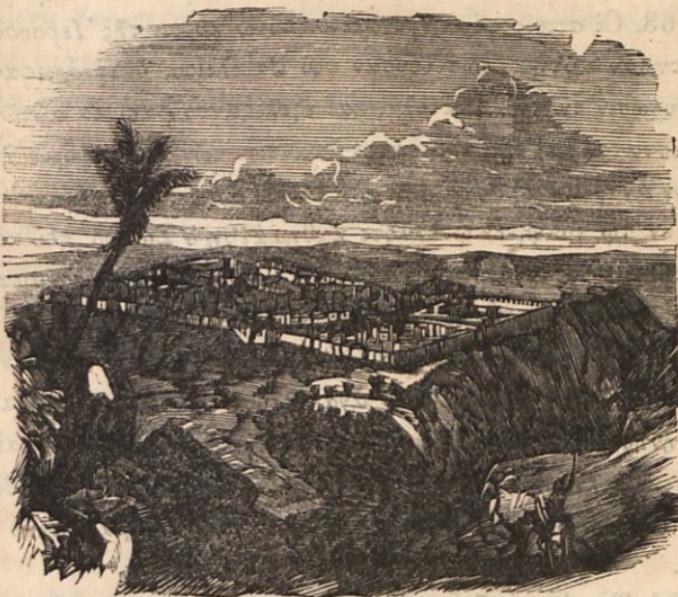
ἡ ἔξακριθωσις τῶν μαχίμων ἀνδρῶν, καὶ ἡριθμήθησαν 100,000 ἵππεων καὶ 300,000 πεζῶν.

§ 159. Η πολιορκία τῆς Νικαιας ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀξία λόγου πολεμικὴ πρᾶξις τῶν σταυροφόρων, ἦν ἐπεχείρησαν, ὅπως ἐκδικήσωσι τὸν θάνατον τῶν ὑπὸ τὸν Ἐρημίτην Πέτρον καὶ τὸν Βαθιέρον προπορευθέντων σταυροφόρων. Μετὰ ἐπτὰ δ' ἑβδομάδων καὶ τριῶν ἡμερῶν πολιορκίαν, κατὰ Ιούνιον τοῦ 1097, παρεδόθη τὸ φρούριον τῆς Νικαιας ἐπὶ χρήμασι τῷ Ἀλεξιῷ τῷ Κομνηνῷ, καὶ περὶ τὰ τέλη Ιουνίου προύχώρησαν οἱ σταυροφόροι νοτιοανατολικῶς διὰ τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου ἀλλ' ὑπέστησαν κατὰ τὴν εἰς τὰ πρόσω πορείαν αὐτῶν τοσαῦτα δεινὰ ἐξ ἐνδείας τροφῶν, ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσονος καὶ ἐκ τῆς τῶν ὀδηγῶν ἀμαθείας, ὥστε πολλαὶ χιλιάδες αὐτῶν ἀπέθανον.

§ 160. Τελευταῖον δ' εἰσῆλθεν ὁ στρατὸς ἐν ἔτει 1097 εἰς τὴν θελκτικὴν πεδιάδα τῆς Ἀντιοχείας, καὶ πολιορκήσας τὴν ὄχυρὰν ταύτην πόλιν ἐκυρίευσεν αὐτὴν μετὰ ἐννεάμηνον πολιορκίαν κατὰ Ιούνιον τοῦ 1098 διὰ προδοσίας ἀρνησιθρήσκου τινος, εἰς δὲν δεδεσπότης τῆς Ἀντιοχείας Βαρζὶ Σεργιὰρ εἶχεν ἀναθέσει τὴν ὑπεράσπισιν ἐνὸς πύργου τοῦ τείχους. Ἀλλὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπεκλείσθησαν οἱ σταυροφόροι ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, δὲν ἐπεμψεν ὑπὸ τὸν Κερβογά τὸ Σελσουκικὸς Σουλτάνος Βαρκιαρῶκ, καὶ περῆλθον εἰς τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον ἐκ τῆς παντελοῦς στερήσεως τροφῶν, ἀλλ' ἐσώθησαν ὑπὸ Προβηγκιανοῦ τινος μοναχοῦ, καλουμένου Πέτρου, ὅστις διέδωκεν, ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἅγιου Πέτρου τῆς Ἀντιοχείας τὴν ἱερὰν λόγγην, δι' ἣς διετρυπήθη ποτὲ ἡ πλευρὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοσοῦτον ἐνέπνευσε τοῖς σταυροφόροις θάρρος καὶ ἐνθουσιασμόν, ὥστε τὴν 26ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀντιοχείας, ἔζορμήσαντες, κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐκυρίευσαν τὸ στρατόπεδον αὐτῶν.

§ 161. Μετά δὲ τὴν νίκην ταύτην ἀνεστάλη ἡ πρὸς τὰ πρόσω στρατεία ἐφ' ικανὸν χρόνον, καθ' δὲν ἐπιδημία φοβερὰ ἐνσκήψασα ἔθερισεν ὑπὲρ τὰς 50,000 σταυροφόρων. Τελευταῖον δ' ἐν ἔτει 1099

έζεστράτευσαν ούτοι, καὶ διαβάντες περὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τὴν Ἀριμάθειαν, ἀφίκοντο τὴν πρωῖαν τῆς 1ης Ἰουνίου τοῦ 1099 ἔτους εἰς τὰ ὅψη, ὅθεν κατὰ πρῶτον εἶδον τὴν Ἱερὰν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Τότε δὲ ἐγονυπέτησαν ἀπαντες ἐν εὐχαῖς ἀγίαις, ἔχυσαν δάκρυα χαρᾶς, καὶ ἔψαλαν πρὸς τὸν Θεὸν ὑμνους δοξολογίας. Μετὰ 39 δὲ ἡμερῶν πολιορκίαν τῆς ὑπὸ 60,000 ἀν-

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

δρῶν φρουρουμένης ὥχυρᾶς πόλεως, ἐκυριεύθη τελευταῖον αὕτη τῇ 15ῃ Ἰουλίου τοῦ 1099 ἔτους ὑπὸ 40,000 μόνον σταυροφόρων διὰ διημέρου ἐφόδου.

§ 162. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερᾶς πόλεως οἱ σταυροφόροι ἔζεστραχηλίσθησαν εἰς φοιερᾶς σφαγάς, ληστείας καὶ ἀτιμώσεις, αἵτινες ἐπλήρωσαν ἀγανακτήσεως τὸν ὅλον μωαμεθανικὸν

τῆς Ἀνατολῆς κόσμου, καὶ περιήγαγον τὸν ἀτελεύτητον ἐκεῖνον περὶ ἔκδικήσεως ἀγῶνα, καθ' ὃν οἱ χριστιανοί, καθὸς εὐαριθμότεροι, ἔμελλον ἐπὶ τέλους νὰ ἡττηθῶσι. Τρομερὰ τῷ δύντι ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἡττηθέντων. Ἐπὶ τῶν ἀναθαθμῶν τῶν τσαμίων ἔρρευσε τὸ αἷμα 10,000 σφαγέντων Σαρακηνῶν οἱ Ἰουδαῖοι ἐκάησαν ἐν τῷ συναγώγιῳ αὐτῶν· οὐδεμιᾶς δὲ ἡλικίας, οὐδενὸς γένους ἐφείσθησαν, καὶ αἱ δόαι ἐπληρώθησαν νεκρῶν, ἀλιματος καὶ μελῶν πεπτηρωμένων.

§ 163. Οἱ σταυροφόροι, γενόμενοι οὕτω κύριοι τῆς Ἱερουσαλήμ κατέστησαν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βασιλείου, ὅπερ ἀπεφάσισαν νὰ ἴδρυσωσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἐξελέξαντο βασιλέα αὐτῶν τὸν εὐλαβέστατον καὶ ἐπιφανέστατον ἀπάντων τῶν σταυροφόρων ἡγεμόνων τὸν ἀνδρεῖον Γοδοφρέδον τὸν Βονιφάτιον, ὅστις ὅμως μὴ θελήσας ἐν τῷ τόπῳ, ἐν φᾶλλοτε καθημάχθη δὲ Σωτὴρ τοῦ κόσμου περιβαλλόμενος στέφανον ἔξι ἀκανθῶν, αὐτὸς νὰ φέρῃ στέμμα βασιλικόν, καὶ περιφρονήσας τὰς ἐγκοσμίους τιμάς, ἀνέλαβε τὸν ἐπίζηλον τίτλον τοῦ ὑπερμάχου τοῦ Ἀγίου Τάφου. Ἀποθανόντος δὲ τούτου ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν αὐτοῦ (1100 μ. Χ.), καὶ θρηνηθέντος ἐξίσου ὑπό τε τῶν Φράγκων, τῶν Σύρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐκληρονόμησε τὴν ἀρχὴν δὲ ἐν Ἑδεσσῇ ἀρχῶν ἀδελφὸς αὐτοῦ Βαλδουΐος, ὅστις πρώτος ἐλαβε καὶ τὴν βασιλικὴν ἐπωνυμίαν.

§ 164. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη σταυροφορία, ἥτις ἐφάνη μὲν δὲτι ἐνίσχυσε τὸ βυζαντινὸν κράτος ἔνεκα τῆς συνέσεως καὶ ἐπιδεξιότητος τοῦ τότε βασιλεύοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλὰ καὶ αὗτη ὡς καὶ αἱ ἐπόμεναι ἐσάλευσαν μᾶλλον καὶ ὑπέσκαψαν τὰ θεμέλια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

§ 165. Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς (1118—1143 μ. Χ.). Ὁ Ἀλέξιος ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1118 βασιλεύσας ἔτη 37. Διάδοχος δὲ τοῦ θρόνου ἐγένετο δὲ τοῖος αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Β' δὲ ἐπονομασθεὶς Καλοϊωάννης. Ἡ αὐτοκράτειρα καὶ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρήνη ἤθελε νὰ ἐξώσῃ τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν χάριν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Ἀννης, ἥτις μεθ' ὅλην τὴν παιδείαν αὐτῆς καὶ φιλοσοφίαν ἐπωφθαλμίαζεν

ούδεν ἡττον πρὸς τὸ βασιλικὸν διάδημα. 'Αλλ' οἱ φίλοι τῆς πατρίδος δὲν ἦνείχοντο, ὅπως ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ἀπομακρυνθῇ τῶν ἀρρένων τοῦ Ἀλεξίου διαδόχων. Οὐ νόμιμος κληρονόμος τοῦ θρόνου Ἰωάννης εἰσελθὼν εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου ἔκειτο ψυχορράγων ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὑφήρεσε λάθρᾳ τὸν βασιλικὸν δακτύλιον, ἢ ἔλαβεν αὐτὸν παρ' αὐτοῦ ἐκόντος, καὶ οὕτως δὲ Ἰωάννης γενόμενος κύριος τῶν ἀνακτόρων, ἀνεγγωρίσθη αὐτοκράτωρ, καὶ ἀνάκαλύψας ἐματαίωσε συνωμοσίαν τεκταθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἀγνης, ἣς ὅμως ἐπιεικῶς φερόμενος ἐφείσθη τῆς ζωῆς. Ἐκτοτε δὲ οὐδεμία πλέον συνωμοσία ἢ ἀποστασία συνέβη ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κομητοῦ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἥτις διήρκεσεν 25 ἔτη, ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου κατηργήθη ἐν τῇ φωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ διὰ νόμου. Οὐ Ἰωάννης ἤλαττωσεν ἐπίσης καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς, καὶ τοσοῦτον ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, ὥστε τὸ εἰρωνικὸν ἐπωνύμιον Καλογάρρης, ὅπερ ἀπέδωκαν αὐτῷ διὰ τὸ μελάγχρουν καὶ τὸ μικρόσωμον αὐτοῦ, ἐφήρμοσαν μετὰ ταῦτα προθύμως εἰς τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ καλλονάς. Οὐ ἀνδρεῖος οὕτος αὐτοκράτωρ ὑπερεμάχησε γενναίως ὑπὲρ τοῦ πανταχόθεν πολεμουμένου κράτους αὐτοῦ, καὶ ιδίως ἐποιεῖτο συχνὰς ἐκστρατείας, ὅπως ἀποδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ὅπου εἶχον ἥδη ἐγκαθιδρυθῆ. Οὐ Ἰωάννης ἔξεστράτευσε πολλάκις ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρις Ἀρτιοχείας καὶ Χαλεπίου, ἥγοούμενος νικηφόρου στρατοῦ, καὶ ἐν ταῖς πολιορκίαις καὶ μάχαις τοῦ ἱεροῦ τούτου πολέμου ἡ ἀνδρία τοῦ Βυζαντινοῦ τούτου αὐτοκράτορος ἐξέπληξε τοὺς συμμάχους αὐτοῦ σταυροφόρους Λατίνους. Εἶχε δὲ ἥδη ἀρχίσει δὲ Ἰωάννης νὰ ὑποτρέψῃ τὴν φιλόδοξον ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀποκαταστήσῃ πάλιν τὰ ἀρχαῖα τῆς ἐπικρατείας ὅρια, καὶ δινοῦς αὐτοῦ ἦτο ἐστραμμένος πρὸς τὸν Εύφρατην καὶ Τίγρην πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅτε αἴφνης ἀπέθανεν ἐκ τραύματος, ὅπερ ἔλαβεν ἐκ τοῦ ιδίου αὐτοῦ δόρατος, οὐτινος τὴν αἰχμὴν εἶχεν ἐμπήξει εἰς τὸ στέρενον ἀγριοχοίρου τινός.

Τοιοῦτο τέλος ἔλαβεν δὲ ἄριστος τῶν ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν βασιλεὺς ἐν ἑτει 1143 μ. Χ.

§. 166. Ὁ Ἰωάννης ἐκ τῶν δύο ἐπιζώντων αὐτοῦ υἱῶν Ἰσαακίου καὶ Μαρουὴλ προετίμησε τὸν νεώτερον Μαρουὴλ διακριθέντα εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους. Οὗτος δὲ ἐπανελθὼν μετὰ τῶν στρατευμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπένειμε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰσαακίῳ τὸν τίτλον τοῦ σεβαστοκράτορος, καὶ δὲ λαὸς ἀσμενος ὑπεδέξατο τὸν Μανουὴλ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου, ἥτις διήρκεσεν 37 ἔτη, τὸ Βυζαντινὸν κράτος κατέστη σεβαστὸν καὶ ἐπίφοβον εἰς τὰ ἔθνη τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Μανουὴλ ἡγωνίσθη παρὰ τὸ ὄρος τοῦ Ταύρου, ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς Ούγγαριας, κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τοσαύτην δὲ εἶχεν ἀλκὴν καὶ δεξιότητα περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, ὥστε δὲ Ῥαιμοῦνδος, δὲ πονομαζόμενος Ἡρακλῆς τῆς Ἀντιοχείας, δὲν ἦδυνήθη νὰ μετεωρίσῃ καὶ νὰ κραδάνῃ τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος, περὶ οὐ ἀναφέρουσιν ὅτι ἐν τινὶ μάχῃ ἀπέκτεινεν ἰδιοχείρως ὑπὲρ τοὺς 40 ἔχθρούς, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον σύρων ὅπισθεν 4 Τούρκους δεδεμένους ἐκ τοῦ ἐφιππίου τοῦ ἵππου αὐτοῦ. Ὁ Μανουὴλ, ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν σταυροφόρων, συνέμαχησε κατὰ τὴν δευτέραν σταυροφορίαν μετὰ τῶν Τούρκων Σελσούκων κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Κορράδου τοῦ Γ' καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Ζ'. Ἄλλ' δὲ Μανουὴλ δὲν συνήνου μετὰ τῆς ἀνδρίας τοῦ στρατιώτου καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ στρατηγοῦ διὸ καὶ αἱ νίκαι αὐτοῦ οὐδεμίαν ἔφερον διαρκῆ τῇ ἐπωφελῆ κατάκτησιν, αἱ δάφναι μάλιστα, ἃς ἔδρεψε πολεμῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, ἐμαράνθησαν ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ ἐκστρατείᾳ κατὰ τοῦ Ἰκορίου, ἔνθα ἐπάθεν ἥτταν ἐπονείδιστον ἐν ἑτει 1174 μ. Χ.

§. 167. Ἀλέξιος δὲ Β' (1181—1183). Ὁ Μανουὴλ δις ἐνυποφέύθη, τὸ μὲν πρῶτον τὴν σεμνὴν Βέρδαν ἢ Εἰρήνην, γυναικαδέλφην τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Κορράδου τοῦ Γ', ἐξ ἣς ἐ-

γέννησε μίαν θυγατέρα, τὸ δὲ δεύτερον τὴν εὐειδῆ ἡγεμονίδα τῆς Ἀντιοχείας *Mariar*, ἐκ γένους γαλλικοῦ ἢ ἵταλικοῦ, ἐξ ἣς ἐκτήσατο ἄρρενα διάδοχον τοῦ θρόνου κληθέντα Ἀλέξιον. Οὗτος ἦγε μόλις τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὅτε ἀγέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, ἡ δὲ ἐπιτροπεύουσα αὐτὸν βασιλομήτωρ *Mariā*, ἀσύνετος οὖσα, προεκάλεσεν ἐμφυλίους στάσεις καὶ ταραχὰς ἐν Κωνσταντινούπολει.

§ 168. *'Αρδρόνικος ὁ Α'* (1183—1185). Ἐντεῦθεν δὲ ἐπωφελούμενος ὁ *'Αρδρόνικος*, υἱὸς τοῦ *'Ισαακίου*, τοῦ παραγκωνισθέντος δηλ. πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ *'Ιωάννου Καλοϊωάννου*, καὶ ἐπομένως ἔγγονος *'Αλεξίου* τοῦ *Κομνηνοῦ*, εἰσῆλασε μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατέσφαξεν ἀπανθρώπως πάντα τὰ μέλη καὶ τοὺς φίλους τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας καὶ αὐτὸν τὸν ἀνήλικον αὐτοκράτορα, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν βυζαντινὸν θρόνον ἐν ἔτει 1183 μ. Χ.

§ 169. *'Ο Άνδρονίκος τοὺς μὲν πενεστέρους τῶν πολιτῶν ἐπροστάτευσε, τοὺς δὲ πλουσιωτέρους δισηρέστησε κατατρέχων τὴν πλεονεξίαν τῶν μεγιστάνων καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν ύπαλλήλων.* Καὶ τοῖς μὲν πτωχοῖς παρεῖχεν ἔργασίαν ἐπιχειρήσας τὴν ἀνέγερσιν μεγάλων οἰκοδομῶν, τὰς δὲ ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας κατεβασάνιζε δι' αὐστηρῶν περιορισμῶν. Ἐντεῦθεν δὲ ἡγέρθη ἡ ἀγανάκτησις τούτων κατὰ τοῦ *'Ανδρονίκου*, ἥτις ἐκορυφώθη ἔτι μᾶλλον, ὅτε πολλὰ τῆς βυζαντινῆς ἐπικρατείας μέρη κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων. *'Εκ τῆς γενικῆς δὲ ταύτης ἀγανακτήσεως ἐπωφεληθεὶς δὲ *'Ισαάκιος Β'*, συγγενὴς τοῦ φονευθέντος αὐτοκράτορος *'Αλεξίου* τοῦ Β', ἐκ τοῦ οἴκου καταγόμενος τῶν *'Αγγέλων*, κατέλαβε τὸν Βυζαντινὸν θρόνον, ἀφοῦ παρέδωκε τὸν *'Ανδρόνικον* εἰς τὸν ὄχλον, ὅτις ἐφόγευσεν αὐτὸν μετὰ φοβερὰς καὶ ἀποτροπαῖους βασάνους.*

§ 170. *'Ισαάκιος ὁ Β'* ὁ *"Αγγελος* (1185—1195). *Ἡ οἰκτρὰ πτῶσις τοῦ τελευταίου ἄρρενος βλαστοῦ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν *'Ανδρονίκου* τοῦ Κομνηνοῦ ἔσωσεν ἐκ τοῦ θανάτου καὶ σγύψωσεν*

ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Ἰσαάκιον "Αγγελον, δστις μητρόθεν κατήγετο ἐκ τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορικῆς γενεᾶς. Οἱ Ἰσαάκιος ὑπνωττεν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ μόνη τῶν ἡδονῶν ἡ φωνὴ ἔξυπνιζεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου. Ἐπ' αὐτοῦ ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας ἡ Κύπρος ὑπὸ ἡγεμόνος τινος ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν, καὶ ἔνεκα τῶν καταθλιπτικῶν αὐτοῦ φορολογιῶν ἐπὶ τῶν ποιμνίων τῶν Βουλγάρων, ἔξερβάγη φοβερὰ ἐπανάστασις τῶν τε Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων, ἐξ ἣς προέκυψεν ἐν ἔτει 1086 νέον Βουλγαρικὸν βασίλειον καὶ ἐπανελήφθησαν αἱ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐπιδρομαῖ.

§ 171. Ἀλέξιος ὁ Γ'. (1195—1204). Η ἡδυπαθής καὶ ἀ-
βροδίαιτος βασιλεία τοῦ Ἰσαακίου κατεσπαράσσετο ὑπὸ ἀλληλο-
διαδόχων ἀποστασιῶν καὶ συνωμοσιῶν. Τελευταῖον δ' ἐτυφλώθη
καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ', τοῦ κα-
ταλαβόντος ἐν τῇ ἀποουσίᾳ τοῦ Ἰσαακίου τὸν Βυζαντινὸν θρόνον.
Οἱ Ἰσαάκιος ἔζορυχθεὶς τοὺς ὄφθαλμούς, ἔρβιφθη εἰς πύργον μονήρη,
λαμβάνων πρὸς ζωάρκειαν, ὥς τις ἴδιώτης, ὀλίγον οἶνον καὶ σῖτον.
Κατ' ἔκεινον τὸν χρόνον ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος αὐτοκράτορος Ἰ-
σαακίου, Ἀλέξιος καὶ οὗτος καλούμενος, δωδεκαετής ὡν τὴν ἡλι-
κίαν, κρυβεῖς ἐν τινὶ ἵταλιωτικῷ Πισαίῳ πλοίῳ, ἐδραπεύτευσεν ἐ-
κεῖθεν κρυφίως εἰς Σικελίαν, ὅπου διέτριβεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Εἰ-
ρήνη, σύζυγος τοῦ Βασιλέως τῆς Γερμανίας Φιλίππου, ἥτις ὑπεδέ-
ξατο τὸν πρόσφυγα ἀδελφόν, ζητοῦντα βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ.

§ 172. Κατὰ τὸν καιρὸν ἔκεινον τῇ προτροπῇ τοῦ Πάπα Ἰρ-
νοκερτίου τοῦ Γ' συνηθροίζετο νέος σταυροφορικὸς στρατὸς ὑπὸ
τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βονιφακίου, μαρκησίου τοῦ Μοντφεράτου, τοῦ
Βαλδουΐνου, κόμητος τῆς Φλανδρίας, καὶ πολλῶν ἄλλων τῆς Γαλ-
λίας ἡγεμόνων, οἵτινες πρὸς τοῦτο εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῆς δη-
μοκρατίας τῆς Ἐνετίας ἐν ἔτει 1201. Τότε δ' ἐνεφανίσθη πρὸς αὐ-
τοὺς ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος ὁ Δ' καὶ ἐξηγήσατο τὴν βοή-
θειαν αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀρπαγος τοῦ θρόνου Ἀλεξίου τοῦ Γ', ὑπο-
σχεθεὶς αὐτοῖς οὐ μόνον θησαυροὺς χρημάτων (30,000,000 δραχ-

μῶν), ἀλλὰ καὶ τὴν καθυπόταξιν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν καὶ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἱερουσαλήμ ύπο τῶν σταυροφόρων.

§ 173. *Τετάρτη Σταυροφορία*¹ (1203 μ. Χ.). Ἀποδεξάμενοι δ' οἱ σταυροφόροι τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλεξίου, ἀπετάθησαν πρὸς τὸν γηραιὸν καὶ φιλόδοξον Δόγμην τῆς Ἐνετίας Ἐρρήκορ Δάρδολορ, διστις ἡγε μὲν τὸ 93ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ ἀπό τενὸς προηγουμένου τραύματος ἡτο σχεδὸν τυφλός, ἀλλ' ἔσωζεν ἔτι ἀκεραίας τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ ἀκμαῖον τὸ σῶμα, καὶ ἔζήτησαν παρ' αὐτοῦ, διπος ἐνετικὰ πλοῖα μεταβιβάσωσιν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

§ 174. Ἀποφασισθείσης δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀπέπλευσαν οἱ σταυροφόροι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔαρος τοῦ 1203 ἔτους, καὶ ἀφικόμενοι ἐκεῖ τῇ 23ῃ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἰσέπλευσαν εἰς τὴν Προποντίδα. Τότε ἐφάνη πρὸ τῶν ἐκπεπληγμένων ὄμμάτων αὐτῶν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως θέαμα. Τότε, λέγει ὁ Βιλλεαρδουΐνος, ἴσταντο θεώμενοι καὶ θαυμάζοντες τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ πρότερον μὴ ἴδόντες αὐτήν. Δὲν ἐδύναντο νὰ πιστεύσωσιν δὲ τὸ ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ τηλικαύτη πλουσία πόλις, δὲ μάλιστα εἰδόν τὰ ὑψηλὰ αὐτῆς τείχη, τὰς καλὰς ἐπάλξεις, τὰ πλούσια ἀνάκτορα, τὰς πολυπληθεῖς ὑ-

1) Αἱ σταυροφορίαι ἔξηκολούθησαν ύπερ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα παρασύρασαι ἀπαντας τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, πλὴν τῶν Ἰσπανῶν, οἵτινες εἶχον ἴδιαν σταυροφορίαν κατὰ τῶν Μαυριτανῶν τῆς Κορδούης. Ἐν αὐταῖς ἴδιως πρωτηγωνίστησαν οἱ Γάλλοι, ὑποκινήσαντες τὴν πρώτην σταυροφορίαν, καὶ μετασχόντες μετὰ μὲν τῶν Γερμανῶν τῆς δευτέρας (1147), μετὰ δὲ τῶν Ἀγγλῶν τῆς τρίτης (1189) καὶ μετὰ τῶν Ἐνετῶν τῆς τετάρτης σταυροφορίας (1203). ἡ δὲ πέμπτη (1217) καὶ ἡ ἕκτη (1228) ὑπῆρχαν ἀσήμαντοι, καὶ ἡ ἔβδομη (1248) καὶ ἡ ὄγδοη (1270) ἀπετελέσθησαν κυρίως ἐκ Γάλλων.

ψηλάς ἐκκλησίας, καὶ ἐν γένει τὴν ἀπίστευτον τῆς πόλεως λαμπρότητα.

§ 175. Τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα προσωριμίσθησαν εἰς ἀπόστασιν βολῆς τούς απὸ τῆς ζηρᾶς. Εἰς μάτην οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλεις ἔθαλλον τοὺς Λατίνους ἀπὸ τῶν λόφων καὶ τῶν ἀκτῶν τὰ βέλη αὐτῶν δὲν ἔξιχνοῦντο μέχρι τῶν ἔχθρῶν. Πρῶτοι δὲ πάντων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ στρατηγοὶ τῶν πολιορκουμένων, οἵτινες ἐκ μόνης τῆς ὄψεως τῶν μεγαλοσώμων θωρακοφόρων ἔχθρῶν κατέλαμβάνοντο ὑπὸ φόβου καὶ ἔφευγον. Άφοῦ δὲ πρεσβεία τις τῶν σταυροφόρων πεμφθεῖσα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπανῆλθεν ἀπρακτός, ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν, ἐπυρπόλησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὰ ὄλιγάριθμα αὐτοῦ πλοῖα, καὶ θραύσαντες τὴν βαρεῖαν ἄλυσιν, τὴν ἀπείργουσαν τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, εἰσῆλθον εἰς αὐτὸν τὴν δὲ 17 Ἰουλίου ἐγένοντο κύριοι καὶ μέρους τοῦ τείχους, καὶ ἐνέθαλλον πῦρ εἰς τὴν πόλιν, ὡφὲ οὐ κατενεμήθη μέγα μέρος αὐτῆς.

§ 176. Τότε ὁ δειλότατος Ἀλέξιος, χωρὶς νὰ θρασήσῃ νὰ ἀντιταχθῇ πρὸς τὸν ἔχθρον, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ δέκα κεντηνάρια χρυσοῦ καὶ κοσμήματα ἄλλα βασιλικὰ ἐκ λιθων. τιμαλφῶν καὶ μαργαριτῶν συγκείμενα, καὶ μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἔφυγεν εἰς Δεβελτόν· οἱ δὲ κάτοικοι, μετὰ τὴν ἀπόδρασιν τοῦ Ἀλέξιου, ἐξαγαγόντες ἐκ τῆς φυλακῆς τὸν ἀόρματον Ἰσαάκιον, ἀνεβίβασαν αὐτὸν πάλιν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Οἱ Ἰσαάκιος ἀνήγγειλεν ἀμέσως διὰ πρεσβείας τὸ γεγονός πρὸς τοὺς Γάλλους ζητῶν παρ' αὐτῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλέξιον, δι' ὃν, ὡς ἐκήρυττον, ἐπεχείρησαν τὸν πόλεμον. Ἄλλ' οἱ σταυροφόροι δὲν ἐπεμψαν τὸν υἱὸν πρὶν ὃ πατήρ ἐπικυρώσῃ τὴν μετὰ τοῦ υἱοῦ συμφωνηθεῖσαν συνθήκην, μεθ' ὃ ἐστέφθη ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ ὁ Ἀλέξιος αὐτοκράτωρ.

§ 177. Οἱ Ἀλέξιος δ' Δ' ἐξεδόθη εὔθυνς εἰς ἀσελγῆ πλημμελήματα καὶ κατέρρηπταν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ἡρωαϊκῆς βασιλείας ὄνομα. "Οτε δὲ οὗτος, ἵνα πληρώσῃ τὸ ὑποσχεθὲν πρὸς τοὺς Φράγκους ἀργύριον, ἐπέβαλε νέους φόρους καὶ ἐγύμνωσε τὰς ἐκκλησίας

τῶν Ἱερῶν αὐτῶν σκευῶν ὅτε οἱ Φλαμανδοὶ σταυροφόροι περιφερόμενοι αὐθαδῶς ἐν τῇ πόλει ἔβαλον ἐκ ζήλου πίστεως πῦρ εἰς τὸ συναγώγιον (τὸ τσαμίον) τῶν Τούρκων, ὅπερ ὁ προηγούμενος αὐτοκράτωρ εἶχε συγχωρῆσει τούτοις νὰ κτίσωσι, καὶ τὸ πῦρ μεταδοθὲν κατέστρεψεν ἐν διαστήματι ὡκτὼ ἡμερῶν μέγα μέρος τῆς πόλεως, τότε εἰδὸν οἱ κάτοικοι ἀποτεφρούμενα τὰ ωραιότερα τῆς πόλεως οἰκοδομήματα, καὶ τελευταῖον τὴν 25 Ἰανουαρίου 1204 σφροδρὰ ἔξερράγη ἐπανάστασις, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐπέμενε ζητῶν ἄλλον ἀξιώτερον τοῦ μείρακος Ἀλεξίου αὐτοκράτορα. Μετὰ τριῶν δ' ἡμερῶν στάσιν εὗρε νεανίσκον τινα καλούμενον *Νικόλαορ Καραβόρ* καὶ ἔχρισεν αὐτὸν ἄκοντα αὐτοκράτορα. Ὁ γέρων ἀόμματος Ἰσαάκιος ἔκειτο κλινήρης καὶ ἀσθενῶν ὁ δὲ συμβασιλεὺς υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος κατατρομάξας καὶ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ βλέπων σωτηρίαν, εἰμὴ εἰς τοὺς Λατίνους, ἀπεφάσισε, τῇ συμβουλῇ τοῦ μαρκησίου Βονιφακίου, νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορον καὶ εἰς τὴν πόλιν τὰς λατινικὰς δυνάμεις, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἐκδιώξῃ τὸν λασπρόβλητον αὐτοκράτορα *Karabόr*. Τούτων δὲ γενομένων γνωστῶν, Ἀλέξιος τις, ἀπόγονος τοῦ βασιλεύσαντος γένους τῶν Δουκῶν, *Μούρτζουφλος* καλούμενος ἐκ τῶν συνεσπασμένων καὶ ἐπικρεμαμένων αὐτοῦ ὄφρύων, διήγειρε στάσιν, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλίας κατέπεισε τὸν Ἀλέξιον Ι' νὰ ἀπονείμῃ αὐτῷ τὸ ἀξιώμα τοῦ παρακοιμωμένου καὶ τὰ παράσημα τῆς βασιλείας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔδραμε βιαίως κατὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ προσποιηθεὶς φόβον πλαστόν, εἶπε τῷ κατεπτομένῳ Ἰσαακίδῃ Ἀλεξίῳ, ὅτι οἱ φύλακες καὶ ὁ λαὸς ὅρμῶσι νὰ διασπάσωσι αὐτὸν ὡς ὅμοφρονα τῶν Λατίνων. Ὁ ἀθλιός Ἀλέξιος ἐπίστευσεν εἰς τὸν πρόδοτην καὶ ἐπίθουλον καὶ κατέβη μετ' αὐτοῦ διὰ χρυπτῆς κλίμακος, ἥτις ὅμως ἦγεν εἰς φυλακήν. Συλληφθεὶς δ' ἔκει ὑπὸ τῶν παραμενόντων συνωμοτῶν τοῦ Μουρτζούφλου, κατεφορτώθη διὰ δυσβαστάκτων ἀλύσεων, καὶ μείνας ἡμέρας τινὰς ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ἀπελπισίᾳ, ἐφαρμακεύθη ἢ ἐπνίγη ὑπὸ τοῦ Μουρτζούφλου. Ὁ δὲ γέρων αὐτοῦ πατὴρ Ἰσαάκιος ἀπέθανεν ἐκ λύπης καὶ φόβου

(1204) καὶ ὁ Μούρτζουφλος ἀνηγορεύθη καὶ ἀνεγγωρίσθη ὑπὸ πάντων τῶν πολιτῶν αὐτοκράτωρ, ὄνομαζόμενος Ἀλέξιος ὁ Ε'. Ο δὲ δῆμοπρόξενος βασιλεὺς Νικόλαος Καραβὰς κατέφυγε εἰς τὸ ἄσυλον τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ συλληφθεὶς καὶ αὐτὸς διαταγῇ τοῦ Μουρτζούφλου, ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν.

Ἐγένετο δὲ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1204 μ. Χ. οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γάλλοι σταυροφόροι ἐπινεον ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ Μουρτζούφλου καὶ τῶν Γραικῶν, οὓς ἔθεώρουν ως αἵρετικούς, καὶ ἐνόμιζον ὅτι εἶχον πᾶν δίκαιον, ὅπως μεταχειρισθῶσι κατ' αὐτῶν τὴν βίαν. "Οθεν ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσωσι καὶ διαρπάσωσι τὴν πόλιν. Ἄλλ' ὁ Μούρτζουφλος ὑπερήσπισεν αὐτὴν ἀνδρείως· τελευταῖον δέ, μετὰ τριῶν μηνῶν προπαρασκευάς, οἱ σταυροφόροι ἐπετέθησαν τὴν θηνὴν Ἀπριλίου κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀπέτυχον· ἐπανέλαβον δὲ τὴν ἔφοδον τὴν 12 Ἀπριλίου, καὶ καταλαβόντες πύργους τινὰς ἐπὶ τοῦ λιμένος, καὶ διαρρήξαντες μίαν τῶν πυλῶν τοῦ πρὸς τὴν ξηρὰν τείχους, εἰσῆγαγον δι' αὐτῆς τὸν πεζὸν στρατόν, καὶ ἐπυρπόλησαν μέγα μέρος τῆς πόλεως. Τὴν νύκτα δὲ ἐδραπέτευσεν ὁ Μούρτζουφλος, καὶ οἱ Λατīνοι, μηδεμίαν πλέον εύροντες ἀντίστασιν, διεσμύριοι ὅντες τὸν ἀριθμόν, εἰσῆλθον τὴν ἐπιοῦσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατοικουμένην ὑπὸ 400,000 κατοίκων, καὶ ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς. Τότε δὲ ὥρμησαν οἱ Φράγκοι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπερέβησαν κατὰ τὴν θηριωδίαν καὶ βαρβαρότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς πρὸ 750 ἑτῶν συλήσαντας τὴν Ρώμην Βανδάλους, διότι ἐγύμνωσαν τὰς ἐκκλησίας πάντων τῶν ιερῶν καὶ πολυτίμων σκευῶν, ἐλήστευσαν ἀνάκτορα καὶ οἰκίας, κατέστρεψαν λαμπρὰ τῆς ἀρχαιότητος καλλιτεχνήματα, ὃν πολλὰ μετηνέχθησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ιδίως εἰς τὴν Ἐνετίαν, καὶ τὸ πᾶν ἐνέπλησαν βλελυγμοῦ καὶ τρόμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Απὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντιουπόλεως ὑπὸ τῶν
Λατίων μέχρι τῆς ἀρακτήσεως αὐτῆς ὑπὸ Μιχαὴλ
τοῦ Παλαιολόγου (13' Ἀπριλίου 1204—25' Ιουλίου
1261 μ. Χ.).

§ 179. Καταχερματισμός τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εύ-
θὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνῆλθον οἱ ἀρ-
χηγοὶ τῶν Φράγκων, ἵνα διανεμηθῶσι τὴν Βυζαντινὴν ἐπικρά-
τειαν. Διήρεσαν δ' αὐτὴν κατὰ συμβουλὴν τοῦ Δανδόλου εἰς 4
μέρη, ὡν τὸ μὲν ἐν ἔλασθεν διοικούμενον ἐκλεχθεὶς αὐτοκράτωρ
ἀνδρεῖος Βαλδουΐος, κόμης Φλανδρίας, ὅστις καὶ ἀνυπερθέτως ἐ-
στέφθη, τὰ δὲ λοιπὰ οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες καὶ ἡ πολιτεία τῆς Ἐ-
νετίας ἐνεθρονίσθη δὲ κατὰ τὰ συμπεφωνημένα καὶ πατριάρχης
Λατίνος ὁ Ἐνετὸς Μαυροκηρός. Τήν καλλίστην μερίδα ἔλασθον οἱ
Ἐνετοί, ὅτοι ἐν τεταρτημόριον καὶ ἥμισυ, ὡς μέχρι τῶν μέσων τῆς
14 ἐκκατονταετηρίδος ὡνομάζετο δὲ Δούξ τῆς Ἐνετίας Dominus
quartae et dimidiae imperii romani, ὅπερ ἐστὶ τὰ $\frac{3}{8}$ τῆς Βυ-
ζαντινῆς ἐπικρατείας. Οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον ἐν μέρος τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως, ἀπάσας τὰς παραθαλασσίους πόλεις ἀπὸ τοῦ Ἑλλη-
σπόντου μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους, μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὰς
ἐπισημοτέρας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Εὔβοιαν, τὴν
Κρήτην καὶ τὴν Κέρκυραν. Τοσοῦτον δὲ σπουδαία ἐθεωρήθη ὑπὸ
τῶν Ἐνετῶν ἡ κατάκτησις αὕτη, ὥστε ἐτη τινὰ βραδύτερον ἐ-
σκέπτοντο οὗτοι, ἀν δὲν ὅτο συμφερώτερον νὰ μεταθέσωσι τὴν ἐ-
δραν τῆς πολιτείας αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ τότε ἐθεώρη-
σαν προτιμότερον νὰ παραχωρήσωσι χώρας τινὰς τοῦ μεριδίου
αὐτῶν ὡς τιμάρια ἢ φέουδα εἰς διαφόρους ἡγεμόνας, καὶ ἐπέτρε-
ψαν προσέτι τοῖς πολίταις αὐτῶν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κατακτή-
σεις εἰς τὰ παρακείμενα παράλια καὶ τὰς νήσους ὡς τιμα-
ριῶται τῆς Ἐνετίας. Ἐντεῦθεν δὲ ἐγεννήθησαν πολλαὶ μικραὶ
λατινικαὶ ἐπικράτειαι, ὡν σπουδαιοτέρα ὅτο ἡ ἀποτελοῦσα τὸ

βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸν Μαρχήσιον Βοριφάκιον, περιλαμβάνον τὸ πλεῖστον τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, εἰς ὅ ἀκολούθως προσετέθη καὶ μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου. Παρὰ τούτου δὲ βραδύτερον οἱ Ἐνετοί, οἵτινες εἶχον ιδιοποιηθῆ ὡς πρότερον πολλὰς παραλίους πόλεις καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἥγόρασαν ἀντὶ εὐτελοῦς χρηματικοῦ ποσοῦ καὶ τὴν νῆσον Κρήτην, ἵνα ἔξασκῶσιν ἀνέτως τὸ παγκόσμιον αὐτῶν ἐμπόριον. Οὕτω δὲ μέγα μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπετάγη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τοὺς Δυτικοὺς ἔκείνους ξένους, οὓς οἱ "Ἐλληνες ὄνομαζον ἐν γένει Φράγκος ἢ Λατίνους μόνον δ' ἐν Κορίνθῳ καὶ Ναυπλίῳ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν δὲ "Ἐλλην Λέων ὁ Σγουρός, ἐν Ἡπείρῳ δὲ Μιχαὴλ Κομνητός, ἐν Τραπεζοῦντι τῆς μικρᾶς Ἀσίας Ἀλέξιος δὲ Ά' Κομνητός καὶ ἐν Νίκαιᾳ Θεοδώρος ὁ Λάσκαρις, συγγενῆς τῶν Ἀγγέλων.

§ 180. Οἱ Θεοδώρος Λάσκαρις, γαμβρὸς ὧν Ἀλέξιου τοῦ Γ', ἐκλεχθεὶς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν προκρίτων Βυζαντινῶν μετὰ τὴν δραπέτευσιν τοῦ Μουρτζούφλου κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς φρικτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀλεηλασίας ὑπὸ τῶν Λατίνων, διέβη μετὰ πολυαρίθμου ἀκολουθίας εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἔκεī ἐσχημάτισεν ἐκ τῆς Βιθυνίας, τῆς Φρυγίας, τῆς Μυσίας, τῆς Ιωνίας καὶ τῆς Λυδίας βασίλειον νέον, οὐ μητρόπολις ἡτο ἡ Νίκαια.

§ 181. Οἱ Φράγκοι ἀρχηγοί, εἰ καὶ ἰκανῶς ἴσχυροὶ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, δὲν εἶχον δῆμως ἰκανὰς διυγάμεις πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ. Αἱ κατακτήσεις πολλάκις γίνονται εὔκολωτερον παρ' ὅτι διατηροῦνται. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐπνεον μῆσος κατὰ τῶν Λατίνων, ἔθελον δὲ τοῦτο αὐτοὺς ὡς τυράγγους καὶ ὡς αἰρετικούς καὶ μόνον ὑπὸ τῆς βίας ἀναγκαζόμενοι ὑπήκοουν. Οἱ λαὸς οὐδέποτε ἡσπάσθη, οὐδὲν δὲ πεστήριζε τὴν νέαν ἔζουσίαν καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Λατίνοι ἦσαν πρὸς ἀλλήλους ἀσύμφωνοι. ἡ δὲ Εὐρώπη ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ αὐτῶν.

§ 182. Βαλδουΐνος, ὁ πρῶτος λατίνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔβασιλευσεν ἐν μόνον ἔτος (1204—1205). Τοὺς

δύο φυγόντας ἀλλεπαλλήλως "Ἐλληνας αὐτοκράτορας" Αλέξιον τὸν "Ἀγγελον καὶ Ἀλέξιον Μούρτζουφλον, προσβαλόντας αὐτὸν ἐνίκησε, καὶ τὸν μὲν πρεσβύτερον Ἀλέξιον τὸν Γ', ἡνάγκασε νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν ἐν Νικαίᾳ γαμβρὸν αὐτοῦ Θεόδωρον Λάσκαριν, ὃφ' οὗ καὶ ἐκλείσθη ἐν μοναστηρίῳ, τὸν δὲ Ἀλέξον τὸν Δ' ἦ Μούρτζουφλον συλλαχών ἔθανάτωσε σκληρῶς, ἀναβιβάσας καὶ κατακρημνίσας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ στύλου τοῦ Θεοδοσίου.

§ 183. Ἐρρῆκος (1205—1216). Ἄλλ' ἐν ἔτει 1205 ἐξερήφαγη ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἐν Θράκῃ, ἡς ἴσχυρότερον στήριγμα ὑπῆρχον οἱ Βούλγαροι. Οἱ "Ἐλληνες ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν ἀμερίμνων Λατίνων, ἀπέκτειναν πολλοὺς αὐτῶν ἐν Λιδυμοτείχῳ, Ἀδριανούπολει καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ συνεδίωξαν σχεδὸν τοὺς πάντας ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως." Ο δὲ Βαλδουΐνος, ἐξελθὼν κατ' αὐτῶν μετὰ μικρᾶς δυνάμεως τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1205, ἡττήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἤχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἰωάννου. Ο Βούλγαρος, ως λέγουσι, βασιλεὺς ἀπέκοψε τότε τοῦ δυστυχοῦς Βαλδουΐνου χεῖρας καὶ πόδας, καὶ ἐρήψε τὸν ζῶντα κορμὸν εἰς τάφον, ὅπου ἐγένετο βορὰ ὄρνεων καὶ θηρίων. Διεδέξατο δ' αὐτὸν ἐν τῇ λατινικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐρρῆκος, ὁ ἀνδρείτερος καὶ συνετώτερος τῶν λατίνων αὐτοκρατόρων, σπουδάσας νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ Ἑλλήνων προστατεύων αὐτοὺς κατὰ τῶν καταδρομῶν τοῦ λατινικοῦ κλήρου.

§ 184. Πέτρος, ὁ κόμης Κορτινιακοῦ (1216—1219). Παρασκευάζων δ' ὁ Ἐρρῆκος ἐν ἔτει 1216 ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ δεσπότου τῆς Ἡπείρου Θεοδώρου Κομητοῦ, ἐτελεύτησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐσβέσθη τὸ γένος τοῦ Βαλδουΐνου, ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν Βαρώνων αὐτοκράτωρ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Πέτρος, κόμης Κορτινιακοῦ ἀλλ' οὗτος δὲν προέφθασεν οὐδὲ ἡνάγκη εἰς τὸν θρόνον διότι καθ' ὅδὸν συγκροτήσας μάχην πρὸς Θεόδωρον, τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου, καὶ ἡττηθείς, συνελήφθη ὑπὸ τούτου αἰχμάλωτος καὶ ἐρρίφθη εἰς φυλακήν, ἔνθα

μετ' ὅλιγον ἀπέθανεν ἢ φυσικὸν θάνατον ἦ, καθ' ἢ θρυλλεῖται, διὰ μαχαίρας σφαγιασθεὶς ἐν ἔτει 1219.

§ 185. Ροβέρτος (1221—1228). Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῆς ἀναλαβούσης τὰς ἡνίας τοῦ κράτους Ἰσλάρδης, συζύγου τοῦ Πέτρου, ἐστέφθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν ἔτει 1221 αὐτοκράτωρ ὁ δευτερότοκος αὐτοῦ ἀσθενής, ἀμαθής καὶ ἄτολμος υἱὸς Ροβέρτος, ὅστις ἀπολέσας πάντα τὰ λοιπὰ μέρη ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, περιώρισε τὸ κράτος αὐτοῦ ἐν μόνῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς προαστείοις αὐτῆς. Ὁ Θεόδωρος ὁ Κομητὸς ἐκυρίευσεν ἐν ἔτει 1222 τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐν ἔτει 1224 κατέλαβε καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Υπὸ λύπης δὲ καὶ καταισχύνης ταλαιπωρούμενος ὁ Ροβέρτος προσέφυγεν εἰς τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Θ', καὶ μηδεμίαν παρ' αὐτοῦ λαβὼν βοήθειαν, ἀπέθανε καθ' ὅδὸν ἐν Ἀχαιΐᾳ τὸ 1228 ἔτος μ. Χ.

§ 186. Τὸν Ροβέρτον διεδέχθη ὁ ἀνήλικος αὐτοῦ ἀδελφὸς Βαλδουīνος ὁ Β' ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ γέροντος Ἰωάννου Βριέννου. Οὗτος ἔξεστράτευσεν ἐν ἔτει 1235 κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Βατάτζη διαδόχου τοῦ θεμελιωτοῦ τοῦ ἐν Νικαίᾳ Βασιλείου Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. Ὁ Βατάτζης συμμαχήσας μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσάρουν προύχώρησε μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵτις θὰ ἐκυριεύετο τότε, ἐὰν δὲν ἐπήρχετο διχόνοια μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Ἐν δ' ἔτος μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πολιορκίαν ἀπέθανεν ὁ πολεμικὸς Ἰωάννης (1237) καὶ διεδέχθη τελευταῖον τὴν βασιλείαν Βαλδουīνος ὁ Β'. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ λατινικὴ αὐτοκρατορία εἶχε περιέλθει εἰς τὸ ἄκρον τῆς παρακμῆς, καὶ ἡ πτωχεία καὶ ἡ ἀθλιότης ἦτο τοσαύτη, ὥστε ὁ νέος οὗτος βασιλεὺς ἔζητησε παρὰ τῶν βασιλέων τῆς Δύσεως βοήθειαν καὶ συνδρομήν, καὶ μὴ λαβὼν αὐτὴν ἐπώλησε τὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλαττόμενον, ὡς λέγουσιν, ἀκάνθινον στέφανον, τὸν ἐπιτεθέντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ σταυρωθέντος Σωτῆρος, πρὸς τὸν χριστιανικῶτατον βασιλέα

τῆς Γαλλίας "Άγιον Λουδοβίκον ἀντὶ 10,000 μαρκῶν ἀργύρου, τούτεστιν ἀντὶ 25,000 ταλήρων ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα ταῦτα, ὡς καὶ τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν λοιπῶν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ναῷ ἱερῶν κειμηλίων προσπορισθέντα, εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν τὸν ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ διατελοῦντα Λατίνον αὐτοκράτορα.

§ 187. Οἱ Ιωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης ἔβασιλευσεν ἐν Νικαίᾳ τριάκοντα καὶ τρία ἔτη, καὶ κατὰ τὸ μικρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα πολλὰ ἥγειρε τρόπαια κατὰ τῶν Λατίνων καὶ περιώρισεν αὐτοὺς ἐντὸς μόνον τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτον δ' ἀποθανόντα ἐν ἔτει 1255 διεδέξατο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ οὖτος αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ Β', δόστις ἦρξε μὲν ὄλιγον χρόνον καὶ μετὰ τραχύτητος, ἀλλ' ὅπωσδήποτε εὔτυχως.

§ 188. Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος. "Ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἀλέξιου Στρατηγοπούλου. Οἱ Θεόδωρος ὁ Β' ἀποθνήσκων κατέλιπεν υἱὸν ἀνήλικον τὸν Ἰωάννην διὸ μετ' ὄλιγον ἐγένετο συγκοινωνὸς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀρχηγὸς τοῦ τελευταίου ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλικοῦ οἴκου. Οὗτος μετὰ διαφόρους μάχας, καθ' ἀς περιώρισε τοὺς Λατίνους ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινοπόλεως, ἐπεμψεν ἐν ἔτει 1261 πέραν τοῦ Ἐλλησπόντου τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον μετὰ 800 στρατιωτῶν, ἵππεων καὶ πεζῶν, πρὸς κατασκόπευσιν τῶν Λατίνων ἐκ τῶν προαστείων τοῦ Βυζαντίου. Ἡ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως χώρα μεταξὺ Προποντίδος καὶ Εὔξεινου Πόντου ἐγεωργεῖτο ὑπὸ φυλῆς χωρικῶν ἀνθρώπων τραχέων καὶ ἔξησκημένων εἰς τὰ δπλα, συμπαθούντων πρὸς τοὺς ὄμογλώσσους καὶ ὄμοθρήσκους Ἐλληνας τῆς Νικαίας καὶ μὴ ἀνεχομένων τοὺς Λατίνους. Ὁνομάζοντο δ' οὗτοι θεληματάριοι, τουτέστιν ἐθελούται. Ὡπ' αὐτῶν δὲ καὶ ἄλλων τινῶν προσοίκων βοηθούμενος ὁ Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κυρίευσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀδυναμία καὶ ἀμηχανία τῶν Λατίνων ἤτο γνωστὴ τοῖς θεληματαρίοις ἐκ τῆς καθημερινῆς συγκοινωνίας, καὶ ἡ περιστασίς ἐφαίνετο ἐπιτηδεία πρὸς ἐπιχείρη-

σιγί: διότι τινὲς μὲν ἔχ τῶν Ἐνετῶν εἰχον ἀποπλεύσει ἐπὶ πλοίων ἑνετικῶν, οἱ δὲ ἄριστοι τῶν Γάλλων ἵπποτῶν κατεγίγοντο περὶ τὴν ἄσκοπον κατάκτησιν πόλεώς τινος τοῦ Εὔξείνου Πόγυτου. Τὴν νύκτα ἐπομένως τῆς 15 Ιουλίου τοῦ 1261 μ. Χ., ἐνῷ τινες ἔχ τῶν ἑθελοντῶν ἐπέθετον κλίμακας πρὸς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ τείχους, ἄλλοι εἰσήγοντο ὑπό τινος γέροντος Κωνσταντινουπολίτου δι' ὑπονόμου τινός, ὑπαρχούστης ὑπὸ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ διαρρήξαντες τὴν λεγομένην χρυσῆν πύλην, εἰσήγαγον τὸν ἔξω στρατόν. Τότε καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐνεθυμήθησαν τοὺς διαιθνεῖς αὐτῶν αὐτοκράτορας, οἱ Γενουῆται τοὺς συμμάχους αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ἔχθραν, καὶ πάντες ἔλαβον εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα, καὶ ὁ ἀήρ ἀντήχει ὑπὸ τῶν ἀνευφημιῶν «Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου πολλὰ τὰ ἔτη» καὶ ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν ὅπλων καὶ τῶν σημάντρων αἱ δὲ φλόγες τοῦ παμφάγου πυρός, ὑφ' οὗ κατεφλέγοντο αἱ πέριξ τῶν ἀνακτόρων συνοικίαι διεφώτιζον καταπληκτικῶτατα τὴν φλεγομένην πρωτεύουσαν. Ο Βαλδουΐτος, ἔξεγερθεὶς ἐκ τοῦ ὑπνου, χωρὶς νὰ ἀντιστῇ ποσῶς, κατέψυγεν εἰς τὰ ἑνετικὰ πλοῖα, καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Εὐθοιαρ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν: οἱ δὲ Ἐλληνες μετὰ 57 ἔτῶν ξενοκρατίαν κατέλαβον πάλιν τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπικρατείας αὐτῶν μετ' ὀλιγωτέρου κόπου, παρ' ὃσον κατέβαλον οἱ Λατῖνοι κατά τὴν ἄλωσιν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ENNATON.

Απὸ τῆς ἀρακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῷ
 Ἐλλήνων μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῷ Τούρκῳ.
 (1261—1453 μ. Χ.)

§ 189. *Μιχαὴλ Παλαιολόγος* (1261—1282 μ. Χ.) Τὸ γένος τῶν Παλαιολόγων ἀναφαίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ μετὰ φῆμης ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 11ης ἐκατονταετηρίδος. Ο ἀνδρεῖος Γεωργίος Παλαιολόγος ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν Ἀλέξιον, καὶ ἔκτοτε οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου διεκρίγοντο ἐν ταῖς ἐπερχομέ-

ναὶς γενεαῖς ὡς στρατηγοὶ καὶ ὡς πρόεδροι τῆς συγκλήτου. Ἡ αὐτοκρατορικὴ δ' οἰκογένεια ἐσυγγένευε μετ' αὐτῶν· διότι ἡ μήτηρ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, δοτις ἀνεβίασεν εἰς τὸν Βυζαντινὸν θρόνον τὸ γένος αὐτοῦ, ἥτο ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως. Τούτου δὲ καταλιπόντος μετὰ θάνατον διάδοχον τὸν ἀνήλικον αὐτοῦ ὀκταετῆ οὖν Ἰωάννην τὸν Λασκαρίν, ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν αὐτοῦ καὶ ἀνηγορεύθη συμβασιλεὺς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

§ 190. Ο Μιχαὴλ ἐκάθευδεν ἀμέριμνος ἐν τοῖς ἐν Νυμφαίῳ ἀνακτόροις, ὅτε ἡ καλογραῖα ἀδελφὴ αὐτοῦ Εὐλογία ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸ ἀξιοθαύμαστον κατόρθωμα τοῦ Στρατηγοπούλου. Κατ' ἀρχὰς τοσοῦτον ἐδυσπίστησεν ὁ Μιχαὴλ, ὃστε ἐφυλάκισε τοὺς ἀγγελιαφόρους· ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν λαβὼν ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, προπαρεσκεύασε τὰ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετά τινας ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μετ' ἐκκλησιαστικῆς λαμπρότητος. Τῆς λιτανείας ἡγούντο ὁ Πατριάρχης, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς, ἀπαντες περιβεβλημένοις τὰς λαμπρὰς αὐτῶν στολάς, κρατοῦντες τὴν θαυματουργὸν τῆς Θεομήτορος δόδηγητρίας εἰκόνα, ἀπαστράπτουσαν ἐκ τῶν πολυτίμων ἐπ' αὐτῆς λίθων, ἔδοντες καθ' ὅδὸν τὰ ἐγερτήρια καὶ ὄμνους εὐχαριστηρίους. Τέσσαρες δὲ πολιοὶ συγκλητικοὶ ἔφερον ἐπὶ τῶν ὅμων τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου, ἐφ' οὐ ἥτο τεθειμένη ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Εἴπετο δ' ὁ μονάρχης Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἀτιμέλητος καὶ γυμνόποιος, κρατῶν εἰς χεῖρας ἀναστάσιον λαμπάδα, καὶ ἀπειρον πλῆθος λαμπαδηφοροῦν καὶ ὄμνοῦν τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀνιδρύσει τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀφικόμενος δὲ τελευταῖον ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν μεγάλην θύραν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπου ἀπειρον ἐπίστης πλῆθος ἀνέμενεν αὐτὸν μετ' ἐπευφημιῶν, ἔκλινε τὸ γόνυ, κατησπάσθη τὰ ἱερώτατα κατώφλια καὶ κατέβρεξε διὰ τῶν δακρύων αὐτοῦ. Ἀφοῦ δ' ἀπέδωκεν ἐκεῖ τοὺς εὐχαριστηρίους ὄμνους, εἰσῆλθεν εἰς τὰ παρὰ τὸν ἵπποδρομὸν ἀνάκτορα,

καὶ μετὰ ταῦτα ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

§ 191. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς μακρᾶς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, ἡτις δυστυχῶς ἀποτελεῖ τὴν ἐλεειονοτάτην ἀπασῶν τῶν ἐλεεινῶν περιόδων τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας· διότι κατ' αὐτήν, πλὴν τοῦ τελευταίου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἀπαντεῖς οἱ λοιποὶ Παλαιολόγοι βασιλεῖς ἡμιλλῶντο τίς ἐξ αὐτῶν νὰ συμμαχήσῃ προθυμότερον μετὰ τῶν Τούρκων πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν ἀντιπάλων. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀναλαβὼν τὴν βασιλείαν, ἀνεκάλεσε καὶ ἀποκατέστησε τοὺς φυγάδας προκρίτους τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὰς πατρικὰς αὐτῶν οἰκίας καὶ κτήσεις. Οἱ Φράγκοι Βαρῶνοι καὶ αἱ ἐπιφανέστεραι λατινικαὶ οἰκογένειαι ἀνεχώρησαν μετὰ τοῦ Βαλδουΐνου· ἀλλὰ τὸ πολὺ καὶ ἀσημον πλῆθος τῶν Λατίνων ἔμεινεν ἐν τῷ τόπῳ καὶ ὅλιγον ἐφρόντιζε περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ θρόνου.

§ 192. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, μὴ ὑποφέρων νὰ παραδώσῃ ποτὲ τὰ σκῆπτρα εἰς τὸν ὑπὸ αὐτοῦ ἐπιτροπευόμενον βασιλόπαιδα Ἰωάννην Λάσκαριν, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν ἀνίκανον πρὸς βασιλείαν, κατέφυγεν εἰς τὸ μυσταρὸν κακούργημα τοῦ νὰ ἀφανίσῃ τὰ ὄπτικὰ αὐτοῦ νεῦρα διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν ὄμμάτων αὐτοῦ εἰς τὴν πυρώδη ἀντανάκλασιν πεπυρακτωμένου μετάλλου, καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς τι φρούριον παραθαλάσσιον. Ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος, ὅστις ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τοῦ νὰ σωζηται ἡ ζωὴ καὶ τὰ δίκαια τοῦ νέου Λασκάρεως, συνήνεσεν εἰς τὴν στέψιν τοῦ Παλαιολόγου, συναγαγών τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπισκόπους, ἀπῆγγειλεν ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἐντεῦθεν ἐγεννήθη σχίσμα μεταξὺ πολιτείας καὶ ἐκκλησίας. Ὁ αὐτοκράτωρ πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν πάπαν τῆς Ρώμης Γρηγόριον τὸν Ι' προτείνων τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν· δι πατριάρχης Κωνσταντίνου πόλεως Ἰωσήφ καὶ οἱ κληρικοί, οἱ ἐναντιωθέντες εἰς ταῦτην τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἔζωρίσθησαν, κατεδιώχθησαν παντοδαπῶς,

καὶ τινες αὐτῶν ἡκρωτηριάσθησαν ὁ δὲ λαὸς ἀπεστρέφετο τὸν αὐτοκράτορα ως αἱρετικόν, ὃν ἐγκατέλιπον καὶ αὐτοὶ οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ. Τελευταῖον δ' ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐτελεύτησεν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐν ἔτει 1282, ἀφοῦ ἐβασίλευεν ἔτη 21.

§ 193. Ἀρδρόνικος Παλαιολόγος (1282—1328). Καταλαροί. Μόλις δὲ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐξέπνευσε, καὶ ἀμέσως διερρήγθη ἡ ἐνωσις, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἡγιάσθησαν αἱ ἐκκλησίαι, καὶ ὁ νιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Ἀρδρόνικος τοσοῦτον ἐφοβήθη τὴν κοινὴν κατακραυγὴν, ὥστε οὐδὲ ἐτόλμησε καῦν νὰ ἐνταφιάσῃ τὸν τεθνεῶτα αὐτοῦ πατέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ἔθαψεν αὐτὸν ἐν Σηλυμέριᾳ. Οὐ Ανδρόνικος, ὃ ἐπικληθεὶς Γέρων, ἀνέδειξε συμβασιλέα τὸν νιὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ. Ἐπὶ τοῦ Ανδρονίκου τούτου καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Κύπρου ἀποβληθέντες Ἰωαννῖται ἵπποται ἐκυρίευσαν κατὰ κράτος τὴν νῆσον Ρόδον, καὶ ἔμειναν κύριοι αὐτῆς μέχρις οὗ ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ωσαύτως ἐπ' αὐτοῦ ἀνεφάνησαν ἐν Ἑλλάδι οἱ Καταλαροί, στίφος πολεμιστῶν, συγκείμενον ἐκ Γενουητῶν, Ἰσπανῶν καὶ Ἰσαρίας καὶ Ἀράβων, οἵτινες λαθόντες μέρος εἰς τοὺς σικελικοὺς πολέμους, μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Σικελίας, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ρογέριον Φλώρον, ἀρνησθρησκον καὶ πειρατήν, ἀπέπλευσαν ἐκ Μεσσήνης 8,000 τὸν ἀριθμὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Τούρκων. Οὐ Ρογέριος, νικήσας εἰς δύο μάχας τοὺς Τούρκους, καὶ ἀποκτείνας 3,000 ἐξ αὐτῶν ἡξιώθη τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἀστας καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Καίσαρος· ἀλλὰ μετ' ὅλιγον δὲ ἀρχηγὸς τῶν Καταλανῶν, μεταβάς εἰς προσκύνησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐδολοφονήθη, ὑπὸ τῶν Ἀλανῶν σωματοφυλάκων. Μετὰ δὲ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν 1500 περίου Καταλανοί, κλεισθέντες ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Καλλιπόλεως, καὶ ἀποχρούσαντες τὰς ἐπανειλημένας ἐφόδους τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, συνέστησαν τελευταῖον μετὰ πολλῶν ἐκ διαφόρων ἐθνῶν προσφύγων τὴν καλουμένην Μεγάλην Ἐταιριανήν, καὶ ἐξ αὐτῶν 3,500 ἵππεις καὶ 4,000

πεζοὶ ἐστράφησαν πρὸς τὴν *Μαχεδονίαν* καὶ Θεσσαλίαν ζητοῦντες νὰ ἀποκατασταθῶσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔπεισον τότε εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν Καταλανῶν, οἵτινες ἐνυμφεύθησαν τὰς χήρας καὶ τὰς θυγατέρας τῶν θανατωθέντων. Ἀλλ' αἱ ἀναφυεῖσαι διαιρέσεις παρεκίνησαν τοὺς Καταλανοὺς μετὰ 14 ἑτῶν ἀρχὴν νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς κυρίαρχον ἐαυτῶν τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Ἀραγονίας· θίεν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς 14 ἑκατονταετηρίδος αἱ Ἀθῆναι ἐκυβεργῶντο ὡς τιμάριον τῶν βασιλέων τῆς Σικελίας.

§ 194. Ὁ Ἀρδρόνικος ἐξεστράτευσε καὶ κατὰ τῶν παρενοχλούντων αὐτὸν Τούρκων ἀλλ' ὁ συρφετὸς τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ αὐτὸς μόλις διεσώθη καταφυγῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· οἱ δὲ Τούρκοι ἔμειναν ἀνενόγλητοι δύο ἔτη ἐν Θράκῃ κατερημοῦντες αὐτήν. Ἀποθανόντος δ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τοῦ νιοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Μιχαήλ, ὁ νιὸς τούτου καὶ ἔγγονος τοῦ γέροντος αὐτοκράτορος Ἀρδρόνικος λαβὼν τὰ ὅπλα, ἐξεθρόνισεν αὐτὸν καὶ ἀνηγορεύθη αὐτὸς μόνος αὐτοκράτωρ.

§ 195. Ἀρδρόνικος ὁ Γ' (1328—1341 μ. Χ.). Ὁ νεώτερος Ἀνδρόνικος ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον ἐν ἔτει 1328 συνεχώρησε τῷ πάππῳ αὐτοῦ, ὅπως ζῆ ἡσύχως ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξεστράτευσε δὲ εὐθὺς κατὰ τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων, καὶ ἀναγκάσας αὐτὸν εἰς εἰρήνην, ἐστράφη κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες εἶχον προχωρήσει μέχρι τῆς *Προύσσης*, ἔνθα δὲ Σουλτάνος αὐτῶν Ὁρχάνης εἶχεν ἴδρυσει τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν ἔτει 1327· ἀλλ' ἡττηθεὶς κατὰ κράτος ἐν τῇ παρὰ τὴν *Νικαλαρ* μάχῃ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἐφορμήσαντες κατέλαβον καὶ τὴν *Νικομήδειαν*.

§ 196. Ὁ Ἀρδρόνικος ὁ Γ' ἀποθανὼν μετὰ βασιλείαν 13 ἑτῶν ἐν ἔτει 1341 κατέλιπε δύο νιοὺς, τὸν ἐννεαετῆ *Ιωάννην* καὶ τὸν νεώτερον *Μαρουνήλ*. Ἐκ τούτων ὁ *Ιωάννης* ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομεστίκου *Ιωάννου Καρτακούζηροῦ*. Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ *Καρτακούζηρος* ἀγη-

γόρευσεν ἔαυτὸν αὐτοκράτορα (1342) ἐν Διδυμοτείχῳ, καὶ προσ-
ενεγκὼν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναικα τῷ ἀρχηγῷ τῶν ἀπί-
στων Ὀρχάνη, δυνάστη τῆς Βιθυνίας, καὶ συμμαχήσας μετὰ τῶν
ἐν Ἀσίᾳ Τούρκων ἐπολιόρκει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ πολῖται
ἀνέφεντον αὐτῷ τὰς πύλας, καὶ οὗτος εἰσελθὼν ἐγένετο συμβασι-
λεὺς τοῦ νέου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἐν ἔτει 1347,
εἰς ὃν ἔδωκε γυναικα τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἐλένην. Ὁ Καντα-
κουζηνὸς ἦρξε καλῶς καὶ δικαίως ἐπὶ δεκαετίαν, ἀλλ' ἐνηλικιω-
θέντος τοῦ Ἰωάννου, ἡγέρθη ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ αὐτῶν κα-
ταπαύσας ἐν ἔτει 1355, ὅτε ὁ Καντακουζηνὸς παρητήθη τοῦ
θρόνου καὶ ἐκάρη μοναχὸς, ὃνομασθεὶς Ἰωάσαφ καὶ κλεισθεὶς ἐν
τινὶ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀθωρος.

§ 197. Ἐκ τῶν ἐμφυλίων τούτων πολέμων ὡφελούμενοι οἱ
Τούρκοι διέβησαν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Καλλί-
πολιν ἐν ἔτει 1357. Ὁ Σουλτάνος Ἀμουράτης ἐστησε μετ' ὄλι-
γον τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν Ἀδριανούπολει· ὁ δὲ Βαϊαζίτης κυριεύ-
σας ἀπασαν σχεδὸν τὴν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν, πλὴν τῆς Κων-
σταντινουπόλεως, προσέταξε τὸν δυστυχῆ αὐτοκράτορα νὰ πέμψῃ
αὐτῷ δῆμηρον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μαρούνη. Ὁ Ἰωάννης ἐνέδωκεν εἰς
τὴν προσταγὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ μετ' ὄλιγον ἀπέθανεν ἐν ἔτει
1392 βασιλεύσας ἔτη 37.

§ 198. Μαρούνη ὁ Παλαιολόγος. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Μα-
ρούνη, ὅμηρεύων, ὡς εἰδομεν ἀνωτέρω, παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Βαϊ-
αζίτῃ, ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐφυγε κρυφίως
καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Σουλτάνος Βαϊαζίτης
παροργισθεὶς ἐντεῦθεν ἐπολιόρκησε τὸ Βυζάντιον, ἐνίκησε κατὰ
κράτος τὸν Σιγισμοῦνδον παρὰ τὴν Νικόπολιν (1396) ἐλθόντα
εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπεισε-
τοὺς πολιορκουμένους νὰ ἐκδιώξωσι τὸν Μαρούνη καὶ νὰ δεχθῶ-
σιν ὡς αὐτοκράτορα τὸν Ἰωάννην, υἱὸν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ
αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Α', ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι οὗτος ἦθελε
παραδώσει αὐτῷ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Μανουὴλ ἀπέπλευ-

σεν εἰς Ἐνετίαν καὶ ἐκεῖθεν περιῆλθεν ἀπάσας τὰς αὐλὰς τῶν χριστιανῶν βασιλέων ζητῶν βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων, δὲ Ἰωάννης εἰσῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ στεφθεὶς βασιλεὺς δὲν ἔξεπλήρωσε τὴν πρὸς τὸν Βαΐαζίτην δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν. Διὸ ἐπανέλαβεν οὗτος τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἐπελθόντι δὲ Τιμουρχάνης ἢ Ταμερλάρος ἡλευθέρωσε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Βαΐαζίτου ἐν ἔτει 1401. Μετὰ διετῆ δ' ἀποδημίαν ἐπανῆλθεν δὲ Μανουὴλ διὰ τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπαναλαβὼν τὴν βασιλείαν, ἡλευθέρωσέ τινας ἐπαρχίας ἐκ τῶν βαρβάρων, ὡχύρωσεν ἀσθενῶς τὸν ἴστιμον, καὶ ἔδωκεν ἐλπίδας τινὰς ἀναβιώσεως τοῦ νενεκρωμένου σώματος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, συμβάντα ἐν ἔτει 1424 ἐπανῆλθον τὰ ὄλεθρα δεινά, τὰ ἐπενεγκόντα τὴν παντελῆ αὐτῆς πτῶσιν.

§ 199. Ἰωάννης ὁ Β' ὁ Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ Μανουὴλ, ἀνέβη ἥδη εἰς τὸν σαθρὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. Ο Σουλτάνος Μουράτης ὁ Β' ἐπολιόρκησε τὴν μητρόπολιν, ἀλλ' ἡναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Νίκαιαν ὑπὸ τοῦ ἀποστατήσαντος υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Μουσταφᾶ, διὸ ἐνίκησε καὶ ἐθανάτωσε, καὶ μετ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου ἐγχθροῦ Γεωργίου τοῦ Καστριώτου ἢ Σκευδέρμπεη.¹

1) Ο ἥρως οὗτος υἱὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτου φονευθέντος Ἰωάννου Καστριώτου, ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, ἦς οἱ μὴ ὁθωμανοὶ κάτοικοι ἐθεώρησαν ἀείποτε ἐκυτοὺς ὡς ὄμογενεῖς τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ οἱ εἰς τὴν κυρίας Ἑλλάδα μεταναστεύσαντες συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ πρωτηγωνήστησαν κατὰ τὴν ἐπαπανάστασιν τοῦ 1821. Περισωθεὶς δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν τριῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ ἀδελφῶν, οὓς ἐπίσης ἐθανάτωσεν δὲ Μουράτης, καὶ ἀνατραφεὶς ὑπὸ τούτου εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν ἔλαβε παρ αὐτοῦ ἐν ἡλικίᾳ 19 ἔτῶν τὸ ἐπώνυμον Ἰσκενθέρβ Βέγ, ὅπερ δηλοῖ,

§ 200. Μετὰ μεγάλης θλίψεως καὶ δυστυχίας ἔβλεπεν ὁ αὐτόχροτωρ Ἰωάννης Β'. ὁ Παλαιολόγος τὴν ἐπικράτειαν σμικρυνομένην καὶ περιορισθεῖσαν τελευταῖον εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταν-

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο Β'. Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

τινουπόλεως, ᾧ τοῦ θλιβόμενος ἐτελεύτησε γέρων ἐν ἔτει 1448, καὶ διεδέξατο αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ ὥστατος τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὐτοκράτωρ, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον, ἦ κατὰ παραφθορὰν Σχεδέρβεης μετὰ σπουδαίου στρατιωτικοῦ ἀξιώματος. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1441 ὁ Γεώργιος Καστριώτης δραπετεύσας καὶ ἀναλαβὼν τὴν προτέραν χρι-

Πρὶν δὲ ἡ ἐκθέσωμεν τὴν ιστορίαν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ἐφ' οὐ ἐδουλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅφείλομεν πρῶτον νὰ ἴδωμεν τίνες οἱ Τοῦρκοι οὗτοι, ὃν τὸ ὄνομα διὰ τοσούτων αἰώνων ἡχεῖ τοσοῦτον φοβερὸν ἐν τῇ ιστορίᾳ καὶ ἐναγχολεῖ ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ παραχμῇ αὐτῶν τὴν πολιτικὴν τῶν μεγίστων τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ.

§ 201. Τριῶν εἰδῶν κράτη παρουσιάζονται ἐν τῇ ιστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Τούρκων 1) ἐν παλαιόν, ὅπερ ἀναφαίνεται ἥδη κατὰ τὴν 6 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ' ἔξαφανίζεται πάλιν πρὸ τῆς ἐποχῆς Καρόλου τοῦ Μεγάλου. 2) Τὰ ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀραβικοῦ καλιφάτου σχηματισθέντα πολυώνυμα κράτη καὶ 3) τὸ ὁδωματικὸν κράτος, οὔτινος ἀρχηγὸς ἐχρημάτισε κατὰ τὴν 14 ἑκατονταετηρίδα δ' Ὁθομᾶρ ἢ Ὀσμάρ, ἐξ οὐ καὶ τὸ ὄνομα τῶν Ὁθωμανῶν.

§ 202. Πατρὶς ἀπασῶν τῶν τουρκικῶν φυλῶν εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν

στιανικὴν αὐτοῦ θρησκείαν, κατέλαβε μετὰ 600 Ἀλβανῶν τὴν *Kroīar*, πρωτεύουσαν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ κληρονομίας, καὶ ἐντὸς ὅλιγου συγκροτήσας ἐπίλεκτον στρατὸν ἐκ 12,000 ἀνδρῶν ἀπέκρουσεν ἀγδρείως ἐπὶ ἐπταετίαν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος τὴν 14 Ἰανουαρίου 1467, τὰς ἐπανειλημμένας προσβολὰς τῶν Τούρκων· ἐν ἔτεσι μάλιστα 1449 καὶ 1450 ἔξεστράτευσε κατὰ τοῦ Σκενδέρβεην αὐτοπροσώπως δ' Σουλτάνος Μουράτης, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐκστρατείαις ἀπεκρούσθη πολλὰς παθῶν ζημίας. Κατὰ τὴν τελευταίαν δ' ἐκστρατείαν τοσαύτην ἐπαθεὶς ζημίαν δὲ στρατὸς τοῦ Μουράτου, ὥστε προέτεινεν οὗτος τῷ Σκενδέρβεην νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας ἐπὶ πληρωμῇ ἐλαχίστου φόρου. 'Αλλ' ὁ Σκενδέρβεης ἀπέρριψεν ὑπερηφάνως τὴν πρότασιν τοῦ Μουράτου, καὶ οὗτος ἡναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἀπρακτος εἰς Ἀδριανούπολιν.

ἀπεράντων ὄροπεδίων καὶ πεδιάδων τῆς Μέσης Ἀσίας πέραν τοῦ ποταμοῦ "Ωξού κειμένη μεγάλη Ταρταρία, ἥτις θεωρεῖται μέγα, αὕτως εἰπεῖν, ἐργαστήριον τῶν ἔθνων. "Εζών δ' ἔκει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐν τοῖς μεταλλείοις τοῦ σιδήρου ως δοῦλοι τῶν παροικούντων σκυθικῶν ἢ μογγολικῶν φυλῶν, ἐξορύσσοντες καὶ χαλκεύοντες σίδηρον καὶ μὴ ἀπομακρυνόμενοι ἐκ τῶν ἐργαστηρίων αὐτῶν. Καὶ ἀφοῦ δ' ἐκτήσαντο τὴν ἐλευθερίαν, ἥγαπων τὰς κορυφὰς τῶν πατρώων ὄρέων καὶ τὰ βεῖθρα τοῦ "Ωξού, περὶ δὲν ἐνέμοντο αἱ κάλλισται ἀγέλαι βοῶν καὶ προβάτων. Ως δ' οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται, οὕτω καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ὑπέφερον τείχη περὶ ἐκυτούς· «εάν ὅμεν δυνατοί, ἔλεγον καθ' ἐαυτούς, προχωροῦμεν πορρωτέρω καὶ κυριεύομεν νέας χώρας, ἐάν δ' ἀσθενεῖς, φεύγομεν ὅπιστος καὶ κρυπτόμεθα ὅπου οὐδεὶς εὑρίσκει ἡμᾶς». Κατεφρόνουν δὲ τὴν θρησκείαν τῶν Ἰγδῶν, διότι ἐπέταττεν αὕτη ὑπομονήν, ταπείνωσιν καὶ αὐταπάρνησιν, ἀρετὰς ἀπαρεσκούσας εἰς τὸ ληστρικὸν καὶ φιλοπόλεμον αὐτῶν φρόνημα. Περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς θης μ. Χ. ἐκατονταετηρίδος ὄχούμενοι ἐπὶ τῶν ὀκυπόδων αὐτῶν ἵππων, συνηντήθησαν παρὰ μὲν τὸν Βόσπορο μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, παρὰ δὲ τὸν "Ωξού μετὰ τῶν Περσῶν καὶ παρὰ τὸν Ἀμούρ μετὰ τῶν Σινῶν. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν περίοδον βλέπομεν αὐτούς διαπραγματευομένους μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ συμμαχοῦντας μετὰ τοῦ Ἡρακλείου.

§ 203. Τὸ πρῶτον τοῦτο τουρκικὸν κράτος παρήκμασε μετ' ὥλιγον ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν εἰσαχθείσης ἐκ τοῦ πλούτου διαφθορᾶς καὶ ἀκολασίας καὶ διελύθη. Τότε δὲ φαίνεται ὅτι ἡ ταρταρικὴ αὕτη φυλὴ συνανεμίχθη μετὰ τῆς μογγολικῆς, καὶ ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον ὑπὸ ἴδιον ὄνομα, τὸ τῶν Τούρκων πρὸς Ἀν. τῆς Κασπίας θαλάσσης κατὰ δὲ τὴν θην ἐκατονταετηρίδα (840—870) εὑρίσκομεν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν μισθωτούς στρατιώτας καὶ δορυφόρους τῶν καλιφῶν (τῶν Σαρακηνῶν ἀρχόντων τῆς Περσίας), καὶ ως ἔχλωτε οἱ Πραιτωριανοὶ ἐν Ρώμῃ, οὕτω καὶ οἱ Τούρκοι ἐν Περσίᾳ τοσαύτην ἐκτήσαντο ισχύν, ώστε πολλάκις ἐσυρον τοὺς κα-

λίφας ἀπὸ τῶν ποδῶν κατὰ γῆς, ἔξεθετον αὐτοὺς γυμνοὺς εἰς τὰς καυστικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, ἐθανάτουν αὐτὰς διὰ σιδηρῶν ὁπάλων, καὶ ἐπώλουν τὴν ἐπικράτειαν ἢ τὸν θρόνον εἰς τοὺς πλειόδοτοῦντας.

§ 204. Τὴν πρὸς τὸν πόλεμον δ' ὅρμὴν τοῦ ἔθνους τούτου ἐστρεψε καὶ μετεχειρίσθη πρὸς ὄφελος αὐτοῦ ἐν Ὡξιαρῇ κατὰ τὴν Γάστραν ὁ ριψοκίνδυνος Μαχμούτ, υἱὸς δούλου τινὸς τοῦ Βεζύρου σαμανίδου τινὸς ἡγεμόνος τῆς Βουχάρας, ὑπηκόου τοῦ Καλιφᾶ τῆς Περσίας. Οὗτος πρῶτος ἔλαβεν τὸν τίτλον τοῦ Σουλτάνου, τούτεστι τοῦ κυρίου, τοῦ βασιλέως, ἀρξας ἀπὸ τοῦ 997 μέχρι τοῦ 1038 μ. Χ. Ἐπεχείρησε δὲ τὰς 12 κατὰ τῆς Ἰνδίας ἐκστρατείας, ἃς τινες θεωροῦσιν οὐχὶ ὀλιγάτερον ἐνδόξους τῶν ἐκστρατειῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Μαχμούτ ἐβάδισε τρεῖς μῆνας διὰ τῶν ὄρέων τῆς Κασπιμιρίας καὶ Τίβετίας, ἐκυρίευσε τὰ Παλιβούρα, ἀρχαιοτάτην ἵνδικὴν πόλιν, διήρπασε τὴν Μουλτανίαν, τὴν Δελίαν καὶ τὴν Λαχώρην, καὶ καθυπέταξε ἀπασαν τὴν χώραν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Εἰς μάτην δ' οἱ προσποιούμενοι εὔσεβειαν Βραχμᾶνες τοῦ περιβοήτου ναοῦ ἐν Σουμνάτῃ προσέφερον αὐτῷ ἀντίσταθμον ποσότητα χρυσοῦ, ὅπως σώσωσι τὸ λίθινον εἶδωλον τοῦ θεοῦ αὐτῶν. «Δὲν θέλω νά με ὄνομάζῃ ὁ κόσμος εἰδωλέμπορον, ἀλλ' εἰδωλοπορθητήν», ἀπήντησεν ὁ Μαχμούτ καὶ συνέτριψε διὰ πελέκεως τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ· εὗρε δὲ τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγάλματος τούτου πλήρη μαργαριτῶν καὶ λίθων τιμαλφῶν, οὓς ἀπέστειλεν εἰς Μέκκαν, Μέδιναν, Γάσναν καὶ Βαγδάτιον.

§ 205. Μετὰ δὲ τὴν ὑποδούλωσιν ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, τὴν διαρπαγὴν τῆς Ἰνδίας, συνέστησε τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ, καταλιπὼν τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν Καλιφᾶν τὴν πνευματικὴν μόνον ἔξουσίαν. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Μαχμούτ Γαστραβίδου ἐν ἔτει 1038, ἔδυσε καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Γαστεριδῶν καθόσον ὁ Τογρούλ Βέης, ἔγγονος τοῦ Σελσούκου κατώρθωσε νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἔξουσίαν εἰς τὸ γένος αὐτοῦ, ὅπερ διετήρησεν αὐτὴν μέχρις οὐ αἱ

έκστρατεῖαι τῶν σταυροφόρων καὶ αἱ προδοσίαι τῶν Κούδρων κα-
τέστρεψαν αὐτήν.

§ 206. *Δινραστεῖα τῷρ Σελσούκων.* Ἐξ ἀπασῶν τῶν δορι-
κτησιῶν ἡ τῶν ποιμένων εἶναι ἡ φοβερωτέρα εἰς τοὺς πεπολιτι-
σμένους λαούς. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ὅχσώς κατέστρεψαν τὴν παιδείαν
τῆς Αἰγύπτου, κατασκάψαντες τὰς πόλεις καὶ διώρυγας αὐτῆς,
οὕτω καὶ οἱ Σελσοῦκοι, κατοικοῦντες ἐν ἐλαφραῖς καὶ μετακι-
νηταῖς καλύβαις, ἔξηφάνισαν τὴν παιδείαν ἐν Περσίᾳ. Ἀλλὰ τε-
λευταῖον δὲ *Τογρούλ Βέης*, ὃστις ἦτο λίαν εὐσεβής, τιμῶν τὸν ἐν
Βαγδατίῳ Καλιφᾶν ὡς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ προφήτου τοῦ ἐνιαίου
Θεοῦ, κατώρθωσε νὰ συνωθήσῃ τοὺς περὶ ἑαυτὸν εἰς τὸν ἐργατικὸν
βίον, νὰ ἔξημερώσῃ αὐτοὺς διὰ τῶν ἀπολαύσεων καὶ ἡδονῶν, καὶ
διὰ τῆς εἰσαγωγῆς περσικῆς ἐνδυμασίας, τροφῆς καὶ γλώσσης νὰ
προσεγγίσῃ εἰς τὰ ἥθη τῶν Περσῶν.

§ 207. *Ἀλ-αρσ.λᾶρ* (1063—1072). Τὸν Τογρούλ, ἀποθανόντα
ἐν ἔτει 1063, διεδέξατο ἐπὶ τοῦ θρόνου δὲ *Ἀλ-αρσ.λᾶρ*, οὐ τὸ ἐπω-
νύμιον δῆλοι τὸν θυμοειδῆ λέοντα. Οὗτος καθυπέταξε τὴν Ἀρμε-
νίαν καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντι-
νοῦ κράτους *Ρωμαρὸν τῷρ Διογένην*. Ὡσαύτως δὲ υἱὸς αὐτοῦ
Μα.λῆκ (1072—1092) ἐπεξέτεινε περαιτέρω πρὸς τὴν Βυζαντινὴν
ἐπικράτειαν τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ, κυριεύσας τὴν *Συρίαν* καὶ τὴν
μικρὰν *Ἀσιαν* καὶ ἐπιτρέψας εἰς ἄλλους τολμητίας, ὃπως ιδρύ-
σασιν εἰς διάφορα τοῦ κόσμου μέρη μικρότερα Σουλτανάτα ὑπὸ
τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ.

§ 208. *Διαιρεσίς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους.* Ἀλλὰ μετὰ τὸν
θάνατον τοῦ *Μα.λῆκ* οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἄξιος, ὅπως συνδέσῃ πρὸς
ἄλληλα τὰ ἀσυνάρτητα μέρη τοῦ τουρκικοῦ κράτους, καὶ ἐπομέ-
νως τοῦτο διηρέθη εἰς τρία βασι.λεια *η Σουλτανάτα* 1) εἰς τὸ
τῆς Καραμανίας 2) εἰς τὸ τῆς Συρίας καὶ 3) εἰς τὸ τοῦ Ἰκονίου
ἢ *Ρούμη*, ὃ ἐστι *Ρωμαϊκόν*.

§ 209. *Σο.λυμᾶρ* (1074—1084). Ο Σελσούκης Σο.λυμάρ μετὰ
τὴν κατάκτησιν τῆς μικρᾶς Ἀσίας ὠνομάσθη κύριος τῶν Ῥωμαϊκῶν

χωρῶν ἡ Σουλτάνος τοῦ κράτους Ῥούμ, ὅπερ ὄνομα βραδύτερον μετηνέθη καὶ εἰς τὴν Θράκην. Ὁ Σολυμᾶρ ἐτιμᾶτο παρὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ὡς Γαζῆς, τουτέστιν ὡς ὑπέρμαχος τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο διότι κατεδίκασεν εἰς σκληροτάτην δουλείαν τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Νικαιας, ἔνθα ἔστησε τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἔβεβήλωσε τὰς ἔκκλησίας καὶ τὰ iερὰ αὐτῶν σκεύη, περιύθρισεν αἰσχρῶς τοὺς ἐπισκόπους, περιέταμε διὰ τῆς βίας τοὺς παῖδας καὶ ἡτίμασε τὰς παρθένους. Οἱ Σελσουχῖοι Τοῦρκοι προύξένουν πολλὰ δεινὰ καὶ εἰς τοὺς προσκυνητὰς Εὐρωπαίους, τοὺς διὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας πορευομένους εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἦν εἶχον εἰς τὴν ἔξουσίαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1076 μέχρι τοῦ 1096, καὶ προύκάλεσαν τὰς σταυροφορίας, αἵτινες ἀρξάμεναι ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, διηρκεσαν ὑπὲρ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα· αὗται ἔθεντο εἰς κίνησιν ἑκατομμύρια μαχητῶν, κατέστησαν τὴν Ἱερουσαλήμ θέατρον καὶ τὴν Παλαιστίνην σφαγεῖον τῶν ἔθνῶν, μετέβαλον τὰς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς σχέσεις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ ἐπήνεγκον ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὴν καταστροφὴν τῶν πλείστων Σελσουκικῶν φυλῶν. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου τούτου Σολομᾶρ τοῦ B' ἐκυρίευσαν οἱ σταυροφόροι τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ Νικαιαρ ἐν ἔτει 1097 καὶ διεσκόρπισαν τὰς ἐπικουρικὰς αὐτοῦ δυνάμεις παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἐν ἔτει 1098, ὥστε δὲ Σουλτάνος οὗτος κατέλιπε τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ἄδοξον καὶ ἀσθενὲς κράτος περὶ τὸ Ἰκόνιον.

§ 210. Εὐτυχέστερον τοῦ Σολυμᾶρ B' ἐπολέμησε πρὸς τοὺς σταυροφόρους ὁ Σύρος Τζεγγῆς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Δαμασκοῦ ὡς Σουλτάνος τῆς Μοσούλης (1127—1145). Οὗτος συνείθισε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ νὰ θεωρῶσι πατρίδα τὸ στρατόπεδον, οἷκιαν τὴν σκηνήν, τὴν σπάθην ὡς τὸ μόνον δίκαιον καὶ τὸν κόσμον ὡς κτῆσιν αὐτῶν.

§ 211. Διάδοχος τοῦ Τζεγγῆ ὑπῆρξεν ὁ μέγας αὐτοῦ γιός Νουρρούστιρ (1145—1171). Διὰ τῆς ταχύτητος κατὰ τὴν δύοις πορίαν, διὰ τῆς καρτερίας ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ διὰ τῆς ὀξύτητος ἐν τῇ κατα-

διώξει κατώρθωσεν δὲ Σουλτάνος οὗτος νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν σταυροφόρων τὰς πλείστας χώρας κατὰ τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. Διὰ φρονήσεως δὲ καὶ πανουργίας ἐκυρίευσε τὴν Αἴγυπτον ἐμπνεύσας τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ τὸν θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμόν, ὅπως ἀγνψώσωσι τὸν Καλιφᾶν τοῦ Βαγδατίου ὑπεράνω τοῦ αἱρετικοῦ Καλιφᾶ τοῦ Καΐρου. 'Αλλ' ὁ Νουρόβεδίρ πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Αἰγύπτου μετεχειρίσθη ὡς Μαμελούκους, τουτέστιν ὡς μισθοφόρους στρατιώτας, τὴν ἀγγίαν φυλὴν τῶν Κούρδων, οἵτινες, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐδείχθησαν δοῦλοι ταπεινότατοι, ἐφάνησαν βραδύτερον τολμηρότατοι ἀποστάται, ἀμα ἔτερος μεγαλοφυῆς ἀνήρ, δὲ Σαλαδῖος ἀπεφάσισε νὰ θεμελιώσῃ ἐπὶ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν τὸ κράτος αὐτοῦ.

§ 212. Σαλαδῖος (1171—1193). Ό τρόπος, δι' οὗ ὁ Σαλαδῖος καθήρεσε τὸν ἡγεμονεύοντα οἶκον τῶν Σελσούκων καὶ ἐκτήσατο αὐτὸς τὴν ἀρχὴν, εἶναι ἵσως τὸ μόνον αὐτοῦ ἔγκλημα. Οὗτος ἐπεξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀφρικῆς, ἐπὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐπὶ τῶν Ἀράβων τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδίνης, καὶ ἦτο ἀνεκτικὸς περὶ τὴν θρησκείαν.

§ 213. Τοῦ Σαλαδίου τὸ κράτος ἐν Ἰκορίῳ συνετρίβη ταχέως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκ τῆς διχονοίας, διαγεμηθὲν εἰς τοὺς υἱούς, ἐγγόνους καὶ ἀνεψιοὺς αὐτοῦ, ὥστε οἱ Μογγόλοι ἀπήντησαν μικρὸν μόνον ἀντίστασιν. 'Αλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν δεινῶν αὐτῶν ἐγείρεται ὡς σωτὴρ αὐτῶν ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐκ Χωρασανίας Τούρκων Σουλεϊμάνης, διστις φεύγων τὸν ζυγὸν τῶν Μογγόλων καθ' ἣν ἐποχὴν δὲ Τσιγγισχάνης ἰδρυσε τὸ μέγα αὐτοῦ κράτος, ἐζήτησε μετὰ στίφους 50,000 δραχμῶν αὐτοῦ καταφύγιον εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Τσιγγισχάνου ἥθελησεν δὲ Σουλεϊμάνης νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπνίγη ἐν τῷ Εύφρατῃ ποταμῷ, καὶ ἡ φυλὴ αὐτοῦ διεσκορπίσθη. Μοῖρα δ' αὐτῆς, ἔχουσα ἀρχηγὸν τὸν υἱὸν τοῦ Σουλεϊμάνου Ἐρτογρούλδηρ, διησύνθη πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εὔρεν ὑποδοχὴν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου Ἀλκεδδίν, διστις ἥλ-

πισε νὰ στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν κατὰ τῶν Μογγόλων. Ἀλλὰ, καταστραφέντος μετ' ὄλιγον τοῦ χράτους τῶν Σελσουκιδῶν Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου, οἱ ὑπὸ τὸν Ἐρτογρούλδην Τοῦρκοι, ἀφοῦ εἰς μάτην προέτειναν νὰ ὑπηρετήσωσιν ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ καὶ Ἀνδρόνικον τοὺς Παλαιολόγους, διεσπάρησαν εἰς τὰ ὅρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ταύρου.

§ 214. Ὁσμᾶρ ἢ Ὁθμᾶρ (1299—1326). Κατ' ἔκεινον τὸν χρόνον, περὶ τὸ 1300 δὲ Ὁσμᾶρ ἢ Ὁθμᾶρ, υἱὸς τοῦ Ἐρτογρούλδη, ἐξ οὗ οἱ Τοῦρκοι φέρουσι τὸ ὄνομα Ὁθωμαροί, ἥρξατο νὰ διαφημίζηται διὰ τῆς ἀνδραγαθίας αὐτοῦ. Οἱ Ὁσμάν, ἐμπνεύσας τοῖς πολεμισταῖς αὐτοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς θρησκείας, ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου κακῶς φρουρουμένας πόλεις καὶ ἔστησε τὴν ἔδραν τοῦ χράτους αὐτοῦ ἐν Νικομηδείᾳ.

§ 215. Ὁρχάρης (1326—1361 μ. Χ.). Οἱ δὲ υἱὸς τοῦ Ὁσμάν Ὁρχάρης ἴδρυσε τὴν ἔδραν τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ ἐν Προύσῃ, ἐνθα ἔκτισε Τσαμίον, νοσοκομεῖον καὶ σπουδαστήριον, ὑπεχρέωσε τοὺς γριστιανοὺς νὰ ἔχαγοράζωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀντὶ ὑπερόγκου κεφαλικοῦ φόρου (Χαράτσι), καὶ διέταξε τοὺς Μουσουλμάνους νὰ διακρίνωνται κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν.

§ 216. Οἱ Ὁρχάρης ἡρκεῖτο εἰς τὸν ταπεινὸν τίτλον τοῦ Ἐμίρου, πλὴν δὲν ἐδίστασε νὰ ὄνομάσῃ ἔσυτὸν ὑπήκοον καὶ υἱὸν τῶν Ῥωμαίων, ὅτε δὲ Καντακουζηνὸς μετὰ χαρᾶς ἐπονειδίστου καὶ ἐντίμου ἔδωκεν αὐτῷ εἰς σύζυγον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα, ὅπερ παρέσχεν αὐτῷ πρόφασιν εὐλογοφανῆ, ὅπως καλύψῃ τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον διὰ τουρκικῶν στιφῶν καὶ ἀρπάσῃ τὴν Καλλίπολιν, τὴν κλείδα τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀνοικοδομήσας τὰ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ κατηδαφισμένα αὐτῆς τείχη καὶ κτίρια.

§ 217. Γερίτσαροι. Ὅπο τοῦ Ὁρχάνου τούτου καθιδρύθη τὸ πρῶτον τάγμα τῶν Γενιτσάρων. Ἐκλέξας ἐκ τῶν ὑποταχθέντων αὐτῷ χριστιανῶν τοὺς ὡραιοτέρους καὶ εὐρωστοτέρους παῖδας, ἀγέθρεψεν αὐτοὺς ἐν τῇ μουσουλμανικῇ πίστει καὶ συνεκρότησεν ἐξ

αὐτῶν φοβερὸν στρατόν. Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἔλαθον παρὰ τοῦ Δερ-
βίσου Βεκτσασσῆ, ὅστις ἔξαπλώσας ἐφ' ἑνὸς τῶν νεανίσκων τού-
των, παρουσιασθέντος αὐτῷ τὴν πλατεῖαν χειρὶδα τοῦ ἐνδύματος
αὐτοῦ, καθιέρωσε τὸ σῶμα τοῦτο διὰ τῶν ἔξης λέξεων «Τὸ ὄνομα
»ύμῶν ἔστω Γερί τζέρη, ὃ ἔστι νέοι στρατιῶται λαμπρὸν ἔστω
»ἀείποτε τὸ πρόσωπον ύμῶν καὶ ἡ χειρ νικηφόρος· ἀκαταμάχη-
»τον τὸ ξίφος καὶ ὀλέθριον ἐπικείσθω τὸ δόρυ ύμῶν ἐπὶ τῆς κεφα-
»λῆς τοῦ ἔχθροῦ, καὶ ἡ ἐπάνοδος ύμῶν ἀπὸ παντὸς πολέμου τρο-
»παιοφόρος καὶ εύτυχής.» Διὰ παντὸς δὲ τρόπου ἔζητον οἱ Σουλ-
τάνοι νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὸ τάγμα τοῦτο πολεμικὸν φρόνημα,
καὶ ἵνα δηλώσωσι πόσην φροντίδα κατέβαλον, ὅπως καταστήσωσι
τὴν ὑπαρξίαν αὐτῶν τερπνήν, διέταξαν, ὅπως οἱ τίτλοι τῶν ἀξιω-
μάτων ἔχωσιν ἀναφορὰν πρὸς τὴν τροφὴν αὐτῶν ὁ ταγματάρχης
λ. χ. ἐλέγετο τζισβαρτζῆς, ὃ ἔστι ζωμοφόρος, καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀ-
ξιωματικοὶ ἐπιμῶντο διὰ τῶν τίτλων Ἀστζιβασης, ἀρχιμάγειρος,
Σακάβασης, ἀρχιυδροφόρος. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν Γενιτσά-
ρων, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὁ τρόμος τῶν ἔθνῶν, μετὰ ταῦτα
κατέστησαν ὁ τρόμος τῶν Σουλτάνων, μέχρις οὗ μικρὸν πρὸ τῆς
μεγάλης ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔξωλοθρεύθησαν οὗτοι ὑπὸ τοῦ
Σουλτάνου Μαχμούτ.

§ 218. Μουράτης ὁ Α' (1361 - 1389 μ. Χ.). Οὐδὲς τοῦ
Ορχάνου Μουράτης ὁ Β' διεδέξατο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ολό-
κληρος δὲ ἡ βασιλεία τούτου ἦτο σειρὰ κατακτήσεων, καὶ ἡ βυ-
ζαντινὴ ἐπικράτεια περιωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ σχεδὸν ἐντὸς τῶν τει-
χῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐν ἔτει μὲν 1361 περιβλήθεν
εἰς χειρας τῶν Τούρκων ἡ δευτέρα τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας
πόλις, ἡ Ἀδριανούπολις, ὅπου ὁ Μουράτης μετέθεσε τὴν ἔδραν
τοῦ κράτους αὐτοῦ· ἐν ἔτει δὲ 1375 ἐκυρίευσε τὴν Νίσσαν τῆς
Σερβίας, καὶ τῷ 1382 τὴν Σόφιαν τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἡνάγ-
κασε τὸν μὲν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Σισμαρορ νὰ προσπέσῃ εἰς
τὸ ἔλεος αὐτοῦ, τοὺς δὲ Σέρβους κατετρόπωσεν ἐν ἔτει 1389 κατὰ
τὴν ἐν Κοσσόδᾳ ἡ Κοσσυφοπέδῳ περιβότον μάχην, καὶ διέταξε

τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ κατακρεούργησιν τοῦ αἰχμαλώτου Δεσπότου τῆς Σερβίας.

§ 219. Ο *Μουράτης* ἀπεβίωσε μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐκ θανατηφόρου τραύματος, ὅπερ ἔλαβε παρ' εὐγενοῦς Σέρβου, καταχειμένου μεταξὺ τῶν τετρωμένων, καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐτάφη ἐν Προύσῃ. Ο *Μουράτης* ἦτο τοσοῦτον ἀγγάμματος, ὥστε θέλων νὰ ὑπογράψῃ τὸ δίπλωμα, δι' οὐ ἔχορήγει τῇ πόλει *'Ραγούση* προστασίαν ἀντὶ ἑτησίου φόρου 500 χρυσῶν νομισμάτων, ἔθαψε τὴν χειρα ἐν τῷ μελανοδοχείῳ, καὶ ἐπέθηκεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς μεμβράνης, ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τοῦ διπλώματος, καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ *Tougrū*, ἢ τοῦ σουλτανικοῦ μονογράμματος. Βραδύτερον δόμως οἱ ὑπογραφεῖς (οἱ *Nissancostibassoi*), οἱ ἔχοντες ἔργον νὰ θέτωσιν ἐπὶ τῶν διπλωμάτων τὸ μονόγραμμα, ἀνεκάλυψαν ἐν τοῖς σημείοις, ἀτινα κατέλιπον ἐπὶ τῆς μεμβράνης οἱ δάκτυλοι καὶ ἡ παλάμη τοῦ Σουλτάνου χαρακτῆρας γραμμάτων, ἐμφαίνοντας δῆθεν ἔννοιάν τινα· τὸ πρωτότυπον δέκεται φυλάττεται μέγρι τῆς σήμερον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς *'Ραγούσης*.

§ 220. *Βαγιαζίτης* (1389 μ. Χ.). Τὸν *Μουράτην* διεδέξατο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ νιὸς αὐτοῦ *Βαγιαζίτης*, ὁ ἐπονομαζόμενος *'Ιλ-διρίμ*, ὁ ἐστιν ἀστραπαῖος. Οὗτος ἤγωσεν ὑπὸ τὸ ἡράτος αὐτοῦ πάγτας τοὺς *'Εμίρας* ἀπὸ *'Αγκύρας* ἔως *'Ερζερούμης*, ὑπεδούλωσεν ἐντελῶς τὴν Θράκην, *Μακεδονιαρ*, *Θεσσαλιαρ* καὶ τὰς σλαυηκὰς χώρας μέχρις Οὐγγαρίας, διέβη τὰς Θερμοπύλας προσκληθεὶς ὑπὸ Χριστιανῶν ἐπισκόπων, καὶ προύχώρησε διὰ τῆς Ελλάδος καὶ μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Οικοδομήσας δὲ καὶ φρούρια ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὅχθης τοῦ Βοσπόρου, παρεσκευάζετο εἰς πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' αἴφνης ἀγενλήθη ἐκ τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὰ βορειότερα μέρη, ὅπου ἐπήρχετο κατ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐγγρῶν *Σιγισμούνδος* μετὰ 60,000 ἐπιλέκτων Γάλλων καὶ Γερμανῶν ἵπποτῶν, καυχωμένων, ὅτι διὰ τῶν δοράτων αὐτῶν ἡδνναντο νὰ βαστάσωτε καὶ αὐτὸ τοῦ οὐρανοῦ τὸ στερέωμα, ἐὰν ἐπιπτεν. Έν *Νικουπόλει* δὲ παρὰ τὸν Δούναβιν συνηντήθησαν οἱ

δύο ἔχθρικοι στρατοί. Οἱ ὑπερήφανοι καὶ ὀξύθυμοι Γαλάται ἵππόται ὥρμησαν κατὰ πρῶτον καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀντιπαρατεταγμένους Τούρκους ἀλλὰ κατὰ τὴν δίωξιν προχωρήσαντες πολὺ μακράν, ἐνέπεσον εἰς τὸ ἐνέδρευον σῶμα τῶν Γενιτζάρων καὶ τῶν Σπαχίδων. Ἐντεῦθεν δ' ἐγεννήθη σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἐν τῷ στρατῷ τῶν συμμάχων, ἵτις τελευταῖον μετεβλήθη εἰς τελείαν καταστροφὴν τῶν χριστιανῶν, ἐπιπεσόντων κατ' αὐτῶν καὶ τῶν μετὰ τῶν Τούρκων συμμαχησάντων Σέρβων, ἐν ἔτει 1396 μ. Χ. ὁ δὲ βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος, καταπλεύσας ἐπὶ ἀκατίου τὸν Δούναβιν καὶ ἐπιβάς ἐνετικοῦ κατέργου κατὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον, μόλις ἡδυνήθη νὰ διασωθῇ διὰ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ραγούσαρ. Ἰδὼν δ' ὁ Βαγιαζίτης τὸ πλῆθος τῶν πεσόντων κατὰ τὴν μάχην ταύτην στρατιωτῶν αὐτοῦ, κυριευθεὶς ὑπὸ θυμοῦ, διέταξε καὶ ἀπέσφαξαν 10,000 αἰχμαλώτους χριστιανούς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπώλησεν ώς δούλους.

§ 221. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην ὁ Βαγιαζίτης διενοεῖτο νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ούγγαριαν, νὰ πολιορκήσῃ τὴν μητρόπολιν αὐτῆς Βούδαρ, νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, καὶ νὰ μεταβάλῃ, ὡς ἔλεγε, τὸν ἐν Ρώμῃ βωμὸν τοῦ Ἀγίου Πέτρου εἰς φάτνην τῶν Ἰππων αὐτοῦ ἀλλ' ἐκωλύθη, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς ἀρθρίτιδος· παρεσκευάζετο δ' ἐν τούτοις ἐν Προύσῃ καθήμενος πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε αἴφνης ἦλθον πρέσβεις ἐκ Περσίας παρὰ τοῦ περιβοήτου Χάνου τῶν Μογγόλων Τιμούρ Λέγκη, ὃ ἐστι Τιμούρ τοῦ χωλοῦ, Ταμερλάνου δ' ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων καλουμένου, Σουλτάνου Περσίας καὶ Βασιλῶνος. Οὗτοι ἐπέταττον τῷ Βαγιαζίτῃ ἐξ ὄνοματος τοῦ κυρίου αὐτῶν νὰ ἀποδῶσῃ τὰς ἐπαρχίας, ἀς ληστρικῶς ἥρπασεν, ἀλλως αὐτὸς ὁ Ταμερλάνος ἐσται ὁ ἐκδικητὴς αὐτῶν. Ὁ Βαγιαζίτης διατάξας νὰ ξυρίσωσι τοὺς πώγωνας τῶν πρέσβεων, ἀπέπεμψεν αὐτοὺς ἀτίμως εἰπών· «Ἄς ἔλθῃ ταχέως διὰ τιμούρ, διότι περιμένω αὐτόν· ἀλλως ἂς χωρισθῇ τρὶς ἀπὸ τῆς νομίμου αὐτοῦ γυναικός.» Ἡ μέρις αὕτη τοσοῦτον ἐξηγρίωσε τὸν

Ταμερλάνον, ὥστε κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐτάφησαν ζῶντες 4000 ύπνκοοι τοῦ Βαγιαζίτου. Περὶ τοῦ ἀγρίου δὲ καὶ τιγροειδοῦς χαρακτῆρος τοῦ Τιμούρ ἢ Ταμερλάνου, ὅστις ὡμοίαζε κατὰ τὴν θηριώδιαν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ούννων Ἀττίλαν, διηγοῦνται τὸ ἔξῆς σχεδὸν ἀπίστευτον συμβεβηκός. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς περικῆς πόλεως Σεβσεράρης δὲ Τιμούρ λαβὼν 2,000 ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς, μετεχειρίσθη αὐτοὺς ζῶντας ὡς οἰκοδομικὴν ὕλην· στρώσας δηλονότι αὐτοὺς μετὰ πηλοῦ καὶ ἀσθέστου ὡς πλίνθους, ἔκτισεν ἐξ αὐτῶν πύργους. Ωσαύτως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Δαμασκοῦ καὶ τοῦ Βαγδατίου οἱ Μογγόλοι νικηταὶ ἔστησαν μετ' ἀλαλαγμῶν πυραμίδα ἐξ 90,000 ἐχθρικῶν κρανίων.

§ 222. Τελευταῖον συνεκροτήθη ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Μικρᾶς Ασίας γενικὴ μάχη, καθ' ἣν δὲ μὲν Τιμούρ ἦτο χωλός, δὲ δὲ Βαγιαζίτης ἔπασχεν ἐξ ἀρθρίτιδος· ἀλλὰ μυριάδες χειρῶν καὶ ποδῶν ἐμάχησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν λυσσωδῶς. Οἱ Τούρκοι ὑπέφερον πολὺ ἐκ τῆς δίψης καὶ τοῦ καύσωνος, καὶ οἱ Μογγόλοι τελευταῖον ἐνίκησαν καθὸ πολυπληθέστεροι. Ο Βαγιαζίτης, ἔχων περὶ ἑαυτὸν 10,000 Γενιτσάρους, ἐτοποθετήθη ἐπὶ τινος λόφου, ὃπου ἀντεμάχετο γενναίως, καὶ τὴν νύκτα τῇ θέλησε νὰ σωθῇ· πλὴν δὲ προς αὐτοῦ προσέκοψε, καὶ οἱ Μογγόλοι ἀποσφάζαντες ἀπαντας τοὺς Γενιτσάρους, συνέλαβον τὸ Βαγιαζίτην καὶ ἀπῆγαχον αὐτὸν πρὸς τὸν Τιμούρ ὡς αἰχμαλώτων. Οὕτω λοιπὸν ἐκεῖνος, ὃν πρὸ μικροῦ ἔτρεμεν ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Εύρωπη, κατακεκλεισμένος ἐν σιδηρῷ κλωθίῳ ἢ φορείῳ, παρηκολούθει εἰς τὰς στρατείας τὸν θριαμβεύοντα Σκύθην Τιμούρ.

§ 223. Ο Τιμούρ ἢ Ταμερλάνος ἔδειξε τὴν αὐτὴν θηριώδιαν καὶ μετὰ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ μάχην· διότι κυριεύσας τὴν Σμύρνην, ἣν ὑπερησπίζοντο οἱ Ῥόδιοι λεγόμενοι ἵππόται, συλλαβὼν περὶ τοὺς 1000 αἰχμαλώτους, προσέταξε καὶ ἀπέκοψεν ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπάντων τὰς κεφαλάς, καὶ, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Δούκα, ψκοδόμησε πύργον, «μίαν πέτραν ἐνθεὶς καὶ μίαν κεφαλὴν συναρμόσας, »ώστε τὸ πρόσωπον ἴστασθαι καθ' εἰρμόν, καὶ τὰ πρόσωπα πάντα

»πρὸς τὴν ἔξω ἐμφάνειαν, καὶ ἦν ἴδειν ζένον τέρας καὶ ἀπάνθρωπον ἐπινόημα».

§ 224. Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Βαγιαζίτου τὸ ὄσμανικὸν κράτος περιέπεσεν ἔτη τινὰ εἰς διάλυσιν καὶ ἀναρχίαν. Οἱ νιοὶ τοῦ Βαγιαζίτου ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, μέχρις οὐ τελευταῖον εἰς τούτων, Μωάμεθ ὁ Α', ὑπερίσχυσε, καὶ γενόμενος ἐν ἔτει 1413 μόνος κύριος τοῦ θρόνου, ἀποκατέστησε πάλιν τὴν τουρκικὴν δυναστείαν εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς ἔκτασιν.

§ 225. *Mουράτης ὁ Β'* (1421—1451). 'Ο Μωάμεθ ὁ Α' διατρίβων ἐν Ἀδριανούπολει, ἐτελεύτησεν αἴφνης ἐξ ἀποπληξίας, καὶ διεδέζατο αὐτὸν ὁ *Mουράτης Β'*, οὗτοις ἡ τριακονταετὴς βασιλεία προήγαγεν ἔτι μᾶλλον τῶν Τούρκων τὰ πράγματα. 'Αλλ' οἱ κατὰ τῶν *Oῦγγρων* καὶ τῶν *Ηπειρωτῶν* πόλεμοι τοῦ Μουράτου ἡνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀναβάλῃ τὴν παρ' αὐτοῦ μελετωμένην πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐν μὲν τῇ παρὰ τὴν *Bárgar* μάχῃ, συγκροτηθείσῃ ἐν ἔτει 1444, ὁ καθ' ὑπερβολὴν φιλότιμος βασιλεὺς τῶν Οῦγγρων *B. laðislaus* τρέψας εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους καὶ ἔχων περὶ ἑαυτὸν μόνον τὴν σωματοφυλακήν, ἐφώρμησε κατὰ τῶν Γενιτσάρων ἀλλ' οὔτοι, φονεύσαντες τὸν ἵππον τοῦ Βασιλέως, ἐξήπλωσαν κατὰ γῆς καὶ τὸν ἀναβάτην, καὶ ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, περιέφερον αὐτὴν ἐπὶ δόρατος μετ' ἀλαλαγμῶν κραυγάζοντες· «Οὐγγροί, ίδού ἡ κεφαλὴ τοῦ Βασιλέως.» 'Εντεῦθεν δὲ κυριεύσαντες ὑπὸ τρόμου οἱ χριστιανοί, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. 'Αλλ' ὁ *Γεώργιος Καστριώτης* ἢ *Σκενδέρβεης*, ὃς εἶδομεν ἀνωτέρω, κατεπολέμησε γενναίως τοὺς Τούρκους περὶ τὰ 24 ἔτη, μείνας μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ (1467) ἀκατάβλητος. 'Ο δὲ *Mουράτης ὁ Β'*, μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλῃ Γεώργιον τὸν Καστριώτην, ἀσθενήσας ἀνεγώρησε πλήρης ἀθυμίας εἰς Ἀδριανούπολην, ὅπου ἐτελεύτησεν ἐξ ἀποπληξίας ἐν ἔτει 1451 καταλιπὼν τὴν βασιλείαν τῷ νιῷ καὶ διαδόχῳ αὐτοῦ *Μωάμεθ τῷ Β'*, τῷ μετὰ δύο ἔτη κατακτητῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀ-

γοντὶ τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἀποθάνει ἀπὸ τοῦ 1449 καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἀτεκνος, καὶ διεδέξατο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὃστις ἦτο ὁ τέταρτος τῶν ἔξι οἵνων τοῦ ἀντιπροτελευταίου αὐτοκράτορος Μαρούνηλ καὶ τῆς αὐτοκρατείας Ἐλένης, θυγατρὸς Κωνσταντίου τοῦ Δραγάση, ἡγεμόνος ἐν Μακεδονίᾳ, ἐξ οὗ ἔφερε καὶ τὸ ἐπώνυμον Δραγάσης. Ἡτο δὲ 11ος ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ 7ος τῶν Παλαιολόγων, γεννηθεὶς τῇ 9 Φεβρουαρίου 1404. Τὸ πολιτικὸν δὲ στάδιον τοῦ Κωνσταντίνου ἥρξατο ἐν ἔτει 1427, ὅτε γενόμενος Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου, ἀνεκτήσατο ἐν ἔτει 1440 τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἀπὸ τῶν Φράγγων, ἔτι δὲ τὴν Ἀττικὴν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Αιτωλίαν. Ἄλλ' ὁ τότε Σουλτάνος Μουράτης ὁ Β'. ἐπελθὼν ἐν ἔτει 1446 μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ καὶ συμμαχήσας μετὰ τῶν Φράγγων ἡγεμόνων, οὓς εἶχε ταπεινώσει ὁ Κωνσταντῖνος, ἐνίκησε τὸν ἀνδρεῖον τοῦτον "Ελληνα ἡγεμόνα περὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, καὶ περιώρισεν αὐτὸν εἰς τὰς ὄλιγας αὔτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις.

§ 226. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἡ θεία Πρόνοια ἀνέβιβασεν ἐπὶ τοῦ ἥδη καταρρέοντος βυζαντινοῦ θρόνου τὸν τελευταῖον τοῦτον "Ελληνα αὐτοκράτορα, οὓςκι ἵνα σώσῃ τὸν θρόνον, ἀλλ' ἵνα λαμπρύνῃ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἴδιου αὐτοῦ θανάτου.

§ 227. Ὁ Μωάμεθ Β', ἀμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἔπειμψε δῆμιον, ὃστις ἔπνιξεν ἐν τῷ λουτρῷ τὸν δυοπάτριον αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀχμέδ, ὃς γεννηθέντα ἐν πορφύρῃ ἐξ ἡγεμονίδος ἐκ τῆς Σινώπης, ἐνῷ ὁ Μωάμεθ ἦτο υἱὸς δούλης. Ὁ Μωάμεθ' εἰρήνην ἔφερεν εἰς τὰ χείλη, ἐνῷ ἐν τῇ καρδίᾳ ἔτρεφε πόλεμον ποθῶν μετὰ στεναγμῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν κατάκτησιν. Αἱ ἐλπίδες τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ἀνεζωπυρήθησαν δι' ὅρκων καὶ ὑποσχέσεων, δι' ὧν ὁ Μωάμεθ ἐπεκύρωσε τὰς προτέρας συνθήκας καὶ ὑπεσχέθη προσέτι νὰ καταβάλλῃ διὰ σιτηρέσιον τοῦ Τούρκου πργκηπος Ὁρχάνου, (ἔγγονου τοῦ Σουλιμάρου, ἔχοντος ἀξιώσεις δια-

δοχῆς ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ θρόνου καὶ διαμένοντος ἐν Κωνσταντινούπολει), 300,000 ἀσπρων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν παρὰ τῷ ποταμῷ Στρυμόνι τόπων.

§. 228. Οἱ Μωάμεθ ἐκήρυξε κατ' ἀρχὰς πόλεμον κατὰ τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας οἱ πρέσβεις δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τὰς παρακελεύσεις τοῦ συμπαθοῦντος λόγῳ χρηματικῶν δωρεῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας Βεζύρου Χαλὴλ, παρηνώγλουν τὸν Σουλτάνον, ὃν παρηκολούθουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτοῦ νὰ διπλασιάσῃ τὸ πρὸς τὸν Ὁρχάνην ὄφειλόμενον σιτηρέσιον ἐπὶ ἀπειλῆ, ὅτι θὰ ἀπολύσωσιν αὐτόν. Οἱ Σουλτάνοις ὑπεσχέθη μὲν ὅταν ἐπανέληθε εἰς Ἀδριανούπολιν νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ διαβάς μετ' ὀλίγον τὸν Ἐλλήσποντον, διέταξε παρευθὺς τὴν κατάσχεσιν τῶν εἰσοδημάτων τῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα τόπων, τῶν ὠρισμένων εἰς σιτηρέσιον τοῦ Ὁρχάνου, καὶ ἀπεδίωξεν ἐξ αὐτῶν τοὺς Ἑλληνας κατοίκους. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ κατὰ τὸ στενώτατον τοῦ Βοσπόρου μέρος ἐπὶ τῆς Εὔρωπαϊκῆς παραλίας, πλησίον τοῦ μέρους, ὃπου Ἀνδροκλῆς ὁ Σάμιος κατεσκεύασε τὴν περιβόητον γέφυραν πρὸς περαίωσιν τοῦ κατὰ τῶν Σκυθῶν στρατοῦ τοῦ Δαρείου, νέον φρούριον ἀντικρὺ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὅχθης ὑπὸ τοῦ πάπιου αὐτοῦ Βαῖαζίτου κτισθέντος. Εἰς μάτην προσεπάθησεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντīνοςγὰ πείσῃ τὸν Μωάμεθ ὅπως παραιτηθῇ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ φρουρίου τούτου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαρτίου τοῦ 1452 συνήχθη πανταχόθεν ἡ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ φρουρίου ὥλη, ἀσθεστος, λίθοι, ξύλα· ἔκτὸς δὲ τῆς κοινῆς οἰκοδομικῆς ὥλης, μετεγειρίσθησαν καὶ λίθους ἐκ τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον μνημείων καὶ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ Βεγλερέθεδες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ συγῆλθον εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου, καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος μετέβη ἐκεῖσε ἐξ Ἀδριανούπολεως. Τοσαύτη δὲ ὡτὸ ἡ σπουδὴ πρὸς τελείωσιν τοῦ φρουρίου, ὥστε μετὰ τῶν κοινῶν ἐργατῶν συγειργάζοντο

καὶ εὗτοι οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπετελέσθη τὸ φρούριον.

§ 229. Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος ἀποκωλυθεὶς πρότερον ὑπό τινων τῶν τῆς Συγκλήτου, ἵερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἀνέγερσιν τοῦ φρουρίου, ἥδη ἔπειπε καθ' ἑκάστην ἐκλεκτὰ φαγητὰ καὶ ποτὰ διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Σουλτάνου καὶ παρεκάλει αὐτὸν διὰ πρεσβείας, ὅπως ἀπαγορεύσῃ τοῖς Τούρκοις ἀπὸ τοῦ νὰ βλάπτωσι τοὺς ἄγρους καὶ τὰ χωρία τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν. 'Αλλ' ὁ Μωάμεθ ἔδωκεν ἐναντίας διαταγὰς, τουτέστιν, ἃν οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς ἄγρους τῶν Ἑλλήνων Τούρκοι ἐνοχλῶνται ὑπ' αὐτῶν, νὰ ἀντικρούωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν ὅπλων. Ἐντεῦθεν προῆλθον συμπλοκαί, ἐξ ὧν ἔπεισόν τινες Τούρκοι καὶ Ἑλληνες. Ο Μωάμεθ μαθὼν τὸ γεγονός, διέταξε καὶ κατεσφάγγησαν ἀπαντες οἱ Ἑλληνες κάτοικοι τοῦ χωρίου Ἐπιβάτου, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους πόλεμον.

§ 230. Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος ἥδυνατο μὲν ἔτι δι' ὑποταγῆς νὰ ἔχαγοράσῃ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, πλὴν αὐτὸς, ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων κατά τε τὸ ἀξιώματα καὶ τὸ φρόνημα, ἔκρινε καὶ ἔσυτον καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ὄνόματος ἀξιώτερον καὶ προτιμότερον νὰ καταλίπῃ τοῖς μεταγενεστέροις μέγα, ἔνδοξον, καὶ ἡρωϊσμοῦ διεγερτικὸν παράδειγμα. "Οθεν κλείσας τὰς πύλας τῆς πόλεως, αἴτινες μέχρι τοῦδε ἐμενον ἀνοικταὶ καὶ εἰς τὴν συγκοινωνίαν, καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους καὶ δοδοιπόρους, ἔπειμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον, δι' ὧν ἐμήνυσεν αὐτῷ τὰ ἔζης: «έπει» δὴ προετίμησας τὸν πόλεμον παραβάς τοὺς ὄρκους¹, λάθε σου

1) Οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ ιδίως οἱ Τούρκοι ἥθικολόγοι γνωματεύουσιν, ὅτι οὐδεμία ὑπόσχεσις ὑποχρεοῖ τοὺς πιστούς, τοὺς Μουσουλμάνους, γινομένη ἐναντίον τῶν συμφερόντων καὶ τῶν καθηκόντων τῆς θρησκείας αὐτῶν, καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος δύναται νὰ ἀθετήσῃ τὰς τε ιδίας καὶ τὰς τῶν προκατόχων αὐτοῦ συνθήκας.

»τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὄρκους ἐγώ ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς πύλας τῆς
»πόλεως κεκλεισμένας ἔχων, τοὺς ἔνδον φυλάξω ὅσον ἡ δύναμις·
»σὺ δὲ καταδυναστεύων δυνάστευε, ἔως ὃ δίκαιος κριτὴς ἀπο-
δώσῃ ἐκάστῳ ἐμοὶ τε καὶ σοὶ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν.»

§ 231. Ο Σουλτάνος οὐδὲν εἰς ταῦτα ἀπίντησεν, ἀλλὰ τά-
ξας ἐν τῷ φρουρίῳ φρουρὸν ἐκ 400 Γενιτσάρων, καὶ καθυποβαλῶν
τὰ διαπλέοντα τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου πλοῖα εἰς πληρωμὴν τέ-
λους, ἀπῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Τοσοῦτον δ' αὐστηρὰ ὑπῆρξεν
ἡ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου ώς πρὸς τὴν πληρωμὴν τοῦ τέλους
τούτου, ὥστε ναῦς ἐνετικὴ τολμήσασα νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸ πρόσ-
ταγμα τοῦ Σουλτάνου κατεποντίσθη, οἱ ναῦται αὐτῆς ἀπεκεφα-
λίσθησαν καὶ ὁ πλοίαρχος Ρίκκης ἀνεσκολοπίσθη.

§ 232. Ἐνῷ δ' ὁ Μωάμεθ διέτριβεν ἐν Ἀδριανουπόλει, οἱ ὄ-
φθαλμοὶ καὶ οἱ στοχασμοὶ αὐτοῦ ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς τὴν Κων-
σταντινούπολιν, καὶ πολλὰς νύκτας διῆλθεν ἀϋπνος ἀνακαλῶν ἐν
τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ σχέδια καὶ τρόπους πολιορκίας καὶ συγδιαλε-
γόμενος μετ' ἀνδρῶν, εἰδότων καλῶς τὴν κατάστασιν τῆς πόλεως
καὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς.

§ 233. Πρὸς δυστυχίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῷ δ' Μωά-
μεθ διέτριβεν ἔτι ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντι νέῳ φρουρίῳ,
προσῆλθεν ὁ Οὐγγρος Οὐρβανός, τεχνίτης δοκιμώτατος περὶ τὴν
κατασκευὴν τῶν τηλεβόλων, ἀποχωρήσας, ώς λέγουσιν, ἀπὸ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως, διότι οἱ ἐν αὐτῇ δὲν ἔταξαν αὐτῷ ἀντά-
ξιον τῆς τέχνης αὐτοῦ σιτηρέσιον, καὶ ὑπεσχέθη τῷ Μωάμεθ νὰ
κατασκευάσῃ τηλεβόλον, δυνάμενον οὐ μόνον τὰ Βυζαντινὰ ἀλλὰ
καὶ τὰ ἄλλοτε Βαβυλώνεια τείχη νὰ καταστρέψῃ· ὁ Μωάμεθ ἐδέ-
ξατο αὐτὸν ἀσπασίως. Καὶ πρῶτον μὲν ἔχυσε τὸ τηλεβόλον, δι' οὐ
ἔβυθισθη ἀπὸ τοῦ φρουρίου ἡ Ἐνετικὴ ἐκείνη ναῦς· μετὰ δὲ ταῦτα
κατεσκεύασεν ἐν Ἀδριανουπόλει ἐκ χαλκοῦ τὸ μέγιστον πυροβόλον,
οὐτινος γίνεται μνεία ἐν τῇ ιστορίᾳ, καὶ οὐτινος ἡ λιθίνη σφαῖρα
εἶλκε 12 κεντηνάρια, ἡ δὲ περίμετρος αὐτοῦ ἦτο 12 σπιθαμῶν.
Πρὸς μεταφορὰν δ' αὐτοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως μέχρι τοῦ φρου-

ρίου, ἦτοι ἵνα διανύσωσι δύο ἡμερῶν ὀδόν, ἐδαπάνησαν δύο ὅλους μῆνας· ἔσυρον δ' αὐτὸς 50 βόρει, καὶ 200 ἄνδρες ἐκράτουν τὴν φορτηγὸν ἀμάξαν ἐν ἴσορῷ πότῳ.

§ 234. 'Ἐνῷ δ' ὁ Μωάμεθ διὰ τῶν προπαρασκευῶν αὐτοῦ ἔφερεν εἰς τὴν ἑσγάτην ἀμηχανίαν τὴν μητρόπολιν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντīνος ὁ Παλαιολόγος ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς πόλεως ἐπεκαλεῖτο μετὰ θερμῶν δεήσεων τὴν βοήθειαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· ἀλλ' αἱ μὲν ἀόρατοι δυνάμεις ἐκώφευον εἰς τὰς δεήσεις αὐτοῦ, αἱ δὲ κυβερνήσεις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐθίλεπον μετ' ἀδιαφορίας τὴν προσεγγίζουσαν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αἱ ὀλίγαι νῆες, αἱ σταλεῖσαι τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Πάπα Νικολάου τοῦ Ε', ἐφάνησαν ἐν Εὐθοίᾳ ὅτε πλέον ἦτο τετελεσμένη ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινούπολεως. Ἐξοπλισμὸς μετρίος ἡ μικρὰ ἐπικουρία τῶν θαλασσίων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων ἥδυνατο τότε νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

§ 235. 'Ἐν τούτοις ὁ Κωνσταντīνος, ἀπελπισθεὶς ἀπὸ πάσης ἑξωτερικῆς βοήθειας, ἡσχολεῖτο δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος εἰς προπαρασκευὴν τῶν μέσων τῆς ὑπερασπίσεως. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ πόλει ὠπλισμένων στρατιωτῶν, ἀνερχόμενος εἰς 6000 "Ελληνας καὶ 3000 ξένους δὲν ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐκτασιν τῶν τειχῶν αὐτῆς, ὡν ἡ περίμετρος δὲν ἦτο μικροτέρα τῶν 110 σταδίων, ἦτοι τριῶν περίπου ωρῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ μείνῃ μυστικὸς ὁ ἀριθμὸς τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τότε πρὸς τὴν ξηράν περιτειχισμένη ὑπὸ διπλοῦ τείχους, καὶ τὸ μὲν ἑσώτερον ἦτο τὸ ἴσχυρότερον, τὸ δὲ ἔξω τὸ ἀσθενέστερον. Μετὰ μακρὰν δὲ διάσκεψιν ἀπεφασίσθη νὰ παραταχθῇ τὸ στράτευμα ὅπισθεν τοῦ ἑσωτερικοῦ τείχους, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλαις προηγουμέναις πολιορκίαις ἀπεδείχθη ὡφέλιμον, καὶ προσδιωρίσθη ἐκάτω τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν ἡ θέσις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ τείχους· αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ 300 Γενουητῶν καὶ τοῦ Δὸν Φραγκίσκου Τολέδου ἴστατο παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, ὅπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔ-

† Κωνσταντῖνος
ο πάλαμος:

20 Διατάξεις της Επαρχίας της Αργολίδος
τις επομένες

μελλεν ὁ ἀγών νὰ γείνη σφοδρότερος, ἐπὶ δὲ τοῦ τείχους τοῦ λι-
μένος ὁ ἀρχιναύαρχος ἦ μέγας Δοὺξ Λουκᾶς Νοταρᾶς.

§ 236. Καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἐλήφθη ὡσαύτως πρό-
νοια περὶ προσηκούσσης ὑπερασπίσεως. Οἱ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε μὲν
ἴδια πολεμικὰ πλοῖα, ἀλλ’ ἐπέβαλε κατάσχεσιν εἰς πάντα τὰ
κατὰ τύχην ἔκει εύρεθέντα ἥ εἰσπλέοντα πλοῖα, καὶ ἡσφάλισε
προσέτι τὴν εἰσοδον τοῦ λιμένος διὰ παχείας καὶ ἴσχυρᾶς σιδη-
ρᾶς ἀλύσεως ἐνδοθεὶ δὲ τῆς ἀλύσεως ταύτης παρετάχθη ὁ μικρὸς
τῶν πολιορκουμένων στόλος, ἀποτελούμενος ἐκ 14 μόνον πλοίων.
Μετὰ δύο δὲ κατέργων γενουητικῶν ἦλθεν ἐπίκουρος καὶ εἰς
ἄξιος πολεμικὸς ἀνήρ, Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς ὁ Λόγγος, ὅστις
λαβὼν διὰ χρυσοβούλου αὐτοκρατορικοῦ τὴν παραχώρησιν τῆς
νήσου Λήμνου, ἀπεβίβασε 300 στρατιώτας καὶ ἐδέχθη τὴν ἀρ-
χηγίαν ἐνὸς μέρους τῆς ἐπὶ τοῦ τείχους φρουρᾶς.

§ 237. Τὴν παρασκευὴν μετὰ τὸ Πάσχα, 6 Ἀπριλίου 1453,
ἐνεφανίσθη ὁ Μωάμεθ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
ἀφοῦ πρότερον ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐξήτασε
τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ εὔρεν ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ 258,000 στρα-
τιωτῶν· τὴν 15 δὲ Ἀπριλίου συνηθροίσθη καὶ ὁ στόλος τοῦ Σουλ-
τάνου ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποτελούμενος ἐκ
420 πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρνητιθρήσκου Βουλγάρου
Βαλτάογλου.

§ 238. Ἡ πρώτη τῶν πολιορκούντων προσβολὴ κατὰ τῆς πόλεως
ἐγένετο ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς ὑπὸ 14 κανονοστοιχιῶν· διότι ἔκτὸς
τοῦ μεγίστου τηλεβόλου καὶ δύο ἄλλων μεγάλων, εἰχον καὶ πολλὰ
ἄλλα μέσου καὶ μικροῦ μεγέθους δι’ ὅλης τῆς γραμμῆς τῶν πο-
λιορκητῶν, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς ξυλίνης ἔως τῆς χρυσῆς καλου-
μένης πύλης. Ἡ γῇ ἐσείετο μακρὰν ὑπὸ τοῦ κρότου τοῦ μεγίστου
τηλεβόλου, ὅπερ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐξέπεμπε κατὰ τοῦ τείχους
τὰς ὑπερμεγέθεις αὐτοῦ σφαίρας, καὶ καθ’ ἐκάστην πρωΐαν ἐδιδε τὸ
σημεῖον τῆς προσβολῆς. Ἀλλὰ μετ’ ὀλίγας ἡμέρας διερράγη τοῦτο
εἰς τρίματα καὶ διέσπασε τὸν κατατκευάσαντα αὐτὸ τεχνίτην.

§ 239. Βλέπων δ' ὁ Μωάμεθ ὅτι διὰ μόνης τῆς ἀπὸ Ἑηρᾶς πολιορκίας δὲν ἥδυνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀλλὰ τάχιστα ἐδιδάχθη, ὅτι καὶ κατὰ θάλασσαν οὐδὲν ἥδυνατο νὰ πράξῃ, ἀδυνατῶν νὰ διαφράξῃ τὴν παχεῖαν σιδηρὰν ἄλυσιν, τὴν ἔξασφαλίζουσαν τὸν λιμένα· διότι πέντε, νῆσες, μία αὐτοκρατορικὴ καὶ 4 Γενουήσαι, αἵτινες πρὸ πολλοῦ ἐναυλόχουν ἐν Χίῳ, περιμένουσαι οὔριον ἀγεμον πρὸς εἴσπλουν, κατέπλευσαν εἰς τὴν Προποντίδα, καὶ ἀφοῦ κατέκαυσαν καὶ κατεβύθισαν τινὰ ἐκ τῶν προσπαθούντων νὰ συλλάβωσιν αὐτὰς πλοίων, ἐπλευσαν νικηφόρως διὰ μέσου τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν λιμένα, κλεισθέντα πάλιν κατόπιν αὐτῶν διὰ τῆς παχείας σιδηρᾶς ἀλύσεως.

§ 240. Ἐκτοτε ὁ Σουλτάνος ἐνόησεν ὅτι ἡ κυρίευσις τοῦ λιμένος ἦτο ἀπαραίτητος. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύασαν ὅδὸν ἐξ ἀδρῶν δοκῶν καὶ ἀλείφαντες αὐτὰς διὰ λίπους, ἔθεσαν ἐπ' αὐτῆς τὰ πλοῖα, καὶ ὠθοῦντες αὐτὰ καὶ σύρουτες διὰ σχοινίων, μετήνεγκον διὰ προδοσίας τῶν Γενουητῶν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸν λιμένα, ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πολιουρκουμένης πόλεως, 80 πλοῖα πρὸς μεγίστην ἐκπληγὴν καὶ μέγαν τρόμον τῶν πολιουρκουμένων, καὶ ἥδη μετὰ 49 ἡμερῶν ἀπὸ Ἑηρᾶς ἐπίμονον καὶ ἀνένδοτον πολιορκίαν ἤρξατο καὶ ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

§ 241. Τέσσαρες πύργοι ἦσαν ἥδη ἀγατετραμμένοι παρὰ τὴν πύλην τοῦ ἀγίου Ρωμανοῦ καὶ εὑρεῖα διαβάθρα ὑπῆρχεν ἀνεῳγμένη, ἡ δὲ ἀσθεγής ὄλιγάριθμος φρουρὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἥδη σπουδαίως ἐλαττωθῆ ἐκ τῶν ἐγθρικῶν ἐφόδων, ὅτε ὁ Μωάμεθ, σεβόμενος τὴν ἀνδρίαν τοῦ Κωνσταντίου, ἐπεμψεν αὐτῷ πρέσβεις τῇ 26ῃ τοῦ 1453 ἔτους παρακινῶν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ πολέμου ἀπηλπισμένου, καὶ νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς πόλεως εἰς Πελοπόννησον, ἢ ὅπου ἀλλοῦ θέλῃ, μόνον δὲ τὴν πόλιν νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντίος

προτιμήσας τῆς ἀτίμου ζωῆς τὸν ἔντιμον θάνατον, ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ.

§ 242. Ο Σουλτάνος ίδων τελευταῖον μετὰ 53 ἡμερῶν ταχτικὴν πολιορκίαν καὶ μετὰ πολλὰς ἐφόδους καὶ μάχας, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ λάβῃ τὴν πόλιν δι' ἑκουσίου παραδόσεως, ώς ἐπεθύμει καὶ ἥλπιζεν, συνήθροισε τὴν ἐσπέραν τῆς 27 Μαΐου περὶ ἔχυτὸν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σωμάτων, καὶ διέσπειρε καθ' ὅλον τὸν στρατὸν τοὺς κήρυκας, ὅπως διαλαλήσωσι τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου περὶ γενικῆς ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐφόδου κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Μαΐου, ἵνα ἡ ἀστρολογία αὐτοῦ ἔθεωρει ώς αἰσιον εἰς τὰ ὄθωμανικὰ ὅπλα. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀπας ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦτο παρεσκευασμένος καὶ παρατεταγμένος πρὸς τὴν ἔφοδον, καὶ ὁ Μωάμεθ ἐνεψύχωσε τοὺς στρατιώτας, ὑποσχεθεὶς αὐτοῖς διπλοῦν μισθὸν διὰ βίου καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀλωθησομένης πόλεως εἰς τὴν τριήμερον αὐτῶν λεηλασίαν. Αἱ δὲ κραυγαὶ Ἰλλὰ Ἰλλαλαγ ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ τὸ «Κύριε ἐλέησον» ἐκ τοῦ τῆς πόλεως ἀνεμιγγύοντο πρὸς τὸν κρότον τῶν ὅπλων καὶ τὸν ἥχον τῶν σαλπίγγων.

§ 243. Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐλάλησε τότε πρὸς τοὺς στρατηγοὺς καὶ προχρίτους λόγους πλήρεις ψυχικῆς παθήσεως: «Γινώσκετε», εἶπεν, «ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα, καθ' ἓν ὁ ἔχθρος τῆς πίστεως εἴναι παρεσκευασμένος, ὅπως προσβάλῃ ἡμᾶς σφοδρῶς καὶ διὰ πάσης μηχανῆς καὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα στῆτε γενναίως κατὰ τῶν ἔχθρῶν, ώς πάντοτε μέχρι τοῦ νῦν ἐποιήσατε.... Εἰς τὰς ὑμετέρας χειρας παραδίδωμι τὸ τεταπεινωμένον σκῆπτρον καὶ τὴν περίδοξον ταύτην βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν πόλιν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἐλλήνων». Ταῦτα εἰπὼν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μετὰ δακρύων τὸν Θεὸν εὔχαριστήσας, τοσοῦτον συνεκίνησε τὰς ψυχάς, τοσοῦτον ἐξέκαυσε τὸ θάρρος καὶ τὴν τόλμην τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πάντες ώς ἐξ ἑνὸς

στόματος μετὰ δακρύων ἀνεβόησαν «Ἄποθάνωμεν ύπερ τῆς πί-
στεως καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν».

§ 244. Μετὰ δὲ ταῦτα μετέβη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν
τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἐκοινώησε τῶν θείων μυστηρίων, τὸ αὐτὸ^ν
ἐποίησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐλθὼν δ' εἰς τὰ ἀνά-
κτορα καὶ ὅλιγον σταθεὶς ἔκει ἐξῆλθε, καὶ ἀναβὰς ἐφ' ἵππου πε-
ριῆλθε τὰ τείχη, ἵνα διεγείρῃ τοὺς φύλακας πρὸς τὸ καθῆκον αὐ-
τῶν, καὶ περὶ πρώτην ἀλεκτοροφωνίαν ύπεστρεψεν εἰς τὴν συνήθη
αὐτοῦ θέσιν παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, περὶ δὲ τὴν
δευτέραν ἀλεκτοροφωνίαν τῆς 29 Μαΐου 1453 ἥρξατο ὁ δεινὸς
ἄγων.

§ 245. Θέλων ὁ Μωάμεθ νὰ καταπονήσῃ τοὺς πολιορκουμένους,
διέταξε τοὺς νεοσυλλέκτους καὶ τοὺς ἀπομάχους στρατιώτας αὐ-
τοῦ νὰ ποιήσωσι τὴν πρώτην προσβολήν, φυλάττων τοὺς ἐπιλέ-
κτους στρατιώτας διὰ τὴν κυρίαν ἔφοδον. Οἱ ἄγων ἐγίνετο ἐκατέ-
ρωθεν μετὰ πολλῆς ἀνδρίας καὶ χαρτερίας, ἄλλα μετὰ πολὺ μεί-
ζονος ζημίας τῶν Τούρκων. Ως δὲ διέλαμψεν ἡ ἡώς, ἐφάνη ὀλό-
κληρος ἡ πόλις περιεζωσμένη ύπὸ τῶν Τούρκων μέγιστος δὲ κρό-
τος ὄργάνων πολεμικῶν σαλπίγγων, κεράτων καὶ τυμπάνων, ἀνα-
μεμιγμένων μετὰ κραυγῶν ἴσχυρῶν καὶ ἀλαλαγμῶν, ἡκούσθη κύ-
κλωθεν, καὶ ἀπασαι αἱ κανονοστοιχίαι τῶν πολιορκητῶν ἐπυροβό-
λουν συγχρόνως, καὶ ἥρξατο πανταχόθεν ἡ ἔφοδος ἀπό τε γῆς
καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Δύο ὥρας ἐμαίγετο ἥδη ἡ μάχη, καὶ ἦσαν τὰ
τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπικρατέστερα καὶ δὲ ἐχθρὸς οὐδεμίαν ἐποίει πρόο-
δον. Θεόφιλος δὲ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος δὲ Καντακουζηνός, ἀν-
δρες ἀριστοὶ γενόμενοι, ἀπέκρουον γενναίως τοὺς ἔφορμῶντας, δὲ
Βασιλεὺς ἐφιππος παρώτρυνε τοὺς στρατιώτας ἐνθαρρύνων καὶ
ἐπεγείρων τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν, «Συστρατιώται καὶ ἀδελφοί, ἔλε-
γεν αὐτοῖς, στῆτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ὑμᾶς, δὲ Θεὸς ύπερ ἡμῶν
πολεμεῖ, δειλία κατέχει τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν».

§ 246. Ἀλλὰ δυστυχῶς δ τῶν Γενουητῶν ἀρχηγὸς Ἰωάννης
Αθηγος δὲ Ἰουστινιαρός, διν δὲ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἴδιᾳ τι-

μῶν εἶχε διορίσει προστάτορα, ἵτοι φρούραρχον τῆς πόλεως, λα-
βών πληγὴν βέλους ἢ σφαίρας πυροβόλου κατὰ τὸ σκέλος, κατα-
βληθεὶς ύπὸ τοῦ πόνου, ως εἴδε τὸ αἷμα ρέον ἐκ τοῦ τραύματος,
ὅλος ἡλοιώθη, καὶ ἀποδειλιάσας μικροψυχεῖ, καὶ ἐν τῇ χριστιμω-
τάτῃ ἔκεινη στιγμῇ ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν αὐτοῦ φεύγει, χωρὶς
καν νὰ ἀντικαταστήσῃ ἑαυτὸν δι' ἄλλου, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν σύγχυ-
σις γένηται καὶ ἀποθάρρυνσις. Εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ ἀνα-
χαιτίσῃ αὐτὸν δι αὐτοκράτωρ εἰπὼν «ἡ πόλις εἰς χεῖράς σου ἐστὶν
ἵνα λυτρώσῃς αὐτήν». Ο Ιουστινιανὸς ἐν τῷ Γαλατῷ περάσας
αἰσχρῶς ἔκει τελευτῇ ἐκ τῆς πικρίας καὶ περιφρονήσεως.

§ 247. "Ἀλωσὶς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. (29
Μαΐου 1453 ἡμέραν Τρίτην). Οἱ Γενουῆται ἰδόντες τὸν ἀρχηγὸν
αὐτῶν φεύγοντα ταράττονται καὶ αὐτοὶ καὶ ἀναχωροῦσιν· οἱ δὲ
Τούρκοι ἰδόντες τὴν σύγχυσιν τῶν πολιορκουμένων, ἔλαθον θάρσος
καὶ δι Σαγάρος Πασᾶς ἐπήγειρε τοὺς Γενιτσάρους. Τούτων δὲ 50
εὐρόντες ἀνεψηγμένην πύλην τινά, Ξυλόκερων καλουμένην, ἥτις
εἶχεν ἀνοιχθῆ τὴν προτεραίαν κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος,
ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς αἰφνίδιον κατὰ τῶν Τούρκων ἔξοδον, εἰσε-
πήδησαν ἔνδον καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τοῦ τείχους ἐφόνευον ὅσους συ-
ναπήγντων· καὶ ἦτο τὸ θέαμα πλῆρες φρίκης, διότι οἱ "Ἐλληνες
καὶ Λατῖνοι, οἱ κωλύοντες τοὺς προσηλοῦντας ἐπὶ τὰ τείχη τὰς
κλίμακας, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν κατεκόπησαν, οἱ δὲ τοὺς ὄφθαλ-
μοὺς κλείοντες ἀπὸ τοῦ τείχους κατέπιπτον. Οἱ δὲ Τούρκοι προ-
σηλοῦντες τὰς κλίμακας ἀκωλύτως ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ ἀναβαί-
νοντες, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἥδη προσβάλλοντες κατὰ τὰ
νῶτα τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτοι δὲ ἀγνοοῦντες τὰ γενό-
μενα, διότι μακρὰν αὐτῶν ἐγένετο ἡ εἴσοδος τῶν Τούρκων, ἐνῷ
ἀπέκρουον τοὺς πολυπληθεστέρους ἔχθρους, εἰδὸν αἴφνης βέλην ἐκ-
πεμπόμενα κατ' αὐτῶν ἀνωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ ἐντελῶς ἀ-
πελπισθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ο δὲ αὐτοκράτωρ ξιφήρης
τότε δρμῷ ἐφιππος κατὰ τοῦ εἰσωθουμένου τουρκικοῦ σμήνους,
παραχολουθούμενος ὑπὸ μόνων τῶν ὑπασπιστῶν αὐτοῦ, οἵτινες καὶ

αύτοὶ πίπτουσι περὶ αὐτόν ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἰσωθούμενοι παντάχοθεν περιεκύκλωσαν αὐτόν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀποκαμών μαχόμενος, καὶ οὐδεμίαν πλέον βλέπων ἐλπίδα σωτηρίας, στρέφει τὸ θολωμένον αὐτοῦ βλέμμα περὶ ἔκυτόν καὶ ιδὼν τοὺς ὑπασπιστὰς αὐτοῦ θυγάτερας, φοβούμενος δὲ μὴ συλληφθῆ ζῶν, κρατῶν τὸ ξίφος καὶ τὴν ἀσπίδα εἶπε. «δὲν εύρισκεται χριστιανός τις νὰ λάθῃ ἀπ' ἐμοῦ τὴν κεφαλήν»; Τότε Γενίτσαρός τις ἐπληξεν. αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, ὁ δὲ τὴν πληγὴν ἀνταπέδωκεν ἔτερος δὲ Τοῦρκος καίριον τραῦμα κατενεγκών ὅπισθεν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἀλλ' οὗτοι ἀγνοοῦντες τότε ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀφῆκαν αὐτὸν ἐκεῖ κατακείμενον. Μετὰ δὲ ταῦτα διασκορπισθέντες οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν, καὶ φοβούμενοι ὅτι ὑπῆρχον ἐντὸς τῆς πόλεως 50,000 ἀνδρῶν, ἐφόνευσαν περὶ τοὺς 2,000 χριστιανούς, καὶ σφάττοντες, σκυλεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες, ἔφθασαν καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ὅπου ἀπειρον πλῆθος χριστιανῶν εἶχον καταφύγει. Εύροντες δὲ τὰς πύλας κεκλεισμένας, κατέβαλον αὐτὰς διὰ πελέκεων, καὶ ξιφήρεις εἰσελθόντες, καὶ ιδόντες τὸ μυριάριθμον πλῆθος, ἔκαστος τὸν ἴδιον αἰχμαλώτον ἐδέσμει, καὶ ἔθλεπε τις τοὺς αἰχμαλώτους ἀναμιξ ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία ῥαβδίζομένους καὶ συρομένους ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τῶν ἀδύτων, καὶ ἦκουέ τις αὐτούς κλαίοντας καὶ ὀδυρομένους καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐλεῶν. Ἐπτὰ δ' ὥρας μετὰ τὴν εἰσοδον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ δε Σουλτάρος, ἀποθέμενος πᾶσαν ὑπψίαν καὶ πάντα φόβον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν αὐτοῦ καὶ σατραπῶν, προπορευομένων καὶ ἀκολουθούντων ὅπλοφόρων, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ καταβὰς τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ. Ἐπειτα τῇ διαταγῇ τούτου εἰς τῶν ἱερέων αὐτοῦ καθιέρωσε διὰ προσευχῆς τὸν ναὸν τοῦτον τῆς Ἀγίας Σοφίας εἰς τσαμίον, καὶ ἔκτοτε διατηρεῖται ὡς τοιοῦτον.

§ 248. Ἐξελθὼν δὲ τοῦ ναοῦ δι Μωάμεθ ἐζήτησε τὸ μέγαν Δοῦκα Νεταράν, συλληφθέντα αἰχμαλώτον, καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν

περὶ τῆς τύχης τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ὁ δὲ Δοὺς ἀπήντησεν ὅτι ἡγνόει, διότι αὐτὸς Ἰστατο παρὰ τὴν βασιλικὴν πύλην, ὅτε οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον διὰ τῆς Χαραίου πύλης. Ἀποσπασθέντες τότε ἐκ τοῦ μέσου τοῦ στρατοῦ δύο Γενίτσαροι ἔβεβαιώσαν, ὅτι αὗτοὶ ἀπέκτειναν τὸν αὐτοκράτορα. Διαταχθέντες δ' ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ νὰ ἀποτάμωσι καὶ κομίσωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ἔπραξαν τοῦτο τάχιστα, καὶ ἀναγνωρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Νοταρᾶ καὶ ἄλλων, ἔστησαν αὐτὴν κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Αὔγουστείου κίονος, ἐφ' οὐ Ἰστατο ἡ γαλκῆ εἰκὼν τοῦ Ἰουστιανοῦ, καὶ ἐμεινεν ἐκεῖ ἐκτεθειμένη μέχρι τῆς ἑσπέρας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκδείρας αὐτὴν καὶ παραγεμίσας τὸ δέρμα, ἔπειμψεν πανταχοῦ περιδεικνύων τὸ τῆς νίκης σύμβολον. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ὁ Μωάμεθ εὐφραινόμενος ἐν συμποσίῳ καὶ μεθυσθεὶς ἔπειμψε τὸν Δάνιμον, ὅστις ἀπέταμε τὰς κεφαλὰς τῶν οἰών τοῦ Νοταρᾶ πρὸ τῶν ὄμμάτων τοῦ πατρός, ἐπιφωνοῦντος τὸ «Δίκαιος εἰ, Κύριε.» Τελευταῖον δὲ δυστυχῆς Νοταρᾶς, ζητήσας ἀδειαν, προσηυχήθη ἐν τινὶ παρακειμένῳ ναϊδίῳ, καὶ ἀπετάμη τὴν κεφαλὴν καὶ ἔπεισεν ἐπὶ τῶν σφαδαζόντων πτωμάτων τῶν οἰών αὐτοῦ. Αἱ κεφαλαὶ δ' ἀπάντων ἐκομίσθησαν πρὸς τὸν τύρχννον συμποσιάζοντα καὶ διψῶντα αἴματος.

§ 249. Τοιούτον ὑπῆρξε τὸ δυστυχὲς, ἀλλ' ἔνδοξον τέλος τῆς ὑπερχιλιετοῦς Βυζαντινῆς ἢ Ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ ἐνδόξοτάτου τελευταίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, τοῦ Δραγάση, πεσόντος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πόλεως ἐν ἡλικίᾳ 49 ἑτῶν τριῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν εἴκοσι τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1453 ἡμέραν Τρίτην, ἥτις δίκαιώς θεωρεῖται ὡς ἀποφράξ ὑπὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ ἔθνους ἡμέρα· διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐθδομάδος ἡ ἐπτάλοφος, ἡ ἐπτάπυργος πόλις, ἡ πόλις τοῦ Βυζαντοῦ, ἡ πόλις Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, 1125 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τούτου θεμελίωσιν καὶ αὔξησιν αὐτῆς ἔπεισεν ἐπὶ τοῦ ὑστάτου Κωνσταντίνου εἰς τὰς γεῖρας τῶν Τούρκων. Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦσαν ἀξιοπρεπεῖς καὶ ἀμφεκάλυψχν τὸ ἐκπνεῦσαν βασιλειον διὰ τῶν λαμ-

πρῶν ἀκτίνων τῆς ἀθανασίας· ὁ δὲ ἡρωϊκὸς τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος θάνατος ὑπῆρξε τὸ μέγιστον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους εὐεργέτημα καὶ διαμαρτυρία ἀΐδιος κατὰ τῆς τυραννίας ὑπὲρ τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(1453—1833 Μ. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Απὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινούπολεως
μέχρι τῆς ἐπαραστάσεως τοῦ 1769.

§ 1. Ἀγρια πολιτικὴ Τούρκων κατακτητῶν. Ἡ ἀποφρὰς καὶ ἀπαίσιος ἡμέρα τῆς 29 Μαΐου τοῦ 1453, ἣν πᾶς Ἑλλην πρέπει νὰ ἐνθυμῇται καὶ ἔορτάζῃ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ, ὑπῆρξε μὲν εὐεργετικὴ τῇ ἀνθρωπότητι, διότι καὶ αὐτὰὶ αἱ τελευταὶ πνοαὶ τῆς πιπτούσης Κωνσταντινουπόλεως συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν τῶν Εὐρωπαίων ἀνάπτυξιν διὰ τῆς μεταναστεύσεως πολλῶν Ἑλλήνων λογίων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἀλλ’ αὕτη ὑπῆρξε συνάμα καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν μεγίστων δεινῶν καὶ τῶν μεγίστων ἐλπίδων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Οἱ Τούρκοι κατακτηταὶ διαφέρουσι δυστυχῶς ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀπάντων τῶν κατακτητῶν τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἔθνων διότι οἱ μὲν νικηφόροι στρατοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης μετέδιδον τοὺς νόμους καὶ τὰς ὀφελέμους τέχνας ἐν ταῖς χώραις, ὃς κατέκτων, καὶ αὐτοὶ οἱ βάρβαροι κατακτηταὶ Γότθοι, Βάνδαλοι καὶ Τάρταροι ἡσπάζοντο κατὰ μικρὸν τὰ ἥθη καὶ τὴν θρησκείαν τῶν ὑπ’ αὐτῶν κατα-

κτωμένων λαῶν μόνοι δὲ οἱ ὄπαδοι τοῦ Μωάμεθ, γενόμενοι κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῶν διχονοιῶν τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων, παρέχουσι τὸ παράδοξον παράδειγμα ἔθνους ἐν διηγεκεῖ διατελοῦντος πολέμῳ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἡ 29 Μαΐου τοῦ 1453 ἔτους συνεκορύφωσε τῷ ὅντι τὰ δεινὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐπισφραγίσασα τὸν κολοφῶνα τῆς καταστροφῆς καὶ ἐρημώτεως. "Εκτοτε, μεθ' ὅλην τὴν ὑπόσχεσιν, ἦν ἐδώκεν ὁ Μωάμεθ ὁ Β' τοῖς χριστιανοῖς περὶ ἀσφαλείας ζωῆς, θρησκείας καὶ ἴδιοκτησίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ, οὐδὲν ἔμεινεν ἄγιον ἀμίαντον, οὐδὲν ἱερὸν ἀβεβήλωτον, οὐδὲν καλὸν καὶ δισὶν ἀδιάφθορον. Καὶ αὐταὶ αἱ Μοῦσαι, καταπτοηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἀγρίου τρόμου τῆς τουρκικῆς θηριωδίας καὶ φρίξασαι, ἐγκατέλιπον ἐν βίᾳ τὰ προσφιλῆ καὶ πραιώνια αὐτῶν ἑλληνικὰ τεμένη καὶ ἄλση, καὶ μετὰ δακρύων ἀσπασθεῖσαι τὴν μητέρα αὐτῶν Ἑλλάδα, ἐπέταξαν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ζοφερὸν σκότος κατεκάλυψε σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κατακτηταὶ Τούρκοι δὲν περιωρίζοντο εἰς τὸ νὰ κυριεύωσι πόλεις καὶ χωρία, ἀλλὰ παρεξετρέποντο εἰς φοβερᾶς τῶν Ἑλλήνων σφαγάς, αἷχμαλωσίας, λεηλασίας, δημεύσεις ἴδιοκτησιῶν καὶ ἐκκλησιῶν, ἐπιβολὴν κεφαλικῶν φόρων (χαρατσίων), ἵνα ἔξαγοράζωσι, κατὰ τὴν ἐκφρασιν τῶν Τούρκων, ὡς δορυάλωτοι τὴν ζωὴν αὐτῶν παρὰ τῶν ἀγρίων κατακτητῶν, καὶ εἰς πλείστας ἄλλας καταπίέσεις καὶ βασάνους, αἴτινες καθίστων τὴν δουλείαν αὐτῶν τὴν μᾶλλον ἀτιμωτικὴν, ἔξευτελιστικὴν καὶ ἀφόρητον, καὶ παρεῖχον αὐτοῖς δικαιώματα ἐπαναστάσεως, διάκοινοι πάλιστα παρίστατο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὸ δίλημμα τῆς ἔξομόσεως ἢ τοῦ θανάτου.

§ 2. Φόρος αἵματος (παιδομαζώματα). Ὁ ἀπάνθρωπος οὗτος φόρος, ὃν, ὡς εἰδόμεν ἀνωτέρω, πρῶτος ὁ Σουλτάνος Ὁρχάνης ἐπέβαλε πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς ἐν τῷ χράτει αὐτοῦ Ἑλληνας, ἀρπάζων τοὺς Ἑλληνόπαιδας, ἀνατρέφων ἐν τῷ ἰσλαμισμῷ καὶ κατατάττων εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθὲν φοβερὸν τάγμα τῶν Γενιτσάρων, ἐτακτοποιήθη δυστυ-

χῶς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλαμβάνοντο κατ' ἔτος 1000 Ἐλληνόπαιδες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, βραδύτερον δὲ πολλῷ πλείουνες· ὥστε κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ τάγματος τῶν Γενιτσάρων ἐπὶ Ὁρχάνου μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ τάγματος τούτου ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ ἀνηρπάγησαν 500,000 παιδίων, ἀτιγα ἐν ἀγνοίᾳ ἀνετρέφοντο, ὅπως στρέψωσιν ἀνδρωθέντα τὰ ὄπλα αὐτῶν κατὰ τῶν ἴδιων αὐτῶν γονέων, συγγενῶν καὶ δμοεθνῶν.

§ 3. Σχέδιοι ἔξολοθρεύσεως χριστιανῶν. Οἱ Ἕγγονοις καὶ δεύτεροι διάδοχοι τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἰμοβόροι Σουλτάνοι, Σελίμης ὁ Α', ἔρχας ἀπὸ τοῦ 1512 μέχρι τοῦ 1520, συνέλαβε τὸ φοβερὸν καὶ ἀποτρόπαιον σχέδιον τῆς ἔξολοθρεύσεως ἀπάντων τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ, τῶν μὴ συγαινούντων νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν, καὶ τὴν μετατροπὴν ἀπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τσαμία. Τότε δ' ἐπέκειτο διάφευκτος ὅλεθρος τῶν Ἐλλήνων, ἐὰν δὲ τότε πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Α', τῇ προτροπῇ τοῦ συνετοῦ καὶ φρονίμου Βεζύρου Πιρῆ Πασᾶ, δὲν ἔκαμπτε τὸν ἀπάνθρωπον Σουλτάνον, ὃστις ὅμως ἀποτραπεῖς τοῦ πρώτου αὐτοῦ σχεδίου, τῆς γενικῆς σφαγῆς τῶν χριστιανῶν, διέταξεν οὐδὲν ἡττον τὴν μετατροπὴν τῶν χριστιανικῶν ναῶν εἰς τσαμία ἢ τὴν κατεδάφισιν αὐτῶν, ἐπιτρέψας μόνον τοῖς χριστιανοῖς νὰ ἐπισκευάζωσι τὰς κατεδαφισθείσας ἐκκλησίας καὶ νὰ οἰκοδομῶσιν ἄλλας ἐκ λίθου καὶ οὐχὶ ξύλου.

§ 4. Αυστροχήματα Ἐ.Ι.λήγων ἐκ τῶν μεταξὺ Τούρκων, Ἐρετῶν καὶ Ἀ.λλῶν Φράγκων πολέμων (1470—1715). Μέγιστα δὲ δυστυχήματα ὑφίσταντο οἱ Ἐλληνες καὶ ἐκ τῶν πολέμων, οὓς διεξῆγον οἱ τε Ἐνετοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Φράγκοι ἡγεμόνες πρὸς τοὺς κατακτητὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς διατήρησιν τῶν ὑπαύτων κατεχομένων ἔτι ἐλληνικῶν χωρῶν ἢ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθεισῶν. Καθ' ἀπαντας τοὺς πολέμους τούτους οἱ Ἐλληνες, οἵτινες καθ' ὅλην τὴν μακρὰν αὐτῶν δουλείαν διετέλουν ἐν συγε-

χεὶς ἐντόνω καὶ ἐμπράκτῳ δι' αἴματος ἐσφραγισμένη διαμαρτυρίᾳ,
καὶ ἐνήργουν ἀδιακόπως πρὸς ἀνάκτησιν τῶν τιμαλφεστέρων ἐν τῷ
κόσμῳ τούτῳ δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, συνεμάχουν ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον μετὰ τῶν ζένων χριστιανῶν, καὶ ἡττωμένων μὲν τού-
των, ἐπασχον τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Τούρκων, νικώντων δὲ τῶν
Ἐνετῶν καὶ Φράγκων, οὐδεμίαν ἐλάμβανον βελτίωσιν τῆς τύχης
αὐτῶν παρὰ τῶν πονηρῶν καὶ ιδιοτελῶν τούτων χριστιανῶν.

§ 5. "Οτε ἡ Κωνσταντινούπολις περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν
Τούρκων οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον τὰς Ἰορίους γῆσους, τὰς ὄχυρὰς πό-
λεις τῆς Πελοποννήσου Ναύπλιον, Μορεμβασιανόν, Κορώνην, Με-
θώνην καὶ Πύλον, καὶ ἔκτος τῆς Πελοποννήσου τὴν Ναύπακτον
καὶ Εὔβοιαν καὶ τὴν νῆσον Κρήτην μικρὸν δὲ μετὰ τὴν πτώσιν
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡγόρασαν παρὰ τῶν Φράγκων καὶ
τὴν Κύπρον ἡ δὲ Ρόδος καὶ τινες μικρότεραι τοῦ Αἰγαίου πε-
λάγους νῆσοι κατείχοντο ὑπὸ ἄλλων δυτικῶν ἡγεμόνων. Καὶ κατ'
ἀρχὰς ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῶν Ἐνετῶν ἡ Εὔβοια ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μω-
άμεθ τὴν 12 Ιουλίου τοῦ 1470· κατὰ δὲ τὴν 16ην ἑκατονταε-
τηρίδα ἐκυριεύθησαν καὶ ἀπασαι αἱ ἐν Πελοποννήσῳ ὄχυραι πό-
λεις, αἱ κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ὑπὸ τοῦ φοβερωτάτου ἀ-
πάντων τῶν Σουλτάνων Σουλεϊμάρον Α', τοῦ ἐμπνέοντος τρόμον
εἰς ἀπασαν τὴν Εύρωπην. Ο Σουλτάνος οὗτος ἐπολιόρκησε περὶ
τὰ τέλη τοῦ 1522 καὶ τὴν νῆσον Ρόδον, ἣν ὑπερησπίσθησαν
ἀνδρείως οἱ κατέχοντες αὐτὴν Φράγκοι, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν
Ἐλλήνων κατοίκων ἀλλὰ τελευταῖον καὶ αὕτη περιῆλθεν εἰς τὰς
χεῖρας τοῦ Σουλεϊμάνου, καὶ ἀπερίγραπτα ὑπῆρξαν τὰ δεινά, ἀ-
τινα ὑπέστησαν οἱ κάτοικοι, ὡς συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Φράγ-
κων. Μετὰ πεντήκοντα δὲ περίου ἔτη, ἦτοι ἐν ἔτει 1571 ὁ δι-
άδοχος τούτου Σελίμης ὁ Β' ἐξεπόρθησε τὴν Κύπρον καὶ ἐπολι-
όρκησε τὴν Ναύπακτον ἀλλὰ κατὰ τὴν 7ην Οκτωβρίου τοῦ
αὐτοῦ ἔτους 200 Ἐνετικὰ καὶ τινα ἄλλα χριστιανικὰ πλοῖα,
ἐν οἷς ὑπηρέτουν πλεῖστοι Ἐλληνες, συνῆψαν τὴν περίφημον
ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίαν πρὸς 300 τουρκικὰ πλοῖα, καθ' ἣν

κατὰ πρῶτον συνετρίβη ἡ ναυτικὴ τῶν Ὀθωμανῶν δύναμις Μίαν δ' ἔκατον ταετηρίδα βραδύτερον, ἦτοι ἐν ἔτει 1670 ἐπὶ τοῦ Σουλάτανου Μωάμεθ τοῦ Ι', οἱ Τούρκοι διὰ τῆς πανουργίας καὶ ἐπιδεξιότητος τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀχμέτ Κιοπριλῆ ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Κρήτην μετὰ τριακονταετῆ πρὸς τοὺς κατέχοντας τὴν μεγαλόνησον ταύτην Ἐνετούς πόλεμον, οὐτινος συμμετέσχον μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀνδρίας καὶ οἱ Ἑλληνες κάτοικοι ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν Ἐνετῶν, καὶ μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Ι', ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ γῆραι περιηλθον εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν.

§ 6. Ἄλλὰ κατὰ τὰ ἔτη 1685 καὶ 1686 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοῦ Σουλάτανου Μωάμεθ Ι' ἀνεφάνη ἐνδοξός τις στρατηγὸς τῶν Ἐνετῶν, Μοροζίνης καλούμενος, ὅστις βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῶν ἀείποτε μετὰ τῶν πολεμούντων πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς χριστιανῶν συντασσομένων, κατεκτήσατο ἀπασαν τὴν Πελοπόννησον, πλὴν τῆς Μορεμβασίας, ἐξ οὗ καὶ Πελοποννησιακὸς ἐπωνομάσθη, καὶ ἔζακολουμένησας τοὺς θριάμβους αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν Στερεάν Ἐλλάδα, ἐκυρίευσεν ἐν ἔτει 1687 καὶ τὰς Ἀθήνας μετὰ σπουδαίαν πολιορκίαν, καθ' ἣν δυστυχῶς κατεστράφη καὶ ὁ Παρθενών ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπὸ σφαίρας ἐνετικῆς, ἥιψθείσης ἐκ τοῦ μηνημείου τοῦ Φελοπάππου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀνχρειέζασης τὴν ἐν τῷ Παρθενώνι πυριτιδαποθήκην¹. Ἄλλ' ἡ εὐνοια τῆς τύχης τελευταῖον ἐγκατέλιπε τοὺς Ἐνετούς· διὸ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1699 συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης πρὸς τοὺς Τούρκους περιωρίσθησαν εἰς μόνην τὴν κυριαρχίαν τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀπεστερήθησαν ἐν ἔτει 1715 ὑπὸ τοῦ Σουλάτανου Ἀχμέτ τοῦ Ι', καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως

1) Τότε συνετρίβη καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Φειδίου κατασκευασθὲν περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὑπὸ ἐργατῶν Ἐνετῶν, προσπαθούντων νὰ μετακομίσωσι τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο ὡς τρόπαιον τῆς νίκης αὐτῶν εἰς τὴν Ἐνετίαν.

τοῦ 1821 δὲν ἦσαν κύριοι, εἴμὴ μόνον Ἰονίων νήσων ἀπασαι δ' αἱ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις περιελήφθησαν εἰς τὸ ὄθωμανικὸν κράτος, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἀπερίγραπτα ὑπέστησαν παρὰ τῶν ὄθωμανῶν δεινά.

§ 7. Διάσωσις τοῦ ἐ.Ι.Ιηρικοῦ ἔθρους ἐξ τῆς καταστρεπτικῆς τῶν Τούρκων καταγρίδος. 'Αλλ' ὅσον ὀλεθρία καὶ ἀν ὑπῆρχε τῇ πνευματικῇ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ζωὴ ἡ ὑπὸ τῶν ὄθωμανῶν κατακτητῶν δεινὴ πίεσις, δὲν ἐπήνεγκεν ὅμως τὸν θάνατον αὐτῆς. Ἡ Ἑλλάς, καὶ περ καταβοσκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρύάρου πυρὸς καὶ κατερημωθεῖσα, διετήρησεν οὐδὲν ἡ τον ἐν ἐσωτῆρι εἰκανὰ πνευματικῆς ζωῆς σπέρματα, εἰς ὃν τὴν ἀναβλάστησιν ἥρκει πάντοτε ὀλίγη δρόσος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀσθενής τις ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπίδρασις. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γῆν εἰσέβαλον κατὰ τὴν 4ην μ. Χ. ἐκατονταετηρίδα Γότθοι καὶ Βάρδαλοι, κατὰ τὴν 8ην Σ.λαῦοι, κατὰ τὴν 11ην Ἀλβαροί, κατὰ τὴν 12ην Νορμανδοί, κατὰ τὴν 14ην Καταλαροί, κατὰ τὴν 15ην Τοῦρκοι, μετ' αὐτοὺς Ἐρετοί, εἴτα πάλιν Ἀλβαροί μετὰ τὸ ἐπὶ τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης δυστύχημα τῶν Ἑλλήνων, καὶ τελευταῖον διήνιλασεν ως ἄγγελος θανάτου δ' Ἰθραίμης καὶ κατέσφαξε γέροντας, γυναῖκας καὶ παιδία· καὶ ὅμως ἡ πλήμυμαρα αὕτη τῶν κατακλυσάντων τὴν Ἑλλάδα κατακτητικῶν ἔθνων ἀπέρρευσε, καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔμεινε τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν γλώσσαν, τὰ ἥθη καὶ τὴν θρησκείαν, δμοιαζόν πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς ἣν ἐκβάλλουσι πλεῖστοι ποταμοὶ χωρὶς νὰ μεταβάλωσι τὴν ἀλμυρίδα αὐτῆς. Καὶ τῷ ὅντι οἱ εἰρημένοι δυνάσται τῆς Ἑλλάδος δὲν ἴσχυσαν οὔτε τὴν γλώσσαν, οὔτε τὰ ἥθη, οὔτε τὸ θρήσκευμα, οὔτε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους νὰ ἔξαφανίσωσιν. 'Αλλὰ τοῦτο, συνδεόμενον αἰωνίως διὰ τῶν ἀρραγῶν καὶ ἀδιαλύτων δεσμῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, τῆς θείας γλώσσης, τῶν κοινῶν παθημάτων, τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων καὶ τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ μέλλοντος, ὑπερήσπιζεν ἀνενδότως τὴν πίστιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἔσωζεν ἀείποτε καὶ σώζει πόθον ἀ-

σθεστον ἔθνικῆς αὐτονομίας, ἔτρεφε διηγενεῶς καὶ τρέφει ζωηρὰν ἐλπίδα τῆς ἐκ τῆς δουλείας αὐτοῦ ἀναστάσεως.

§ 8. Θρησκεία Ἐλλήνων ἐπὶ τουρκοκρατίας. 'Ο Μωάμεθ ὁ Β' γενόμενος κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετέβαλε μὲν τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ πολλὰς λαμπρὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας εἰς ὁθωμανικὰ τσαμία· ἀλλ' ἔχορήγησε τῷ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ προχειρισθέντι τότε καὶ ἐπισήμως ἐγκαθιδρύθεντι Πατριάρχῃ Γεωργίῳ Σχολαρίῳ, τῷ Γερραδίῳ, προνόμια τινα, δι' ᾧ καθίστα αὐτὸν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοὺς δὲ κατὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς πόλεις ἀρχιεπισκόπους, ἐπισκόπους, ἀρχιμανδρίτας καὶ ἵερεῖς ὑπαλλήλους τοῦ ἀνωτάτου τούτου "Ἐλληνος ἄρχοντος. "Απαντες δ' οὗτοι, πλὴν τῶν ιερατικῶν αὕτων καθηκόντων, ἔχρησίμευον καὶ ως διαιτηταὶ τῶν πολιτικῶν τῶν Ἐλλήνων διαφορῶν, ἀποτρέποντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου οὐ μόνον ἡ θρησκεία, ἀλλὰ καὶ ἡ γλώσσα καὶ σκιά τις ἔθνικῆς διοικήσεως διετηρήθη ὑπὸ τοῦ κλήρου, καὶ τοι πολλὰ δεινὰ παθόντος ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ Β' καὶ ιδίως ἐπὶ τοῦ αἰμοβόρου Σελίμου Α', τοῦ διανοηθέντος νὰ ἔξαλοθρεύσῃ ἀπαντας τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποτραπέντος τοῦ καταχθονίου αὐτοῦ σκοποῦ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Πιρῆ Πασᾶ, εἰς ὃν ὀφείλει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀεδίον διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ εὔγνωμοσύνην.

§ 9. Ἡμιαρεξαρτησία Ἐλληνικῶν τινῶν χωρῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦδυνήθησαν νὰ καθυποτάξωσιν ἐντελῶς ἀπάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ κατοίκοι τῆς Μάνης καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας διεφύλαξαν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1670 ἀλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Ἀχμέτ Κιοπριελῆ, οἱ Τοῦρκοι ἐσκόπουν νὰ καταπολεμήσωσι καὶ τοὺς Μανιάτας· ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, ἀνακτησαμένων τῶν Ἐνετῶν τὴν Πελοπόνησον, ὁ τότε Βεζύρης Μουσταφᾶς Κιοπριελῆς, ἀδελφὸς τοῦ πρώην Βεζύρου Ἀχ-

μὲτ Κιοπριλῆ, νομίσας φρονιμώτερον νὰ περιποιηθῇ τοὺς Μανιάτας, ἵνα μὴ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Ἐνετῶν, διώρισεν ἐνα τῶν προύχόντων αὐτῶν, ὄνόματι Λιθέριος Ἰερακάρη, ἡγεμόνα Μάνης ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, καὶ ἔκτοτε ἡ ἀδάμαστος ἐκείνη χώρα διετήρησε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διοικηται ὑπὸ ἐγχωρίου ἡγεμόνος.

§ 10. *Αρματωλοι.* 'Αλλ' ἔκτὸς τῆς Μάνης, καὶ οἱ ὄρεινοι κάτοικοι τοῦ Πιρίδου, τῶν Ἀγράφων, τοῦ Ολύμπου καὶ τοῦ Πηλίου ὄρους διετήρουν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, καὶ ἡνάγκασαν τοὺς Τούρκους ὅπως συνθηκολογήσωσι, καὶ χορηγήσωσιν αὐτοῖς προνόμια, ἀναθέντες αὐτοῖς τὴν φρούρησιν τῶν ὑποτεταγμένων χωρῶν. Ἐντεῦθεν δ' ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμᾶν B' τοῦ μεγάλου τὰ ἐλληνικὰ τάγματα τῶν Ἀρματωλῶν, τῶν ἀσκουμένων περὶ τὰ ὅπλα καὶ διατηρούντων τὰς μαχίμους ἔξεις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. "Απασα δ' ἡ Βόρειος Ἑλλάς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούστης ἐκατονταετηρίδος ἦτο διηρημένη εἰς 17 Ἀρματωλίκια, ὡν οἱ ἀργηγοὶ ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς Τούρκους πασσάδας, ἔστιν δὲ καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας προεστῶτας.

§ 11. *Κλέπται.* 'Αλλ' ἐκ τῶν εἰρημένων ἀνδρείων ὄρεινῶν ἀρματωλῶν πολλοὶ δὲν ἀπεδέξαντο τὰς συνθήκας τῶν ὁθωμανῶν, ἀλλὰ τρέφοντες κατ' αὐτῶν μῆσος ἀδιάλλακτον, ἐζηκολούθησαν ζῶντες ἀνεξάρτητοι ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων αὐτῶν ὄρεων καὶ ἐπιχειροῦντες ἐκεῖθεν συγνάξ κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιδρομάς. Οι ἀκατάπαυστοι δὲ τούτων ἡρωῖκοι πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμοι καὶ τὰ ὄντως μυθώδη αὐτῶν ἀνδραγαθήματα, τὰ διακόπτοντα τὴν παραγραφὴν τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἔθνους, διεφύλακτον ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ζωρὸν καὶ ἀκμαῖον τὸ αἰσθημα τῆς πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπης. Οι τοιοῦτοι ἡρωῖκοι ἀνδρεῖς ὠνομάζοντο Κλέπται, τοутέστιν ἀνδρεῖς γενναῖοι (παλληκάρια) μὴ ὑποτασσόμενοι τοῖς τυράννοις· τὰ δὲ ἄσματα αὐτῶν, δι' ὧν ἐξυμνοῦνται τὰ κατὰ τῶν Τούρκων ἀνδραγαθήματα τῶν κλεπτῶν, εἰσὶ πλήρη χάριτος καὶ φαντασίας, καὶ ἐφράζονται ἐν αὐτοῖς εὐγενῆ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος αἰσθή-

ματα. Ἐθεώρουν δ' οὗτοι ἐντιμότερον τὸν βίον τῶν χλεπτῶν παρὰ τὸν τῶν δούλων ὑπὸ τοὺς ἔχθρους τῆς πίστεως καὶ ὑπὸ τοὺς τυράννους τῆς πατρίδος αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι θαλασσοί "Ελλήνες" ἐθεώρουν τιμητικὸν τὸ ὄνομα τοῦ πειρατοῦ, δι' οὗ ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου.¹

§ 12. *Araζωπύρησις ἐλληνικῆς παιδείας.* Καθ' δν τρόπον κατὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Τροίας ἡ φυγὴ τῶν Τρώων μετεφύτευσεν εἰς τὴν Δύσιν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ σπέρματα τῆς Ἀγατολῆς παιδείας, οὕτω καὶ αἱ μεταναστεύσεις πολλῶν Ἐλλήνων κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεζωπύρησαν τὴν μάθησιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῇ Δύσει καὶ ἴδιως ἐν τῇ Ἰταλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ἡ ἐνετικὸν ζυγὸν διαμείναντες, ἐννοήσαντες, ὅτι μόγον διὰ τῆς παιδείας ἥδυναντο νὰ βελτιώσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ἴδιως ἀπέναντι τῶν ἀμαθῶν ὄθωμανῶν, ἐνησχολοῦντο μετὰ πολλῆς ζέσεως εἰς τὰ γράμματα πολλοὶ ἐλληνόπαιδες, ἐπανερχόμενοι ἐκ τῆς Ἰταλίας, ὅπου μετέβαινον πρὸς σπουδὴν τῆς ιατρικῆς, ἐφείλκυνον διὰ τῶν εὐγενῶν αὐτῶν τρόπων τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν τε Τούρκων μεγιστάνων καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, πρὸς οὓς ἔχρησίμευον κατόπιν ως διερμηνεῖς ἡ γραμματεῖς. Κατὰ δὲ τὴν 17ην ἐκατονταετηρίδα τοσοῦτον ηὔξησεν δὲ πρὸς τὴν παιδείαν ζῆλος τῶν Ἕλλήνων, ὥστε καὶ σπουδαῖαι Σχολαὶ ἴδρυθησαν ἐν *Kωνσταντινούπολει* παρὰ τῷ Πατριαρχείῳ, ἐν *Iωαννίριοις*, ἐν *Κρήτῃ*, ἐν *Αθήναις*, ἐν *Κερκύρᾳ* καὶ ἐν *Πάτραις*, ἐν αἷς ἐδιδάσκοντο εὐδοκίμως ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα, ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν καὶ ἐκ τοῦ τέως ἀμαθοῦς κλήρου διεκρίθησαν ἐκκλησιαστικοὶ ἔνδρες ἐπὶ παιδείᾳ, ως δὲ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Μελέτιος.

§ 13. *Μεγάλοι Διερμηνεῖς.* Τοσαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τῶν Ἐλλήνων ἐν τῇ παιδείᾳ, καὶ τοσαύτη ἡ στασιμότης ἡ μᾶλ-

1) Θουκυδίδης ἐν προοιμίῳ λέγει: «οὐκ ἔχοντάς που αἰσχύνην τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δόξης μᾶλλον».

λον ὁ πισθοδρόμησις τῶν Ὀθωμανῶν, μηδεμίαν ἔτι μανθανόντων εὐρωπαϊκὴν γλώσσαν, ὥστε οὔτοι εἰχον ἀνέκαθεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῶν Ἑλλήνων, ὅπως διεξάγωσι τὰς διαπραγματεύσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ζένους. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἴδρυσαν τὸ ἀξιώμα τοῦ μεγάλου Αιερμηνέως, εἰς ὃ πρώτος ἀνῆλθεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ μεγάλου Βεζύρου Ἀχμέτ Κιοπριλῆ, Παραγιώτης Νικούσης καλούμενος, ὅστις σπουδαίως ἐβελτίωσε τὴν τύχην τῶν χριστιανῶν· μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὅστις ὑπέρτερος ὢν τοῦ Νικούση καὶ προσλαβὼν καὶ τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ ἐξ ἀπορρήτων καὶ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

Ο ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ.

ἐκ λαμπροτάτου, διεῖπε λίαν ἐπιδεξίως τὰ ἔξωτερικὰ τῆς Τουρκίας πράγματα ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 17ης μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος, τὰ μέγιστα βελτιώσας καὶ τὴν θέσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων. Τούτου δὲ νιός ὑπῆρξεν ὁ μετὰ ταῦτα ἡγεμών τῆς Βλαχίας Νικόλαος Μαυροκορδάτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

'Επαράστασις τοῦ 1769.

§ 14. Τὸ ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας αἰσθημα τῶν Ἑλλήνων δισημέραι ἀνεπτύσσετο καὶ ἔκραταιοῦτο ἐνισχυόμενον ὑπὸ τοῦ κηρύγματος διαπρεπῶν διδασκάλων, διδασκόντων ἐν ταῖς διαφόροις Σχολαῖς τοῦ ἔθνους.¹ Οἱ "Ἑλληνες, οὐδέποτε ἀποβαλόντες τὴν ἐπίδια τοῦ νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, καὶ σῆτες πρόθυμοι νὰ ὑποστῶσι πᾶσαν θυσίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐστρεφον ἀκαταπαύστως τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν διμόδοξον Ρωσσίαν, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Πέτρου τοῦ Μεγάλου συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον οἱ Ρώσσοι ἐδέχοντο προθύμως τοὺς εἰς Ρωσσίαν γάριν ἐμπορίου μεταβαίνοντας "Ἑλ-

1) Ἐνταῦθα δ' ἄξιοι μνείας εἰσὶν οἱ Κερκυραῖοι διδάσκαλοι Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις καὶ Νικηφόρος Θεοτόκιος, ὃν δὲ μὲν πρῶτος ἐδίδαξεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων, ὃ δὲ δεύτερος ἐν ταῖς τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ Ἰασίου, πρωτευούσης τῆς Μολδαυίας· ἔτι δὲ οἱ ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου διδάξαντες Γρηγόριος Κωνσταντῖνος, Λάμπρος Φωτιάδης, Νεόφυτος Δούκας, Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος· δὲ ἐν Κυδωνίᾳς τῆς μικρᾶς Ἀσίας διατελέσας διδάσκαλος Λέσβιος Ιερομόναχος Βενιαμίν, καὶ δὲ ἐν Λαρίσῃ, Σμύρνῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει διδάξας Κωνσταντίνος Κούμας. 'Αλλ' ὁ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους συντελέσας πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι καὶ διόρθωσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ὑπῆρχεν δὲ ἐν Σμύρνῃ γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1748 καὶ ἐν Παρισίοις ἀποθανὼν ἐν ἔτει 1833 Ἀδαμάντιος Κοραῆς, δὲ ἔξοχως τιμώμενος ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ὅστις ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν διηύθυνε διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τὴν παιδείαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθεους καὶ προεκήρυξε τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

ληνας, εις οὓς παρεῖχον πολλὰ ὡφελήματα, καὶ πολλοὺς αὐτῶν κατέταττον καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολιτικῇ τῆς Ῥωσσίας ὑπηρεσίᾳ. 'Αλλ' ἐνῷ οὕτω πως διήγειρον τοὺς δμοθρήσκους αὐτῶν Ἔλληνας καὶ εἶχον χριθονα τὰ μέσα, ὅπως βοηθήσωσιν αὐτοὺς τελεσφόρως, ἐγίνοντο οὐδὲν ἡττον αὐτοῖς πρόξενοι μεγάλων δυστυχημάτων.

§ 15. Μετὰ τὸν θάνατον Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀνέβη εἰς τὸν ῥωσσικὸν θρόνον ἡ μεγαλοφυῆς Αἰκατερίνη ἡ Β', ἥτις ἔξηκολούθησε τὸ σχέδιον τοῦ προκατόχου αὐτῆς περὶ ἀπελάσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐν ἔτει 1768 εἶχε κηρύξει κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον δ Σουλτάνος Μουσταφᾶς Γ'. Θέλουσα δὲ νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων, ἀπεφάσισε νὰ διεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν κατ' αὐτῶν τοὺς Ἔλληνας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον διωργάνωσε, τῇ συνδρομῇ ἄγγλων ἀξιωματικῶν, στόλον ἐξ 20 πλοίων μετὰ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων διπλιταγωγῶν καὶ 2500 ἀνδρῶν, καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν ἐν ἔτει 1769 εἰς τὴν Μεσόγειον, ἀφοῦ προαπέστειλε τὸν Θεσσαλὸν λοχαγὸν τῆς ῥωσσικῆς φρουρᾶς Γρηγόριον Παπάζογλουν τρία ἔτη πρότερον (1766) μετὰ πλουσίων ἐκκλησιαστικῶν δώρων εἰς Μάρην, καὶ ἔλαθε παρὰ τῶν προύχόντων αὐτῆς καὶ παρὰ τοῦ προεστῶτος τῆς Μεσσηνίας Μπεράκη, ὅτι ἥθελον ἐπαναστατήσει, ἀμα ἐλθωσι πλοῖα ῥωσσικά, ἐβεβαιώθη δὲ καὶ περὶ τῆς συμμαχίας τοῦ ἰσχυροῦ Διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου Ἀλήβη. Τρία ῥωσσικὰ δίκροτα καὶ τρεῖς φρεγάται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ εὐγονουμένου τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ῥωσσίας Θεοδώρου Ὁρλώφ κατέπλευσαν εἰς Οἴτυλον, κομίζοντα καὶ τὴν προκήρυξιν τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, καλούσης τοὺς Ἔλληνας νὰ ἀποσείσωσι τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἡ προκήρυξις αὕτη τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ῥωσσίας ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἔλλήνων περὶ ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Οἱ ἀνδρεῖοι καὶ ἀδάμαστοι κάτοικοι τῆς Μάνης ἐνηγκαλίσθησαν ἀμέσως ἐνθουσιωδῶς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα τούτους δ' ἐμμήθησαν οἱ Ζακύνθιοι, οἱ Κεφαλλήνες καὶ οἱ Κρήτες,

καὶ τὸ κίνημα ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ Καλάθρυτα, τὰς Πάτρας καὶ τὸ Μεσολόγγιον μοῖρα δὲ τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου κατέλαβε τὴν Πύλον. Τὸ ὑπὸ τὸν Μπενάκην στρατιωτικὸν σῶμα καταλαμβάνει τὴν Σπάρτην, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλώφ πολιορκεῖ, ἀλλ' εἰς μάτην, τὴν Κορώνην. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀφικνεῖται ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀλέξιος Ὁρλώφ μετὰ νέων ῥωσσικῶν πλοίων καὶ πολεμεφοδίων, καὶ ἀναλαβὼν τὴν γενικὴν τοῦ κινήματος ἀρχηγίαν, διέταξε τὸ ἐν Σπάρτῃ στρατευμα τῶν ἐπαναστατῶν νὰ δρυμήσῃ κατὰ τῆς τότε πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου Τριπόλεως. Ἀλλ' ἡ πολιορκία αὕτη ἀπέτυχεν ἐκ τῆς ἐπελθούσης ἐπικουρίας 1000 Ἀλβανῶν ἵππεων, ἀποσπασθέντων ἐκ τῶν 15,000 Ἀλβανῶν, τῶν πρὸ τινων ἡμερῶν κυριευσάντων ἐξ ἐφόδου τὰς Πάτρας καὶ κατασφαξάντων 3,000 κατοίκους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχιερέα. Τούτους εἶχε πρὸ ὄλίγου καλέσει ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ Τριπόλεως δὲ οὐ τε Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ διηθύνθησαν πρὸς τὴν Κορώνην, καὶ κατακόψαντες κατὰ τὸ στενὸν τοῦ Νησίου 400 Μανιάτας γενναίως ἀγωνισθέντας, ὅπως ἐμποδίσωσιν αὐτοῖς τὴν διάβασιν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαυρομιχάλην, πατέρα τοῦ Πετρόμπεη, διὸ καὶ συνέλαβον αἰχμάλωτον, παρέλαβον τὴν φρουρὰν τῆς Κορώνης, ἡς τὴν πολιορκίαν εἶχον ἥδη λύσει οἱ ὑπὸ τὸν Ὁρλώφ. Ἐκεῖθεν δ' ὥρμησαν εἰς Μεθώνην, καὶ διέλυσαν ἐπίσης τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτῆς· μεθ' ὁ ἀπελπισθεὶς ὁ Ὁρλώφ ἀνεγώρησε καὶ ἐκ Πύλου, ἔγκαταλιπὼν τοὺς δυστυχεῖς "Ελληνας εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἔχθροῦ.

§ 16. Ἀρδροῦτσος. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἀπέπλεεν ὁ ῥωσσικὸς στόλος ἀφίκετο μετὰ ἑκατοντάδων τινῶν μαχίμων ἀνδρῶν πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ φοβερὸς ἀρματωλὸς Ἀρδροῦτσος. Ἀλλ' ίδων τὸ ἀτυχὲς πέρας τοῦ ἀγῶνος, καὶ λαβὼν ὑπόσχεσιν ἀσφαλείας παρὰ τοῦ Πασᾶ Τριπόλεως, ἐπανήρχετο πάλιν διὰ τοῦ ισθμοῦ εἰς τὰ ὅρη αὐτοῦ, ὅτε αἴφγης προσβάλλεται ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων Τουρκαλβανῶν, ὑποχωρεῖ πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Κοριν-

θιακοῦ κόλπου καὶ ἐκεῖθεν εἰς Αίγιον, πολεμῶν ἀκαταπαύστως πρὸς τοὺς ἐφορμῶντας κατ' αὐτοῦ Τουρκαλβανούς. Ἐκεῖ δὲ μετὰ τριήμερον μάχην, ἀποκρούει τοὺς ἔχθρους, καὶ ἐπιβὰς μετὰ τῶν ἀνδρείων αὐτοῦ μαχητῶν πλοίων τινῶν ἐκ Ζακύνθου καὶ Κεφαλῆνίας, ἀπῆλθεν ἐκ Πελοποννήσου ἀδιακόπως καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ πλανώμενος καὶ διαφεύγων τοὺς ἀπείρους κινδύνους, ύφ' ὧν περιεστοιχίζετο, μέχρις οὐ τελευταῖον ἡνάθη μετὰ τῶν ἀνδρείων Σουλιωτῶν.

§ 17. *H* ἐρ Τζεσμὲ γανυμαχία τῷ *Ρώσσων* καὶ *Τούρκων* (7 Ιουλίου 1770). Οἱ Ὀρλὼφ, παραλαβὼν τὸν Μπενάκην, τὸν Παπάζογλουν, τοὺς ἐπισκόπους Μεθώνης, Κορώνης καὶ Καλαμῶν καὶ τινας ἄλλους Ἐλληνας ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ συναγωνισθέντων, καὶ ἀποβιβάσας ἐν σπουδῇ ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ τοὺς ἐναπολειφθέντας *Ρώσσους* ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς *Πύλου*, καὶ ἡνάθη μετὰ τοῦ λοιποῦ ῥωσσικοῦ στόλου, ὅστις ἀνέμενεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐλφιστῶνος. Οἱ ἄγγλοι οὗτοι ναύαρχοι διηνθύνθη τότε πρὸς τὸν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης στενὸν ὄρμον *Τζεσμέν*, τὸν διαχωρίζοντα τὴν Χίον ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Ασίας, ὅπου εύρισκετο ὁ πολυάριθμος τουρκικὸς στόλος. Τὰ ῥωσσικὰ πλοῖα ἦσαν μὲν κακῶς ὡπλισμένα, καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν ἀπετελοῦντο ἐκ διαφόρων φυλῶν Ἐλλήνων, Σλάβων καὶ Μαυροβουνίων· ἀλλ' ἦσαν ὑπέρτερα κατὰ τὴν τέχνην, κυβερνώμενα ὑπὸ ἄγγλου ναυάρχου. Ἡ ναυμαχία ἤρξατο τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ιουλίου 1770. Οἱ ῥωσσικὸς στόλος ἐπωφελούμενος ἐκ τοῦ σκότους τῆς νυκτός, ἐπεμψε κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου πλοῖα πυρπολικά, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον Ἐλληνες νησιώταις τοῦ ἀρχιπελάγους ὑπὸ ζένους ἀξιωματικούς. Τὸ πρῶτον πυρπολικὸν ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ δεύτερον προσεκόλληθη τοσοῦτον καλῶς ἐπὶ τίνος τουρκικοῦ στόλου, ὥστε κατέκαυσεν αὐτό, καὶ αἱ φλόγες αὐτοῦ διαδοθεῖσαι εἰς τὰ παρακείμενα κατὰ τὴν εἶσοδον τοῦ λιμένος τρία τουρκικὰ πλοῖα, μετέβαλον αὐτὴν εἰς πυρίνην ἀλυσιν, ἀποκλείουσαν τὴν ἐκ τοῦ λιμένος ἔξοδον. Ἐν τῷ στενῷ δὲ ὄρμῳ συνθλιβόμενος ὁ τουρκικὸς στό-

λος, καὶ ὑπό τε τῶν φλογῶν καὶ τῶν σφαιρῶν τῶν ἐκπυρσοκροτούντων πυροβόλων προσβαλλόμενος, κατεστράφη. Ἡ γῆ τῆς Χίου καὶ τῆς Σμύρνης ἐσείετο καὶ ἔτρεμεν ὑπὸ τὴν φοβερὰν ταύτην ἔκρηξιν, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Χίου ἐθεώρουν ἐν ἐκστάσει ἐκ τῶν παραλίων τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἥτις ὅμως ἀπέβη ὀλευθρία τοῖς Ἑλλησι· διότι ὅσοι τῶν Τούρκων ἐσώθησαν ἐπὶ λέμβων εἰς τὴν Ἑηράν, ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μανίᾳ καὶ ἀγανακτήσει ἐγνωθέντες μετὰ τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν τῆς Σμύρνης κατέσφαξαν πλῆθος Ἑλλήνων. Εἰς μάτην δὲ οὗτοι ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου· ὁ Ὁρλώφ ἐφοβήθη νὰ ἐπιχειρήσῃ μαχρὰν πολιορκίαν τῆς Χίου καὶ τῆς Σμύρνης, ἵνα μὴ οἱ χοπλοὶ αὐτῶν κάτοικοι κατακοπῶσιν ὑπὸ τῆς πολυχρίθμου τουρκικῆς φρουρᾶς πρὶν ἡ ἐλευθερωθῶσι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεχώρησε μὲν ὁ Ὁρλώφ εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀνεκλήθη ἐν Ἀγγλίᾳ· ὁ Ἐλφιστών· ὁ δὲ ῥωσσικὸς στόλος ὑπὸ ναύαρχον τὸν Σπιριτώφ διεχείμασεν ἐν τῷ λιμένι τῆς Πάρου, καταλαβὼν τὴν νῆσον ταύτην καὶ τὰς ἄλλας Κυκλαδας ἀνευ ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων, ὃν ὁ στόλος ἥτο ἦδη κατεστραμμένος. Ἀλλὰ μόλις ὁ χειμῶν παρῆλθε, καὶ ὁ ῥωσσικὸς στόλος, οὐτενὸς τὸ πλήρωμα προσεβλήθη ὑπὸ τινος ἐπιδημίας, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἑλλάδος, ἐγκαταλιπὼν τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἔχθρου.

§ 18. Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίκησις τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου, ὅστις παρεῖχεν αὐτοῖς ἀσθενῆ προστασίαν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· ἡ δὲ ἐκδίκησις αὕτη ἐπεξετάθη, καὶ ἐπὶ τῶν ἐλληνίδων πόλεων καὶ νήσων, αἰτίες δὲν συμμετέσχον τοῦ κινήματος τῶν Ῥώσσων, ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν ὅτι αὐταὶ συνενοήθησαν κρυφίως μετ' αὐτῶν. Οἱ ὄρεσίοις καὶ ἀνδρεῖοι Σφακιανοὶ μέχρι τοῦδε ἐπεμπον ὅπρα τινα τῇ Σουλτάνῃ Βελιδέ, εἰς ἣν ἀνήκον τὰ Σφακιά ὡς κληροδότημα, καὶ ἔζων ἐλεύθεροι ἐν τῇ ἐνδείᾳ αὐτῶν κυβερνώμενοι κατὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ πατροπαράδοτα αὐτῶν ἥθη καὶ ἔθιμα. Ἡδη δὲ προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ πασᾶ τῆς Κρήτης, ὅστις ἐπελθὼν προσέβαλεν αὐτοὺς ἐπὶ τῷ

δρέων, κατέκαυσε τὰ χωρία αὐτῶν, κατέκοψε τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν νεολαίαν καὶ ὑπῆγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν αἰσχρὸν κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι), ὃν πρότερον οἱ δυστυχεῖς Σφακιανοὶ ἐντελῶς ἤγνοσυν. Ἐν Φιλιππούπολει ώσαύτως οἱ Ὀθωμανοὶ κατεπίεζον τοὺς προεστῶτας, ἐδήμους η̄ κατέστρεφον τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ ἐφόνευον ἀνιλεῶς τοὺς χριστιανούς· ἐν Λήμνῳ ἀπεκεφάλισαν τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς προεστῶτας· ἐν Σμύρνῃ ἐφόνευσαν ἀδιακρίτως τοὺς ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Φωτεινῆς ἔξερχομένους χριστιανούς, καὶ ἐν Λαρίσῃ ἐφόνευσαν καὶ ἐγύμνωσαν τοὺς πλουσιωτέρους αὐτῆς κατοίκους καὶ κατεκρήμνισαν τὸν μόνον ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα χριστιανικὸν ναόν. "Απαντα τὰ ἐν Ἑλλάδι χωρία, ἀτινα ὑπεδέξαντο τοὺς Ῥώσους, ἐλεηλατήθησαν ἀσπλάγχνως καὶ ἐπυρπολήθησαν· ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων εὑρέθησαν ἔνοπλοι ἐσφάγησαν, καὶ αἱ αἰκογένειαι αὐτῶν ὑπέκυψαν εἰς τὴν δουλείαν. Τότε κατεκάν καὶ ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν, ἡς πλεῖστοι κατοίκοι κατεσφάγησαν.

§ 19. Ἀλλὰ μέγιστα πρὸ πάντων ὑπῆρξαν τὰ δυστυχήματα, ἀτινα ὑπέστη ἡ Πελοπόννησος ἐκ τῶν εἰσβαλόντων εἰς αὐτὴν ἀλεθινικῶν στιφῶν, ἀτινα ὑπερέβαλον κατὰ τὴν θηριωδίαν καὶ αὐτοὺς τοὺς καλέσαντας αὐτὰ Τούρκους. Οἱ Ἀλβανοὶ, ἀφοῦ κατέπαυσαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν ὡς στασιάσαν, ἤργοντο νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι καθυστεροῦντο αὐτοὶ οἱ μισθοί, καὶ ἔζηκολούθουν βασανίζοντες ἀδιακρίτως "Ελληνας καὶ Τούρκους· ἀλλ' ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ναυπλίου προσεβλήθησαν πλεῖστοι Ἀλβανοὶ ὑπὸ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ σπουδαίαν παλην ἐγένετο τρομερὰ σφαγὴ αὐτῶν κατὰ τὴν ὑπὸ τὸν Ἰτσικαλὲν ἀκτὴν τοῦ Ναυπλίου, ἥτις ἐκτοτε ὡνομάσθη Ἀρβανιτιά, διότι ἔξ αὐτῆς οἱ Ἀλβανοὶ καθ' ἐκατοστιάς φονεύδμενοι ἐρρίπιτοντο εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔζειραζε πτώματα Ἀλβανῶν. Ἀλλὰ τὸ κύριον καὶ τὸ πολυαριθμότερον σῶμα τούτων διέμεινεν ἐν Τριπόλει ἔζηκολούθουν τὰς δημόσιες καὶ σφαγὰς ἐν Πελοποννήσῳ.

§ 20. Συνθήκη τοῦ Καιγαρτσίου (21 Ιουλίου 1774). Τέσσαρα

ἔτη μετὰ τὴν ὀλεθρίαν διὰ τὴν Ἐλλάδα εἰσβολὴν τῶν Ῥώσων εἰς Πελοπόννησον ἡ αὐτοχράτειρα Αἰκατερίνη ἐνδοῦσα εἰς τὰς προτροπὰς τῆς φιλοτούρκου Αύστριας, ἅμα δὲ ίκανοποιηθεῖσα διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Κριμαίας, ὑπέγραψε τὴν 21 Ἰουλίου τοῦ 1774 τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτσίου, δι' ἣς ἀπάσας τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους ἀπέδιδε τοῖς Τούρκοις. Καὶ προσετέθησαν μὲν ἐν τῇ συνθήκῃ ὅροι τινες ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν κατοίκων, οἷον γενικὴ αὐτῶν ἀμνηστεία, ἐλευθέρα ἔξασκησις τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παντὸς φόρου κατά τε τὸν χρόνον, καθ' ὃν διετέλουν ὑπὸ τοὺς Ῥώσους καὶ ἐπὶ δύο ἔτη μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ὅρων τούτων ἐτηρήθη ὑπὸ τῶν ἀγρίων κατακτητῶν, ναὶ ἐπέκειτο ἥδη ἡ καταστροφὴ ἀπάντων τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Σουλτάνος μάλιστα καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν τοῦ Διβανίου αὐτοῦ ἔκλινον ὑπὲρ τῆς καταχθονίου ἀποφάσεως τοῦ νὰ ἐπιτρέψωσι τοῖς Ἀλβανοῖς ὅπως καταστρέψωσιν ἀπασαν τὴν ἐλληνικὴν φυλήν ἀλλ' ἡ εὑφυὴς παρατήρησις τοῦ συνετοῦ ἀρχιναυάρχου Χασάρου εἰπόντος, ἀλλὰ τότε τίς θὰ πληρόνῃ τὸ χαράτσι (τὸν κεφαλικὸν φόρον); ἔσωσε τὴν Ἐλλάδα ἐκ βεβαίας καταστροφῆς. Ἡ γνώμη τοῦ τούρκου ἀρχιναυάρχου ἡ τοῦ Καπετάν Πασᾶ, ὡς ὡνόμαζον αὐτὸν οἱ Τούρκοι, ὑπερίσχυσεν ἐν τῷ Διβανίῳ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐπεφορτίσθη οὗτος νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ νὰ διασώσῃ τὰ λείψανα τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ὅπως παρ' αὐτῶν λάθη δλόκληρον τὸ χαράτσι, καὶ τοις σπουδαίως ἐλαττωθέντος τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῶν τελαυταίων σφαγῶν καὶ τῆς χώρας καταστραφείσης ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων δημόσεων καὶ ἐμπρησμῶν τῶν Τουρκαλβανῶν.

§ 21. *Καταστροφὴ τῷ Ἀλβαρῷ ἐν Τριπόλει ὑπὸ τοῦ Χασάρ πασᾶ* (Ἰούλιον 1779). Ὁ Χασάρ πασᾶς, ἐννοήσας, ὅτι ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τῶν ἐκ τῶν ὄρέων Ἑλλήνων κλεπτῶν, ὡν τὸν ἀριθμὸν ἐπηγένησε σπουδαίως ἡ πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν πεδιάδων τυραννία τῶν Ἀλβανῶν, δὲν ἥδυνατο νὰ καταβάλῃ τὰ φερὰ ἀλβανικὰ στίφη, ἐκάλεσεν αὐτοὺς ὡς βοηθούς, προμηθεύσας

αύτοῖς ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, καὶ ὑποσχεθεὶς ἀμνηστείαν διὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἀμοιβάς μεγάλας ἐν τῷ μέλλοντι. Οἱ ὄρεινοὶ κλέπται, ἐν οἷς διέπρεπον ὁ Ἀναγνώστης Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ πατὴρ τοῦ βραδύτερον ἔζόχου ἀρχηγοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου, ἐδέξαντο μετὰ χαρᾶς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Χασάν πασᾶ, καὶ καταβάντες ἐκ τῶν κρητισμάτων αὐτῶν, συνηγώθησαν μετὰ τῶν δυνάμεων τοῦ Χασάν πασᾶ, καὶ κατετρόπωσαν τὸ κυριώτερον σῶμα τῶν Ἀλβανῶν, ὃν ἐστρατοπεδεύμένον ἔζωθεν τῆς Τριπόλεως. Ἐκ τῶν κεφαλῶν δ' αὐτῶν ἡγειρεν ὁ Χασάν πασᾶς πυραμίδα πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Τριπόλεως, καὶ καταδιώξας τοὺς περισσότερους, διερχομένους πανταχόσσε διὰ χώρας ἐχθρικῆς, ἔξωλόθρευτον αὐτοὺς ἐν τινὶ χειμάρρῳ παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Πελοποννήσου, ὅστις ἔτι καὶ νῦν καλεῖται στερὸς τῆς σφαγῆς. Μετὰ δὲ τὴν σφαγὴν τῶν Ἀλβανῶν ὁ Χασάν πασᾶς δὲν ἐφύλαξε τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς κλέπτας, διότι κατεδίωξεν αὐτοὺς ὡς ἐπικυνδύνους συμμάχους, καὶ ἡνάγκασεν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ὅρη τὸν δὲ Κωροταρτηρον Κολοκοτρώγη, ὅστις ἔμεινεν ἐν τῇ πεδιάδι ὑπενθυμίζων τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Χασάν πασᾶ, συλλαβόντες οἱ Τοῦρκοι καὶ ἀλυσιδέσαντες, ὑπέβαλον εἰς φοβερὰς βασάνους, ἐξ ḡν ἔξεπνευσε.

§ 22. Ἡμιαρεξαρτησία Μάρης. Τότε διενοήθη ὁ Χασάν πασᾶς νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν Μάρην, καὶ νὰ καθυποβάλῃ τοὺς ἀνυποτάκτους Λάκωνας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἄλλ' ἐσωσεν αὐτοὺς ἡ φρόνησις τοῦ διερμηνέως τοῦ τουρκικοῦ στόλου Νικολάου Μαυρογέρους, καταπείσαντος τὸν τοῦρκον ἀρχιναύαρχον, ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ ἐντοπίου ἡγεμόνος (Βένι καλούμένου), καταβάλλοντες τῷ Σουλτάνῳ ἐτήσιον φόρον 30,000 γροσίων ὡς σημείον ὑποταγῆς.

§ 23. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ θλιβερὸν τέλος τῆς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Φωσσίας Δικατερίνης Β' ὑποκινθείσης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1769. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπαθε τότε ἐπὶ δεκαετίαν μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀλβανῶν ἐν ἔτει 1779

συμφοράς ἀπεριγράπτους· διότι πλὴν τῆς γεννικῆς δημόσεως καὶ καταστροφῆς τῆς χώρας αὐτοῦ, ἀπώλεσεν 100,000 κατοίκων πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς φύλου, τοὺς μὲν σφαγέντας τοὺς δὲ ἔζανδρα ποδισθέντας.

§ 24. Ἐξακολούθησις φιλοδόξων σχεδίων αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης. Ἡ δσημέραι αὔξουσα ἔξασθένησις τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ οἱ τελευταῖοι θριαμβοὶ τῶν ὅπλων τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης κατέστησαν αὐτὴν τοσοῦτον φιλόδοξον, ὥστε ἀναγνοῦσα ποτὲ ἐπὶ τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος, ἣν ἦγειρεν αὐτῇ ἐν Χερσονήσῳ παρὰ τὴν Σεβαστούπολιν ὁ εύνοούμενος αὐτῆς Ποτεμκίνος, τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐρτεῦθεν ἡ ὁδὸς τοῦ Βυζαντίου», δὲν ὑπέκρυπτε πλέον τὸ σχέδιον αὐτῆς τοῦ νὰ διαμελίσῃ τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ῥῶσσον ἡγεμόνα, τὸν ἔγγονον αὐτῆς Κωνσταντίνο, περὶ οὗ κατέβαλε πᾶσαν φροντίδα, ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν δημοτικώτατον καὶ ἀξιαγάπητον τοῖς "Ελλησι. Καὶ πρῶτον μὲν οὗτος ἔφερεν ὄνομα προσφιλές τοῖς "Ελλησιν ἔκτὸς δὲ τούτου, ἀνέθρεψεν αὐτὸν δι' ἐλληνιδῶν τροφῶν, δις ἔλαθεν ἐκ τῆς νήσου Νάξου, ἐνέδυσε τὴν ἐλληνικὴν ἐνδυμασίαν, περικύκλωσε δι' ἐλληνοπατίδων, ὅπως μάθῃ καλῶς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐσχημάτισε σῶμα δορυφόρων ἐκ 200 Ελλήνων, ὅπερ ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν πολυαριθμοτέρου ἐλληνικοῦ στρατοῦ, μέλλοντος νὰ συντελέσῃ πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐφιλοξένει δὲν τῷ κράτει καὶ τῷ στρατῷ αὐτῆς πάντα "Ελληνα φυγάδα, καὶ ἐπεδαψίλευεν αὐτοῖς ισχυράν προστασίαν.

§ 25. Πρόδοσος ἐλληνικοῦ γαντικοῦ. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπὸ ἔθνικὴν ἐποψίν ὠφέλησε τοὺς "Ελληνας, ἥτο ἡ ἐν ἔτει 1779 συνομολογηθεῖσα μετὰ τῆς Πύλης ἐμπορικὴ συνθήκη, δι' ἣς ἀνεγνωρίσθη ὑπὲρ τῶν νησιωτῶν τοῦ ἀρχιπελάγους τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν ῥωσσικὴν σημαίαν, ὅπερ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου τῶν Ελλήνων. "Εκτοτε τὰ πλοῖα τῆς "Γδρας, τῶν Σπετσῶν, καὶ τῶν Ψαρῶν,

πλέοντα ἐλευθέρως τὰς θαλάσσας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ῥώσση-
κῆς σημαίας, καὶ ἐπανεργόμενα μετὰ πολλοῦ πλούτου, ἐπεξέτεινον
βαθμηδὸν τοὺς πλόας αὐτῶν μέχρις Ἀμερικῆς, καὶ οἱ "Ἐλληνες σὺν
τῇ προσκτήσει νέου πλούτου, ηὔξανον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων
αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις κατὰ τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν προσε-
βάλλοντο ὑπὸ πειρατῶν Ἀλγερίων, ἵξωπλισαν τὰ πλοῖα ταῦτα.
διὰ πυροβόλων ὡς πολεμικά, καὶ ἀποκρούοντες τὰς ἐφόδους τῶν
πειρατῶν, ἔγυμνάζοντο ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ἐκείναις καὶ καθί-
σταντο ἄριστοι ναῦται ἐν τοῖς κινδύνοις. Ἡ δὲ ἔκρηξις τῆς Γαλ-
λικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις συνετάραξεν ἀπασαν τὴν Εὐρώπην,
ὑπῆρξε λίαν εὐνοϊκὴ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν
ἐμπορικῶν αὐτοῦ σχέσεων καὶ τῆς συχνῆς αὐτοῦ συγκοινωνίας
μετὰ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Δύσεως, ὡς τὰς φιλελευθέ-
ρους ἴδεας μετεφύτευεν εἰς τὸ γόνιμον ἔδαφος τῆς Ἐλλάδος. Τά-
χιστα δὲ τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἐλ-
λήνων, οἵτινες αὐξήσαντες τὰ πλούτη αὐτῶν, κατεσκεύαζον μεί-
ζονα πλοῖα, ἀτινα μετέφερον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἰταλίας καὶ
τῆς Ἰσπανίας τὰ πολύτιμα προϊόντα τῆς Ἀσίας, καὶ ἐπώλουν ἐν
Μασσαλίᾳ τὸν σῖτον τῆς Ἐλλάδος λαμβάνοντες ὡς ἀντάλλαγμα
ὑφάσματα καὶ μεταξωτὰ ἐνδύματα τῆς Λυσίνος (τοῦ Λουγδούνου).

§ 26. Ἀαλῆ Πασᾶς καὶ Σουλιῶται. Ὁ διορισμὸς τοῦ Ἀαλῆ
Πασᾶς ὡς διοικητοῦ τῆς Ἡπείρου κατέστησε τὴν θέσιν τῶν Ἐλ-
λήνων ἀπελπιστικωτέραν ἢ πρότερον. Ὁ Ἀαλῆ Πασᾶς, υἱὸς ὁν
Βέη τινὸς τοῦ Τεθελετίου, πόλεως τῆς Ἀλβανίας, διατελέσας κατὰ
τὴν νεότητα αὐτοῦ φοβερὸς ληστής, κατόπιν κατασφάξας τοὺς ἐπι-
σημοτέρους κατοίκους τῆς πόλεως Τεθελεγίου, ἐγένετο ἀρχηγὸς
αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα καταγγείλας τὸν Σελιμῆρ, πασᾶν τοῦ
Δελβινίου, μιᾶς τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπείρου, ὡς συγεννοού-
μενον μετὰ τῶν Ἐνετῶν, ἐπεφορτίσθη τὴν δολοφονίαν τοῦ Πασᾶ
τούτου, καὶ μετὰ τὴν δολοφονίαν ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὴν θέσιν αὐ-
τοῦ καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἡπείρου.
ἐκεῖθεν δ' ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ εἰς Μακεδονίαν καὶ τὸ

πλείστον τῆς Βοιωτίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀρτης καὶ Πρεβέζης. Οἱ Βεζύρης δ' οὗτος τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν Τρικάλων, ἔχων μαχιμώτατον στρατὸν 10—12000 ἀνδρῶν καὶ ἀπειρα πλούτη ἐξ ἀρπαγῶν καὶ κλοπῶν, ἔκρατει διὰ τοῦ φόβου ὑπὸ τὸν τυραννικὸν αὐτοῦ ζυγὸν 2,000,000 Ἀλβανῶν, Ἐλλήνων καὶ Τούρκων.

§ 27. Οἱ ἄγριοι χαρακτὴρ τοῦ αἰμοθόρου Ἀαλῆ Πασᾶ εἶχε σθέσει. τὰς τελευταίας λάμψεις τῆς χριστιανικῆς ἐλευθερίας ἐν Ἡπείρῳ, καὶ εἰς μόνος λαός διέσωζεν ἔτι αὐτονομίαν τινὰ ἐν Ἡπείρῳ, οἱ Σουλιῶται, πρὸ μιᾶς ἐκατονταετηρίδος μεταναστεύσαντες ἐκ τῶν ὑποδουλωθέντων πεδινῶν μερῶν εἰς τὰ ὄρεινά χωρία τοῦ Σουλίου, καὶ ἐπὶ τῶν δυσπροσίτων αὐτῶν βράχων ἰδρύσαντες ἀποικίαν αὐτόνομον, ἀσχολούμενην περὶ τὴν φύλαξιν τῶν ποιμνίων τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸν πόλεμον. Οἱ Σουλιῶται, ἐνθαρρύθμεντες καὶ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ῥωσίας Αἰκατερίνης Β' ἐν ἔτει 1790, δὲν ἐδίστασαν νὰ κατέλθωσιν εἰς τὰς πεδιάδας. Βοηθούμενοι δὲ ὑπό τινων ἀρχηγῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρούτσου προσέβαλον καὶ ἐνίκησαν τὸν Ἀλβανικὸν στρατὸν τοῦ Ἀαλῆ Πασᾶ· μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐπεμψαν διὰ τριμελοῦς πρεσβείας πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην λαμπρὸν τινα δηλισμόν, ὃν εἶχον σκυλεύσει ἐκ τοῦ παρ' αὐτῶν φονευθέντος υἱοῦ τοῦ Πασᾶ. Ἡ αὐτοκράτειρα ὑπεδέξατο αὐτοὺς λίαν φιλοφρόνως, ὑποσχεθεῖσα αὐτοῖς τὴν ζητουμένην βοήθειαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀρπαγέντος ἐλληνικοῦ κράτους· μετὰ δὲ ταῦτα ὡδηγήθησαν παρὰ τῷ νέῳ μεγάλῳ Δουκὶ Κωνσταντίνῳ, τῷ πρωτισμένῳ αὐτοκράτορι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὃν οἱ Ἐλληνες πρέσβεις προσεφώνησαν Ἐλληνιστί, καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν ἐπίσης Ἐλληνιστί· «ὑπάγετε καὶ εἴθε νὰ ἐκπληρωθῶσιν οἱ πόθοι ὑμῶν».

§ 28. Θάρατος Ἀρδρούτσου. Μετὰ τὴν νίκην, ἦν ἥραντο οἱ Σουλιῶται κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ, ὑπογραφείσης ἐν Ἰασίῳ τῆς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσίας εἰρήνης, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἀπότομα αὐτῶν ὄρη, ἀναμένοντες καταληλοτέραν εὐκαιρίαν

πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ· οἱ δὲ κλέπται ἐ-
πανῆλθον εἰς τὰ πρώην αὐτῶν κρησφύγετα, καὶ δὲ Ἀνδροῦτος ζη-
τήσας νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Ἐνετίας, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Ρωσ-
σίαν, συλληφθεῖς ὑπὸ τῆς Ἐνετικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη εἰς
τὴν Τουρκίαν, καὶ καθείρχθη ἐν ταῖς εἰρκταῖς τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως, ὅπου μετ' ὄλγον ἀπεβίωσεν.

§ 29. *'Araréωσις πολέμου Σουλιωτῶν κατὰ Ἀαλῆ Πασᾶ.* Ο
Ἀαλῆ πασᾶς ἡττηθεὶς ἐν ἔτει 1788 ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν, ἐζή-
τησε μετὰ δύο ἔτη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν πονηρίαν πρὸς καθυπό-
ταξιν αὐτῶν. Προσποιηθεὶς, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ
Ἀργυροκάστρου τῆς Ἡπείρου, ἐζήτησεν ἐπίκουρίαν παρὰ τῶν Σου-
λιωτῶν, ὑποσχόμενος αὐτοῖς διπλάσιον μισθὸν τοῦ χορηγουμένου
τοῖς Ἀλβανοῖς. 70 Σουλιώται προστῆθον ὡς ἐπίκουροι ὑπὸ τὸν
Λάμπρον Τζαβέλαν. Ἄλλὰ συλλαβὼν αἴρυντος αὐτοὺς δὲ Ἀαλῆς δι'
ἀπάτης, τοὺς μὲν 69 ἔξ αὐτῶν ἐπεμψε δεδεμένους ὡς αἰχμαλώτους
εἰς Ἰωάννινα, τὸν δὲ Τζαβέλαρ ἐκράτησε παρέσαυτῷ, καὶ ἥπει-
λησεν αὐτὸν διὰ θανάτου, ἐὰν μὴ παραδίσῃ τὸ Σουλι. Ο Τζαβέ-
λας ὑπεσχέθη τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ
νὰ ἀπολύσῃ αὐτόν, ὅπως ἐνεργήσῃ, νὰ λάθῃ δ' ἀντ' αὐτοῦ δ-
μηρον τὸν οὐίον αὐτοῦ Φώτην. Τούτου δὲ γενομένου, ὁ Λάμπρος
Τζαβέλας ἔγραψεν αὐτῷ ἐπιστολήν, ἵτις περιεῖχεν ἐν τέλει τὰς
ἔξης λέξεις: «Προχώρει λοιπόν, προδότα, καὶ μόνη ἡ ἐπιθυμία τῆς
ἐκδίκησεως μὲ κυριεύει. Ἔγὼ δὲ ἀδιάλλακτος ἐγθρός σου Τζα-
βέλας».

§ 30. Ο Ἀαλῆς ἰεάδισε μετὰ πολλῶν Τουρκαλθανῶν κατὰ
τῶν Σουλιωτῶν, ὃν τὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ὁ Τζαβέλας καὶ ὁ Βό-
τζαρης, καὶ προύχώρησε τὴν 20 Ιουνίου τοῦ 1792 μέχρι τῶν
στενῶν τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων τοῦ Σουλίου, τῶν φυλαττομένων
ὑπὸ 1300 Σουλιωτῶν καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ χωρίου Κιάφα, δ-
πόθεν ἀποσύρονται οἱ Σουλιώται ἀναβάντες μέχρι τοῦ Σουλίου,
τοῦ ὑπὸ βράχων καὶ δασῶν προστατευομένου. Ἐκεῖθεν δὲ ἐκπέμ-
πουσι φονικώτατον πῦρ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ αὐταὶ αἱ γυναι-

κεις, ἔχουσαι ἐπὶ κεφαλῆς τὴν σύζυγον τοῦ Τζαβέλα Μόσχορ, παρορμῶσι τοὺς ἄνδρας. Οἱ ἀρχηγοὶ τότε Βότζαρης, Τζαβέλας καὶ Ζέρβας ἐμψυχοῦσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας, καὶ διατάσσουσιν αὐτοὺς νὰ ἐπιπέσωσι ζιφήρεις κατὰ τῶν ἥδη ἀποδειλιασάντων Ἀλβανῶν. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἀλβανοί ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγήν, καταλιπόντες τὰ διπλα καὶ τὰς ἀποσκευάς αὐτῶν, ὁ δὲ Ἀαλῆ πασᾶς κατέφυγεν ἐν μεγάλῃ σπουδῇ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖθεν δὲ συνωμολόγησε πρὸς τοὺς Σουλιώτας εἰρήνην, ἦν ἐτήρησε πιστῶς ἐπὶ ἐπταετίαν, καὶ δι' ἣς ἀπέδωκε μὲν τὸν Φώτην καὶ τοὺς λοιποὺς Σουλιώτας αἰχμαλώτους, ἔξηγόρασε δὲ τοὺς αἰχμαλώτους Ἀλβανοὺς ἀντὶ λιτρῶν 100,000 γροσίων.

§ 31. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1800 δὲ Ἀαλῆ πασᾶς ἐπανῆλθε μετὰ 20 χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τῶν Σουλιώτων, ὃν τὴν ἀρχηγίαν ἀνέλαβεν ὁ Φάτος Τζαβέλας. Οὗτος ἐνεδρεύσας καθ' ὅδον μετὰ 200 μόνον ἀνδρῶν καὶ καταστρέψας σῶμα ἐχθρικὸν ἔξαπλάσιον τὸν ἀριθμὸν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1800 ἔτους, τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὥστε ἀπεφάσισεν, οὗτος νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι μόνον διὰ τῆς πείνης, καὶ περιεκύκλωσεν αὐτὸν πανταχόθεν. Ἡ πολιορκία αὕτη, παραταθείσα ἐνέα περίπου μῆνας, περιήγαγεν εἰς στενόχωρον θέσιν τοὺς Σουλιώτας ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τροφῶν. Ἀλλὰ 400 περίπου ἄνδρες καὶ 170 γυναικες, ἀποτελέσαντες ἐν ἀπόσπασμα, διηλθον ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς τὰς φυλακὰς τῶν Μουσουλμάνων, καὶ μεταβάντες εἰς Πάργαν, ἐφορτώθησαν ζωτροφίας καὶ ἐπανῆλθον πάλιν ἀνενόχλητοι εἰς τὸ Σοῦλι. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ δὲ Ἀαλῆ πασᾶς κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης ἐβάδισε κατὰ τοῦ Πασᾶ τῆς Ἀδριανούπολεως, ἐπαναστάντος, καὶ οἱ Σουλιώται, εἰσαγαγόντες κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἀφθονα τρόφιμα, παρεσκευάσθησαν εἰς νέαν πάλην· ἀλλὰ δυστυχώς ἐνδόντες εἰς εἰσηγήσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ Φώτου, ἔξορίζουσιν αὐτόν. Οἱ Ἀαλῆ πασᾶς, ἐπανελθών ἔξι Ἀνδριανούπολεως προτείνει πάλιν τοῖς Σουλιώταις εἰρήνην. Μετὰ μακροὺς δὲ καὶ αἰματηροὺς ἀγῶνας, ἀφοῦ κατετενοχωρήθησαν ἐπὶ ξηροῦ καὶ στενοῦ ἀσύλου, στερούμενοι ἐπὶ 7

ήμέρας ὅδατος, προτείνουσι νὰ ὑπογράψωσι συνθήκην, δι' ἣς νὰ ἀφεθῶσιν ὅσοι ἂν βούλωνται μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν. Οὐδὲς τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ Βελῆς παρεδέξατο τὰς προτάσεις τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τὴν 12 Δεκεμβρίου 1803 ὑπέγραψη ἡ συνθήκη. Οἱ Σουλιώται εἶχελθόντες ἐνοπλοι, καὶ ἔχοντες ἐν τῷ μέσῳ

ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

τὰς γυναικας καὶ τὰ τέχνα αὐτῶν, διηρέθησαν εἰς δύο σώματα, καὶ τὸ μὲν πολυπληθέστερον ὑπὸ τὸν Φῶτον καὶ τὸν Δῆμον Τζα-
βέλαν διηθύνθη πρὸς τὴν Πράγαν, τὸ δὲ ἔτερον ὑπὸ τὸν Βότζαρην
εἰς δύσβατόν τι ὄρος πλησίον τοῦ Σουλίου, Ζαλέγκον καλούμενον.
Ἄλλ' ὁ Ἀαλῆ πασᾶς, ἀθετήσας τὴν συνθήκην, προσβάλλει τοὺς

ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ζαλόγκου Σουλιώτας μετὰ 400 Τούρκων καὶ ἵσχυροῦ πυροβολικοῦ. Μετὰ αἱματηρὰν δὲ συμπλοκὴν ἔξήκοντα Σουλιώτεσαι, κρατοῦσαι ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὰ ἔαυτῶν τέκνα, ἀπελπισθεῖσαι, ῥίπτουσιν αὐτὰ εἰς τὸ βάραθρον, καὶ αὗται κρατοῦμεναι ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐσχημάτισαν νεκρώσιμον χορόν, εἰς οὐ καθ' ἑκάστην στροφὴν ἀνὰ μία Σουλιώτεσαι ἀποσπωμένη ἐκρημνίζετο εἰς τὸ βάραθρον καὶ ἀπέθνησκεν, ἵνα μὴ παραδοθῇ ζῶσα εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τουρκαλβανῶν. Μόλις δ' 150 ἐκ τῶν εἰς Ζαλόγκου καταφυγόντων Σουλιώτων διεσώθησαν μετὰ τοῦ Βότζαρη εἰς Πάργα, ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τῆς ῥωσσικῆς σημαίας, ἀπαντες δ' οἱ λοιποὶ κατεσφάγησαν ὑπὸ τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ.

§ 31. *Ρήγας ὁ Φεραϊος.* Ἐνῷ ἔξηκολούθουν ἔτι οἱ ἡρωῖκοι ἄγωνες τῶν Σουλιώτων πρὸς τὸν αἱμοβόρον τύραννον τῆς Ἡπείρου Ἀαλῆ πασᾶν, συνέλαβεν δὲ μεγαλεπίθεολος *Ρήγας Φεραϊος* τὴν μεγάλην ἰδέαν τοῦ νὰ ἔγειρῃ εἰς ἐπανάστασιν ἀπαν τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος. Οἱ φιλόπατρις οὗτος ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1755 ἐν Βαλεστίνῃ (Φεραϊς) τῆς Θεσσαλίας, καὶ εὐρείας λαβῶν ἐν Εύρωπῃ γνώσεις, ἔζητει νὰ διεγείρῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὄρεσιθίων ἀρματωλῶν καὶ κλεπτῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς προσφιλοῦς αὐτῶν πατρίδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἦλθεν εἰς συνέντεξιν καὶ συνεννόσιν μετὰ πολλῶν ἔξ αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς νέους τούτους Ἡρακλεῖς, πρὸς τοὺς ἴπποτας τούτους τῆς Ἑλλάδος, δὲ νέος Τυρταῖος τῶν Ἑλλήνων ἀπηύθυνεν ἐν ἔτει 1798 ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς Αὐστρίας τοὺς ἐνθουσιώδεις καὶ ὡραίους ἔκείνους στίχους:

«Ως πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά

«Στοὺς βράχους σᾶν λιοντάρια σταῖς τρύπαις στὰ βουνά», δι' ὧν παρώρμα αὐτοὺς νὰ ἐνωθῶσι καὶ νὰ κατέλθωσιν εἰς τὰς πεδιάδας, ὅπως ἀνακτήσωσι τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς τάφους τῶν πατέρων αἰντῶν. Ἰνα δὲ διευκολύνῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπεκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν ἴσχυρὸν Τούρκον δυνάστην τοῦ Βιδινίου, καὶ μετέθη ἐπειτα εἰς Βιέρρην, ἵνα ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν ἔκει Ἑλλήνων. Ἐκεῖθεν δὲ κατέθη εἰς Τερ-

γέστηρ, ήνα μεταβή εἰς Ἐνετίαν καὶ συγεννοηθῆ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βοναπάρτου, ὃντος διατεθειμένου μετὰ τὰς λαμπρὰς αὔτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ νίκας νὰ συμπράξῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ καταμηνύθεις εἰς τὴν ἐπιτόπιον ἀρχὴν, συλλαμβάνεται κατὰ Μαΐου τοῦ 1798, καὶ ἀπαγγθεὶς εἰς Βιέννην, παραδίδοται μετὰ ἑπτὰ ἐκ τῶν ὄπαδῶν αὐτοῦ εἰς τὴν τουρκικὴν ἀρχὴν κατ’ ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ θανατούται ἐν Βελιγραδίῳ τῆς Σερβίας ἀνακράζων «οἱ Ἑλληνες θέλουσι ποτε ἔκδικηθῆ τὸν θάνατόν μου».

§ 33. *Φιλικὴ Ἐταιρία* (1814). Πρώτος δὲ Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἔδρυσεν ἐπαμελῆ μυστικὴν Ἐταιρίαν, ἥτις πρὸ τοῦ ἀποφασισθέντος ἐν ἔτει 1792 ὑπὸ τῆς Ρωσσίας πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων περιήρχετο τὰς διαφόρους ἐλληνικὰς χώρας, ὅπως προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων εἰς νέους ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἀγῶνας. Τελευταῖον δὲ ἐτεί 1814 ὀλίγοι τινὲς φιλοπάτριδες Ἑλληνες ἐν Ὀδησσῷ, λαθόντες, ὡς φαίνεται, τὴν πρώτην ὕθησιν ἐκ τῶν ἐν Πετρουπόλει τότε διαμενόντων ἐπιφαγῶν Ἑλλήνων Ἰωάρρου Καποδιστρίου καὶ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάρτου, τοῦ μὲν πρώτου μυστικού συμβούλου, τούτου δὲ ὑπασπιστοῦ καὶ στρατηγοῦ τοῦ κραταιοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου, ἔδρυσαν Ἐταιρίαν μυστικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Φιλικὴ Ἐταιρία, ἥς σκοπὸς ἦτο ἡ διάδοσις καὶ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους πρὸς παρασκευὴν αὐτοῦ εἰς γενικὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπανάστασιν. Ἀπόστολοι ἐκ Ρωσσίας διεσπάρησαν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες κατηχοῦντες τάχιστα περιέλαθον εἰς τὴν Ἐταιρίαν αὐτῶν πολυαριθμούς Ἑλλήνας λογίους, πολιτικοὺς ἀνδρας, ἀρχιερεῖς, ἐμπόρους, ναυτικοὺς καὶ ἀρματωλούς, εἰς οὓς ἀνερρίπιζον τὰς ἐλπίδας περὶ ἴσχυρᾶς τινος ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ προηγουμένως ὥρκιζον τοὺς μεμυημένους νὰ μὴ ἔξετάσωσι πόθεν ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἡ ὑποστήριξις αὕτη καὶ νὰ τηρήσωσι μυστικὴν τὴν Ἐταιρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Καταστροφὴ Ἀαλῆ Πασᾶ. — Ἐπαράστασις ἐν Μολδοβλαχίᾳ. — Ἡ ἐν Δραγατσαρίῳ μάχη. — Σφαγὴ ἐν Κωρσταρτιουπόλει.

§ 34. Η Φιλικὴ Ἐταιρία εἶχεν δρίσει τὸ ἔτος 1825 πρὸς ἑκτέλεσιν τῆς μεγάλης αὐτῆς ιδέας, ὅπως δοθῇ ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς πρὸς προδιάθεσιν καὶ προπαρασκευὴν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὴν μεγάλην ταύτην καὶ λίαν ἐπικίνδυνον ἐπιχείρησιν ἀλλὰ πολλαὶ ἀπροσδόκητοι περιστάσεις καὶ κατ' ἔξοχὴν ἡ μεταξὺ τοῦ Ἀαλῆ Πασᾶ καὶ τῆς Πύλης ῥῆξις ἐν ἔτει 1820 ἐπέσπευσαν τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου τῶν Τούρκων ἐπῆλθε τοιαύτη μεταβολὴ εἰς τὰ πνεύματα τῶν Ἐλλήνων, ὥστε, καὶ περ τῶν πάντων στερούμενος καὶ μὴ ἔχοντες ἀρκούσας πολεμικὰς προπαρασκευάς, ἐνόμισαν ὅμως κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως προβῶσιν εἰς ἔργα. "Ωστε ὁ αἰμοβόρος Ἀαλῆ Πασᾶς, ὃ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη προξενήσας τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀνδρειότερους ἀρματωλοὺς καὶ κλέπτας, τὸ τέρας, ὅπερ ὑπερέβη κατὰ τὴν ὡμότητα καὶ αὐτὸν τὸν Νέρωνα καὶ Καλιγούλαν, ὅτο ᾧδη προωρισμένον νὰ καταστῇ τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας. Ο τύραννος οὗτος ζητήσας νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς Πύλης, ὅπως ἀνετώτερον καὶ πρὸς ἴδιον ὄφελος καταθίζῃ καὶ ἔζολοθρεύῃ τοὺς χριστιανούς, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἀπεκλείσθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ θησαυρῶν αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν δὲ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ τὰ λείψανα τῶν ἀρματωλῶν ἐκείνων καὶ κλεπτῶν, οὓς εἶχεν ἀποδιώξει ἐκ τῶν ὄρεων αὐτῶν καὶ καταστρέψει, διεγείρων οὕτω τὰ θύματα αὐτοῦ ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ παρ' αὐτῶν ἐλπίζων σωτηρίαν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ. Μέγα τοῦτο μάθημα τοῖς τυράννοις. Δὲν ἐδίστασε δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ἔζαγοράσῃ καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῶν Σουλιωτῶν, παραχωρήσας αὐτοῖς τὰ φρούρια τοῦ Σουλίου μετὰ τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν

πολεμιοφοδίων, ἄτινα περιεῖχον. Διασκορπίσας δὲ χρυσίον καὶ διανείμας ὅπλα περιεστοιχίσθη ὑπὸ τῶν ὄρεσιβίων ἀρματωλῶν καὶ κλεπτῶν καὶ τῶν Σουλιώτων, οἵτινες στρέψαντες τὰ ὅπλα αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων, παρηνόγλουν αὐτοὺς ἀκαταπαύστως κατὰ μέτωπον καὶ κατὰ τὰ νῶτα καὶ διέκοπτον τὰς συγκοινωνίας αὐτῶν.

§ 35. Οἱ Ἀαλῆ Πασᾶς ἀποκλεισθεὶς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἰωαννίνων, καὶ περιελθὼν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν ἔνεκα τῆς ἀλώσεως τοῦ φρουρίου ὑπὸ τοῦ Χουσρήτ πασᾶ διὰ προδοσίας τοῦ φρουράρχου αὐτοῦ Χαρῆς Γιάσκαν, κατ’ ἀρχὰς μὲν ἐσκόπει νὰ ἐμβάλῃ πῦρ εἰς τὰς ὑπογείους αὐτοῦ πυριτιδαποθήκας καὶ νὰ ἀνατιναχθῇ εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ ἀλλὰ κατόπιν μετεπείσθη ὑπὸ τοῦ Χουσρήτ πασᾶ, ἐπὶ ὑποσχέσει τῆς ζωῆς αὐτοῦ, νὰ καταλίπῃ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἰωαννίνων εἰς χωλόν τινα ἀξιωματικόν, Τζάμην καλούμενον, καὶ αὐτὸς νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων νῆσον, παραγγείλας τῷ Τζάμη, ἐὰν μὴ λάβῃ τὸ ἐκ κοραλίων κομβολόγιον αὐτοῦ νὰ μὴ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν τῷ Χουσρίτ πασᾶ, ἀλλὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ θέσῃ πῦρ εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας, διπάς πυρπολήσῃ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, οὓς εἶχεν ἐγκλείσει ἐν ἴδιαιτέρῳ θησαυροφυλακίῳ. Ἀλλ’ ὁ Χουσρήτ πασᾶς μαθὼν τοῦτο, κατώρθωσεν ἀντὶ μεγάλης χρηματικῆς ἀμοιβῆς νὰ ὑποκλέψῃ τὸ κομβολόγιον τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ, καὶ γενόμενος οὕτω δι’ ἀπάτης κύριος τῆς ἀκροπόλεως, ἐβάδισε κατόπιν κατὰ τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ, ὡχυρωμένου ὄντος καὶ κατέστρεψεν αὐτὸν τὴν 26 Ἰανουαρίου τοῦ 1822, τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποκοπεῖσαν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ Σουλτάνου. Τοιοῦτον ὑπῆρχε τὸ τέλος τοῦ τυράννου τούτου, καταβασανίσαντος τοὺς ἀνδρείους "Ἐλληνας ἀρματωλοὺς καὶ κλέπτας, καὶ ἰδίως τοὺς ἥρωας Σουλιώτας 35 ὅλα ἔτη.

§ 36. Ἀλέξαρδος Ὑψηλάρτης. Ἐνῷ δὲ οὕτω συνηθροίζετο ὑπὸ τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ καὶ ἔξωπλίζετο στρατὸς ἐκ χριστιανῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεπτῶν, καὶ τὸ ἄνθος τῶν Ὁθωμανῶν ἐκαλεῖτο ἐκ

Λεβαδείας καὶ Πελοποννήσου εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ συνδυασμὸς δ' οὗτος τῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων δὲ ἐπέτρεπε πλέον τοῖς φίλοις τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀναβάλωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ δώσωσι τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως. Γενικὴ συνεισφορὰ ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἐν Ἀργοστίχῳ καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Εύρωπης Ἐταιριστῶν καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς διωρίσθη, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν ἔργασιῶν ὡς γενικὸς πληρεξούσιος καὶ ἐπίτροπος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξελέχθη ὁ Ἀλέξαρδρος Υψηλάρτης, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε διατελέσαντος ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνστατίου Υψηλάρτου ὅστις, καὶ περ ἄγων τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἦτο ὑποστράτηγος καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, διακριθεὶς ἐν ἔτει 1813 κατὰ τὴν ἐν Κούλμᾳ μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἀργοστίχων μάχην καθ' ἣν ἀπώλεσε καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία ἐχορήγησε τὰ μέσα εἰς Ἑλληνάς τινας ἀρχηγούς, ὅπως διοργανώσωσιν ἀξιόμαχόν τι σῶμα καὶ θέσωσιν αὐτὸ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Υψηλάρτου.

§ 37. Ὁ Υψηλάρτης διαβάς τὸν Προῦθον τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 ἦλθεν εἰς Ἰάσσιον μετὰ 200 ἀνδρῶν, ὃν οἱ πλεῖστοι ἦσαν Ἑλληνες ὑπηρετήσαντες ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατῷ· τὴν δὲ 23 Φεβρουαρίου ἐδημοσίευσεν τὴν πρὸς τοὺς δόμοεθνεῖς αὐτοῦ διακήρυξιν, δι' ἣς ἐκάλει αὐτοὺς νὰ ἀποτινάξωσι τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ταττόμενοι ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ ἐνούμενοι μετ' αὐτοῦ πρὸς τὸν μέγαν καὶ ἐνδοξὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἡ διακήρυξις αὕτη περιελάμβανε προσέτι τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι μεγάλη τις Δύναμις ἦτο διατεθειμένη νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀπίστους διὰ τὰς διηνεκεῖς αὐτῶν παρασπονδίας, ὡμότητας καὶ βιαιοπραγίας. Ἡ στολὴ τῶν Ἐταιριστῶν ἦτο μέλαινα εἰς σημεῖον πένθους ἐπὶ τῇ δουλείᾳ καὶ δυστυχίᾳ τῆς προσφιλοῦς αὐτοῖς πατρίδος, ἐπὶ δὲ τῆς σημαίας αὐτῶν ἦτο ἐξωγραφημένος δ φοῖνιξ ἐγειρόμενος ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ Ἰασίου δὲ Υψηλάρτης προύχωρησεν εἰς τὰς δύο παραδουναβείους Ἡγεμονίας κη-

ρύττων ἀπανταχοῦ τὴν ἐπανάστασιν ἀλλ' ἀντὶ συμπράξεως εὗρεν ἀντίπραξιν παρὰ τοῖς κατοίκοις αὐτῶν, ἐξ οὗ καὶ ἐπῆλθεν ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ. Ὁ Ὑψηλάντης οὐδαμῶς ἀμφέβαλλεν, διὰ τὸ κίνημα αὐτοῦ ἦθελεν ἐπὶ τέλους εὐνοηθῆ ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἣν ὑπηρνίτετο ἐν τῇ διακήρυξει αὐτοῦ. 'Αλλ' αἰφνης ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἐδημοσίευσε Διακήρυξιν, δι' ἣς ἀπεκάλει τὸν Ὑψηλάντην ἀποστάτην καὶ ἀπεδοκίμαζε διαρρήδην τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν 17 Ἰουλίου τοῦ 1821 ἔξακισχίλιοι Τούρκοι διέβησαν τὸν Δούγαβιν. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, καὶ περ ὄλιγους ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἔνδρας, ὠχυρώθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Δραγατσανίου πλησίον τοῦ Ριμνικίου (Rimnick). Ὁ Ὑψηλάντης ἐπετέθη πρῶτος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τὴν 10 ὥραν τῆς πρωΐας τῆς 19 Ἰουνίου τὸ πεζικὸν τῶν Τούρκων ἐφώρμησεν ἐπίσης κατὰ τῶν Ἐλλήνων μετὰ μεγάλων ἀλαλαγμῶν ἀλλ' ἀπεκρούσθη διὰ τῆς λόγχης ὑπὸ τῶν ἵερολοχιτῶν. Καὶ δευτέρα δὲ ἔφοδος τῶν Τούρκων ἀπεκρούσθη ἐπίσης ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ λόχου, τοῦ ἀποτελουμένου ἐξ ἀρίστων Ἐλλήνων νέων, προσδραμόντων ἐκ τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας καὶ φερόντων, ὡς προείπομεν, πένθιμον στολὴν καὶ σταυρὸν ἐπὶ τοῦ στήθους. Μετὰ δὲ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ πεζικοῦ, ἐφώρμησε τὸ ἴππικὸν τῶν Τούρκων, ὅπερ διέρρηξε τὰς τάξεις τῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καραβία εὐαρίθμων ἴππεων καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ὑψηλάντου Νικόλαον. Μόνος δ' ὁ ἱερὸς λόχος τῶν 400 Ἐλλήνων ἐπάλαιεν ἔτι ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν ἐφορμῶντων Τούρκων, ὅτε τέλος ἐπελθόντες καὶ οἱ Γενίτσαροι συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφὴν τῶν φιλοτίμων ἱερολοχιτῶν, οἵτινες προσενεγκόντες ἑαυτοὺς δλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, διήγειραν διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ ἐνδόξου αὐτῶν θανάτου τὴν φιλοτιμίαν τῶν μετὰ ταῦτα Ἐλλήνων εἰς ἀπομίνησιν αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀπελπισθεὶς πλέον ἐντελῶς περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν σχεδίων αὐτοῦ, μετέβη εἰς Τραγουλβαρλαρ, καὶ ἐκεῖθεν περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τοῦ 1821 εἰς Τεργέστηη, ὅπως συνεννοηθῆ μετὰ τῶν Ἐλλήνων, οἵτινες εἶχον ἥδη ἐγέιρει τὴν σημαίαν

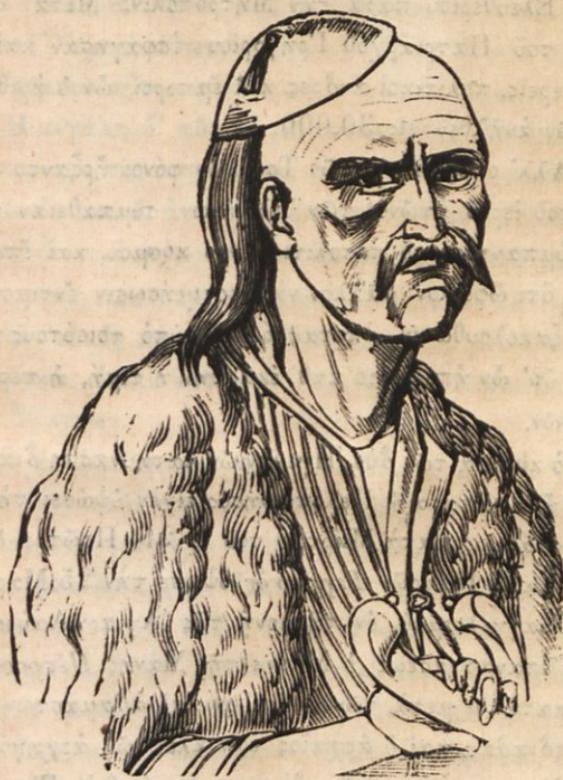
τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ ἀλλὰ κατὰ διαταγὴν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως συνελήφθη καὶ καθείρχθη ἐν τινι φρουρίῳ τῆς Μογγράτσης ἐν Ούγγαρικ μέχρι τοῦ 1827, ὅτε ἀπελύθη μὲν τῆς φυλακῆς, ἀλλὰ μετ' ὄλιγον ἀπέθανε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

**Ἐκρηκτὶς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐρ ἔτει 1821 καὶ τὰ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος χυριώτερα συμβάντα.*

§ 37. Γερικὴ σφαγὴ τῷρ 'Ελλήνων καὶ θάρατος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ πολλῶν ἀλλων ἀρχιερέων. "Αμα ἀφίκετο ἡ εἰδησίς τοῦ ἐν Μολδαΐᾳ κινήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ψυλλάντου, καὶ ἀνεκαλύφθη συνάμα ἡ ὑπ' αὐτοῦ τεκταθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκωμοσίᾳ, ἡ σκοποῦσα τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ ναυστάθμου, τὴν θανάτωσιν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς τὸ τσαμίον, τὴν κατάληψιν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὸν γενικὸν ἔξοπλισμὸν τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦ Σουλτάνου *Μαχμούτ Β* κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ἀγανακτήσεως. Ἡ δ' ἐπελθοῦσα εἰδησίς καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, τοσοῦτον παρώξυνε τὴν ὄργὴν αὐτοῦ, ὥστε νομίσας ὅτι ἡδύνατο νὰ δαμάσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος διὰ σφαγῶν καὶ δημεύσεων, διέταξε γενικὴν καὶ ἀγρίαν καταδίωξιν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας Ἑλλήνων. Καὶ μεγάλαι μὲν σφαγαὶ καὶ καταστροφαὶ τῶν χριστιανῶν διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κύπρῳ, ἐν Ῥόδῳ καὶ ἐν Κρήτῃ ἀλλ' ἀνήκουστοι πρὸ πάντων καὶ φρικώδεις ὑπῆρχαν αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τῆς ἀγχόνης καὶ τοῦ σιδήρου διαπραχθεῖσαι μιαιφονίαι καὶ ωμότητες. Ἄγρια στίφη ἐνόπλων μωαμεθανῶν διέτρεχον ὡς μαίνομενα θηρία τὰς ἀγυιὰς τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευον ἀδιακρίτως πάντα Ἑλληνα χριστιανόν. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (18ην Ἀπριλίου 1821) μικρὸν μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὁ ἐνάρετος πατριάρχης Γρηγόριος, γεννη-

θείς ἐν Καλαβρύτοις καὶ ἄγων τότε τὸ 69ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐγένετο ἔκπτωτος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ συλληφθεὶς ἀπήχθη εἰς τὴν ειρκτήν ἐκεῖθεν δὲ μετηγέχθη μετά τινας ὥρας πρὸ τῆς πύλης τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀπηγχονίσθη ὑπὸ δημίων Τούρκων διὰ τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρασκευασθείσης ἀ-

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

χόνης τὸ δὲ σεβάσμιον αὐτοῦ σῶμα ἔμεινεν ἐκεῖ χρεμάμενον τρεῖς ὥλοκλήρους ἡμέρας, καὶ μετὰ ταῦτα παρεδόθη τοῖς Ἰουδαίοις, οἵτινες, ἀφοῦ ἔχλεύασαν τὸν νεκρὸν σύροντες αὐτὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διὰ τῶν ἀγυιῶν τῆς πόλεως, τελευταῖον ἔρριψαν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκεῖθεν δ' ἐξήγαγεν αὐτὸν εὐλαβῆς τις πλοίαρ-

χος ἐξ Ἐπτανήσου, Σκλάβος καλούμενος, καὶ μετεκόμισεν εἰς Ὁδησσόν, ἐνθα κατὰ διαταγὴν τῆς ῥωτσικῆς κυβερνήσεως ἡξιώθη μεγαλοπρεπεστάτης καὶ κατανυκτικωτάτης κηδείας, καὶ ἐν ἔτει 1871 ἐγένετο ἡ μετακομιδὴ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ λειψάνου εἰς Ἀθήνας καὶ κατέτεθη ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ τελετῇ ἐν τῷ μικρῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου παρὰ τὴν Μητρόπολιν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐσφάγησαν καὶ ἀπειροὶ ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ ἔμποροι, ὃν δ ἀριθμός ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀνῆλθεν εἰς 30,000.

§ 38. Ἄλλ' οἱ ἀνηλεῖται τῶν Τούρκων φόνοι ἦρξαντο ἐγείροντες τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης καὶ σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ ἔπεισαν τοὺς "Ελληνας, διτὶ ὥφειλον μᾶλλον νὰ προτιμήσωσιν ἔντιμον θάνατον παρὰ νὰ ἔζακολουθῶσιν ὑποτασσόμενοι ὑπὸ τοιούτους θηριώδεις τυράννους, ύψ' ὃν ἡ πειλεῖτο καθ' ἐκάστην ἡ τιμή, ἡ περιουσία καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν.

§ 39. Τὸ κίνημα τῶν δύο Ἡγεμονιῶν κατηνάσθη διὰ τῶν σφαγῶν ἀλλ' ἥδη ἀπασα ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821. Πρῶτος δὲ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώσει τὴν 25 Μαρτίου, ἥμεραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀγίας Λαύρας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως· δὲ Μπένης τῆς Μάνης Πέτρος ὁ Μαυρομιχάλης κατῆλθε μετὰ τῶν ἀνδρείων καὶ ἀδαμάστων Μανιατῶν εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ δὲ ἀρχαῖος τῶν κλεπτῶν ἀρχηγός, δὲ Γέρων Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, δὲ βραδύτερον ἐπικληθεὶς Γέρων τοῦ Μωροῦ, φέρων τὴν ἐγχώριον ἐνδυμασίαν, ὡς παρίσταται ἐν τῇ ὅπισθεν (σελ. 177) εἰκόνι, ὅστις πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχεν ἀποσυρθῆ ἐπὶ τῆς νήσου Ζακύνθου, ἀναφαίνεται μετὰ τῶν ὄρεσθίων ἀρματωλῶν καὶ κλεπτῶν μετὰ τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οἱ ποιμένες τῆς Ἀρκαδίας προσέρχονται καὶ τάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην. Οἱ ἡρωῖκοι οὗτοι ἄνδρες, ἀνευ δπλων καὶ πολεμεφοδίων, πλὴν τῶν γιαταγανίων καὶ τῶν καρυοφυλίων τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν

χλεπτῶν, ἐρόφιθησαν εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα ἐμψυχούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Βρεσθένης, ὅτις οὐ μόνον ἀπέλυε πάσας τὰς ἀμαρτίας τῶν φονευόντων Τούρκους Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ιδίᾳ χειρὶ μετέδιδεν αὐτοῖς τὰ ἄχραντα μυστήρια, ὡς ἀγίοις τῆς πίστεως ἀθληταῖς. Ἐν τῇ γενικῇ δ' ἐκείνῃ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἔζεγέρσει καὶ οἱ δελφῖνες, οἱ ἀτρόμητοι γαῦται τῶν νήσων "Υδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν ἔθεντο εἰς ἐνέργειαν τὰ καταδρομικὰ αὐτῶν πλοῖα.

§ 40. Ἡ μεγάλη δ' αὕτη ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου ὑπενοηθήθη καὶ ὑπὸ τῆς ἀποστασίας τοῦ αἰγιοβόρου τυράνου τῆς Ἡπείρου Ἀαλῆ πασᾶ, ἀποστατήσαντος ἀπὸ τοῦ 1820 κατὰ τοῦ Σουλτάνου διότι ἀναχωρήσαντος ἐκ Πελοποννήσου τοῦ Διοικητοῦ αὐτῆς Χουρσῆτ πασᾶ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1721 πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ, οἱ ἐν Πελοποννήσῳ μείναντες ἀνευ ἀρχηγοῦ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν ἐν τοῖς φρουρίοις καὶ ἐποιεορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

§ 41. Ἡ ἐρ Βαλτεσσίω μάχη (12 Μαΐου 1821). Οἱ ἀρχιστράτηγος τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων Χουρσῆτ πασᾶς, καὶ περ ἔχων ἀπάσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ προσηλωμένην εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων, εἰς ἦν εἶχεν ἐγκλεισθῆ ὁ Ἀαλῆ πασᾶς, ἐπειψεν οὐδὲν ἥττον τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Μουσταφάβεον μετὰ 3500 Ἀλβανῶν, τῶν πλείστων ἵππεων. Οὗτος ἀποβιβασθεὶς μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς Πάτρας, ἐπυρπόλησε τὸ Αἴγιον, διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἐκυρίευσε τὸ Ἀργός καὶ ἐβάδισε εἰς Τριπολιτ, κατασφάζων καθ' ὅδὸν πάντα χριστιανὸν περιπίπτοντα εἰς χεῖρας αὐτοῦ.

§ 42. Ἐν Βαλτεσσίω συνῆλθον οἱ διπλαρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Πετρόμπεης καὶ συνδιεσκέφθησαν, ἢν ᾧτο προτιμότερον νὰ ἀναμείνωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ συγκροτήσωσι μάχην ἐκ τοῦ συστάδην ἢ νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ ὅρη. Οἱ Κολοκοτρώνης ἦτο ὑπὲρ τῆς τελευταίας γνώμης· ἀλλ' ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, εἰπόντος

ὅτι ἡ ὑποχώρησις αὐτῶν παρέδιδε τὴν χώραν εἰς τὴν δῆμον καὶ καταστροφὴν τῶν Τουρκαλθανῶν. Οἱ Μουσταφάβεος ἔξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως καὶ πανστρατιῷ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν τὴν 12 Μαΐου 1821. Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ βεβαιότης περὶ τοῦ θριάμβου τῶν ὅπλων αὐτοῦ, ὥστε τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ Τριπόλεως οἱ Ἀλβανοί, ὄρχούμενοιέν ταις ὁδοῖς, ὠρκίζοντο τὴν ἔξολόθρευσιν τῶν ἐπαναστατῶν· ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀπέβη παρὰ τὰς προσδοκίας αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος τὸ ἀλβανικὸν ἵππικὸν ἤδυνατο νὰ κατακόψῃ τοὺς Ἑλληνας· ἀλλ' ἡ μάχη διεξήγετο ἐπὶ στενωπῶν καὶ ἀπροσίτων βράχων. Διὸ οἱ "Ἑλληνες, καὶ περ μὴ ὑπερβαίνοντες τοὺς χιλίους ἄνδρας καὶ πανταχόθεν περικυκλωθέντες, ἀντέστησαν οὐδὲν ἦτον ἥρωικώτατα κατὰ 6000 Τούρκων ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ μίαν νύκτα, μέχρις οὐ τελευταῖον δι Θεόδωρος Κολοκοτρώνης προσβαλῶν κατὰ τὰ πλευρὰ τοὺς ἥδη ἀποκαμόντας. Οθωμανοὺς ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς ἀτακτον φυγήν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, ἥτις ἀπεφάσισε τὴν τύχην τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἥτις συνήθη ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἱεροῦ λόχου ἐν Δραγατσανίῳ, οἱ Τούρκοι ἀπώλεσαν μόνον 200 ἄνδρας· ἀλλὰ καταδιωχθέντες μέχρι Τριπόλεως, κατέλιπον τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ πυροβόλα αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, καὶ, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, αὐτοὶ μὲν ἀπώλεσαν τὸ ἥπικὸν θάρρος, τοὺς δὲ Ἑλληνας κατέλαβε μέγας ἐνθουσιασμὸς καὶ ἐμψύχωσις.

Ζ 43. Ή ἐτρέπεται τῆς Μιτυλήνης, πυρπόλησις τοῦ πρώτου ὀθωμανικοῦ δικρότου. Ή ἐπανάστασις τῶν ἑλληνικῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἡνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ πέμψωσι τὴν 7 Μαΐου κατ' αὐτῶν μοῖραν στόλου, ἀποτελουμένην ἐξ ἑνὸς δικρότου, τριῶν φρεγατῶν, μιᾶς κορβέτας καὶ δύο βρικίων, ἥτις ἔξελθοῦσα τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ προγωρήσασα μέχρι Λέσβου ἡγκυροβόλησεν εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Τὴν 18 δὲ Μαΐου ἔξεπλευσε καὶ ἑλληνικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἐξ 22 γύδραικῶν, 7 Σπετσιωτικῶν καὶ 9 Ψαριανῶν πλοίων, ὅπως κατασκοπεύσῃ τὰ

κινήματα τῶν ἔχθρων. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν αὐτῶν εἶδον μακρόθεν τουρκικὸν δίκροτον 74 πυροβόλων, διευθυνόμενον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὅπερ, ἀμα εἰδὲ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, κατέψυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτιλήνης Ἐρεσσόν. Κατ' αὐτοῦ ἀπέστειλαν οἱ "Ἐλληνες πυρπολικὸν πλοῖον, ὅπερ ὅμως ἀπέτυχε· τὴν δὲ 27 Μαΐου δύο ἡνωμένα πυρπολικά, ἐφ' οὐ ἐπέβαινον ἀτρόμητοι καὶ ῥιψοκίνδυνοι ναῦται, προσεκολλήθησαν εἰς τὸ δίκροτον ἀψηφήσαντα τὸ τρομερὸν τῶν πυροβόλων αὐτοῦ πῦρ. Ἐν διαστήματι δ' ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας τὸ τουρκικὸν δίκροτον περιεκυκλώθη πανταχόθεν ὑπὸ τῶν φλογῶν. Ὁ πλοίαρχος τότε ἔκοψε τὰ καλώδια διὰ διπώς προσεγγίσῃ εἰς τὴν ἀκτήν, ἀλλ' ἔξωκειλε, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ, ζητήσαν νὰ σωθῇ ἐπὶ τῶν λέμβων, κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ὑδραίων, καὶ, κατὰ τὴν ἔκθεσεσιν τοῦ Ὑδραίου ναυάρχου Τομπάζη, ἐκ τῶν ἀποτελούντων αὐτὸς 800 ἀνδρῶν οὐδεὶς διεσώθη. Ἀπαν δὲ τὸ πλοῖον ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἡ δὲ ἀνάφλεξις αὐτοῦ καὶ δι φοβερὸς ἐκ τῆς ἐκρήξεως κρότος κατέσεισε τὴν γῆν τῆς Μιτιλήνης, καὶ τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Πασᾶν αὐτῆς καὶ τὸν τουρκικὸν στόλον, ὥστε ἐπανέπλευσεν οὗτος εἰς τὸν Ἐλλήσποντον, καταλιπὼν ἐπὶ τινα χρόνον τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους ἀνενοχλήτους. Ἡ πυρπόλησις δ' αὕτη τοῦ πρώτου τουρκικοῦ δίκροτου ὑπὸ τῶν πυρπολικῶν τῶν Ἐλλήνων πλοίων ἐνέπνευσεν αὐτοῖς μέγα καὶ ἀκατάβλητον θάρρος κατὰ θάλασσαν, ὡς καὶ ἡ ἐν Βαλτεσσίῳ μάχη κατὰ ξηράν.

§ 44. *Ai ἐν Θερμοπύλαις μάχαι. — Θάρατος Ἀθαρασίου Διάκου. — Νίκαι Ὄδυσσεως Ἀρδρούτου καὶ Γούρα.* Καθ' ὃν χρόνον δι Μουσταφάβεος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔτερον ἀπόσπασμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ 4,000 ἀνδρῶν ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ Χουρσῆτ πασᾶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν στερεάν Ἐλλάδα ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασᾶν καὶ τὸν περίφημον Ἀλβανὸν ἀρχηγὸν Ὁμέρ Βριώνη, ὅστις ἐν ἔτει 1807 εἶχε νικήσει ἐν Αιγύπτῳ ἀπόσπασμα "Αγγλῶν, ὅπως καταβάλῃ καὶ τὴν αὐτόθι ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν. Τὴν πρόοδον τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπεφάσισαν νὰ ἐμ-

ποδίσωσιν ὁ Ἐπίσκοπος Σόλωνος καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, καταλαβόντες τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν μετὰ 700 Λεβαδειτῶν καὶ Σαλωνιτῶν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπέκρουσαν ἡρωϊκῶς τοὺς Τούρκους τῇ 23 Ἀπριλίου τοῦ 1821· ἀλλὰ τελευταῖον ὑπέκυψαν εἰς τὸν ἔξαπλάσιον ἀριθμὸν τοῦ ἔχθροῦ, καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ, ὁ δὲ Διάκος τρωθεὶς καὶ ζωγρηθεὶς κατὰ τὴν μάχην ἐθανατώθη οἰκτρῶς ἀνασκολοπισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἐτήρησε δὲ μέχρι τελευταίας πνοῆς ὁ ἡρως οὗτος τὴν καρτεροψυχίαν αὐτοῦ εἰπὼν τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο πλῆρες πάθους καὶ βαθείας ἐννοίας δίστιχον:

«Γιὰ ίδες καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος νά με πάρη

«Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιά, ποῦ βγάλλ' ἡ γῆ χορτάρι.»

Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ ὅρους Οἴτης εἰς τὴν Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν, ἐπυρπόλησαν τὴν Λεβαδείαν καὶ κυριεύσαντες τὰς Θήβας προύχώρησαν πρὸς τὴν Ἀττικὴν δηρούντες καὶ καταστρέφοντες τὴν χώραν.

§ 45. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν ὁ ἀνδρεῖος τοῦ Ἀνδρούτσου υἱὸς Ὁδυσσεὺς καὶ ἄλλοι τινὲς Ἑλληνες ὀπλαρχηγοί, οἵτινες εἶχον ἀσκηθῆ εἰς τὰ ὅπλα ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀχαλῆ πασᾶ, ἐγκαταλιπόντες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὴν Ἡπειρον, κατέλαβον μετὰ τοῦ Γούρα τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν τὴν 23 Αὐγούστου 1821, ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν μόνον 1000 ἄνδρας. Κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπέκρουσαν τὴν ἐμπροσθοφυλακήν, τὴν δὲ 25 Αὐγούστου καὶ τὸ κέντρον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅπερ κατεδίωξαν ἐρρωμένως καὶ ἡνάγκασαν νὰ τραπῆ εἰς ἄτακτον φυγήν, καταλιμπάνον ὅπισθεν αὐτοῦ ἀπασαν τὴν ἀποσκευήν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην, καθ' ἣν ὁ Γούρας ἐφόνευσεν ίδιος χειρὶ ἐνα τῶν πασάδων, καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι δύο τοῦρκοι στρατηγοὶ Μεχμέτ πασᾶς καὶ Ὁμερβριώρης, μηδεμίαν πλέον λαμβάνοντες ἐπικουρίαν, καὶ πανταχόθεν ἀπειλούμενοι ὑπὸ ἴσχυρῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, ἡναγκάσθησαν κατὰ Ὁκτώβριον τοῦ 1821 νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὴν Ἡπειρον.

§ 46. "Αλωσις τῶν φρουρίων Μονεμβασίας, Πύλου καὶ Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ελλήνων. Οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἐπολιόρκουν στενῶς τὸ ὑπὸ τριπλοῦ τείχους περιβαλλόμενον φρουρίον τῆς Μονεμβασίας· περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου ἀφίκετο εἰς τὸ ἔλληνικὸν στρατόπεδον Ἀλέξανδρος ὁ Καντακουζηνὸς καὶ ἀγέλαθε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ὀθωμανοὶ, ἀφοῦ περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν μαστιζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἀναγκαζόμενοι νὰ καταβιβρώσκωσι καὶ ἀνθρώπινα κρέατα, παρεδόθησαν διὰ συνθήκης, δι᾽ ἣς ὑπεχρεοῦντο οἱ Ἑλληνες νὰ φεισθῶσι τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ τῆς τιμῆς τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, καὶ νὰ μεταβιβάσωσιν αὐτοὺς μετὰ τῶν κινητῶν αὐτῶν πραγμάτων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλ' οἱ Ἑλληνες, παραβάντες τὰ συμπεφωνημένα, ἐφόνευσαν, ἀντεκδικούμενοι τοὺς Τούρκους διὰ παρομοίας βιαιοπραγίας, πολλοὺς Τούρκους στρατιώτας ἐκ τῆς ἔξελθουσης φρουρᾶς τοὺς δὲ λοιποὺς διέσωσεν ὁ Καντακουζηνός, καὶ μετεβίβασεν ἐπὶ τριῶν πλοίων Ψαριανῶν εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἀκτὰς. Ὁλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τῆς Μονεμβασίας παρεδόθη καὶ τὸ τῆς Πύλου, καὶ παρόμοιαι σφαγαὶ διεπράχθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς φρουρᾶς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, καὶ τοῦτο διότι, διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν εἰρημένων φρουρίων, ἀφίκετο ἡ εἰδῆσις τῆς μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἀπαγχονίσεως τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου.

§ 47. 'Ἄλλ' ὅσον σπουδαία καὶ ἄν ἡτο ἡ ἀλωσις τῶν φρουρίων τῆς Μονεμβασίας καὶ τῆς Πύλου, ἡ τοῦ τῆς Τριπόλεως φρουρίου κατάληψις ἐθεωρεῖτο ἀπαραιτήτως ἀναγκαία εἰς τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων. Διὸ συνεκέντρωσαν ἐκεῖ ἀπάσας τὰς δυνάμεις αὐτῶν μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν δύο ἄλλων φρουρίων 'Η φρουρὰ τῆς Τριπόλεως ἀπετελεῖτο ἐξ 8,000 σχεδὸν ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἀνήρχετο εἰς 20,000 ἀποκεκλεισμένους ὑπὸ 5,000 Ἑλλήνων. Μετὰ μακρὰν δὲ πολιορκίαν, καθ' ἣν ἔξελιπον ἐντελῶς τὰ τρόφιμα, παρεδόθησαν τὴν 1 Ὁκτωβρίου εἰς

τοὺς Μανιάτας 2,500 Βαρδουνιώται, καὶ τὴν 23 Σεπτεμβρίου ἐγένετο ἔφοδος τῶν Ἑλλήνων ύπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, καθ' ἥν οἱ Ἑλλήνες, βοηθούμενοι ύπὸ τινῶν στρατιωτῶν Ἑλλήνων, εἰσπηδησάντων πρὸ αὐτῶν καὶ ἀγοιζάντων τὰς πύλας τῆς πόλεως, ἐστησαν τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐπηκολούθησε γενικὴ σφαγὴ, ἥτις διήρκεσε μέχρι τῆς 25 Σεπτεμβρίου (1821), καὶ καθ' ἥν ἐφονεύθησαν 6000 Τούρκων.

§ 48. Πρώτη ἐρ Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῷ Ἐ.Ι.Ιήρων. Μετὰ τὰ πολεμικὰ ταῦτα κατορθώματα, συνεκροτήθη ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἥτις ἀποτελουμένη ἐκ πληρεξουσίων τῶν νήσων, τῆς Στερεάς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἔχειλέχατο πρόεδρον τὸν Ἀλέξαρδρον Μαυροκορδάτον, καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1822 ἐψήφισε τὸ πρῶτον προσωρινὸν τῆς Ἑλλάδος πολιτευμα, καθ' ὃ ἰδρύθησαν ἐν βουλευτικὸν καὶ ἐν ἐκτελεστικὸν ουρέδριον, τὸ μὲν ἵνα βουλεύηται καὶ ἀποφασίζῃ περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους, τὸ δὲ ἵνα ἐκτελῇ τὰ ἄπαξ ἀποφασισθέντα. Πρὸς δὲ τούτοις συνεκροτήθη καὶ ἐρ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἵνα βοηθῇ τὸ ἐκτελεστικὸν Συνέδριον ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Πρόεδρος δὲ τοῦ μὲν βουλευτικοῦ διωρίσθη ὁ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ιουνίου κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημήτριος Ὑψηλάτης, τοῦ δὲ ἐκτελεστικοῦ ὁ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα κατόπιν μεταβάτης πρὸς διευθέτησιν τῶν ἔκει πραγμάτων Ἀλέξαρδρος Μαυροκορδάτος, καὶ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβούλιον ὁ ἐμπειρος καὶ ἐπιδέξιος πολιτικὸς ἀνὴρ Θεόδωρος Νέγρης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΕΜΠΤΟΝ.

Δυστυχήματα καὶ κατορθώματα Ἐ.Ι.Ιήρων ἐτελεσθεῖσι 1822.

§ 49. Καταστροφὴ τῆς Χίου (30 Μαρτίου 1822.) Οἱ πολυάριθμοι ἀλλὰ μὴ μάχιμοι κάτοικοι τῆς Χίου εἰγον τηρήσει μέχρι

τῆς 10 Μαρτίου τοῦ 1822 πλήρη οὐδετερότητα, ἐπιβαλλομένην
ύπὸ τε τουρκικοῦ στόλου καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀπέναντι ἀκτῶν τῆς
μικρᾶς Ἀσίας πολυαριθμῶν Τούρκων. Ἄλλὰ τὴν εἰρημένην ἡμέραν
ὁ Διοικητὴς τῆς Σάμου Λυκοῦρκος Λογοθέτης ἐπιβιβάζεται ἐπὶ
τῆς Χίου μετὰ 2500 στρατιωτῶν, καὶ ἔγειρας εἰς ἐπανάστασιν τοὺς
Χίους, ἀπέκλεισε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Ἄλλα μετ' ὄλιγας
ἡμέρας πολυαριθμαὶ στίφη ἀγρίων ὁθωμανῶν συναθροίζονται ἐκ τῆς
μικρᾶς Ἀσίας χάριν λείας, καὶ ύπὸ τὴν προστασίαν τοῦ τουρκι-
κοῦ στόλου, κανονοβολοῦντος τὴν Χίον, ἀπεβιβάσθησαν τὴν 30
Μαρτίου 1822 εἰς τὴν νῆσον μετὰ 7000 περίπου στρατιωτῶν·
συγχρόνως δ' οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι ἐπεχείρη-
σαν ἔξοδον. Φοβερὰ δὲ καὶ ἀπερίγραπτος ἐπηκολούθησε σφαγὴ τῶν
φευγόντων ἐκ τῆς πόλεως δυστυχῶν κατοίκων ἡ πόλις μετεβλήθη
εἰς σωρὸν ἑρειπίων, αἱ ἐκκλησίαι ἐμιάνθησαν, καὶ αὐτὰ τὰ ὄστα
τῶν νεκρῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Ἐξ ἑκατὸν δὲ
χιλιάδων κατοίκων μόλις 1000 διέμειναν, καὶ τούτων πάλιν ὁ
ἀριθμὸς ἡλαττοῦτο ύπὸ τῶν ἐνσκηψασῶν ἐπιδημικῶν νόσων ἐκ τῆς
σήψεως τῶν ἀτάφων μενόντων πτωμάτων τῶν θυμάτων τῆς τουρ-
κικῆς θηριωδίας. Χιλιάδες δὲ τότε Χίων ἐπωλήθησαν ύπὸ τὰ ὅμι-
ματα τῶν Εὐρωπαίων ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν ταῖς κυριωτέραις ἀγοραῖς
τῆς Ἀνατολῆς ὡς ἀνδράποδα.

§ 50. Πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς γαναρχίδος ἐν τῷ λιμένι
τῆς Χίου (7 Ιουνίου 1822). Οἱ ἑλληνικὸς στόλος ὅστις, συγκείμε-
νος ἐκ 56 πλοίων, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου
περιέπλεεν ύπὸ τὸν ναύαρχον Ἀνδρέαν Μιαούλην μεταξὺ Χίου καὶ
Ψαρῶν, ὅπως παραλαμβάνῃ καὶ σώζῃ τοὺς καταδιωκομένους Χίους,
ἐπανῆλθε τὴν 4 Ιουνίου εἰς Ψαρά. Ἐκεῖ δὲ ἀπεφασίσθη νὰ ἐκ-
πέμψωσιν ἐν καιρῷ σκοτεινῆς νυκτὸς δύο πυρπολικὰ πλοῖα κατὰ
τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου προσωριμισμένου τουρκικοῦ στόλου. Τεσ-
σαράκοντα τρεῖς ἀτρόμητοι ναῦται ἐκ Ψαρῶν καὶ "Γδρας, κατὰ
τὴν ἔκφρασιν τῆς τότε προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐλλάδος, ἀπε-
φάσισαν νὰ ἀποθάνωσιν, ὅπως δοξάσωσι τὴν πατρίδα. Καὶ τοῦ μὲν

ένδος πυρπολικοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν ὁ ἐπὶ τόλμῃ καὶ ἐπιδεξιότητι φημιζόμενος Ψαριανὸς Κωσταντίνος Κανάρος, τοῦ δὲ ἑτέρου ὁ ἐπίσης ἀνδρεῖος Υδραῖος Πιπήρος. Τὰ δύο ταῦτα πυρπολικά, φέροντα γαλλικὴν καὶ αὐστριακὴν σημαίαν παρεισέδυσαν περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουνίου μεταξὺ τῶν ἔχθρικῶν πλοίων, καταφώτων ὅντων ἔνεκα τῆς κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἑορτῆς τοῦ Βαΐραμίου. Καὶ ὁ μὲν Πιπήρος προσεκόλλησε τὸ πυρπολικὸν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα, ὃδε Κανάρης εἰς τὴν πρώτην τῆς ναυαρχίδος, καὶ θέντες τὸ ἔναυσμα, ἐπήδησαν ἐπὶ τοῦ παρακολουθοῦντος αὐτοὺς μεγάλου ἀκατίου καὶ ἀπεμακρύνθησαν σῶις καὶ ἀβλαχεῖς. Μετ' ὀλίγον ἡ ναυαρχίς ἐκαλύφθη ὑπὸ φλογῶν καὶ παρίστα θέαμα καταπληκτικόν· ὁ τούρκος ναύαρχος προσεπάθησε νὰ φύγῃ ἐπὶ λέμπου· ἀλλ' ἵστος καταπεσών ἐκ τῆς καιομένης ναυαρχίδος, ἀνέτρεψε τὴν λέμπον καὶ κατήνεγκε καίριον τραῦμα εἰς τὸν εἰς τὴν θάλασσαν ῥιφθέντα Καπετάν Πασᾶν Καρὰ Ἀλῆρ· καὶ ἐξήχθη μὲν ἡμιθανῆς ὑπὸ τούρκων κολυμβητῶν· ἀλλ' ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγον ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἐφ' ἣς χιλιάδας ἀθώων χριστιανῶν πρὸ δύο μηνῶν κατέσφαξε. Ἡ ναυαρχίς ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μετὰ φοβεροῦ κρότου τὴν 2 ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον· ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ 2286 ἀνδρῶν μόλις 180 ἐσώθησαν. Ἡ δὲ ὑποναυαρχίς κατέστη μὲν ἄχρηστος ἐκ τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Πιπήρου· ἀλλὰ δὲν ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, διότι οἱ πυρποληταὶ ἔθεσαν τὸ ἔναυσμα πρὸ τῆς καταλλήλου ὥρας. Τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα τῶν ὀλίγων πυρπολητῶν ἐνέπλησε χαρᾶς μὲν καὶ ἀγαλλιάσεως τοὺς Ἑλληνας, φόρου δὲ καὶ τρόμου τοὺς Τούρκους, ὃν ὁ στόλος ἔσπευσε νὰ καταφύγῃ εἰς Μιτυλήνην.

§ 51. Ειδολὴ καὶ καταστροφὴ Δράμα. Ιη. Ὁ γέρων Χουρσήτ πασᾶς, μὴ δυνάμενος πλέον ὡς ἐκ τῆς προβεβηκυίας αὐτοῦ ἡλικίας νὰ κινηται, καταλιπὼν τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Ἡπείρου τῷ Ὁμέρῳ Βριώνῃ, ἀπῆλθεν εἰς Λάρισσαν, ὅπως ἐκεῖθεν διευθύνῃ τὴν κατὰ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐλλάδος ἐκστρατείαν, καθ' ὃν ἔπειμψεν τὸν Μαχμούτ Δράμαλην μετὰ 30,000 ἀνδρῶν τῶν

πλείστων ἵππεων. Ούτος εἰπελθών ἀμαχητεὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, προύχώρησεν ἀκωλύτως μέγρις Ἀκροκορίνθου, οὗτινος ἐγένετο κύριος, καὶ ἐκεῖνεν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ Ναύπλιον, οὗτινος διέλυσε τὴν πολιορκίαν. Κατὰ τὴν χριστιανούσην ταύτην περίστασιν, καθ' ἣν ἐκινδύνευε νὰ καταπνιγῇ ἡ ἐπικανάστασις, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ οἱ Μαυρομιχάλαι ὠχυρώθησαν εἰς τοὺς Μύλους καὶ κατέλαβον τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργούς, ἵνα, πολεμοῦντες πρὸς τοὺς ἔχθρους, δώσωσι καιρῷ τῷ Θεοδώρῳ Κολοκοτρώνη ὅπως συλλέξῃ στρατιώτας καὶ ἐλθῃ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Διότι συναθροίστας 10,000 ἄνδρας ἐπῆλθεν μετ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Δράμαλη, καὶ ἡνάγκασεν αὐτόν, ὅπως στραφῇ ὅπίσω πρὸς τὴν Κόρινθον καὶ διαβῇ τὴν 26 Ἰουλίου 1822 τὰ στενὰ τῶν Δερβενακιῶν, τὰ ἄγοντα ἀπὸ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἰς τὴν Κόρινθον, ὃν τὸ στόμιον πρὸ τριῶν ὥρων εἶχε καταλάβει ὁ Θεοδώρος Κολοκοτρώνης. Οἱ Τοῦρκοι τότε προσεπάθησαν νὰ διέλθωσι δι' ἑτέρου στενοῦ, τοῦ ἀγίου Σώστη· ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἐκ τῶν μεγάλων Δερβενίων ἐπελθόντων Δημητρίου Ὑψηλάντου, καὶ Νικήτα Σταματελοπούλου, ὅστις διαπρέψας κατὰ τὴν μάχην ταύτην, ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος. Οἱ Τοῦρκοι προσβαλλόμενοι πανταχόθεν ἐπιπτον ἐντὸς βαράθρου, δι' οὐ προσεπάθουν νὰ διέλθωσι, μετὰ τῶν ἵππων καὶ καμήλων αὐτῶν κατὰ τὴν διάβασιν δὲ ταύτην, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι προσεβλήθησαν κατὰ τὰ νῶτα ὑπὸ 800 Ἑλλήνων, οὓς ἔπεψε κατ' αὐτῶν ὁ Κολοκοτρόνης, ἀπώλεσαν τὸ ἦμισυ τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ τινας τῶν πασάδων, ἀπάστας τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ φορτηγὰ αὐτῶν ζῶα· ὁ δὲ Δράμαλης μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐν Κορίνθῳ, ὅπου μετ' ὅλιγον ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς λύπης καὶ καταισχύνης αὐτοῦ. Ἔκτοτε δὲ Θεοδώρος Κολοκοτρώνης διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ κατορθώματα κατὰ τε τὴν μάχην ταύτην καὶ κατὰ τὰς προγενεστέρας, ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἀρχηστράτηγος.

§ 52. Αἱ ἐρ Πέτρα καὶ Σπλάντζα ἡτται τῷρ 'Ελλήρων (4 Ιουλίου 1822). Ἐνῷ δὲ τὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων ἔθριψμενον κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν τῆς Ἑλλάδος μέρος, ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἐπαθον κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν διπλῆν ἥτταν. Οἱ ἔχων τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Ἄλεξανδρος Μαυροκορδάτος ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας παλαίοντας μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀσλῆ πασᾶ καθ' ὅλοκλήρου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ἐσγάτην περιελθόντας ἀμυχανίαν. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Μαυροκορδάτος, παραλαβὼν 700 στρατιώτας, ἀνεχώρησε τὴν 1 Ιουνίου ἐκ Μεσολογγίου διευθυνόμενος διὰ τῆς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας εἰς τὴν Ἡπειρον, τὸν δὲ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν διαπρέψαντα κατὰ τὴν ἐν Βαλτεσίῳ μάχην, ἐπεμψεν διὰ θαλάσσης εἰς Ἡπειρον ἐπὶ τεσσάρων πλοίων μετὰ 500 Μανιατῶν καὶ τινῶν Καρυτινῶν. Τὰ ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον ἐλληνικὰ τάγματα, ἀποτελούμενα ἐκ 3000 περίπου ἀνδρῶν, τῶν πλείστων φιλλελήνων, περιεκυκλώθησαν ἐν Πέτρᾳ ὑπὸ τετραπλασίας ἔχθικῆς δυνάμεως, καὶ κατετροπώθησαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην, καθ' ἣν ἐπεσον οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν αὐτῇ ἀγωνισθέντων φιλλελήνων καὶ ἐτρώθη καιρίως καὶ δι στρατηγὸς Νορμαννός, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπανῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἥττήθησαν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην ἐν Σπλάντζᾳ τῆς Θεσπρωτίας, ὅπου ἀπεβίβασθη, ἵνα ἐκεῖθεν βαδίσῃ εἰς Ἡπειρον πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιώτῶν ἀλλ' ἐκεῖ πολιορκηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη, ἐπελθόντος μετὰ πολυάριθμου δυνάμεως, ἐπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν ἀνδρεῖοι Μανιαταὶ, λαβόντες τὸν ἔνδοξον νεκρόν, ἐπέβησαν τῶν πλοίων καὶ ἐπανῆλθον εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἀπέδωκαν αὐτῷ μεγάλας τιμάς.

§ 53. Εἰσβολὴ Ὁμέρ Βριώνη εἰς Αιτωλοακαρπαριαρ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλίου, τοῦ ἀπαγχολοῦντος τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμέρ Βριώνη, οὗτος παραλαβὼν 7,000 ἐπιλέκτους Ἄλβανούς καὶ ικανὸν πυροβολικὸν καὶ ιππικόν, εἰσήλασεν εἰς τὴν

Ακαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν, καὶ ἐνωθεῖς μετὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀφίκετο τὴν 25 Ὁκτωβρίου τοῦ 1822 πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἤρξατο τῆς πολιορκίας αὐτοῦ, καθ' ὃν χρόνον καὶ τρία τουρκικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἰουσούφ πασᾶ ἐπεχείρησαν καὶ τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν τοῦ φρουρίου. Ὁ Μαυροκορδάτος, ἔχων 460 μόνον ἄνδρας καὶ 14 παλαιάσιδηρα τηλεβόλα ὅπως ἀντιταχθῇ πρὸς 11,000 Τούρκων καὶ ισχυρὸν πυροβολικόν, διεβούκόλησε τὸν Ὁμέρο Βριώνην δι' ὑποσχέσεων παραδόσεως, καὶ λαβὼν τὴν 3 Νοεμβρίου ὠκταήμερον ἀνακωχήν, ἔδωκε καιρὸν εἰς 7 ὡραὶκὰ πλοῖα, ὅπως διαλύσωσι τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν, καὶ εἰς τοὺς "Ἐλληνας διπλαρχηγοὺς Πέτρον Μαυρομιγάλην, Ἀνδρέαν Λόντον, Τσόγκαν, Μακρήν καὶ ἄλλους, ὅπως ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τοῦ κινδυνεύοντος τούτου προπυργίου τῆς Δυτικῆς Ἐλλάδος, οὗτινος ἡ σωτηρία συνεπῆγε καὶ τὴν τῆς Πελοποννήσου. Οὕτω δὲ ἐν Μεσολογγίῳ φρουρὰ ἀνῆλθεν εἰς 3000 ἄνδρας. Τελευταῖον δὲ Ὁμέρο Βριώνης, βλέπων τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἀραιούμενας ὑπὸ τῶν συγχρόνων λειποταξιῶν, ἥμα δὲ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τοῦ χειρῶνος, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου πρὸ τῆς ἔλθης εἰς βούθειαν τῆς πολιορκουμένης πόλεως ὡς ἔθρυλλεῖτο, καὶ ὁ Ὁδυσσεὺς ὁ Ἀνδρούτσος. Οἱ "Ἐλληνες προειδοποιηθέντες, ἀπέκρουσαν γενναίως τὴν γενομένην κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως 2 ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον γενικὴν ἔφοδον, καὶ ἤναγκασαν τὸν Ὁμέρο Βριώνην νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας εἰς Καρβασαρᾶν (τὴν 1 Ἰανουαρίου, 1822), ὅθεν ἐξέπλευσεν εἰς Πρέβεζαν, ἐγκαταλιπών κατὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ πλεῖστα πυροβόλα καὶ πολεμοφόδια πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου.

§ 54. *H* ἐρ Τερέδω πυρπόλησις τουρκικοῦ δικρότου ὑπὸ τοῦ Karáρη (28 Ὁκτωβρίου 1822). Οἱ θρίαμβοι τῶν ἐλληνικῶν πυρπόλικῶν ἐξηκολούθουν κατὰ θάλασσαν. Ὁ Κανάρης, μαθὼν ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο προσωριμισμένος ἐν τῷ λιμένι τῆς Τενέδου, παραλαβὼν δύο πυρπολικά, ὃν τὰ πληρώματα ἐνέδυσε τουρκικὰ

ένδυματα και ἐφ' ὧν ὑψώσε τουρκικὴν σημαίαν, και προσποιηθεὶς
ὅτι κατεδιώκετο ὑπὸ δύο βρικίων, φερόντων σημαίαν Ἑλληνικὴν
και πυροβολούντων ὅπισθεν, ἐπλησίασεν οὕτω εἰς τὸν ἐν Τενέδῳ
τουρκικὸν στόλον, ὅστις ἐκλαβὼν τὰ καταδιωκόμενα πυρπολικὰ
ἐκ τῆς σημαίας αὐτῶν ὡς τουρκιά, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ προσεγ-
γίσωσι. Τότε δ' ὁ Κανάρης προσεκόλλησε τὸ ὑπ' αὐτὸν πυρπολι-
κὸν εἰς τουρκικὸν δίκροτον, ὥπερ τάχιστα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα,
και ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ 1600 ἀνδρῶν,
μόλις 4 ή 5 διεσώθησαν. Ο τοῦρκος ναύαρχος, κυριευθεὶς ὑπὸ πα-
νικοῦ, ἔκοψε τὰς ἀγκύρας και κατέφυγε μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στό-
λου εἰς τὸν Ἐλλήσποντον, ὁ δὲ Κανάρης ἐπανῆλθεν εἰς Ψαρά, ὅ-
που ἦξιώθη μεγάλων τιμῶν.

§ 55. "Αλωσίς τοῦ Ναυπλίου. Τὸ φρούριον τοῦτο, πολιορκού-
μενον δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων, ἀντεῖχε γενναίως· ἀλλὰ περὶ τὰ
τέλη τοῦ Νοεμβρίου οἱ Τοῦρκοι πάσχοντες τὰ πάνδεινα ἐκ τῆς
πείνης και τῶν κακουχιῶν, ἤρξαντο νὰ σκέπτωνται περὶ παραδό-
σεως, και τὴν 29 Νοεμβρίου τοῦ 1822 κατῆλθον ἐκ τοῦ Παλα-
μηδίου εἰς τὴν πόλιν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ταῦτα
δὲ μαθὼν ὁ περὶ τὴν Ἀριαρ ἐστρατοπεδευμένος Ἐλλην ὄπλαρ-
χηγὸς Στάϊκος Σταϊκόπουλος, και ὡφελούμενος ἐκ τῆς σκοτεινῆς
και βροχερᾶς ἐκείνης νυκτός, ἀνέβη κρυφίως μετὰ 350 ἀνδρῶν
τὸν βράχον τοῦ Παλαμηδίου και ἐγένετο κύριος τοῦ φρουρίου ἀμα-
χητεί. Τὴν δ' ἐπαύριον ιδόντες ἐν ἐκπλήξει οἱ ἐν τῇ πόλει τοῦ
Ναυπλίου Τοῦρκοι κυματινομένην ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Παλαμηδίου
τὴν Ἐλληνικὴν σημαίαν, ὑπέγραψαν τὴν ὑποθληθεῖσαν αὐτοῖς συ-
θήκην παραδόσεως, και τὴν 12 Δεκεμβρίου μετεβιβάσθησαν ἐπὶ
ἐνὸς ἀγγλικοῦ και τινῶν Ἐλληνικῶν πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς
Σμύρνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Ἐξακολούθησις καὶ πρόοδος τῆς ἐλληνικῆς ἐπαραστάσεως ἐτεῖ 1823.

§ 56. Δευτέρα ἐτεῖ "Ἀστρει ἑθρικὴ συνέλευσις τῷ Ἐλλήνων" (30 Μαρτίου 1823). Ληξάσης ἥδη τῆς πρώτης περιόδου τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐλλάδος, διετάχθησαν νέαι ἐκλογαὶ πληρεξουσίων, οἵτινες συνῆλθον εἰς "Ἀστρος", ὅπως ἐκλέξωσι νέαν κυβέρνησιν καὶ ἐπενέγκωσι τὰς ἀναγκαῖας τῷ πολιτεύματι βελτιώσεις· ἀλλ' ἔξελέχθησαν διπλάσιοι τὸν ἀριθμὸν πληρεξουσίων, ἀνήκοντες εἰς τὰ δύο τότε ἀντίπαλα κόμματα, εἰς τὸ πολιτικὸν ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ τὸ πολεμικὸν ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Κολοκοτρώνην, Τψηλάντην καὶ Ὀδυστέα. Γενομένων δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ὑφ' ἀπάντων τῶν πληρεξουσίων, δρκισθέντων, ἔξελέχθη πρόεδρος μὲν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἀντιπρόεδρος ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος καὶ γραμματεὺς ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Ἡ Συνέλευσις δ' αὕτη, ἐπενεγκοῦσα τροποποιήσεις τινὰς ἐν τῷ πολιτεύματι τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ διορίσασα τὴν νέαν κυβέρνησιν (τὸ ἔκτελεστικὸν συμβούλιον), διελύθη τὴν 18 Ἀπριλίου τοῦ 1823. Τοῦ δὲ ἔκτελεστικοῦ τῆς Β' ταύτης περιόδου πρόεδρος μὲν ἀνεδείχθη ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, μέλη δὲ ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Ζαήμης καὶ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, καὶ ὡς πέμπτον μέλος προσελήφθη βραδύτερον ὁ δυσαρεστηθεὶς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, γενικὸς δὲ γραμματεὺς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. "Ἐδρα τῆς νέας κυβερνήσεως ὡρίσθη ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἡ Τρίπολις, ἀλλὰ τὰ μέλη αὐτῆς κατὰ τὰ μέσα Ίουλίου διεσκορπίσθησαν εἰς διαφοραὶ μέρη τῆς Ἐλλάδος πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως.

§ 57. Ἡ ἐτεῖ Καρπενησίω μάχη καὶ ὁ θάρατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη (9 Αὐγούστου 1823). Οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ 1823 ἔτος ἀπεφάσισαν νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἐλλάδος πρὸς ἔλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρ Βριώνη καὶ

τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τῆς Σκόδρας. 'Ο δ' ἐν Μεσολογγίῳ ἀνδρεῖος ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Μάρκος Βότσαρης ἀπεφάσισε νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ πολυσαρίθμου ἔχθρικοῦ στρατοῦ, τοῦ συγκειμένου ἐκ 16,000 στρατιωτῶν, τῶν πλείστων Ἀλβανῶν, μετὰ 1200 μόνον ἀνδρῶν, καὶ συνήντησε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Τούρκων ἐν Καρπεγησίῳ, ἀποτελουμένην ἐκ 5,000 Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Ζελαδίμβεϋ. Γενομένου δὲ συμβουλίου τῶν ὄπλαρχηγῶν τὴν 8 Αὔγουστου καὶ ἀποφασισθέντος νὰ γείνῃ νυκτερινὴ ἔφοδος κατὰ τῶν Τούρκων τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα περὶ τὸ μεσογύκτιον, διὰ Μάρκος Βότσαρης, ἀναμείνας εἰς μάτην κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν τοὺς λοιποὺς ὄπλαρχηγοὺς ὅπως κινηθῶσιν, αὐτὸς μετὰ τῶν 350 αὐτοῦ Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα ὥρμησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ζελαδίμπεϋ, καὶ τοσοῦτον τρόμον ἐνέπυγευσε διὰ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης προσθολῆς εἰς τοὺς κοιμωμένους Τουρκαλβανούς, ὥστε τρέψας αὐτοὺς εἰς φυγήν, ἐκυρίευσεν ἀπαντα αὐτῶν τὰ χαρακώματα πλὴν ἐνός. Τελευταῖον ὅμως συνελθόντες οἱ Τούρκοι ἐκ τῆς πρώτης ταραχῆς, ἀντέταξαν ισχυρὰν ἀντίστασιν καὶ ἐπλήγωσαν τὸν Μάρκον Βότσαρην κατὰ τὸν μηρόν· ἀλλ' διὰ Μάρκος ἔζηκολούθει ἡρωϊκῶς μαχόμενος, μέχρις οὗ ἐτρώθη θανατίμως κατὰ τὸ μέτωπον ὑπὸ ἔχθρικῆς σφαίρας, καὶ ἐπεσε νεκρός. Μόλις δὲ περὶ τὴν πρωΐαν ὑπεχώρησαν οἱ Σουλιωταὶ φονεύσαντες 800 Τούρκους καὶ ἀπολέσαντες 50 μόνον ἀνδρας, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐνδόξον αὐτῶν ἀρχηγόν, διὰ μετήνεγκον εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἡ πενθοῦσα πόλις ἔθαψε τὸν πρόμαχον αὐτῆς ἡρωα μεγαλοπρεπῶς. 'Ο ἡρωϊκὸς δὲ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη συγκινήσας ἀπαντάς τοὺς Ἑλληνας, διήγειρε συνάμα καὶ τὸν θαυμασμὸν τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης.

Ἐ 58. Δευτέρα πολιορκία Μεσολόγγιον καὶ ἀποτυχία αὐτῆς (20 Σεπτεμβρίου μέχρι 30 Νοεμβρίου 1823). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα, ἐνωθέντες οἱ δύο Τούρκοι ἀρχηγοὶ Μουσταφᾶς καὶ Ὁμέρ Βριώνης ἐβάδισαν πρὸς τὸ Μεσολόγγιον μετὰ 15,000 ἀνδρῶν, καὶ ἐπεγει-

ρησαν τὴν πολιορκίαν τοῦ ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Μεσολογγίου εὐαλώτου μικροῦ νησιδίου, Ἀρατολικοῦ καλουμένου, ὀλίγον ἀπέχοντας τῆς ζηρᾶς, καὶ ἔχοντος ὀλίγα μόνον παλαιὰ σιδηρᾶ πυροβόλα καὶ ἀσθενῆ φρουρὰν ἐκ 500 ἀνδρῶν, στερουμένου δὲ καὶ ὅδατος. Ἡρξαντο λοιπὸν πυροβολοῦντες κατὰ τοῦ νησιδίου ἀλλὰ σφαῖρα πυροβόλου εἰσχωρήσασα ἐν τῷ ναῷ τοῦ ταξιάρχου Μιχαὴλ ἀνέψειν ὄπην, ἐξ ἣς ἀνέβλυσεν ὕδωρ, ἀναγκαιότατον τοῖς πολιορκουμένοις, ὅπερ ἐνεθάρρυνεν ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς εἰς ἐρρωμένην ἀντίστασιν. Οἱ δὲ Τούρκοι, παρενοχλούμενοι ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἀπελπισθέντες ὅτι ἡδύναντο νὰ κυριεύσωσι τὸ Ἀνατολικόν, ἀμα. δὲ φοβούμενοι τὸν προσεγγιζόντα χειμῶνα, προέτειναν συνθήκας παραδόσεως τοῖς πολιορκηταῖς ἀλλὰ, καὶ τούτων ἀπορριφθεισῶν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὴν 30 Νοεμβρίου, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεσύρθησαν ἐκ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐπανῆλθον ἀπρακτοὶ εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἐν τῇ μεγάλῃ δ' αὐτῶν σπουδῇ κατὰ τὴν ὑπογώρησιν, βαδίζοντες ἐν ἀταξίᾳ καὶ προσβαλλόμενοι ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πολλὰς ἐπαθον ζημίας διότι καὶ πολλὰ πυροβόλα καὶ πολεμεφόδια κατέλιπον καὶ περὶ τοὺς 1200 ἄνδρας ἀπώλεσαν ἐν τε τῶν ἔξοδων τῶν πολιορκουμένων καὶ ἐκ τῶν ἐπιδημιῶν, ἐνῷ ἐκ τῶν Ἑλλήνων μόνον 50 ἄνδρες ἐφονεύθησαν. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς τρίτης ἐκστρατείας τῶν Τούρκων, καὶ τοιαύτη ἡ τύχη τῶν ἡνωμένων στρατῶν δύο φοβερῶν πασάδων τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Θεσσαλίας, τῶν ἀπειλούντων τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος. Μόνοι τότε οἱ Ἑλληνες, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἔξωτερικῆς βοηθείας, ἐνίκησαν καὶ νικήσαντες ἐσωσαν τὴν πατρίδα αὐτῶν ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐκείνων στιφῶν.

§ 59. Ἐλευσίς Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον. Τὰ μεγάλα καὶ ὄντως καταπληκτικὰ κατορθώματα κατὰ τὸ παρελθόν χρονικὸν διάστημα τῶν εὐαρίθμων Ἑλλήνων κατὰ τῶν πολυαρίθμων στιφῶν τῶν Τούρκων διήγειραν τὸν φιλελληνισμὸν ἐν τε τῇ Εύρωπῃ καὶ ἐν τῇ Ἀμερικῇ, καθ' ὃν χρόνον ἥρξαντο νὰ ἀποκάμωσιν αἱ τρεῖς ἡρωϊκαὶ νῆσοι τῆς Ὑδρας, τῶν Σπεπσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν

συνεισφέρουσαι. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 ἡ Φιλελληνικὴ Ἐταιρία, ἡ ἴδρυθεῖσα ἐν Λονδίνῳ, ἥρξατο συλλέγουσα συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων καὶ ἐπεμψεν εἰς Ἑλλάδα ως ἀντιπρόσωπον τὸν συνταγματάρχην Σταύρον, ὅπως ἀντιληφθῇ ἐπιτοπίως τῶν πραγμάτων καὶ δώσῃ αὐτῇ τὰς δεούσας πληροφορίας· συγχρόνως δ' ἀφίκετο εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον δια μέγας Ἀγγλος ποιητὴς Βύρων, πλουσιώτατος λόρδος, συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν πεπαιδευμένων καὶ σπουδαίων Εὐρωπαίων, οὓς διετήρει ἴδιῃς δαπάνῃ, καὶ ἐδωρήσατο τῇ Ἑλλάδι μέρος τῆς κολοσσιαίας αὐτοῦ περιουσίας ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἀγῶνος· ἀλλ' ἀτυχῶς δια μέγας οὗτος ἀνήρ, διεγείρας διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτοῦ ποιημάτων τὴν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης, ἀπεβίωσε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824 ἐν Μεσολογγίῳ, θρηνούμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων. Αἱ δὲ ἀπονεμηθεῖσαι τιμαὶ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλοφυοῦς τούτου τῆς Ἀγγλίας ποιητοῦ ὑπῆρξαν ἀντάξιαι τῆς πλήρους αὐτοῦ ἀφοσιώσεως εἰς τὸν ἵερὸν τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα, καὶ τὸ διαταχθὲν ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως πένθος διεχύθη εἰς ὅλων τὰς καρδίας. Ἡ Ἑλλὰς διὸ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς παρέστη εἰς τὴν κηδείαν τοῦ ἀρίστου καὶ ἰσχυροῦ αὐτῆς φίλου· δὲ Σπυρίδων Τρικούπης, δι πρωρισμένος νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ μετὰ πολλὰ ἔτη τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπήγγειλε τὸν ἐπιτάφιον αὐτοῦ λόγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

*'Ἐπέμβασις Αἰγύτου ἐν τῷ ἑλληνοτουρκικῷ ἀγώνι
καὶ πολεμικαὶ πράξεις Ἑλλήνων ἐν ἔτει 1824.*

§ 60. Οι Ἑλληνες εἰσῆλθον ἥδη εἰς τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν ἀγῶνος, καὶ ἐλληνικὸν δάνειον συνωμολογήθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξ 800,000 ἀγγλικῶν λιρῶν, ὅπερ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ παράτασιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλὰ δυστυχῶς διχόνοιαι, ἀναφυεῖσαι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεταξὺ τῶν Ἑλ-

λήνων ἔνεκα ἕριδος μεταξὺ τοῦ Νομοτελεστικοῦ καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ, ἔθλαψαν αὐτοὺς σπουδαίως. Ἐτι δὲ μᾶλλον κατέστησε δυσχέρεστέραν τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων ἡ ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῶν ἀνάμιξις τοῦ ισχυροῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ Τουρκία, ἀπελπισθεῖσα νὰ καταβάλῃ μόνη τὴν Ἑλλάδα, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑποτελοῦς αὐτῆς, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ δυνάμεως σχεδὸν ἀνεξαρτήτου Μεχμέτ' Αλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, παραχωρήσασα αὐτῷ τὴν Κρήτην καὶ διορίσασα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰερατίμ. πασᾶν Διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐπικουρία αὕτη ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον σπουδαία, ὅσῳ ἀπετελεῖτο ἐξ ισχυρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως καὶ τακτικοῦ ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον διωργανωνένου στρατοῦ, οὔτινος ἀρχηγὸς ἦτο δ ἀνδρεῖος καὶ ἐπιδέξιος στρατηγὸς Ἰερατίμ. πασᾶς, καὶ ἐπομένως λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἄτακτα καὶ πολλάκις ὅνευ πειθαρχίας ἐνεργοῦντα στρατεύματα τῶν Ἑλλήνων.

§ 61. *Καταστροφὴ τῆς Κάσου ύπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου* (9 Ιουνίου 1824). Ο Μεχμέτ' Αλῆ πασᾶς συναινέσας νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὸν ἑλληνοτουρκικὸν ἀγῶνα, ἀπεφάσισε πρῶτον νὰ καταστρέψῃ τὴν βοηθοῦσαν τὴν Κρήτην διὰ τῶν πλοίων αὐτῆς Κάσοι, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεμψε τὴν 6 Ιουνίου 1824 τεσσαράκοντα πέντε πλοῖα μετὰ 4000 δπλιτῶν. Ταῦτα δὲ ἀπεβίβασαν τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἀπαρατήρητα τὸν στρατὸν ἐπὶ ἀποκρήμνου τεινός καὶ δυσβάτου μέρους, μὴ φυλαττομένου ύπὸ τῶν Κασίων, οἵτινες τοσοῦτον ἐξεπλάγησαν ύπὸ τῆς αἰφνιδίου ταύτης ἀποβάσεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῆς γήσου αὐτῶν, ὥστε μικρὰν μόνον καὶ ἀσθενῆ ἀντίστασιν ἀντιτάξαντες, καθυπετάγησαν ύπὸ τῶν ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων. Μετὰ δὲ ταῦτα δ αἰγυπτιακὸς στρατὸς παρεξετράπη εἰς μυρίας βιαιοπραγίας, ἐδήλωσε τὴν χώραν, καὶ λαθὼν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς προκρίτους τῶν Κασίων καὶ πολλὰ τρόφιμα καὶ ἐμπορεύματα εἰσῆλθεν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ συλλαβὼν καθ' ὁδὸν 15 μεγάλα καὶ 40 μικρότερα ἐλληνικὰ πλοῖα, ἐπανῆλθεν μετὰ τῆς πλουσίας αὐτοῦ λείας εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

§ 63. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (22 Ιουνίου 1824). Ὁ Σουλτάνος συμμαχήσας μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ πέμψῃ τὰ μὲν συμμαχικὰ στρατεύματα πρὸς καταπολέμησιν τῆς Πελοποννήσου, τὸν δὲ συμμαχικὸν στόλον πρὸς καθυπόταξιν τῶν ἑλληνικῶν νήσων, καὶ ίδίως τῶν Ψαρῶν, τῆς Σάμου, τῆς Γύδρας καὶ τῶν Σπετσῶν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐστάλη ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γέροντος μὲν, ἀλλ’ ἐπιδεξίου τούρκου ναυάρχου Χοσρὲφ πασᾶ κατὰ τῆς μικρᾶς νήσου τῶν Ψαρῶν, τῆς κατοικουμένης μὲν ὑπὸ 15,000 ψυχῶν, ἔχουσης δὲ φρουρὰν 3,000 ἀνδρῶν καὶ 200 περίπου πυροβόλων. Ὁ Χοσρὲφ πασᾶς ἀνεχώρησε τὴν 19 Ιουνίου 1824 ἐκ Μιτυλήνης μετὰ 230 μεγάλων καὶ μικρῶν πλοίων καὶ 14,000 Γενιτσάρων καὶ Τούρκων, ἀτινα τὴν ἐπιοῦσαν περὶ τὴν 5 ὥραν μ.. μ.. περιέζωσαν τὰ Ψαρά. Οἱ Ψαριανοί, ἐνδόντες εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν 1000 μισθοφόρων στρατιωτῶν ἐκ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, διέλυσαν τὸν στόλον αὐτῶν, ἀφαιρέσαντες καὶ τὰ πηδάλια τῶν πλοίων, ἀτινα μετήνεγκον εἰς τὴν ξηρὰν ἵνα μὴ φύγωσι, καὶ ἐγκαταλίπωσι τοὺς μισθοφόρους, ὅπερ οὔτοι ἐφοβοῦντο.

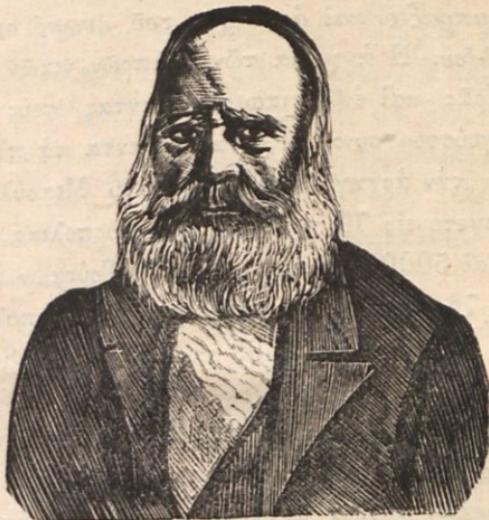
§ 64. Οἱ Τοῦρκοι μαθόντες, ὅτι ὑπῆρχε λιμενίσκος πρὸς τὸ Βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, μὴ φυλαττόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐπομένως κατάλληλος πρὸς ἀπόβασιν, ἵνα ὑποκρύψωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἦρξαντο σφοδροῦ πυροβολισμοῦ τὴν 21 Ιουνίου κατὰ τῆς πρὸς τὸ μεσημβρινοανατολικὸν τῆς νήσου κειμένης πόλεως, ἐνῷ τὰ φορτηγὰ πλοῖα κρυπτόμενα ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τῶν πυροβόλων, προσήγγισαν εἰς τὸν εἰρημένον λιμενίσκον καὶ ἀπεβίβασαν ἐκεῖ ὅνευ δυσκολίας στρατεύματα, ἀτινα περὶ τὴν 7 ὥραν τῆς πρωΐας, κυριεύσαντα ἐξ ἐφόδου τὸ ὄχυρωμα Φτελζό, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ 30 μόνον ἀνδρῶν καὶ 3 πυροβόλων, ἔστησαν τὴν ἡμισέληνον ἐπὶ τῶν ἐπικειμένων λόφων. Φρίκη δὲ καὶ τρόμος κατέλαβε τότε τοὺς Ἑλληνας, ιδόντας ὅτι περιέζωσθησαν πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀνδρες, γυναικεῖς καὶ παιδία ἐτρεχον πρὸς τὴν θάλασσαν ζητοῦντες πλοῖα ἵνα σωθῶσι, καὶ τιγρες μὲν ἐκ τῶν

προύχόντων ἡδυνήθησαν νὰ διαφύγωσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐπὶ 19 βρικίων ἡγκυροβολημένων εἰς τὰ Ἀρτίγαρα, ἂλλοι δὲ κατέψυγον εἰς τὸ Παλαιόκαστρον ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Τούρκων ἡ ἐπνίγησαν ριπτόμενοι εἰς τὴν θάλασσαν, προτιμήσαντες τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς αἰσχρᾶς δουλείας. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν, 22 Ἰουνίου, οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν ἔφοδον κατὰ τοῦ Παλαιοκάστρου, ἀφ' οὗ ἦσαν τοποθετημένα 25 παλαιὰ πυροβόλα, καὶ εἰσήρχοντο ἦδη εἰς τὸ πυροβολοστάσιον, ὅτε ὁ Αντώνιος Βρατσάνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν οἱ πάντες εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν ἔφορμησάντων Τούρκων. Ἀλλ' ἥδη ἀπασα ἡ νῆσος ἥτο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Οἱ δ' ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἀγίου Νικολάου 120 Μακεδόνες, ἀφ' οὗ μετὰ καταπληκτικὴν ἀντίστασιν τὰ δύο τρίτα ἐξ αὐτῶν εἶχον πέσει ὑπὸ τῶν ἔχθριῶν σφαιρῶν, καὶ οὐδεμία πλέον ἐλπίς σωτηρίας ὑπελείπετο αὐτοῖς, ἔπαινσαν τὴν 26 Ἰουνίου τὸν πυροβολισμὸν τότε δ' οἱ Τούρκοι ἐφώρμησαν ξιφήρεις κατ' αὐτῶν, καὶ εἶχον ἥδη περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀναβῆ πανταχόθεν ἐπὶ τῶν τειχῶν, ὅτε αἴφνης ἡ Ἑλληνικὴ σημαία κατεβίβασθη, ἐτέρα δὲ λευκὴ ἀνεπετάσθη φέρουσα τὰς λέξεις «ἔλευθερία ἢ θάνατος». πυροβολισμὸς δ' ἥκουσθη καὶ φοβερὰ ἔκρηξις ἐπηκολούθησε, κλονήσασα τὴν νῆσον καὶ ἐνταφίασασα ἀπαντας τοὺς ἀνδρείους Μακεδόνας καὶ ὄλιγους Ψαριανοὺς μετὰ τῶν 4,000 Τούρκων, τῶν ἐπὶ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν τειχῶν ἀναβάντων. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας αὐτῶν ἔφόδους 7,500· ἐκ δὲ τῶν Ψαριανῶν δὲν διεσώθησαν, εἰμὴ 3,600 ψυχαὶ καὶ ἐκ τῶν μισθοφόρων ὄλιγοι Θεσσαλοί, διότι ἀπαντες οἱ Μακεδόνες ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς εἰρημένης πυριτιδαποθήκης. Ο Τούρκος ναύαρχος, μετὰ τὴν φοβερὰν ταύτην καταστροφήν, τὴν ἀντηχήσασαν καθ' ἀπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ μεγάλην προξενήσασαν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐν Κωνσταντινουπόλει, συλλαβὼν ἡ πυρπολήσας 100 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα καὶ καταλιπὼν φρουρὰν 2,000 ἀνδρῶν ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ψαρῶν, ἐπανῆλθεν εἰς

Μιτυλήνηρ, ὅπως παρασκευασθῇ καὶ διὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς ἐπίστης ἀγερώχου καὶ ισχυρᾶς νήσου Σάμου.

§ 65. Λιάσωσις τῆς Σάμου ύπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ὁ ναύαρχος Χοσρὲφ πασᾶς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν προσωρισθῇ εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα ἔκειθεν ἀποβιβάσῃ στρατὸν καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Σάμου. Ἄλλ' ἥδη οἱ μὲν Σάμιοι, ἐννοήσαντες τὸν σκοπὸν τοῦ Καπετάν πασᾶ ἀπετέλεσαν ισχυρὰν δύναμιν ἐκ 12,000 ἀνδρῶν, καὶ κατέλαβον ἄπαντα τὰ κατὰ τὴν παραλίαν καιρίᾳ τῆς νήσου μέρη, ὅπου ἥδύνατο ὁ ἔχθρος νὰ ἀποπειραθῇ ἀπόβασιν. Συγχρόνως δὲ στόλος ἐξ 27 ύδραικῶν καὶ 8 σπετσιωτικῶν πλοίων ἔπλευσε πρὸς σωτηρίαν τῆς Σάμου ύπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὑδραίου ἀντιναύάρχου Γεωργίου Σαχτούρη, καὶ συναντήσας τὴν 30 Ἰουλίου τοῦ 1824 ἔξωθεν τῆς Ἰκαρίας 40 φορτηγὰ πλοῖα, ἐρχόμενα ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, ὅπως ἀποβιβάσωσι στρατὸν 2000 ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Σάμου, διεσκόρπισεν αὐτά, δύο μὲν καταποτίσας, ἔτερα δὲ δύο συλλαβών καὶ τὰ λοιπὰ καταδιώξας. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν 31 Ἰουλίου, ὁ Χοσρὲφ πασᾶς ἔπειμψε κατὰ τῶν Ἐλλήνων 18 μεγάλα πλοῖα· ἀλλὰ ταῦτα ἀπεκρούσθησαν καὶ κατεδιώχθησαν ύπὸ τῶν πυρπολικῶν κατ' αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Τελευταῖον ἐπῆλθε κατὰ τῆς Σάμου καὶ ὁ Καπετάν πασᾶς μετὰ 41 μεγάλων πλοίων, καὶ ἥρξατο σφοδροῦ πυροβολισμοῦ κατά τε τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου καὶ κατὰ τῶν τῆς νήσου πυραβολοστασίων· τότε δὲ τὸ πυρπολικὸν τοῦ ἐλθόντος εἰς βοήθειαν τῶν Ἐλλήνων ἀτρομήτου Κανάρη, δρυμῆσαν κατὰ τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου, ἐμβάλλει ἀταξίαν καὶ ταραχὴν εἰς τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα καὶ ἀνακγάζει αὐτὰ νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἄλλὰ τὴν 5 Αὐγούστου ὁ ισχυρογνώμων ναύαρχος Χοσρὲφ πασᾶς ἐπαναλαμβάνει τὴν προσβολήν, ἐξ ἣς ἔξήρτητο ἡ τύχη τῆς Σάμου, καὶ 60,000 μαχητῶν ἐμάχοντο ἐκατέρωθεν λυσσωδῶς. Τελευταῖον περὶ τὴν 10 πρὸ μεσημβρίας ὁ Κανάρης, ἐφορμήσας μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ αὐτοῦ κατὰ τῆς μεγαλειτέρας τουρ-

χικῆς φρεγάτας, ἔχούσης 600 ἄνδρας καὶ 54 πυροβόλα, προσεκόλλησεν εἰς αὐτὴν φεύγουσαν τὸ πυρπολικόν. Τάχιστα δ' αἱ φλόγες τοῦ πυρὸς διεδόθησαν εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο πλοῖον, ἐνῷ οἱ ἐν αὐτῷ Τοῦρκοι ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα σωθῶσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπνίγησαν, οἱ δὲ ἐξωγρήθησαν· ἡ δὲ ἐπελθοῦσα τελευταία ἔκρηξις κατέπληξε τοὺς Τούρκους, οἵτινες διέκοψαν πρὸς μικρὸν τὴν μάχην. Οἱ Καπετάνιοι πασᾶς ἐπαναλαμβάνει πάλιν αὐτὴν μετ' ὀλίγον κανονοβολῶν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Σάμου ἐκ τῆς ναυαρ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

χίδος καὶ τριῶν φρεγατῶν, ἀλλὰ προσβάλλεται ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων Σπετσιωτικῶν πλοίων περὶ δὲ τὴν ἐσπέραν ὁ μὲν πυρπολητὴς Γεώργιος Βατικιώτης, ὑπὸ τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων ὑποστηριζόμενος, ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα Τυνεζικὸν πλοῖον, ὁ δὲ Δημήτριος Ραφαλιᾶς Βαρβαρικὴν φρεγάταν. Τότε ὁ Καπετάνιος πασᾶς ἀπέλπισθεὶς πλέον περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Σάμου, ἀπέπλευσεν εἰς Κῷρ, ὅπου τὴν 19 Ἰουλίου ἤγνωθη μετ' αὐτοῦ ὁ ἐκ 54 πολεμικῶν καὶ 300 ὀπλιταγωγῶν ὑπὸ τὸν ἐξωμότην Γάλλον Ισμαήλ Γι-

εραλτάρην μέγας αἰγυπτιακὸς στόλος, ὅστις εἶχεν ἐκπλεύσει τὴν 7 Ιουλίου τοῦ 1824 ἐξ Ἀλεξανδρείας, συνοδεύων τὰ διπλιτα- γωγὰ πλοῖα, τὰ μεταφέροντα 17,000 τακτικοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, προωρισμένου δπως ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπανειλημμένων ἐφόδων τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Σάμου ἀπώλεσαν οὔτοι 1000 ἄνδρας, 100 πυροβόλα καὶ τρία μεγάλα πλοῖα, οἱ δὲ "Ελληνες ἐξ πυρπολικὰ καὶ τρεῖς μόνον πυρπολητάς.

§ 66. Σύμπραξις καὶ ἀποσυχὴ τοῦ ἡρωμέρου Τουρκοαιγυ- πτιακοῦ στόλου. Ἡ ἀγγελία τῶν λαμπρῶν νικῶν τοῦ Σαχτούρη ἐνέπλησε χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπαντας τοὺς Ἔλληνας, καὶ τὴν 23 Αὐγούστου συναθροίζονται ἀπαντα τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐν Πάτμῳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Μιαούλη. Ὁ ἀριθμὸς τούτων ἀνήρχετο εἰς 70 πολεμικὰ καὶ πυρπολικά, φέροντα 850 πυροβόλα καὶ 5000 ναύτας, δὲ τῶν Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων συνέκειτο ἐξ 76 μεγάλων καὶ 450 μικροτέρων πολεμικῶν καὶ δι- πλιταγωγῶν πλοίων μετὰ 2,500 πυροβόλων καὶ 80,000 ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν.

§ 67. Τὴν 23 Αὐγούστου 1824 ἐξέπλευσεν δὲ ἔλληνικὸς στό- λος πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ, καὶ 20 ἐκ τῶν ἀ- ρίστων ἔλληνικῶν πλοίων μετὰ 6 πυρπολικῶν, ἀποτελοῦντα τὴν πρωτοπορείαν, συνεκρούσθησαν πρὸς τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα· ἀλλ' ἡ συμ- πλοκὴ αὕτη, καθ' ἧν διεκρίθησαν διὰ τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν δὲ Ἰ- σμαήλ πασᾶς καὶ δὲ ναύαρχος τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου Ἰσμαήλ Γιβραλτάρης, ἀπέβη ἔνευ ἀποτελέσματος, τῶν Ἐλλήνων ἀπολε- σάντων εἰς μάτην δύο πυρπολικά. Τὴν δὲ 29 Αὐγούστου δὲ Γεώρ- γιος Βατικιώτης ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα διὰ τοῦ πυρπολικοῦ αὐ- τοῦ τὴν φρεγάταν τοῦ ναυάρχου τῆς Τύνητος, δην καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον, τὸ δὲ πλήρωμα αὐτῆς, ἀποτελούμενον ἐξ 750 ναυ- τῶν καὶ στρατιωτῶν, κατεπόντισε. — Τὴν 6 δὲ Σεπτεμβρίου δὲ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐξέπλευσεν ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ καὶ δι- ηθύνθη εἰς Σάμον πρὸς καθυπόταξιν αὐτῆς· ἀλλ' ἀπεκρούσθη τὴν

10 Σεπτεμβρίου ύπò τῶν ύπò τὸν Μιαούλην ύδραικῶν πλοίων. Ἀπεπειράθη δὲ νέαν πολιορκίαν τῆς Σάμου τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἀλλὰ φοβερὰ τρικυμία ἐπελθοῦσα, ἐπήνεγκε φοβερὰς ζημίας εἰς τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα καὶ κατέστησεν ἀδύνατον πᾶσαν σύμπραξιν αὐτῶν. Ἐκτοτε δέ, ἀπελπισθεὶς ὁ Τοῦρκος ναύαρχος περὶ τῆς καθυποτάξεως τῆς Σάμου, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καταλιπῶν μέρος τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐν Μιτυλήνῃ ύπò τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰθρατῆμα πασᾶ. Οὕτος δ' ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Μιτυλήνης εἰς Ἀλικαρνασσόν, καὶ ἀνείλκυσεν ἥδη τὰς ἀγκύρας τῶν πλοίων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅτε ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης ἐφορμήσαντες κατ' αὐτοῦ τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Σεπτεμβρίου, ἐνέπρησαν ἐν βρίκιον διὰ τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Δημητρίου Καλογιάννη καὶ μίαν κορβέταν δι' ἑτέρου ἐπίσης πυρπολικοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Νικοδήμου, καὶ ἤναγκασαν τὸν ἔχθρικὸν στόλον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μιτυλήνην.

§ 68. Τρίτη ἐν Ναυπλίῳ Ἐθρικὴ Συνέλευσις. (1 Ὁκτωβρίου 1824). Ληξάσης κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1824 ἔτους τῆς περιόδου καὶ τῆς δευτέρας προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἀπαρχίαι ἐξελέξαντο νέους πληρεξουσίους, οἵτινες συνελθόντες εἰς Ναύπλιον, συνεκρότησαν τὴν 1 Ὁκτωβρίου τὴν τρίτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἥτις τὴν 3 Ὁκτωβρίου προέβη εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας τῶν πέντε μελῶν τοῦ ἔκτελεστικοῦ, ἐκλέξασα πρόεδρον μὲν τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν Παναγιώτην Μπότασην καὶ μέλη τὸν Ἀσημάκην Φωτίλαν, Ἀναγγώστην Σπηλιώτακην καὶ Ἰωάννην Κωλέττην, γενικὸν δὲ γραμματέα τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον *ἀλλὰ τὴν 9 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνέδειξε πρόεδρον μὲν τὸν Παγοῦτσον Νοταρᾶν, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεοδώρητον. Ἡ κυβέρνησις αὕτη καὶ ισχυροτέρα ἦτο καὶ ἀφθονώτερα εἶχε τὰ χρηματικὰ μέσα πρὸς ἔξακολούθησιν τοῦ πολέμου, καταβληθεισῶν ἥδη τῶν δύο πρώτων δόσεων τοῦ ἐν Λονδίνῳ συνομολογηθέντος ἐλληνικοῦ δανείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Mάχαι Έλλήρων πρὸς τὸν Ἰεραὶ μ πασᾶν ἐν ἔτει 1825.

§ 69. Ἀπόδασις αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων ἐν Μεθώρῃ. Ὁ Ἰεραὶ μ πασᾶς ἀναπληρώσας ἐν Κρήτῃ τὰς ζημίας, ἃς εἶχε πάθει παρὰ τῶν Ἐλλήνων, καὶ συμπληρώσας τὰ στελέχη τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διὰ τῆς προσλήψεως εὔρωπαίων ἀξιωματικῶν, ἐξέπλευσεν ἐκ Σούδας μετὰ 50 πολεμικῶν καὶ διπλιταγωγῶν πλοίων. Ἐὰν δὲ ἑλληνικὸς στόλος ἦδυνατο νὰ ὑπερικήσῃ τὰς διαιρούσας τότε τὴν Ἐλλάδα ἐσωτερικὰς διχονοίας τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς καὶ νὰ ἐνωθῇ ἔγκαιρως πρὸ τῆς προσεγγίσεως τοῦ Ἰεραὶ μ πασᾶς εἰς Πελοπόννησον, διὰ τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου δὲν θὰ ἦδυνατο νὰ ἴδῃ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐλλάδος, εἰμὴ δπως εὑρῃ ἐπ' αὐτῶν τὰ δεσμὰ ἢ τὸν θάνατον. Ἀλλὰ τὰ ὀλίγα ὑπὸ τὸν Σαχτούρην ὑδραϊκὰ πλοῖα δὲν ἦδυνθησαν νὰ ἀναγκαιτίσωσι τὸν αἰγύπτιον πασᾶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποβιβάσῃ παρὰ τὴν Μεθώνην 4,000 πεζοὺς καὶ 400 ιππεῖς μετὰ δὲ ταῦτα ἀπέπλευσεν εἰς Σούδαν, καὶ τὴν 9 Μαρτίου ἐπανελθών, ἀπεβίβασε πάλιν εἰς Μεθώνην 7,000 πεζοὺς καὶ 400 ιππεῖς. Ἐκεῖ δὲ ἴδρυσας τὸ αἰγυπτιακὸν στρατόπεδον, ἐκανόνισε τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ καὶ ἥρξατο τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἔργασιῶν. Καὶ δὲ μὲν στόλος ἀπέκλεισε τὴν ὑπὸ ἀσθενοῦς ἑλληνικῆς φρουρᾶς φρουρουμένην Πύλον αὐτὸς δὲ μετὰ 3,000 πεζῶν καὶ τετρακοσίων ιππέων ἴσθαδισεν εἰς Μεσσηνίαν, καὶ νικήσας ἀπόσπασμά τι ἔξ ἀτάκτων Ἐλλήνων, ὡνέφορενσεν ὑπέρτούς 500, ἐδήσασε τὴν χώραν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Πύλου. Ἡ πολιορκία αὕτη, μεθ' ὅλην τὴν τακτικὴν καὶ τὴν ἀνδρίαν τῶν πολιορκητῶν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν πυροβόλων καὶ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, παρετάθη ἐπὶ πολὺ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἐπενέγκῃ τὸν ὅλεθρον τῶν ἐπιδρομέων Αἰγυπτίων. Ἀλλ' ὁ Ἰεραὶ μ πασᾶς, καίπερ μετὰ πολλῶν ζημιῶν ἀποκρουσθεὶς ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων Ἐλλήνων, ἐπέμενεν οὐδὲν ἡττον ἐπιδιώκων ἀντὶ πάσης θυσίας τὴν ἀλωσιν τῆς Πύλου. Ἰνα-

δὲ ἐπιταχύνῃ τὴν πτῶσιν τῆς Πύλου, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ πρῶτον τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, φρουρουμένην ὑπὸ ὄλιγων ἀνδρείων Ἑλλήνων, ἐν οἷς εὔρισκετο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, δραμῶν ἔκεισε ἐκ Ναυπλίου, καὶ ὑποστηριζομένην ὑπὸ 8 ἐλληνικῶν πλοίων ὑπὸ τὸν Ἀναστάσιον Τσαμαδόν, εὐρισκομένων ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἡ φρουρὰ ἀνθίστατο ἀνδρείως ἀναμένουσα παρὰ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐπικουρίαν ἀλλὰ τὴν 25 Ἀπριλίου ὁ Ἰθραὶ μ πασᾶς ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τῆς Σφακτηρίας, προσβάλλων αὐτὴν διὰ τοῦ πυρὸς 52 μεγάλων πλοίων. Ἡ φρουρὰ ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν τῷ ὅντι ἀντίστασιν ἀλλ’ ἡ τακτικὴ τῶν εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν τελευταῖον ὑπερίσχυσε· ῥῆγμα ἐσχηματίσθη ἐπὶ τοῦ τείχους, καὶ τὴν 26 Ἀπριλίου οἱ Αἰγύπτιοι ώφελούμενοι καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν πυροβόλων, ἀπεβίβασαν στρατόν, δστις ἐφώρμησε καὶ κατέκαθε τὸ φρούριον διὰ τῆς λόγγης. Σχεδὸν ἀπασα ἡ φρουρὰ τῆς νήσου ἐπεσε μαχομένη· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐσώθη ὡς ἐκ θιύματος ἐπὶ τοῦ βρικίου τοῦ Τσαμαδοῦ, ὥπερ, καλούμενον "Ἄρης, διῆλθε διὰ μέσου τῶν σφαιρῶν 34 ἐχθρικῶν πλοίων καὶ μετὰ ἑξάωρον πάλην διεσώθη μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος, πλὴν δύο μόνον ἀνδρῶν φονευθέντων.

§ 70. Πυρπόλησις τῶν ἐρ Μεθώνη αἰγυπτιακῶν πλοίων ὑπὸ Μιαούλη (30 Ἀπριλίου 1825) Καθ' ὃν χρόνον ἡ Σφακτηρία ἐπιπτεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἰθραὶ μ πάσσα θλιβερὰ εἰδῆσις ἀφίκετο αὐτῷ, ὅτι ἡ ἐν Μεθώνη ναυτικὴ αὐτοῦ μοῖρα ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου. Καὶ τῷ ὅντι ὁ ναύρχος Ἀνδρέας Μιαούλης, παραπλέων ἑξώθεν τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης, καὶ ἴδων ὅτι μοῖρα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ἦτο ἡγκυροβολημένη ἐν τῷ λιμένι τῆς Μεθώνης, ώφελούμενος ὑπὸ οὐρίου ἀνέμου εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐκπέμπει ἔξ πυρπολικὰ κατὰ τῶν αἰγυπτιακῶν πλοίων, ἀτινα καὶ τοι καταπυροβολούμενα ἀπό τε τῶν πλοίων καὶ ἀπὸ τοῦ φρούριου, παρεισδύουσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐμβάλλουσι τὸ πῦρ εἰς αὐτά, προσπαθοῦντα νὰ κόψωσι τὰς ἀγκύρας, ὥπως ἑξέλθωσι τοῦ λιμένος. Ἀναφλεγθέντα δὲ καὶ συνωθούμενα ὑπὸ τὰ τείχη ὁ-

κτώ μεγάλα αἰγυπτιακὰ πλοῖα καὶ τινα δηλιταγωγὰ ἀνατινάσσονται εἰς τὸν ἀέρα καὶ διαδίδουσι τὸ πῦρ ἀπανταχοῦ· ἡ πόλις καίεται, ἡ πυριτιδαποθήκη τοῦ φρουρίου τῆς Μεθώνης ἀναφλέγεται καὶ ἐν τῇ ἔκρηξει αὐτῆς μεταβάλλει εἰς ἐρείπια τὰ δύο τρίτα τοῦ ὄχυρου φρουρίου.

Ἐ 71. *Καταστροφὴ 13 τουρκικῶν πλοίων* ὑπὸ Σαχτούρη περὶ τὸν Καφηρέα (20 Μαΐου 1825). Μετ’ ὅλιγας ἡμέρας καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Τούρκον ναύαρχον τουρκικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ 59 μεγάλων καὶ πολλῶν μικρῶν πλοίων, καὶ ἐρχόμενος πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πρὸ ὅλιγου ἀρξαμένης πολιορκίας τοῦ Μεσσολογγίου, ἔπιθε δεινὴν ἥτταν ὑπὸ τοῦ ἐξ 20 βρικίων καὶ ὀκτὼ πυρπολικῶν ἀποτελουμένου ἑλληνικοῦ στόλου, τοῦ τεταγμένου ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Σαχτούρην. Ὁ Σαχτούρης συναντήσας τὸν ἐχθρικὸν στόλον τὴν 20 Μαΐου 1825 ἐν τῷ μεταξὺ "Ανδρου καὶ Εύβοίας πορθμῷ, περὶ τὸν Καφηρέα, ἐφώρμησε κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, καὶ διασπάσας τὴν γραμμὴν αὐτῶν, ἐξέπεμψε τὰ ὀκτὼ αὐτοῦ πυρπολικά, ὃν τὰ δύο ἐπιυπόλησαν τὸ φέρον τὴν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου δίκροτον, ἐξ οὗ μόλις διεσώθη ὁ Χορσέφ πασᾶς μεταπηδήσας εἰς μικρότερόν τι τουρκικὸν πλοῖον καὶ τραπεὶς εἰς φυγὴν τρίτον δὲ πυρπολικὸν ἐξηφάνισε μίαν φρεγάταν. "Απας δ' ὁ τουρκικὸς στόλος ἤκολούθησε τότε τὸ παράδειγμα τοῦ Τούρκου ναύαρχου· τὰ τουρκικὰ πλοῖα διεσκορπίσθησαν καταδιωκόμενα, καὶ μία μὲν κορβέτα καταδιωκομένη ὑπὸ δύο ἑλληνικῶν βρικίων ἐξώκειλεν εἰς Σύρον καὶ κατεστράφη, 20 δὲ πλοῖα κατέφυγον εἰς Κάρυστον καὶ ὁ Χορσέφ πασᾶς ἤτημένος καὶ κατηρχυμένος μετὰ 36 πλοίων ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς Σούδαν τῆς Κρήτης, ἀφοῦ ἀπώλεσε κατὰ τὴν ναυμαχίαν 13 πλοῖα.

Ἐ 72. *Δήμοις καὶ καταστροφὴ Πελοποννήσου* ὑπὸ Ἰθρατὸν πασᾶ. Τὰ διπλὰ ταῦτα κατὰ θάλασσαν κατορθώματα ἀντὶ νὰ ἀποθαρρύνωσι τὸν μὲν Ἰθρατὸν πασᾶν, ὅπως ἀπέλθῃ τῆς Πελοποννήσου, τοὺς δὲ κατὰ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα Τούρκους, ὅπως λύσωσι τὴν ἥδη ἀρξαμένην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τούναντίον

έξηρέθισαν αύτοὺς ἔτι μᾶλλον, ἐνῷ αἱ ἀναφυεῖσαι δυστυχεῖς διχόνοιαι τῶν Ἑλλήνων ὅπλαρχηγῶν ἔξησθένησαν τὰς δυνάμεις αὐτῶν κατὰ ξηράν. Ὁ Ἰθραὶμ πασᾶς, γενόμενος κύριος τῆς Πύλου μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σφακτηρίας, ὥρμησεν εἰς Κυπαρισσιαν, ἦν κατέλαβεν ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Δικαιού τοῦ Παπαφλέστα καὶ 300 ἀνδρῶν μετὰ ἐννεάωρον πεισματώδη μάχην, καθ' ἓν ἀπαντες οἱ "Ἑλληνες καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐφονεύθησαν, ἐκ δὲ τῶν ἔχθρῶν ἀπώλοντο 600" Αραβες. Ἀφοῦ δ' ὁ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

αἰγύπτιος στρατηγὸς ἐπυρπόλησε τὰς Καλάμας καὶ τινας μικρότερας πόλεις, ἔξεστράτευσεν εἰς Τρίπολιν.

§ 73. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦττα αὐτοῦ ἐρ Τρικορύφοις.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσε τὸν Θεόδωρο^ν Κολοκοτρώνη^ν, ὅστις διετέλει περιωρισμένος ἐν "Τύρφῃ ἔνεκα τῶν τελευταίων ἐμφυλίων διενέζεων, καὶ ἀφοῦ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ δρκισθῇ ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Ναυπλίου ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Ἱερὸν ἀγῶνα καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῆς, ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ συνέλεξε μὲν οὗτος τάχιστα μάχιμον στρατόν, ἀλλὰ δὲν ἦδυνατο νὰ συγκροτήσῃ μάχην ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Ἰεραίμ πασᾶ, τὸν διοικούμενον μάλιστα ὑπὸ Εύρωπαίων ἀξιωματικῶν. Διὸ καὶ δὲν ἦδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσοδον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ εἰς Τρίπολιν κατὰ τὴν 11 Ἰουνίου, τὴν μετὰ ταῦτα δήθωσιν τῆς πεδιάδος τοῦ "Αργους καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ πολιορκίαν τῶν Μύλων, ὅπου μόνον διετέλεσαν 227 ἀνδρῶν ἐγκεκλεισμένος Δημήτριος Τύψηλάντης ἀπέκρουσε τὴν 13 Ἰουνίου τὰς ἐπανειλημμένας τῶν Ἀράβων ἐφόδους, καὶ ἤναγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Τρίπολιν, ἀφοῦ ἐπυρπόλησαν τὸ Ναύπλιον Τότε δ' ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης συγκροτήσας στρατὸν ἐκ 10,000 ἀνδρῶν, καὶ φέρων τὴν τοῦ στρατηγοῦ στολήν, ὡς εἰκονίζεται ἐν τῇ προηγουμένῃ εἰκόνι, ἔλαθε θέσιν ἐπιθετικὴν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ καὶ συνεκρότησε τὴν ἐν Τρικορύφοις ἐγγὺς τῆς Τριπόλεως μάχην ἐκ τοῦ συστάδην. Οἱ Ἰεραίμ πασᾶς ἔπειμψε κατ' ἀρχὰς κατὰ τὴν ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Ἑλλήνων, κατεχούσης τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, τοὺς "Αραβας ἀκροβολιστάς, οἵτινες ὅμως ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας πολεμοῦντες δὲν ἦδυναντο νὰ προχωρήσωσιν ἀλλὰ τελευταῖον δὲν Ἰεραίμης κατακόπτει διὰ τῶν ἱππέων αὐτοῦ τοὺς προπορευθέντας 150 "Ελληνας, ὅπως ὑπερφύλαγγίσωσι τοὺς ἀκροβολιστάς αἰγυπτίους καὶ προσβάλωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν ὅπισθεν· ἡ καταστροφὴ αὕτη ἐπήνεγκε τὴν τροπὴν τῆς μάχης ὑπὲρ τοῦ Ἰεραίμ πασᾶ, ὅστις ίδὼν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐντεῦθεν ταραχὴν καὶ διατάραξιν τῶν Ἑλλήνων, ἔξεπειμψε κατ' αὐτῶν τὸ ἱππικόν, διεπειράτησε 400 "Ελληνας, ἐν οἷς 14 ἀξιωματικούς, καὶ ἤχμαλώτευσε 800. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην δὲν Ἰεραίμ πασᾶς ἐπέδραμεν εἰς

Σπάρτην, ἦν ἐπυρπόλησε, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Μεθώνην, ὅπως λάβῃ νέας ἐπικουρίας παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ὁ δὲ Κολοχοτρώνης καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν ἀποτυχίαν τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων, συναθροίσας νέας δυνάμεις παρὰ τὴν Ἀλωρίσταιραν ἔζηκολούθει παρενοχλῶν ἀκαταπαύστως τὸν ἔχθρον.

§ 74. Τελευταία πολιορκία Μεσολογγίου (12' Απριλίου 1825). Ο Σουλτάνος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ νέαν ἐκστρατείαν πρὸς ἀλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεμψεν τὸν Ρεσίτ Μεχμέτ πασᾶν μετὰ 20,000 ἀνδρῶν καὶ δικτατωρικῆς ἔξουσίας. Οὗτος δὲ ἐπελθὼν ἐξ Ἀρτης διὰ τῆς Ἀκαραριας, ἤρξατο τὴν 13' Απριλίου τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ἔχοντος 48 παλαιὰ πυροβόλα καὶ φρουρὰν ἐκ 5,000 ἀνδρῶν. Ή πολιορκία ἔζηκολούθησε δεινῶς μέχρι τῆς 28' Ιουνίου, ὅτε νέας ἐπικουρίας καὶ νέα πολεμοφόδια ἐκόμισε τοῖς πολιορκηταῖς δὲ ἐκ 55 πλοίων ἀποτελούμενος καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπὸ τὸν Χορσὲφ πασᾶν ἀφικόμενος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου τουρκικὸς στόλος. Ἐκτοτε δὲ ἤρξαντο νὰ ἐκλίπωσι τὰ τρόφιμα τῶν πολιορκουμένων, καὶ δύο ἐγένοντο κατ' αὐτῶν ἔφοδοι τοῦ Ρεσίτ πασᾶ, ἡ μὲν τὴν 16' ἡ δὲ τὴν 21' Ιουλίου 1825, αἰτινες δύμως ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων, καταστρεψάντων 500 ἄνδρας. Ἄλλ' ὅσον γενναίις καὶ ἀν ἀπέκρουν τὰς ἔφοδους τῶν Τούρκων, ἔμελλον ἐπὶ τέλους νὰ ὑποκύψωσι εἰς τὴν πείναν, ἐὰν τὴν 23' Ιουλίου δὲν ἥρχοντο οἱ ναύαρχοι Μιαούλης καὶ Σαχτούρης ὡς θεοὶ ἐκ μηχανῆς πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν. Οὗτοι ἐφορμήσαντες κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, καὶ τρέψαντες αὐτὸν εἰς φυγήν, διέλυσαν τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκίαν τῆς πόλεως καὶ ἐτροφοδότησαν τὴν φρουρὰν αὐτῆς. Ο Ρεσίτ πασᾶς, ἵδων ἡδη ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν οὔτε ἔφοδου οὔτε διὰ τῆς πείνης, ἀνήγειρεν ἐντὸς τριῶν ἑδομάδων πρόχωμα καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὸ πυροβολοστάσιον, τὸ καλούμενον Φραγκιλῆρος· ἀλλὰ τὴν 19' Αύγουστου ἡ φρουρὰ ἐπιχειρήσασα ἔξοδον, ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ πυροβολοστασίου τούτου τοὺς Τούρκους καὶ ἐζηφάνισε τὸν προμαχῶνα αὐτῶν. Ο Ρεσίτ πασᾶς, μὴ

ἀποκαμών καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην, ἔξηκολούθησε κανονο-
βολῶν τὴν πόλιν, καὶ ἐπεχείρησε δύο τελευταίας κατὰ τοῦ Μεσο-
λογγίου ἐφόδους κατὰ τὴν 19 Σεπτεμβρίου καὶ 1 Ὀκτωβρίου, αἱ-
τινες ἐπίσης ἀπεκρούσθησαν, προξενήσασαι μεγάλας ζημίας τῷ τουρ-
κικῷ στρατῷ. Τελευταῖον ὁ Ρεσίτ πασᾶς, περιχαρακώθεις ἐντὸς
τῶν ὄχυρων πάτων αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ διαχειμάσῃ πρὸ τῶν τειχῶν
τοῦ Μεσολογγίου, ἔξακολουθῶν τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ καὶ ἀναμέ-
νων τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰερατίου πασᾶ πρὸς ἀλωσιν τῆς ἡρωϊκῆς
ἀνθυισταμένης πόλεως.

§ 75. "Ερωσις τουρκοαιγυπτιακῶν στρατῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Οἱ Ἰερατίου πασᾶς, ἀφοῦ ἀπάσας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἐπλήρωσεν αἴματος καὶ ἐρει-
πίων καὶ ἔλαθε νέας ἐπικουρίας παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, προσῆλθε καὶ αὐτὸς κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1825 μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διὰ τῆς Αἰτωλικῆς παραλίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ὅπερ περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου εἶχε τρο-
φοδοτηθῆ πάλιν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη. Ἄλλ' ἡ κατάστα-
σις τῶν πολιορκουμένων, ἀπολεσάντων ἥδη 1600 ἄνδρας ἐκ τε τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν καὶ τῶν κακουχιῶν, ἔξηκολούθει οὕτα δεινή,
καὶ ἐν τούτοις ἀπέρριψαν ὑπερηφάνως τὴν περὶ παραδόσεως πρό-
τασιν τοῦ Ἰερατίου πασᾶ τὴν 1 Ιανουαρίου 1826.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ENNATON.

Δείγωσις καταστάσεως ἐλληνικῶν πραγμάτων καὶ ὑπο-
γραφὴ πρώτου πρωτοκόλλου Δινάμεων ἐν ἑτει 1826.

§ 76. Ἡ ἐρ Κλεισθῆ μάχη. Ἀμφότεροι οἱ σύμμαχοι πασάδες,
ἀφοῦ ἐπεχείρησαν 7 ἐπανειλημμένας ματαίας ἐφόδους κατὰ τοῦ Με-
σολογγίου, ἀπεφάσισαν νὰ καταλάθωσι πρῶτον τὰ μικρὰ νησίδια
τοῦ Μεσολογγίου, τὰ χρησιμεύοντα ως προμαχῶνες αὐτοῦ, καὶ
μετὰ πεισματώδεις ἐφόδους κατέλαθον περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου

τὸ Βασιλάδιον καὶ τὸ 'Ανατολικόν ἀλλ' ἀποκρούονται μετὰ μεγάλων ζημιῶν τὴν 25 Μαρτίου 1826 κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ νησιδίου τῆς Κλεισόβης. Ἡ ἐν Κλεισόβῃ ἐξ 130 ἀνδρῶν ἀποτελουμένη φρουρὰ ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Σουλιώτην *Klestor Tzabelliar* ἔξορμῇ κατὰ τὴν τροπήν τῶν Μωαρεθανῶν καὶ τρέπει αὐτοὺς εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἐφονεύθησαν δὲ κατὰ τὴν μάχην ταύτην 1,000 Τούρκοι καὶ Ἀραβεῖς καὶ ἑτρώθη καὶ αὐτὸς ὁ 'Ρεσίτ Μεχμέτ πασᾶς· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων 70 μόνον ἀνδρες ἀπωλέσθησαν.

§ 77. *Πτῶσις Μεσολογγίου* (10 Ἀπριλίου 1826). Ἡ παράτασις τῆς στενῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ἐπήνεγκεν ἀπὸ τῆς 20 Μαρτίου τὴν ἐντελῆ ἔλλειψιν τροφῶν, καὶ οἱ κάτοικοι ἐλιμοκτόνουν, οἱ δὲ νοσοῦντες ἢ τραυματιζόμενοι οὐδεμίαν ἐλάμβανον ἵατρικὴν θεραπείαν ἐλλείψει ἵατρῶν. Ἐνῷ δὲ εὐρίσκοντο ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ ταύτῃ καταστάσει, ὁ 'Ιεραῖμ πασᾶς προέτεινεν αὐτοῖς νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα ὑποσχόμενος ἀσφάλειαν· ζωῆς ἀλλ' αὐτοὶ καὶ πάλιν ἀπέρριψαν ἀγερώχως τὰς προτάσεις τοῦ αἰγυπτίου στρατάρχου εἰπόντες, ὅτι δὲν ἐδέχοντο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν, εἰμὴ κρατοῦντες τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας. Ἄλλ' ἡ παράτασις τῆς ἀμύνης καὶ ἐπὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας ἥθελεν ἐπενέγκει τὸν ἀφευκτὸν θάνατον ἀπάντων τῶν κατοίκων ἐκ τῆς πείνης. Διὸ οἱ ὅπλαρχηγοὶ τῆς φρουρᾶς συγκροτήσαντες συμβούλιον, ἀπεφάσισαν νὰ διασχίσωσι ζιφήρεις τὰς τάξεις τοῦ ἔχθρικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ διασώσωσιν ὅσους τῶν κατοίκων δυνηθῶσιν. "Ωρισαν δὲ πρὸς τὴν ἔξοδον ταύτην τὴν 10 Ἀπριλίου, εἰδόποιήσαντες συνάμα περὶ τούτου καὶ τὸν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Μεσολογγίου περιφερόμενον *Καραϊσκάκην*. Ἄλλὰ τὸ ριψοκίνδυνον τοῦτο σχέδιον δυστυχῶς προύδοθη τῷ 'Ιεραῖμ πασᾶ ὑπὸ αὐτομόλου τινὸς Βουλγάρου, καὶ ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης ἐπεμψεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ὅπου ἔμαθεν ὅτι ἔμελλον νὰ συγκεντρωθῶσιν οἱ πολιορκούμενοι, ἴχυρὸν ἀπόσπασμα 'Αλβανῶν ἐκάλυψε δὲ τὰ τριπλᾶ αὐτοῦ χαρακώματα διὰ πυροβολικοῦ καὶ πεζικοῦ, καὶ ὅπισθεν τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ παρέταξεν ἵλας τοῦ ἀραβικοῦ ἴππικοῦ, ὅπως κατα-

διώξωσιν ἔκείνους, οἵτινες ἥθελον δυνηθῆ νὰ διασπάσωσι τὰ χαρακώματα.

§ 78. Οἱ πολιορκούμενοι, κατασκεύαντες ξυλίνας γεφύρας ἐπὶ τῆς ἔξωτερικῆς τάφρου καὶ ἀγνοοῦντες τὴν προδοσίαν τοῦ σχεδίου αὐτῶν, ἐνέδυσαν τὰς γυναικας ἐνδύματα ἀνδρικά, ὥπλισαν αὐτὰς καὶ τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα παιδας, καὶ διελθόντες σιωπηλοὶ τὴν ἔξωτερικὴν τάφρον μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν νυκτερινὴν ὥραν τῆς 10 Ἀπριλίου 1826, ἔπεισον ἀπαντες πρημνεῖς ἀναμένοντες εἰς μάτην ἐπὶ μίαν ὥραν τὸ σύνθημα τῆς ἑλεύσεως τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας τοῦ Καραϊσκάκη. Τελευταῖον δὲ ἡκούσθησαν καθ' ὅλας τὰς τάξεις αὐτῶν αἱ λέξεις «έμπρος, ἐμπρός, θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους» καὶ οἱ τὴν πρωτοπορείαν ταύτην ἀποτελοῦντες 2400 τὸν ἀριθμόν, ἐν οἷς 400 περίπου γυναικες, ὥρμησαν μανιωδῶς κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, ἐκυρίευσαν τὰ ἔχθρικὰ χαρακώματα, κατέσφαξαν τοὺς πυροβολητάς, καὶ διέσπασαν τὰ ἐμβρόντητα τάγματα τοῦ Ἰεραίμ πασᾶ, φέροντες πανταχοῦ τὴν φρέκην καὶ τὸν θάνατον. Μετὰ δὲ ταῦτα διέσπασαν καὶ τὰς πυκνὰς ἔλας τῶν ἵππεων, καὶ προσήγγιζον ἥδη ὑπὸ τὸν Δημήτριον Μαχρήν εἰς τὸν Ζυγόν, ὅτε προσεβλήθησαν αἱργης ὑπὸ τῶν ἔκει ἐνεδρευόντων Ἀλβανῶν. Κατὰ τὴν κρίσιμον δὲ ταύτην στιγμὴν ἔσωσαν τὴν καταπεπονημένην ταύτην φάλαγγα 300 ἀνδρες τοῦ Καραϊσκάκη, οἵτινες ἀπέκρουσαν τοὺς Ἀλβανούς. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ ἐκ τοσούτων κινδύνων διασωθέντες 1800, ἐν οἷς 200 γυναικες, Μεσολογγῖται κατέφυγον εἰς Ἀμφισσαν.

§ 79. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς ἔξορμησάσης φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου ἀλλ' ἀτυχῶς οἱ πλεῖστοι δπλεῖται, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην φρουράν, διστάσαντες πρὸς μικρὸν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν ἐμπροσθοφυλακήν, καὶ ἀπατηθέντες ἐξ ἀγνώστου τρομερᾶς φωνῆς «ὅπίσω εἰς τὸ φρούριον», ἐστράφησαν εἰς τὰ ὄπίσω καθ' ἥν ὥραν οἱ βάρβαροι συνωθοῦντο, ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Φοβερὰ δὲ τότε ἐγένετο σφαγή, καὶ πολλαὶ ἐκρήξεις ἐπηκολούθησαν συνταφιάζουσαι

Ἐλληνας καὶ Μωαμεθανούς, καὶ ἐκ τῶν 9000 ψυχῶν, τῶν εὔρισκομένων ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10 Ἀπριλίου, μόλις 1800 ὡς προείπομεν διεσώθησαν, 300 δ' ἐθανατώθησαν καὶ 3000 ἡχμαλωτίσθησαν· 500 δ' ἔπειτα κατὰ τὴν ἔξοδον καὶ 600 ἀπέθανον βραδύτερον ἐκ τῆς πείνης. Οὕτως ἔπειτα καὶ ἡρωϊκὴ πάλις τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ ἐνδοξὸς πτῶσις τῆς ὁχυρᾶς ταύτης πόλεως διήγειρε μὲν τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῆς Εὐρώπης διὰ τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν καρτερίαν τῶν καταστραφέντων κατοίκων, ἀλλὰ κατήνεγκε καὶ καίριον τραῦμα τῇ Ἐλληνικῇ ἐπαναστάσει, ἀπολεσάσῃ τὸν κυριώτερον αὐτῆς προμαχῶνα κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα..

§ 80. Πρῶτον περὶ Ἐλλάδος πρωτόκολλον Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας (23 Μαρτίου 1826). Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου τὰ πράγματα τῆς Ἐλλάδος περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ δ' Ἰβραήμ πασᾶς, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῶν μωαμεθανικῶν δύλων ἐπανῆλθεν εἰς Πάτρας, ὅπως ἐπανορθώσῃ τὰς ζημίας αὐτοῦ, διότιέκ 10,000 ἀνδρῶν ὑπελείποντο ἦδη αὐτῷ 3,500 ἄνδρες, καὶ ὅπως ἐπαναλάβῃ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἐχθροπραξίας μετὰ μεζονος ἐλπίδος ἐπιτυχίας. Τότε δ' ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως, ἀποτελουμένη ἐκ 13 μελῶν καὶ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, παρεκάλεσε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρευβευτὴν τῆς Ἀγγλίας Στρατόροδον Κάριγγα, διαταχθέντα καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, ὅπως ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Υψηλὴν Πύλην περὶ διαρρήσθμίσεως τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, ἀνταξίας τῶν μεγάλων τοῦ Ἐλληνικοῦ ἔθνους θυσιῶν. Οἱ μεγαλοφυῆς πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Κάριγγ, εὐμενῶς διακείμενος πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν τῶν Ἐλλήνων ἀγῶνα καὶ εύρων ὑπὸ παρομοίων αἰσθημάτων ἐμφορούμενον καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας Νικόλαον, ἀνέλαβεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ρωσσίας τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Ἐλλήνων. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἔπειμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Στρατόροδον Κάριγγα, διστις μετέβη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, ἀφοῦ προη-

γουμένως τὴν 28 Δεκεμβρίου 1825 ἐλαθε συνέντευξιν μετά τοῦ Ἀλεξάρδρου Μαυροκορδάτου ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς "Υδρας παραλίας. Ἐν ἑαρὶ δὲ τοῦ 1826 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔπεμψεν εἰς Πετρούπολιν τὸν λόρδον Οὐελλιγκτῶνα, ὃστις συνυπέγραψε τὴν 23 Μαρτίου 1826 μετά τῶν κομήτων Λιεβίρου καὶ Νεσελρόδου, ὑπουργῶν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, τὸ πρῶτον περὶ Ἑλλάδος πρωτόκολλον τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας, δι' οὗ αἱ δύο αὕται Δυνάμεις ἀνέλαθον νὰ καταβάλωσι πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς κατάπαυσιν τοῦ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας πολέμου. Τὸ πρωτόκολλον δὲ τοῦτο ἐκοινοποίησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας κυβερνήσεις τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀς προσεκάλεσαν νὰ συμπράξωσι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ φιλανθρωπικοῦ αὐτῶν σκοποῦ.

§ 81. Λευτέρα ἐκστρατεία Ἰθραὶ μ πασᾶ εἰς Πελοπόννησον. Ο Ἰθραὶ μ πασᾶς λαβὼν νέας ἐπικουρίας ἐν Πάτραις καὶ ἀναπληρώσας τὰς ζημίας αὐτοῦ, ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ἐκεῖθεν δὲ διηυθύνθη εἰς Τρίπολιν, καὶ διαλύσας τὴν στενὴν αὐτῆς πολιορκίαν, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν τὴν 10 Μαΐου· τὴν δὲ 17 Μαΐου, ζητήσας νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Γορτυνίας, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, καὶ ἡναγκάσθη διὰ τῆς Σπάρτης νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μεθώνην, καταστρέφων ἀπανταχοῦ κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ τὴν χώραν καὶ καίων τὰ χωρία· ἐκεῖθεν ἐπεχείρησε τὴν 21 Ιουνίου μεγάλην κατὰ τῆς Μάνης ἐκστρατείαν, ἥτις ὅμως ἐματαιώθη ὑπὸ τῶν ἀνδρείων Μανιατῶν, ἀναγκασάντων αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Τρίπολιν τὴν 2 Νοεμβρίου 1826 ἵνα διαχειμάσῃ.

§ 82. Λευτέρα κατὰ τῆς Σάμου ἐκστρατεία τῷ Τούρκῳ (16 Ιουλίου 1825). Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ τούρκος ναύαρχος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ περὶ τὰ τέλη Ιουνίου, ἐξέπλευσεν ἐκεῖθεν, ὅπως πολιορκήσῃ τὴν Σάμον, ὅπου τὴν 14 Ιουλίου ἀφίκετο καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σαχτούρη, ἀποτελούμενος ἐκ 33 πολεμικῶν πλοίων καὶ ὅκτω πυρπολικῶν. Τὴν δὲ 16 Ιουλίου ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν ὁ τουρ-

χικός στόλος ἐκ Χίου, ἀποτελούμενος ἐκ 36 μεγάλων πλοίων, καὶ σπουδαία ναυμαχία συνήφθη, καθ' ἣν τρεῖς "Ελληνες ναῦται ἐφονεύθησαν, ὁ δὲ Κανάρης ὥρμησε μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἔχθρικῶν πλοίων καὶ κολλήσας αὐτὸς εἰς μίαν φρεγάταν ἐνέβαλε τὴν θρυαλλίδα εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ κατῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸ μέγα αὐτοῦ ἀκάτιον, βαλλόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν πυροβόλων καὶ τρωθεὶς κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. 'Αλλ' ὃν καὶ ἐκάπερ εἰς μάτην τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, ἐνέβαλεν ὅμως εἰς τοιαύτην ταραχὴν τὸν Καπετάνη πασᾶν, ὥστε μετὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἐπανῆλθεν εἰς Μιτυλήνην.

§ 83. *H èr Mιtυlήnη rauμaχia* (29 Αύγουστου 1826). 'Ενῷ δὲ ὁ τουρκικὸς στόλος ἡτο ἡγκυροβολημένος ἐν τῷ λιμένι τῆς Μιτυλήνης, ὁ ναύαρχος Μιαούλης παραλαβὼν 20 πλοῖα ἐπλευσεν εἰς Μιτυλήνην, καὶ ἀφίκετο τὴν 28 Αύγουστου πρὸ τοῦ λιμένος αὐτῆς, ὅπου ἦσαν ἡγκυροβολημένα τὰ πλοῖα τῶν Τούρκων κάτωθεν τοῦ φρουρίου. Τούτων δὲ 22 μεγάλα πλοῖα ἐξῆλθον τοῦ λιμένος ὑπὸ τὸν Ταχίρ πασᾶν, καὶ τὴν 29 Αύγουστου συνήφθη πεισματώδης μάχη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν μικρῶν ἐλληνικῶν πλοίων, διαρκέσασα δύο ἡμέρας, καθ' ἣν 100 μὲν "Ελληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, τρία δὲ πυρπολικὰ αὐτῶν κατεστράφησαν· οἱ δὲ Τούρκοι τοσαύτας ἐπαθον ζημίας, ὥστε ἡναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς Σμύρνην, καὶ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1826 ἐπανῆλθεν ὁ Χοσρέφ πασᾶς κατηγχυμένος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τοιούτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἀδόξου ναυτικῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου.

§ 84. *Pολιορκία τῶν Αθηνῶν* (1 Ιουλίου 1826). 'Αλλ' ἐνῷ τοιαύτην ἔκβασιν ἔλαβον τῇ πράγματα τῶν 'Ελλήνων κατὰ θάλασσαν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Ρεσίτ πασᾶς, ὁ ἐπικαλούμενος Κιουταχῆς, καταλιπὼν ἐκεῖ ἵκανην φρουράν, καὶ συναθροίσας 10,000 ἄνδρας πεζοὺς καὶ ἵππεῖς καὶ εἴκοσι μεγάλα πυροβόλα ἐν Θήραις τὴν 28 Ιουνίου 1826 καὶ λαβὼν ὑπόσχεσιν περὶ

έπικουρίας παρὰ τοῦ Ὄμερ πασᾶ τῆς Εύβοίας, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν πρὸς ἄλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως, φρουρουμένης ὑπὸ 470 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα στρατευμάτων Γούραν, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ περίφημος ὑπονομοποιὸς Κώστας, ὁ διακριθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, καίτοι τὸ τεῖχος αὐτῆς ἦτο ἀσθενὲς καὶ ἀπήτει φρουρὰν πολυαριθμοτέραν, ἀντέσχον οὐδὲν ἡττον γενναίως ἐπὶ ἔνα μῆνα μέχρι τῆς 2 Αὐγούστου. Τότε δ' ὁ Κιουταχῆς ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, καὶ ἀφοῦ κατέστρεψε διὰ τῶν πυροβόλων μέγα μέρος τοῦ τείχους αὐτῆς, διέταξε γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον, καθ' ḥν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχώρησαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀπολέσαντες 30 ἀνδρας, ἡ δὲ πόλις περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἥλθον εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων δ τότε διορισθεὶς ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Γεώργιος Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος μετὰ 3,500 ἀνδρῶν, καὶ ἀπέκρουσαν μὲν τὴν 8 Αὐγούστου τοὺς κατ' αὐτῶν σταλέντας ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ 2,000 Τούρκους, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας προσβληθέντες ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ, μετὰ πεισματώδη μάχην ὑπεχώρησαν, καὶ δ μὲν Φαβιέρος μετά τινων ἄλλων δπλαρχηγῶν ἀνεχώρησεν εἰς Σαλαμίνα, δ δὲ Καραϊσκάκης καὶ δ Κριεζώτης ἔμειναν ἐν τῇ Ἀττικῇ. Ἐκτοτε δ Κιουταχῆς ἐξηκολούθησε σφοδρότερον τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἦν κατέστησε δεινοτέραν δ θάνατος τοῦ Γούρα, φονευθέντος ὑπὸ ἔχθρικῆς σφαίρας τὴν 30 Σεπτεμβρίου καὶ ἀναλαβόντος τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἑλλήνων τοῦ Μαχρυγιάννη. Ο Κιουταχῆς διέταξε τὴν νύκτα τῆς 5 Ὁκτωβρίου γενικὴν κατὰ τοῦ φρουρίου ἔφοδον καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐφορμήσαντες μανιωδῶς, ἐγένοντο κύριοι τοῦ στομίου τῆς ὑπονόμου, πρὶν δὲ προλάβη νὰ γεμίσῃ αὐτὴν δ Κώστας ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων πολλοὺς ἀποβαλόντες ἀνδρας.

§ 85. Ἐνῷ δ' οὕτως εἴγον τὰ πράγματα, οἱ δπλαρχηγοὶ Λέκας, Κριεζώτης καὶ Μαμούρης, ἐλθόντες μετὰ 350 περίπου ἀνδρῶν, πρού-

χώρησαν ἐν ἄκρᾳ ἡσυχίᾳ ἔως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Φιλοπάππου, καὶ ἐκεῖθεν δρμήσαντες εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀκρόπολιν πρὶν ἡ οἱ Τεῦροι, ὡν τὴν προσοχὴν περιέσπασεν ὁ Καραϊσκάκης, προφθάσωσι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἴσοδον αὐτῶν, καὶ οὕτως ἐνίσχυσαν τὴν ἐν αὐτῇ φρουράν. Τότε δ' ὁ Κιουταχῆς προσεπάθησε δι' ὑπονόμων νὰ ἀνατινάξῃ εἰς τὸν ἀέρα τὸ ἐπὶ τοῦ ἔξωτέρου περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως πυροβολοστάσιον τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὁ Κώστας ἐματίου πᾶσαν αὐτοῦ προσπάθειαν δι' ἀνθυπονόμων. Τελευταῖον οἱ πολιορκούμενοι, συμποσούμενοι περὶ τοὺς 1000, εἶχον μὲν τροφὰς ἐπὶ ἔν ἔτος, ἀλλ' ἐστεροῦντο πολεμοφοδίων. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἀνεπλήρωσεν ἡ ἀνδρεία καὶ στρατηγικὴ ἐπιδεξιότης τοῦ συνταγματάρχου Φαβιέρου, ὅστις ἀποβιβασθεὶς ἐκ Μεθάνων εἰς Μουνυχίαν τὴν 1 Δεκεμβρίου μετὰ 530 ἀγδρῶν, ὡν ἔκαστος ἐφερε σάκκον πυρίτιδος, ἀνῆλθε μετ' αὐτῶν μέχρι σχεδὸν τῶν ἔχθρικῶν χαρακωμάτων περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς νυκτός. Ἐκεῖ δὲ φιλέλληνές τινες ἐφόνευσαν διὰ τῆς λόγγης τὸν φυλάττοντα σκοπόν, καὶ κρούσαντες τὰ τύμπανα, εἰσῆλθον ἀπαντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἔλληνικῆς φρουρᾶς, καθ' ὃν χρόνον τὰ ἐπὶ τοῦ Φιλοπάππου ἔχθρικὰ πυροβολοστάσια ἔρδεπτον βροχὴν σφαιρῶν, ὑφ' ὧν ἔξ μὲν Ἑλληνες ἐφονεύθησαν, 14 δ' ἐτρώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ συνταγματάρχης Φαβιέρος.

§ 86. Εκστρατεία Καραϊσκάκη εἰς τὴν Στερεάν· Ε.Ι.λάδα καὶ ἡ ἐρ Ἀραχώβη τίκη αὐτοῦ (25 Νοεμβρίου 1826). Ο Καραϊσκάκης φρονῶν διτὶ ἡ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν φρουρὰ μετὰ τὰς τελευταίας ἐπικουρίας ἡδύνατο νὰ παρατείνῃ πολὺν ἔτι χρόνον τὴν ἀντίστασιν, ἀπεφάσισε νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς καθ' ἀπασαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Τούρκους καὶ νὰ ἀποκόψῃ οὕτω πᾶσαν ἔξωθεν ἐρχομένην ἐπικουρίαν τῶν πολιορκητῶν τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν. Καταλιπὼν δὲ 1500 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Βάσορ, ὅπως παρενοχλῇ τοὺς πολιορκητὰς τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ παραλαβὼν 3000 περίπου ἄνδρας, τοὺς πλείστους Σουλιώτας καὶ Μεσολογγίτας, ἀνεχώρησεν ἔξ Ἐλευσῖνος τὴν 25 Οκτωβρίου 1826 διευθυνόμενος

εἰς Θήβας, καὶ μετά τινας ἀψιμαχίας καθ' ὅδὸν ἀφίκετο τὴν 18 Νοεμβρίου εἰς Δίστομον. Ἐκεῖθεν δὲ ἔπειρψε 400 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαρ, ὅπως καταλάθωσι τὴν Ἀράχωβαν, ὅθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ δὲ Μουστάμπετης μετὰ 2000 Τουρκαλβανῶν. Τῷ σὸντι ἡλθον οὗτοι καὶ καταλαβόντες καὶ αὐτοὶ οἰκίας τινας ἐν Ἀραχώβῃ ἦρξαντο σφοδροῦ πυροβολισμοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἄμεσως δὲ ἐπελθὼν δὲ Καραϊσκάκης ἐνίσχυσε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων οἵτινες τότε ἐφορμήσαντες ξιφήρεις κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, τοὺς μὲν αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Μουστάμπετην, ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἑζώγρησαν, καὶ ὀλίγιστοι ἐξ αὐτῶν διεσώθησαν ἐν τινὶ μονῇ (25 Νοεμβρίου 1826). Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην, καθ' ἣν οἱ μὲν Τούρκοι ἀπώλεσαν 700 ἄνδρας, οἱ δὲ Ἑλληνες μόνον 8, οὗτοι ἥγειραν λαμπρὸν τρόπαιον. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας δὲ Καραϊσκάκης διεσκόρπισε 500 Τούρκους ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασᾶν ἐν Τουρκοχωρίῳ καὶ 1500 Ἀλβανοὺς ἐν Λοιδωρικίῳ ἐρχομένους εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκητῶν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ συνέλαβε 1000 ζῶα.

§ 87. Ἡ ἐν Ἀραχώβῃ νίκη τοῦ Καραϊσκάκη ἐνεψύχωσε πολὺ τοὺς Ἑλληνας, ὅπως ἐγκαρτερήσωσιν εἰς τὸν ἱερὸν καὶ ἔνδοξον αὐτῶν ἀγῶνα, καὶ διήγειρεν ἐτι μᾶλλον τὰς ἥδη ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἐγερθείσας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων συμπαθείας τῆς Εὐρώπης φιλελληνικαὶ ἔταιρίαι πανταχοῦ ἰδρύθησαν συλλέγουσαι γενναίας συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. εὐγενεῖς κυρίαι προσέφερον τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ τιμαλφῆ αὐτῶν κοσμήματα εἰς τὰς φιλελληνικὰς ἔταιρίας, καὶ πλεῖστοι φιλελύθεροι Εὐρωπαῖοι προσήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα προσφέροντες τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ σκοποῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς μητρὸς τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου. Εὐθὺς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου, ὅτε ἡ Ἑλλάς περιῆλθεν εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν, ἀφίκετο ὁ ἀγαγγελος σωτηρίας δὲ φιλέλλην λοχαγὸς Γόρδων κομιζῶν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐλληνικοῦ δανείου ἐκ 14,000 λιρῶν, καὶ διὰ τῶν χρημάτων τούτων καὶ τὸ

ταχτικὸν σῶμα τοῦ Φαβιέρου διετηρήθη, καὶ 60 πλοῖα καὶ 21 πυρπολικὰ παρεσκευάσθησαν, ὅπως ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον, τὸν ἀπειλοῦντα ἀκαταπάύστως νὰ προσβάλῃ τὰς ύπερηφάνους νήσους "Γδραν καὶ Σπέτσας." Έκ δὲ τῶν κατασκευασθέντων ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου δανείου πλοίων ὄνομαστὰ πρὸ πάντων ὑπῆρξαν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου φιλέλληνος "Ἀστιγγος κυβερνωμένη ἀτμοκίνητος κορβέττα Καρτερία, καὶ ἡ τὴν 26 Νοεμβρίου 1826 ἀφικομένη εἰς Αἴγιναν ὡραία φρεγάτα Ελλάς, φέρουσα 64 πυροβόλα καὶ ἔχουσα τροφὰς καὶ πολεμεφόδια διὰ 18 μῆνας, ἐφ' ἣς μετ' ὅλιγον ὑψώσε τὴν ναυαρχικὴν αὐτοῦ σημαίαν δ ἀνδρεῖος ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

'Εξακολούθησις ἐλληνικῆς ἐπαραστάσεως ἐν ἔτει 1827, ἐκλογὴ κυβερνήτου, πρωτόκολλοι Δυνάμεων ἐν Λορδίρω.

§ 88. *'Ἐκλογὴ κυβερνήτου τῆς Ελλάδος.* Ή ἐν Τροιζῆνι συνελθοῦσα τὴν 19 Μαρτίου 1827 τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐξ Ἡλείας Γεωργίου Σιστῆ, συνεδριάσασα μόνον μέχρι τῆς 7 Μαΐου, ἐψήφισε πολιτευμα σωτήριον, συγκεντρώσασα ἀπασαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν ἐπὶ ἐπταετίαν εἰς τὰς χειρας ἑνὸς μόνου ἀρχοντος, καλούμένου κυβερνήτου τῆς Ελλάδος, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐκλέξασα τὸν ἐκ Κερκύρας διάσημον "Ελληνα" Ιωάννην Καποδίστριαν, διατελέσαντα ὑπουργὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας μέχρι δὲ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ελλάδα ἀνάθετο τὴν κυβέρνησιν εἰς τριμελῆ ἀντικυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν. Πρὸς δὲ τούτοις διώρισεν ἀρχηγὸν τῶν μὲν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων τὸν ναύαρχον λόρδον Κόχραν, διακριθέντα ἐν τῷ πολέμῳ τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὡφ' ὃν ἐτάχθη ὡς ἀπλοῦς πλοίαρχος καὶ δ Ἀνδρέας Μιαούλης, τῶν δὲ κατὰ ξηρὰν τὸν στρατηγὸν Ριχάρδον Τζούρτζ, ἀμφοτέρους Ἀγγλους.

§ 89. Ἡ ἐρ Καματερῷ π.λησίοι τοῦ Μεριδίου ἡττα τῶν Ελλήνων (27 Ιανουαρίου 1827). Η κυβέρνησις βλέπουσα, ὅτι δὲν ἥδυνατο νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὅτι ἡ ἐν αὐτῇ φρουρά, στενῶς πολιορκουμένη, ἔμελλε τάχιστα νὰ παραδοθῇ, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ συγχρόνως τὰ στρατεύματα τοῦ Κιουταχῆ διὰ δύο ἴσχυρῶν σωμάτων ἀπό τε τοῦ Φαλήρου καὶ ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνος, τοῦ μὲν πρώτου ἀποτελουμένου ἐκ 2700 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν φιλέλληνα Ἀγγλον συνταγματάρχην Θωμᾶν Γρέθων, τοῦ δὲ δευτέρου ἐκ 3500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἄρτι ἐκ Γαλλίας ἐλθόντα συνταγματάρχην Κεφαλληνα Βούρβαχην. Καὶ κατὰ πρώτον ὁ Κιουταχῆς παραλαβὼν 2000 πεζούς, 600 ἵππεῖς καὶ 2 πυροβόλα, ὥρμησε κατὰ τοῦ Βούρβαχη προχωρήσαντος εἰς Καματερόν, καὶ μετὰ πεισματώδη μάχην, συναφθεῖσαν τὴν 27 Ιανουαρίου, καθ' ἣν ἔπεισε γενναιώς μαχόμενος ὁ Βούρβαχης, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς Ἐλληνας, ἀπολέσαντας κατὰ τὴν μάχην ταύτην 300 ἀνδρας.

§ 90. Ἡ ἐρ Φαλήρῳ μάχη (29 Ιανουαρίου 1828). Ἐπαρθεὶς δ' ἐκ τῆς νίκης ταύτης ὁ Κιουταχῆς, κατῆλθε μετὰ 4000 ἀνδρῶν καὶ 6 πυροβόλων καὶ προσέβαλε τοὺς ἐν Φαλήρῳ ωχυρωμένους Ἐλληνας, οἵτινες ἀπέκρουσαν αὐτὸν τὴν 29 Ιανουαρίου μετὰ πεντάρον πεισματώδη μάχην, καθ' ἣν μετέσχον τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰ ἐν Φαλήρῳ Ἐλληνικὰ πλοῖα, κεραυνοβολοῦντα ἀκαταπαύστως τοὺς Τούρκους. Ἄλλ' ὁ Κιουταχῆς καὶ περ ἀποκρουσθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων, διατηρησάντων τὰς ἐπὶ τῆς Φαληρικῆς ἀκτῆς θέσεις αὐτῶν, ἤγειρεν οὐδὲν ἡττον ἔμπροσθεν αὐτῶν ὄχυρωματα καὶ χαρακώματα, ὅπως ἔμποδίσῃ πᾶσαν αὐτῶν πρόσοδον.

§ 91. Ἐπάροδος Καραϊσκάκη εἰς Ἀττικήν. Μάχη ἐρ Κερατοίη (4 Μαρτίου 1827). Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσε τὸν Καραϊσκάκην ἐκ τῆς νικηφόρου αὐτοῦ κατὰ τὴν Στερεάν Ἐλλάδα ἐκστρατείας, ὅπως σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν φρουρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπανελθὼν ἐξ Ἀμφίστης μετὰ 1000 ἀνδρῶν εἰς Ἐλευσίαν καὶ συμπεριλαβὼν καὶ τὰ ὑπὸ τὸν

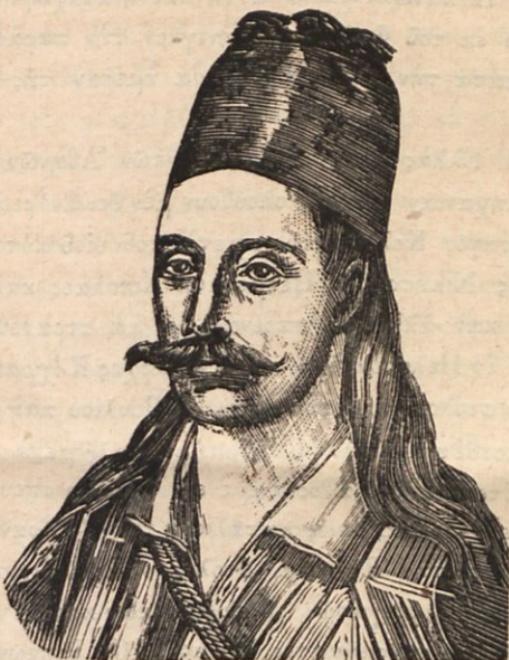
Βάσον καὶ Παραγιώτην Νοταρᾶς στρατεύματα, προύχωρησε μετὰ 3000 ἐν δλφ ἀνδρῶν εἰς Κερατούρην πρὸς Δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐκεῖ τὴν 3 Μαρτίου 1827. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ ὁ Κιουταχῆς μετὰ πολυάριθμου πεζικοῦ καὶ ιππικοῦ, καὶ κυριεύσας ἐξ ἑφόδου τὰ τείχη τοῦ ἐν Κερατούρη μετοχίου, ἐν ὧ ἦσαν ὡχυρωμένοι 250 "Ελληνες, ἐφώρμησε κατόπιν κατὰ τῶν λοιπῶν προμαχώνων ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων, καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ιππικοῦ τοῦ Χατζῆ Μιχάλη μετὰ ἐπτάρων μάχην, ἀπολέσας 300 ἄνδρας. 'Αλλ' αἱ ἀποτυχίαι αὗται ἀντὶ νὰ ἀποθαρρύνωσι τὸν Κιουταχῆν ἔτι μᾶλλον διήγειρον τὴν λύσσαν αὐτοῦ, δπως ἐκδικηθῆ, καὶ συναθροίσας πολυάριθμα στρατεύματα διέκοψε πᾶσαν μεταξὺ τῶν ἐν Κερατίνῃ καὶ ἐν Φαλήρῳ Ἐλλήνων συγκοινωνίαν.

§ 92. Θάρατος Καραϊσκάκη (23 Ἀριλίου 1827). Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1827 ἔτους, ὅτε ἀνέλαβον τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἐλλήνων ὁ ναύαρχος Κόχραν καὶ ὁ στρατηγὸς Τζούρτζ, καὶ τὰ ὄνόματα αὐτῶν ἐφείλκυσαν πολυάριθμα ἐλληνικὰ στρατεύματα ὑπὸ τοὺς διπλαργυργοὺς Ἰωάννην Κολοκοτρώνην, Χρύσανθον Σισίνην, Πετμεζαίους, Καλλέργην καὶ ἄλλους, καὶ 10,000 μαχηταὶ μετ' ἀφθόνων πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν ἀπετέλεσαν τὴν δύναμιν, ἥτις ἐμελλε νὰ σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Γενικὴ δὲ ἑφόδος τῶν Ἐλλήνων, γενομένη τὴν 13 Ἀπριλίου συγχρόνως ἀπό τε τῆς Κερατίνης καὶ ἀπὸ τοῦ Φαλήρου καὶ τῶν πλοίων, ἐπέτυχε θαυμασίως· ἐννέα χαρακώματα τῶν Τούρκων περὶ τὸν "Άγιον Σπυρίδωνα περιπίπτουσιν εἰς χεῖρας τῶν Ἐλλήνων, οἱ Τούρκοι περιορίζονται ἐντὸς τῆς μονῆς ταύτης, ἥν ὁ Μιαούλης ἤρξατο νὰ πύροβολῇ ἐκ τοῦ λιμένος, ὁ Κιουταχῆς κατελήφθη ὑπὸ ἀθυμίας καὶ ἐπέκειτο ἡ διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως. 'Αλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ὁ Κόχραν προέτεινε παρὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίρρησιν τοῦ Καραϊσκάκη, τὸ παρακεκινδυνευμένον τόλμημα τῆς γενικῆς κατὰ τῶν πολιορκητῶν ἑφόδου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐν τῇ Ἀ-

κροπόλει φρουρᾶς, ἀπειλῶν, ὅτι ἥθελεν ἀναχωρήσει μετὰ τῆς ναυτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ δὲν παρεδέχοντο τὸ στρατήγημα αὐτοῦ. "Ινα δὲ ἔξασφαλίσωσι τὰ νῶτα αὐτῶν συνωμολογήθη τῇ μεσολαβήσει τοῦ στρατηγοῦ Τζούρτζ τὴν 16 Ἀπριλίου συνθήκη πρὸς τοὺς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἅγιου Σπυρίδωνος ἑγκεκλεισμένους 270 Ἀλβανούς, ὅπως φύγωσιν ἐκεῖθεν ἐλευθέρως μετὰ τῶν ὅπλων ἀλλὰ δυστυχῶς τὴν συνθήκην ταύτην, μεθ' ὅλας τὰς διαιμαρτυρίας τοῦ Καραϊσκάκη, δὲν ἐτίρησαν οἱ Ἕλληνες, διότι παραπονδήσαντες κατέσφαξαν ἐξ αὐτῶν ἑξελθόντων 200, καὶ μόνον 70 τούτων διεσώθησαν. Τὴν 22 δ' Ἀπριλίου μέθυσοι τινες Κρῆτες καὶ Ὑδραῖοι, θέλοντες νὰ ἐπιδείξωσιν ἐν τῇ μέθῃ αὐτῶν ἔκτακτον ἀνδρίαν, προσβάλλουσιν αἰφνῆς τὰ παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἰλισσοῦ τουρκικὰ χαρακώματα, καὶ τάχιστα ἡ δεξιὰ τῶν Ἕλλήνων πτέρυξ συμμετέχει αὐταγνωμόνως τοῦ κινήματος τῶν ἀκαταλογίστων τούτων στρατιωτῶν. Οἱ Τούρκοι ὑποχωροῦσιν εἰς τὴν αἰφνίδιον ταύτην προσβολήν, οἱ δύο Ὑδραῖοι ἀξιωματικοὶ ἐμπήγουσι τὰ ξίφη αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν ἔχθρικῶν ὄχυρωμάτων, ὅτε ἐπέρχονται κατ' αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐλαιῶνος οἱ Τούρκοι ἵππεις (Δελῆδες), ἀποκρούουσι τοὺς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Ἕλληνας καὶ καταδιώκουσιν αὐτοὺς μέχρι Φαλήρου, κατασφάξαντες 100 ἄνδρας. Ο Καραϊσκάκης, ἀκούσας μετ' ἐκπλήξεως τοὺς πυροβολισμούς, καίπερ ἀσθενής, ἐγείρεται ἐκ τῆς κλίνης καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν φυγὴν τῶν Ἕλλήνων καὶ νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους ἵππεις, ἀλλὰ προσβάλλεται ὑπὸ ἔχθρικῆς σφαίρας κατὰ τὴν γαστέρα, καὶ μετακομισθεὶς εἰς τι τῶν ἐν Φαλήρῳ ἔλληνικῶν πλοίων, ἀποθνήσκει τὴν ἐπιοῦσαν 23 Ἀπριλίου, ἐπέτειον τοῦ ὄνοματος αὐτοῦ ἡμέραν, ὑπὸ πάντων θρηνούμενος τῶν Ἕλλήνων.

§ 93. Μεγάλη ἡττα Ἐλλήνων περὶ Φάληρον (24 Ἀπριλίου 1827). Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη ὁ Κόχραν ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιον τῆς γενικῆς κατὰ τῶν πολιορκητῶν ἐφόδου, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεβίβασε 2500 ἄνδρας, Φι-

λέλληνας, Σουλιώτας Κρῆτας καὶ ἄλλους Ἐλληνας ἀραιῶς παραταχθέντας, ὥστε ἐνῷ τὸ μέτωπον αὐτῶν ἡτο παρατεταγμένον εἰς ἀπόστασιν βολῆς πυροβόλου ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως, οἱ ὀπισθοφυλακὴ ἡτο ἐστρατοπεδευμένη παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου. Ἐξακόσιοι Τοῦρκοι ἵππεῖς, ἐνεδρεύοντες ἀπαρατήρητοι ἐν τινι χαράδρᾳ, ἐπέπεισον αἰφνηδίως κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου,

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

ἀποτελουμένου ἐκ Σουλιωτῶν καὶ φιλελλήνων τακτικῶν, καὶ ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς ἀπουσίας ἑλληνικοῦ ἵππικοῦ, μείναντος ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Φαλήρου, ἔτρεψαν αὐτοὺς μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν εἰς φυγὴν, καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἀπώθουν τοὺς πάντας εἰς τὴν παραλίαν κατασφάζοντες αὐτοὺς ἀνιλεῶς. 1500 γενναῖοι ἄγδρες, ἐν οἷς ἀπαντες σχεδὸν οἱ Σουλιώται καὶ οἱ πλεῖ-

στοι τῶν Κρητῶν, ἔπεισον θύματα τῆς ισχυρογνωμοσύνης τοῦ Κόχρανος, ἐννέα δὲ πυροβόλα καὶ πόλλαι ἐλληνικαὶ σημαῖαι περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν καὶ 240 αἰχμάλωτοι ἀπεκεφαλίσθησαν. Ὁ πρωταίτιος τῆς καταστροφῆς ταύτης τῶν Ἐλλήνων λόρδος Κόχραν διέσωσε μὲν διὰ τῶν πλοίων πολλοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας "Ἐλληνας· ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν, 24 Ἀπριλίου, ἀπῆλθεν εἰς Ὑδραν. Ἡ πανωλεθρία δ' αὕτη καὶ ἡ ἀναχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐκ τοῦ Φαλήρου ἐπήνεγκον τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν αὐτὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 24 Ἀπριλίου 1827.

§ 94. Ἡ Ἐλλὰς μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηνῶν περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν· καὶ ἔξηκολούθουν μὲν ἔτι ἄνδρες μεγάλοι, οἵοι δὲ ἀρχιστράτηγος Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ νιοῦ αὐτοῦ Γενναίου, ὁ Τουρκοφάγος Νικήτας, οἱ Πετμεζαῖοι Νικόλαος καὶ Βασίλειος ὁ Πλαπούτας καὶ ἄλλοι νὰ παρενοχλῶσι τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰθραίμ πασᾶ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ὁ ναύαρχος Κόχραν νὰ βλάπτῃ τὸν ἔχθρικὸν στόλον, συλλαβὼν τὴν 20 Ἰουλίου καὶ μίαν μεγάλην Τουρκικὴν κορβέτταν· ἀλλ' ὁ Ἰθραήμ πασᾶς μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἀνέμενεν ἐν Πύλῳ σπουδαίας ἐπικουρίας ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὅπως καταλάβῃ τὴν Ὑδραν καὶ καθυπόταξῃ διόκλητον τὴν Ἐλλάδα. Στόλος δ' ισχυρός, συγκείμενος ἐκ δύο δικρότων, 12 φρεγατῶν, 6 πυρπολικῶν καὶ 41 διπλιταγωγῶν πλοίων, μεθ' ἐνὸς συντάγματος πεζικοῦ, 100 ἵππεων καὶ ἀφθόνων χρημάτων, ἀφίκετο τὴν 26 Αὐγούστου εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, προωρισμένος διὰ τὴν ὀλοσχερῆ κατάκτησιν τῆς Ἐλλάδος.

§ 95. Τὸ ἐρ Λορδίνω πρωτόκολλο τῶν Δυνάμεων (24 Ἰουνίου 1827). Οἱ "Ἐλληνες διὰ τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῶν ἀνδρίας καὶ καρτεροψυχίας ἐφείλκυσαν τὰς συμπαθείας τῶν τε λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης, καὶ οἱ ἐν ἔτει 1826 ὑπὸ τοῦ Στρατοφρέδον Κάριγγος ἀρξάμεναι διαπραγματεύσεις περὶ τῆς διαρρήθμίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἐπανελήφθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ τέλη Ιανουαρίου τοῦ 1827 ὑπὸ τῶν πρέσβεων

τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἀπαιτησάντων παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν κατάπαυσιν τῶν ἔχθροπραξίῶν. Ἀλλά, τοῦ Σουλτάνου ἀπορρίψαντος τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1827 τὰς προτάσεις τῶν δύο Δυνάμεων, συνενοήθησαν αἱ δύο εἰρημέναι Δυνάμεις καὶ μετὰ τῆς Γαλλίας, ἡτις, ἀείποτε εὐνοϊκὰς δεῖξασα πρὸς τὴν Ἐλλάδα διαθέσεις, ἀπεδέξατο προθύμως τὴν πρότασιν αὐτῶν, καὶ ύπεργράφη ἐν Λονδίνῳ τὸ σωτήριον διὰ τὴν Ἐλλάδα πρωτόκολλο τῆς 24 Ιουρίου (6 Ιουλίου) 1827, δι’ οὗ αἱ μεγάλαι αὗται Δυνάμεις ὑπεχρεοῦντο, ἐὰν ἡ Πύλη δὲν ἀποδεχθῇ ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, νὰ συνάψωσιν ἀμέσως ἐπισήμους πρὸς τὴν Ἐλλάδα σχέσεις καὶ νὰ ἐπιβάλωσι τὴν ἀνακωχὴν τοῖς διαμαχομένοις. Καὶ ἡ μὲν ἐλληνικὴ κυβέρνησις παρεδέξατο ὅνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων ἀνακωχὴν· ἡ δὲ Πύλη ἀπέκρουσε τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων ἐν τῷ ἐλληνοτουρκικῷ ἀγῶνι, καὶ παρεσκευάζετο νὰ καταστρέψῃ τὴν "Ύδραν. Ἡ ἀρνησις αὕτη ἡνάγκασε τὴν μὲν Ρωσσίαν νὰ διατάξῃ τὸν ἐν τῇ Βαλτικῇ στόλον αὐτῆς, ὅπως καταπλεύσῃ εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν ναύαρχον κόμητα "Λιδερ, τὰς δὲ Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν νὰ ἐνισχύσωσι τοὺς ἐν Ἐλλάδι στόλους αὐτῶν ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Κορδιγκτῶρα καὶ Ρεγρύρ.

Ζ 96. Ἡ ἐρ Πύλωνα μαχία. (8 Οκτωβρίου 1827). Οἱ ναύαρχοι τῶν τριῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἐνώσαντες τοὺς στόλους αὐτῶν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Πύλου ἀγεκοίνωσαν τῷ Ιβραήμ πασᾶ τὸ περιεχόμενον τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 24 Ιουνίου, καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ παύσῃ τὰς κατὰ τῶν Ἐλλήνων ἔχθροπραξίας. Ἀλλ’ ὁ Ιβραήμ πασᾶς, καίπερ ὑποσχεθεὶς νὰ πράξῃ τοῦτο, ἐπεμψεν οὐδὲν ἡττον ἐπανειλημμένως πολεμικὰ πλοῖα κατὰ τῶν ἐν Πάτραις ἐλληνικῶν πλοίων, καὶ ἡνάγκασε τοὺς εὐρωπαίους ναυάρχους νὰ εἰσέλθωσι περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 8 Οκτωβρίου εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ὅπως ἐπιτηρῶσι καὶ παρακωλύσωσι τὴν κατὰ τῶν Ἐλλήνων ἔξοδον τῶν αἰγυπτιακῶν πλοίων. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὅ-

λου συμμαχικοῦ στόλου εἶχεν δὲ "Αγγλος ναύαρχος, καθὸ ἀνώτερος τὸν βαθμόν. Εἰσῆλθε δέ" δὲ συμμαχικὸς στόλος εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, προπορευομένων τῶν ἀγγλικῶν (τριῶν δικρότων καὶ δέκα ἄλλων πολεμικῶν πλοίων), ἐπομένων τῶν γαλλικῶν (τριῶν δικρότων καὶ τεσσάρων ἄλλων πλοίων), καὶ μετ' αὐτὰς ἀκολουθούντων τῶν 4 ὑπὸ τὸν Χαϊδεν ῥωσικῶν. Ό στόλος δέ" οὗτος εἶχε 1324 πυροβόλα· ἡ δὲ ναυτικὴ δύναμις τοῦ ἐπίσης ἡνωμένου τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου συνέκειτο ἐξ 79 πλοίων, φερόντων 2240 πυροβόλα.

§ 97. Οἱ Ἰβραῖμ πασᾶς, ἵδων τὸν εὐρωπαϊκὸν στόλον εἰσερχόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, παρέταξε τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον εἰς μάχην, καὶ προσεκάλεσε τὸν Κοδριγκτῶνα νὰ ἔξ-έλθῃ τοῦ λιμένος. Ἀλλ' δὲ "Αγγλος ναύαρχος, ἀπαντήσας ὑπερηφάνως, ὅτι ἦλθε νὰ δώσῃ καὶ οὐχὶ νὰ λάθῃ διαταγάς, ἐπεμψε τὸν πλοίαρχον ἀγγλικῆς τινος φρεγάτας μετά τινων ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν ἐπὶ λέμβου, ἵνα διατάξῃ τὸ ἐγγὺς αὐτῶν ἡγκυροβολημένον τουρκικὸν πυρπολικὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ. Ἀλλ' οἱ ἐν τῷ πυρπολικῷ Τοῦρκοι, ἀντὶ ἀπαντήσεως, ἐπυροβολησαν κατὰ τῶν ἐν τῇ λέμβῳ "Αγγλων, καὶ ἐφόνευσαν ἔνα ἀξιωματικὸν καὶ τινας ναύτας· ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα ἀντεπυροβόλησε, καὶ ἀπαντα τὰ ὄθωμανικὰ ἥρξαντο πυροβολοῦντα. Τότε ὁ Κορδιγκτῶν ἐπεμψε πρὸς τὸν Τοῦρκον ναύαρχον τὸν πρωρέα αὐτοῦ, ἵνα ζητήσῃ ἔξηγήσεις ἀλλ' οἱ ἐν τῇ ναυαρχίδι Τοῦρκοι ἐφόνευσαν τὸν πρωρέα, καὶ ἐπυροβόλησαν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς ναυαρχίδος. Τότε δὲ γενικὴ συνήρθη ναυμαχία, καθ' ἣν δὲ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐπαθε φοβερὸν καταστροφήν, διασωθέντων μόλις 20—30 κορβετῶν καὶ βρικίων. 6000 δὲ Τοῦρκοι καὶ "Αραβες ἐφονεύθησαν ἡ ἐπνίγησαν· καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ δὲ πλοῖα ἐπαθον σπουδαίαν ζημίαν, καὶ 675 Εὐρωπαῖοι ἐφονεύθησαν ἡ ἐπληγώθησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην, ἐπισφραγίσαντες διὰ τοῦ εὐγενοῦς αὐτῶν αἷματος τὴν κινδυνεύουσαν ἐλευθερίαν τῆς Ἐλλάδος.

§ 98. Ἐπαρά. Ιηψίς ἐχθροπραξιῶν τῷν Ἐλλήνων ἐτῇ Δυ-

τική Ἐλλάδι. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Υψηλὴν Πύλη καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου αὐτῆς ἐν Πύλῳ ἤρνεῖτο νὰ δεχθῇ διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης, οἱ Ἑλληνες ἐπανέλαβον τὰς ἔχθροπραξίας αὐτῶν, καθ' ᾧς διεκρίθη ὁ Ἀγγλος "Ἀστιγκὲς καταστρέψας κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκστρατείας διὰ τῆς Καρτερίας, πλοίου συντηρουμένου ὑπὸ αὐτοῦ, 7 πολεμικὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ συλλαβών 14 ὀπλιταγωγά· ἔπεισε δὲ καὶ αὐτὸς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ ιεροῦ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

τῶν Ἐλλήνων ἀγῶνος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ τοῦ Μεσολογγίου τὴν 20 Μαΐου 1828. Ἄλλα καὶ δὲ ἐπίσης γενναῖος στρατηγὸς Τζούρτζ παρηνώγλει ἀκαταπαύστως τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1827. Ἐν Πελοποννήσῳ ὅμως ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐν Πύλῳ μεγάλης ναυμαχίας ἐπεκράτησεν ἀνακωχὴ ὅπλων, ἐπιβαλλομένη καὶ ὑπὸ τῆς παρουσίας τῶν περικλεόντων πλοίων τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Τελευταῖαι πολεμικαὶ πράξεις Ἐλλήνων κατὰ τὰ ἔτη
1828 καὶ 1829. Πρωτόκολλα περὶ Ἑλλάδος καὶ
ἱδρυσίς τοῦ Ἐλληνικοῦ Βασιλείου.

§ 98. Ἐλευσις Κυθερίητον εἰς Ἑλλάδα (12 Ἰανουαρίου 1828). Ο κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, τέως ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι τρίτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως κυθερίητης τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ πρῶτον μετέβη ἐκ Πετρουπόλεως εἰς Παρισίους καὶ Λονδίνον καὶ συνενοήθη μετὰ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς τύχης αὐτῆς ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπειθάσθη εἰς Αἴγιναν τὴν 12 Ἰανουαρίου 1828. Ἀναλαβών δ' ἀμέσως τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ὑπέρτατον ἀξιωμα, περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν. Εὗρε τὴν χώραν σωρὸν ἐρειπίων καὶ ἄνει πόρων, καὶ τοὺς καταπεπονημένους ὑπὸ τῶν δυστυχιῶν ἐπταετῶν ἀγώνων κατοίκους διχονοοῦντας. Διὸ ἔστρεψεν εὐθὺς τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὅπως διοργανώσῃ τὴν παραληυμένην κυθέρην καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τῶν κατεγόντων ἐτὶ αὐτὴν βροχαρικῶν στιφῶν καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Πρὸς δὲ τούτοις ἐφρόντισε περὶ τῶν μέσων, τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς εἴσπραξιν τῶν δημοσίων προσόδων, περὶ τῆς ἰδρύσεως δικαστηρίων καὶ δημοτικῶν σχολείων. Συγκαλέσας δὲ τὴν τετάρτην ἐν Ἀργείῳ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἔξεθηκεν αὐτῇ τὴν 11 Ιουλίου 1829 τὴν κατάστασιν, ἐν ᾧ εὗρε τὴν χώραν, καὶ τὰ μέτρα, ἀτινα ἔμελλε νὰ λάθῃ πρὸς θεραπείαν τῶν δεινῶν ἐπταετοῦς πολέμου, ἐπιστήσας πρὸ πάντων τὴν προσοχὴν τῆς Ἐθνοσυνεύσεως εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος.

§ 99. Ἀραχώρησις Ἰβραΐμ πασᾶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου (22 — 23 Σεπτεμβρίου 1828). Ο Ἰβραΐμ πασᾶς μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου αὐτοῦ ἐν Πύλῳ καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυθερίου, μηδεμίαν πλέον ἐλπίζων ἐπικουρίαν ἐξ Αἰγύπτου, διότι δὲ συμμοχῇ.

κὸς στόλος εἶχε διακόψει πᾶσαν αὐτοῦ συγκοινωνίαν, καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κοδριγκτῶνος, ὅτι ἥθελεν ἀποκλεῖσει τὴν Αἴγυπτον, ἐὰν ὁ Ἰθραΐμης δὲν ἀπήρχετο ἐκ τῆς Ἐλλάδος καὶ δὲν ἀπηλευθέρου τοὺς εἰς δουλείαν ἀχθέντας ὑπ’ αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον Ἐλληνας, ἡναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Τριπόλεως εἰς Μεθώνην, ἀφοῦ πρῶτον κατέστρεψε τὰ ὄχυρώματα τῆς ἔγκαταλειφθείσης πόλεως· ἀλλὰ διέμενεν ἦτι ἐν Πύλῳ, καίτοι οὐδεμίαν περιέμενε βοήθειαν παρὰ τῆς Πύλης, κηρυξάσης ἥδη τὴν 14 Ἀπριλίου 1828 τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας. Τελευταῖον ὅμως,

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

ἐλθόντος περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐγούστου τοῦ Γάλλου στρατάρχου Μαιζώνος μετὰ 14,000 ἀνδρῶν, τῇ συναινέσει τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων τῆς Ἐλλάδος, ὅπως ἔξαναγκάσωσι τὸν Ἰθραΐμπαστὸν νὰ ἀπέλθῃ τῆς Ἐλλάδος, ἡναγκάσθη ὁ ἄγγελος οὗτος τοῦ θανάτου νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν 22 καὶ 23 Σεπτεμβρίου ἐκ τῶν Ἐλληνικῶν ἀκτῶν, ἐφ’ ὃν κατέλιπε μυριάδας πτωμάτων καὶ σωροὺς ἐρειπίων, συνεπάγων τὰς ἀράς τῶν ἐπιζησάντων κατοίκων. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ ὑπὲρ τῶν Ἐλλήνων συμπαθοῦντες Γάλλοι κατέλαβον τὰ φρούρια τῆς Πύλου, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, τῶν Πα-

τρῶν καὶ τοῦ 'Ρίου καὶ ἀνύψωσαν ἐπ' αὐτῶν τὰς σημαῖας τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Οἱ Γάλλοι οὗτοι, ἀφοῦ ἔξεπλήρωσαν τὸν εὐγενῆ αὐτῶν σκοπόν, ἐπανῆλθον τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς Γαλλίαν, πλὴν ὅλιγίστων διαμεινάντων ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως "Οθωνος".

§ 101. Ἡ τελευταῖα ἐρ Πέτρᾳ τῆς Βοιωτίας νίκη τῶν Ἐλλήνων (12 Σεπτεμβρίου 1829). Οἱ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδιστρίας, διοργανώσας ὅσον ἡδύνατο τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, καὶ διορίσας στρατάρχην τῆς μὲν Ἀνατολικῆς Ἐλλάδος τὸν Δημήτριον Ὑψηλάρτην, τῆς δὲ Δυτικῆς τὸν Ριχάρδον Τσούρτζην, κατώρθωσε δι' αὐτῶν ἐπωφελούμενος καὶ ἐκ τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου, νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἐξ ἀπασῶν τῶν πρὸς Μ. τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἑλληνίδων πόλεων, πλὴν τῆς Λαμίας τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν, κατεχομένων ἔτι ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Θέλων δὲ Ὑψηλάρτης νὰ ἐκβάλῃ καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἐν Εὔβοιᾳ Τούρκων ἐπέπεσε κατὰ 5,000 ἐξ αὐτῶν τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1829 ἐν Πέτρᾳ τῆς Βοιωτίας μετὰ 3,500 ἀνδρῶν, καὶ τοιαύτην καταστροφὴν ἐπήνεγκεν εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν, ὥστε ἡ ναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι. Κατὰ τὴν συνθήκην δὲ ταύτην ὑπεχρεοῦντο οἱ Τούρκοι νὰ ἐκκενώσωσιν ἀπάσας τὰς μέχρι Θερμοπυλῶν ὄχυράς θέσεις τῆς Ἐλλάδος, νὰ ἀποδώσωσι τοὺς "Ἐλληνας αἰχμαλώτους καὶ νὰ ἀπέλθωσι τῆς Ἐλλάδος. "Ωστε δὲ Δημήτριος Ὑψηλάρτης ἦτο πεπρωμένον νὰ ἐπιστέψῃ τοσοῦτον ἐνδόξως τὸ ἔργον, οὐτινος ὑπὸ λίαν ἀπαισίους οἰωνοὺς ἤρξατο δὲ τυχῆς αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἄλεξανδρος.

§ 102. Δεύτερον ἐρ Λονδίνῳ πρωτόκολλον περὶ Ἐλλάδος (16 Μαρτίου 1829). Διαρκοῦντος ἔτι τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου, αἱ τρεῖς προστάτιδες τῆς Ἐλλάδος Δυνάμεις ὑπέγραψαν τὴν 10 Μαρτίου 1829 δεύτερον ἐν Λονδίνῳ πρωτόκολλον, δι' οὗ ἴδρυετο ἑλληνικὸν κράτος, φόρου μὲν ὑποτελές τῷ Σουλτάνῳ, ἀλλὰ κυβερνώμενον ὑπὸ ἴδιου κληρονομικοῦ Χριστιανοῦ ἡγεμόνος, καὶ περιλαμβάνον ἀπάσας τὰς πρὸ Μ. τοῦ Παγασητικοῦ καὶ τοῦ

Αμβρακικοῦ κόλπου ἐλληνικὰς χώρας καὶ τὴν νῆσον Εὔ-
βοιαν καὶ τὰς Κυκλαδίας νήσους. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης
τῶν Δυνάμεων διεμαρτυρήθη ἡ Τέταρτη ἐν "Αργει συγκροτηθεῖσα
τὴν 11 Ἰουλίου 1829 Ἐθνικὴ Συνέλευσις" ἡ δὲ Υψηλὴ Πύλη
μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ὅπλων αὐτῆς κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν
πόλεμον ἀπεδέξατο αὐτὴν διὰ τοῦ 10 ἄρθρου τῆς ἐν Ἀδριανου-

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

πόλει συνομολογηθείσης τὴν 2 Σεμεμβρίου 1829 ρωσσοτουρκικῆς
εἰρήνης. Ἀλλὰ τὸ ἐπίὸν ἔτος αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις ἀπε-
δέξαντο τὰς εὐχὰς τῆς ἐν "Αργει Ἐθνικῆς Συνέλευσεως περὶ ὑ-
δρύσεως ἀνεξαρτήτου χράτους, καὶ ὑπέγραψαν ἐν Λονδίνῳ τὸ
ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου 1830 πρωτόκολλον, δι' οὗ ἀνύψωσαν τὴν Ἐλ-

λάδα εἰς κράτος ἀνεξάρτητον, κυβερνώμενον ὑπὸ κληρονομικοῦ ἡγεμόνος, καλουμένου Κυριάρχου ήγεμόνος τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ δὲ ταῦτα προσήνεγκον τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος τῷ Λεοπόλιδῷ Σαξεκοθουργείῳ ἀλλ' οὐτος ἡρνήθη νὰ δεχθῇ στέμμα τοσοῦτον στενῆς καὶ περιωρισμένης χώρας, μὴ ἔχουσης ἀρκετὸν χῶρον, ὅπως ἀναπτυχθῇ καὶ προοδεύσῃ. Μετὰ δὲ τὸν Λεοπόλιδον αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις, ἀναβιβάσασαι τὸ ἐλληνικὸν κράτος εἰς βασίλειον, καὶ ἐπεκτείνασαι τὰ ὅρια αὐτοῦ μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἐστρεψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαυαρίας "Οθωρα. Ἐπέσπευδον δὲ τὴν εὕρεσιν βασιλέως διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ κυβερνήτης Καποδίστριας εἶχεν ἥδη πέσει θῦμα ἐσωτερικῶν διενέξεων τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831 καὶ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀναρχία ἤρχισαν νὰ ἀνακύπτωσι πάλιν τὴν κεφαλὴν ἐν τῇ ἀτυχεῖ ταύτῃ χώρᾳ. Τελευταῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας συνανεῖ εἰς τὴν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ παραδοχὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στέμματος, καὶ συμμετέχει τῆς καθιερωσάστης τοῦτο συνθήκης τῆς 25 Απριλίου 1832, ἦν ἀπεδέξατο καὶ ἡ Πύλη διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Ιουλίου 1832 πρωτοκόλλου· ἡ δ' ἐν Προνοίᾳ τοῦ Ναυπλίου συνελθοῦσα τὴν 27 Ιουλίου 1832 Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων ἐπεκύρωσεν δμοθυμαδὸν τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ βασιλόπαιδος τῆς Βαυαρίας "Οθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 25 δὲ Ιανουαρίου 1833 ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἵτο ἔτι ἀνήλικος, ἐκυβέρνησεν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τριμελῆς ἀντιθασιλεία μέχρι τῆς 20 Μαΐου 1835, ὅτε ὁ "Οθων, συμπληρώσας τὴν νόμιμον ἡλικίαν τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἔξουσίαν καὶ ἐκυβέρνησε τὸ κράτος 27 ὅλα ἔτη.

§ 102. Οὕτω λοιπὸν οἱ πατέρες ἡμῶν, μετὰ 380 ἔτῶν ἀφόρητον δουλείαν καὶ ἐπτὰ ἐνιαυτῶν ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας, μόλις ἡδυνήθησαν νὰ ἀποτινάξωσι τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας ἀπὸ τοῦ τραχήλου καὶ τῶν βραχιόνων τῆς μεγάλης ἡμῶν πολυτλήμονος πατρίδος καὶ νὰ ἴδρυσωσι τὸ μικρὸν βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἀπαντα τὰ

λοιπὸς τοῦ τιμαλφοῦς καὶ ἱεροῦ αὐτῆς σώματος μέλη διατελοῦσιν
ἔτι ὑπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας. Έὰν δὲ τῆς ιστορίας αἱ σελίδες
δὲν ψεύδωνται, ἔὰν οἰωνοὶ αἴσιοι, διαφανόμενοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ
περικαλύπτοντος τὸν ἑλληνικὸν ὅρίζοντα σκότους δὲν πλανῶσιν

ΟΘΩΝ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ἡμᾶς, προλέγομεν μετ' ἐνδομύχου πεποιθήσεως τὴν πρόσδον τοῦ
ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευ-
θερίας, καὶ τὴν ἀνατολὴν λαμπροτέρων ἡμερῶν νέου ἑλληνικοῦ
βίου.

ΤΕΛΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ.

Σελ.	29	ἐπιθουλὴν	ἀντὶ	ἐπιθολήν.
»	46	ἀρκτώων	»	ἀρκτώων.
»	58	ἐπὶ τὸ πρωτότυπον	»	ἐπὶ πρωτότυπον.
»	59	τυφλώσας	»	τιφλώσας.
»	63	χακιῶν	»	χακῶν.
»	75	χαταβάλη	»	χαταλάβη.
»	91	Νορμαδικῆς	»	Νορμαδικῆς.
»	111	μικρὸν	»	μικρόν.
»	118	πρωτηγωρίστησαν	»	πρωτηγωνήστησαν.
»	126	ἀτίμουν	»	ἐντίμουν.
»	127	μέχρις οὐ τὴν 3'I. ουρίου 1826 διαρ- κούσης τῆς μεγά- λης ἐλληνικῆς ἐ- παραστάσεως	»	μέχρις οὐ μικρὸν πρὸ ^{υτη} τῆς μεγάλης ἐλληνι- ^{χρὰ} κῆς ἐπαναστάσεως. ^{τε-} ^{32,}
»	148	ἐκ ξύλου καὶ οὐχὶ ^{τε-} λίθου	»	ἐκ λίθου καὶ οὐχὶ ^{τε-} λίθου.
»	150	Τότε ἐσφαλμένως διεφημίσθη ὅτι συ- νετρίβη, καὶ περ πρὸ χιλιετηρίδος μὴ ὑπάρχοι, τὸ ὑπὸ τοῦ Φειδίου κατασκευασθὲν.	»	Τότε συνετρίβη καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Φειδίου κατα- σκευασθέν.
»	154	πῶ	»	πού-
»	159	ἐπὶ τινος τουρκι- κοῦ πλοον	»	ἐπὶ τινος τουρκικοῦ στόλου.
»	170	μετὰ 4000 τούρκων	»	μετὰ 400 τούρκων.
»	177	γεννηθεὶς ἐρ Δη- μητσάρη	»	γεννηθεὶς ἐν Καλαβρύ- τοις.
»	187	ἀρχιστράτηγος	»	ἀρχηστράτηγος.
»	223	τὴν	»	τὰς.

Логотип холдинга ФУД

ΣΩΚΡ. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

Γενική ιστορία ἑκδιδομένη κατὰ τεύχη, ἔκαστον δρ 1.20
ἔξεδόθησαν τεῦχ. Α'. Προσίμιον καὶ ιστορία Σινῶν.
» » Β'. Ιστορία Ίνδων.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ

Ἐλληνικὴ Χρηστομάθεια κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς
31 Αὐγούστου 1885 πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων.

τόμ. Α'. διὰ τὴν Α' τάξιν
» Β'. » » Β' »
» Γ'. » » Γ' »

Ἀναγνώσματα νεωτέρων ἐλλήνων λογογράφων καὶ ποιητῶν
κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς 23 Ιουνίου 1884 πρὸς χρῆσιν τῶν
ἐλληνικῶν σχολείων.

τόμ. Α'. διὰ τὴν Α' τάξιν
» Β'. » » Β' »
» Γ'. » » Γ' »

Λατινικὴ Χρηστομάθεια διὰ τὴν Γ'. τάξιν τῶν ἐλλη-
νικῶν σχολείων.

Ομηρικὸν Λεξικὸν μετὰ πολλῶν εἰκόνων.

Ομηρικὴ Γεωγραφία μετὰ εἰκόνων καὶ γεωγρ. πινάκων.

Ομηρικὴ Γραμματικὴ μετὰ παραρτήματος περὶ ἐπικῆς
ποιήσεως.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΙΔΟΥ

Κατάλογος ἀνωμάλων ὅμιλάτων, μετὰ διηγώμων λέξεων.

N. ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Στοιχεῖα Φυσικῆς καὶ Χημείας διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν ἐλληνι-
κῶν σχολείων.

Τεμάχια δρ. 2.40.

Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης της Πολυτεχνικής